

EPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DE ALBA IULIA

**CARTEA ROMÂNEASCĂ
VECHE
ÎN JUDEȚUL ALBA
SECOLELE XVI-XVII
catalog**

ALBA IULIA, 1989

EVA MÂRZA • DOINA DREGHICIU
CARTEA ROMÂNEASCĂ VECHĂ
ÎN JUDEȚUL ALBA
SEC. XVI—XVII

Tiparul executat la I. P. „Crișana“, Oradea — cda. 480/1988.

EVA MÂRZA — DOINA DREGHICIU

**CARTEA ROMÂNEASCĂ
VECHE
ÎN JUDEȚUL ALBA
SECOLELE XVI—XVII
catalog**

EDITURA EPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE

A ALBA IULIEI

1989

ABREVIERI

Acta MN	= <i>Acta Musei Napocensis</i> , Cluj-Napoca
art. cit.	= articolul citat
BOR	= <i>Biserica ortodoxă română</i> , București
BRV	= I. Bianu—N. Hodoș—D. Simonescu, <i>Bibliografie românească veche</i>
coll.	= colligat
cop. 1	= coperta superioară
cop. 2	= coperta inferioară
f.	= foaia
fig.	= figura
f. t.	= foaia de titlu
f. x	= foaia nenumărată
f. (x)	= foaia numărată
L. ch.	= litere chirilice
L. l	= litere latine
LR	= <i>Limba Română</i> , București
MA	= <i>Mitropolia Ardealului</i> , Sibiu
ms.	= manuscris
nr.	= număr
nr. inv.	= număr de inventar
op. cit.	= opera citată
p.	= pagina
r.	= recto
RMM	= <i>Revista Muzeelor și Monumentelor. Muze</i> , București
SCIA	= <i>Studii și cercetări de istoria artei</i> , București
v.	= verso
..	= text ilizibil

Tehnoredactor:

Ierom. V. BOGDAN

Desenele au fost executate de *Mircea Sabău-Tătar*. Fotografiiile au fost executate de *Lacrima Rădulescu*; Consultanți — *dr. Gheorghe Anghel, dr. Iacob Mârza, Ioan Alexandru Aldea și pr. Ștefan Urda*.

CUVÎNT ÎNAINTE

În contextul marilor sărbători închinat comemorării a 2 000 de ani de atestare documentară a municipiului Alba Iulia și a 375 ani de la prima unire politică a celor trei mari provincii românești: Transilvania, Moldova și Țara Românească sub sceptrul lui Mihai Viteazul, la 1600, comemorări ce au avut loc în 27—28 mai 1975, ocîrmuirea de stat și conducerea Bisericii Ortodoxe Române au trecut la repararea nedreptății istorice, a desființării în chip silnic a Mitropoliei Transilvaniei la 1701, prin refacerea Episcopiei Ortodoxe de Alba Iulia.

Reînființarea scaunului vlădicesc de aici a reînnodat firul istoric al bogatelor tradiții pastoral-culturale ale Mitropoliei Bălgradului de odinioară cu prezentul, impunînd înscrierea activității cărturărești a refăcutei Episcopii pe coordonatele unei afirmări editoriale, în cadrul căreia, alături de editarea a o seamă de pliante cu conținut istoric și bisericesc, se remarcă, după 275 de ani, punerea în lumină a unor opere fundamentale de limbă și cultură românească, precum tipărirea în ediție critică a Noului Testament de la Bălgrad (1648) și Bucoavnei (1699) ca și a unor tot atît de actuale lucrări noi, între care amintim: Îndrumătorul Pastoral, ajuns la al 12-lea număr; Îndreptarul Ortodox; Alba Iulia — oraș bimilenar; monografia Biserici de lemn din Eparhia de Alba Iulia, lucrare de mare importanță a Ioanei Cristache-Panait etc.

Menționăm că unele din lucrările arătate sînt însoțite de studii elaborate de personalități ale vieții științifice și culturale.

Spre exemplu: Noul Testament de la Bălgrad, cu un cuvînt înainte al nostru, intitulat: „Cadrul istoric și cultural în vremea apariției Noului Testament“, cuprinde studiile: „Temeiuri pentru prețuirea Noului Testament“ — Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga; „Noul Testament în limba română ca act de spiritualitate și cultură“ — Prof. Dr. Virgil Cîndea; „Mitropolitul Simion Ștefan, slujitor al Bisericii și al poporului român“ — Pr. Prof. Dr. Mir-

cea Păcurariu; „Valoarea isagogică și biblică-teologică a celor 24 de predoslovii“ — *Pr. Prof. Dr. Grigorie T. Marcu*; „Importanța lingvistică a Noului Testament de la Bălgrad“ — *Prof. Dr. Florica Dimitrescu*; „Alba Iulia — important centru tipografic românesc, locul apariției Noului Testament“ — *Dr. Eva Mârza*; „Notă asupra ediției“ — *Dr. Dalila Lucia Aramă*.

Înfăptuirea primei uniri politice a celor trei provincii românești, realizată de marele voievod Mihai Viteazul la 1600, la numai câțiva ani după ce acesta intuise cu un remarcabil spirit vizionar faptul că numai prin întărirea așezământului Mitropoliei Transilvaniei din Alba Iulia pot fi zădărnicate tendințele de destrămare a unității etnico-spirituale a poporului român din spațiul intracarpatic, a conferit Bălgradului medieval un puternic suport în afirmarea legitimă a spiritualității sale autentice. Mitropolia Bălgradului, rectitorită de Mihai Viteazul prin zidirea unei catedrale cu hramul Sfintei Troițe (trei erau și provinciile românești) la 1597 și înzestrată cu cele de trebuință cultului și pastorației, au conferit acestei instituții un prestigiu unanim recunoscut în capitala Principatului Transilvaniei, de centru politic și bisericesc. Prin situarea Mitropoliei Bălgradului la o poziție de prim plan în viața politico-socială românească a Transilvaniei, întreaga activitate a acestui așezământ este marcată fundamental și continuu de legăturile strânse cu celelalte două mari provincii românești: Moldova și Țara Românească, avînd la bază importanțele legături politice, cu trimitere la perioada lui Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrîn și pînă la începuturile formării poporului român, începuturi care coincid cu încreștinarea lui.

*

Evoluția ideii de unitate etno-lingvistică a românilor din cele trei provincii românești poate fi urmărită și prin intermediul cărții vechi românești care s-a dovedit a fi, totodată, un important instrument de trezire a conștiinței naționale la români. Avînd ca liant cartea românească, legăturile culturale dintre locuitorii celor trei provincii românești au fost deosebit de intense în epoca medievală. Să ne gîndim numai la Cazanul lui Varlaam, îndreptată de autor către „toată semenția românească“, sau la Noul Testament de la Bălgrad (1648), opera marelui mitropolit și patriot Simion Ștefan, în a cărui „Predoslovie“ întîlnim cel mai vibrant

apel la unitatea românilor de pretutindeni prin limbă unitară și vom înțelege receptarea acestor lucrări de către obștea românească. Favorizate de poziția lor geografică, legăturile culturale și politice s-au statornicit în condiții legate de aspirații comune, caracterizate de acea „legătură de sînge și de simțiri care trăiește în mod tainic, dar cu atît mai puternic, între românii din țara Transilvaniei și între locuitorii Țării Muntenesti și Moldovei“, cum bine sesizase patriarhul Chiril Lucaris.

Tipăriturile incluse în lucrarea de față, alături de mărturiile lor documentare care, indicînd circulația cărților, funcția lor socială, ne oferă totodată un tablou sugestiv al acestor relații, îndeosebi contactele statornicite între ardeleni și munteni, constituie aspecte cu semnificații deosebite pentru contextul transilvănean medieval. Astfel, în drumul lor spre a fi hirotoniți, mitropoliții Bălgradului se îndreptau spre capitala Țării Românești, Țirgoviște, fiind direct subordonați Mitropolitului Ungro-Vlahiei, care era și Exarh al Plaiurilor, adică al ținuturilor de peste munți. Și devenise un obicei ca, după ritualul hirotoniei, noului mitropolit al Transilvaniei să i se facă îndătinatele daruri constînd din cărți, odoare bisericești pentru bisericile de sub oblăduirea sa, și chiar ajutoare în bani, din partea mitropolitului și a domnitorului Țării Românești, fapte consemnate atît în „Condica Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei“, cît și de însemnările marginale ale unor cărți vechi.

Se cuvin, de asemenea, amintite cunoscutele danii domnești pentru Transilvania, cele mai importante consemnate în istoria „cărților călătore“ aparținînd domnitorului Șerban Cantacuzino. În județul Alba sînt cunoscute donații de cărți ale domnitorului muntean pentru bisericile din Pianu de Sus, Daia Română și Ighiu.

În sec. al XVII-lea, aceste multiple relații se materializează și prin tipărirea în Transilvania, și anume la Alba Iulia, a cărților românești, apariția unora fiind favorizată de ajutorul venît din Țara Românească, cum e cazul Evangheliei cu învățătură, al cărei început îl face mitropolitul Ghenadie II (1627—1640), care aduce litere din Țara Românească, dăruite de domnitorul Matei Basarab pentru a înființa tipografia Mitropoliei Bălgradului, prim tipograf al său fiind munteanul Popa Dobre, carte care se va termina de tipărit abia în zilele Sf. Ilie Iorest. Un alt exemplu ni-l oferă inițiativa lui Constantin Brîncoveanu, adevărat mecena al

culturii române, care trimite la Alba Iulia pe meșterul tipograf Mihail Iștvanovici, spre a veni în sprijinul ortodoxiei transilvănene prin tipărirea, la sfârșitul sec. al XVII-lea, a două cărți: Chiriadodromionul și Bucoavna (1699).

Într-un asemenea context istoric și cultural, tipografia românească de la Alba Iulia a devenit în acel secol cel mai puternic centru tipografic din Transilvania, putând concura chiar cu cel al Moldovei, de la Iași. Tradițiile sale vor fi continuate prin activitatea cărturărească și tipografică a Blajului, iar după reînființarea Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei de către Andrei Șaguna, la Sibiu.

Cu toate că la Alba Iulia, Iași, Deal, București s-au tipărit pînă la sfârșitul sec. al XVII-lea multe cărți românești, acestea, din cauza unor frământări, nedreptăți politice, dar și prin uzură naturală, au devenit tot mai rare. Catalogul prezentat la lucrarea Cartea românească veche în județul Alba — sec. XVI—XVII este o dovadă în acest sens.

Ca urmare a efervescentei culturale medievale cunoscută la Alba Iulia, în împrejurimile fostei capitale a Principatului Transilvaniei s-au păstrat, din numărul apreciabil al aparițiilor tipografice din secolele amintite, 174 tipăriri contemporane perioadei.

O succintă incursiune în universul primelor investigații privind realizarea unor forme de evidență ale tipăriturilor vechi românești ne plasează cronologic în perioada imediat următoare anului 1830 (an limită ales pentru înregistrarea tipăriturilor românești în vederea realizării evidenței actuale de carte). Această perioadă de început se leagă de nume prestigioase ale istoriei și culturii românești: Banul Mihail Ghica, Gheorghe Asachi, eruditul cărturar Timotei Cipariu, Vasilie Popp, mitropolitul Andrei Șaguna, I. Micu Moldovan și alții.

O mențiune specială se cuvine a fi făcută în legătură cu activitatea unui mare iubitor al cărții, Ion Bianu, considerat a fi „primul bibliotecar al țării”, care va realiza, încă din anul 1898, alături de alți oameni de carte, o operă de semnificație națională: Bibliografia românească veche. Acestor nume de prestigiu în istoria cărții li se alătură marele istoric Nicolae Iorga, care la înce-

putul secolului nostru va realiza o lucrare de referință privind evidența de carte românească veche, lucrare care, depășind faza simplei înregistrări, oferă o descriere a numeroaselor tipărituri ce i-au stat la îndemână în peregrinările sale pe la diferite lăcașuri de cult din Transilvania.

*

De-a lungul vremii, ca o mărturie a „expansiunii culturii românești”, numeroase valori culturale au ajuns dincolo de hotarele țării, unele din ele păstrându-se acolo doar vremelnic. Spre ilustrare aducem în discuție, pe baza unor adnotări manuscrise, periplul a trei din tipăriturile cuprinse în lucrarea de față: două dintre acestea, Mărgăritare, București, 1691 și Psaltire, București, 1694, au făcut parte din biblioteca lui Christophor Migazzi din Viena. Ele se vor întoarce pe pământ românesc în sec. al XVIII-lea, când vor fi incluse în fondul Bibliotecii „Batthyaneum” din Alba Iulia. Cea de-a treia tipăritură, Dosoftei, Psaltirea în versuri, Uniev, 1673, va poposi de asemenea la Viena, la începutul secolului nostru. Fără să putem stabili cu certitudine circulația ei, remarcăm doar că actualmente această tipăritură extrem de rară, face parte din colecția de carte românească veche a Episcopiei Ortodoxe Române de la Alba Iulia, anterior păstrându-se în biblioteca parohială din Ciuruleasa, în Munții Apuseni.

Imaginea oferită de cele trei tipărituri nu este singulară. Itinerarii asemănătoare au parcurs și tipărituri românești vechi din sec. al XVIII-lea.

Iată deci, noi dovezi ce vizează multiplele valențe pe care le au însemnările de carte urmărite în studiul de față, ele oferindu-ne posibilitatea reconstituirii drumului parcurs în timp și loc de unele tipărituri românești.

Destinul unor cărți a putut fi reconstituit prin astfel de însemnări, ce realizează un capitol cu bogate semnificații istorice și culturale. Ele ne relevă faptul că, indiferent de locul tipăririi, cărțile vechi românești au răspuns mereu nevoii acute de carte tipărită pentru românii de pe întreg teritoriul românesc. Aceasta este, în esență, concluzia ce se desprinde din bogata problematică a mărturiilor documentare.

Considerăm, aşadar, atât de binevenită prezenta lucrare de restituire a extrem de valorosului fond de carte românească ve-

che, păstrată în județul Alba, care, înfruntând vitregia vremurilor, a ajuns pînă la noi, transmițîndu-ne nobile mesaje culturale și patriotice. Situîndu-se printre primele cataloage zonale, Cartea românească veche în județul Alba, sec. XVI—XVII are menirea de a completa, cu un plus de date, anterioarele investigații din domeniul cercetării și valorificării tezaurului de carte românească veche din țară.

Lucrarea cuprinde un Studiu introductiv, care face mai întîi o succintă incursiune în istoria tiparului punctînd aspectele socio-culturale majore ale peisajului medieval bălgrădean. În dorința de a reliefa aspectele particulare ale unor tipărituri vizate în lucrare, studiul s-a axat și asupra unor probleme „tehnice”, care contribuie la identificarea tipăriturilor, conturîndu-se uneori elemente necesare compartimentului de „addenda et corrigenda”. Prin spicuirea unor însemnări, s-a încercat o prezentare a componenței publicului cititor din secolele trecute, numeroase aspecte ce interesează legătura Biserica — carte — școală, împlinind dezideratele de instrucție ale timpului.

Catalogul oferă descrierea analitică a celor 174 de tipărituri, considerîndu-se oportună descrierea în detaliu a fiecărui exemplar (identificare BRV, locul de păstrare, referințe bibliografice, paginație, greșeli de paginație, descrierea legăturii, starea de conservare, transcrierea tuturor însemnărilor, precum și o concluzie privind circulația tipăriturii).

Anexele de la sfîrșitul cărții conțin: Cărțile românești vechi care au circulat în jud. Alba, aflate azi în fondurile Bibliotecii Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, alături de indicii care oferă informații, din punct de vedere statistic, despre acest lot de tipărituri. Din ilustrații fac parte cele trei hărți reprezentînd răspîndirea Cazaniei lui Varlaam, a Noului Testament și a Chiriacodromionului din colecțiile cuprinse în carte, alături de cele peste 50 de fotografii care ilustrează, fie unele aspecte decorativ-tipografice, fie însemnări din bogatul fond de carte cercetat.

Prin punerea în lumină a tipăriturilor vechi românești, Episcopia Ortodoxă Română de Alba Iulia, continuatoarea în timp a vechiului scaun vlădicesc al Bălgradului, aduce un binemeritat omagiu tuturor ctitorilor de limbă, de cultură și de simțire românească, de la pisarii codicelui din Ieud, la cronicari

și pînă la umilul popa Grigorie din Măhaci, cel căruia îi datorăm textele zise „măhăcene“, apoi marilor înaintași — mitropoliții Ghenadie, Iorest și Simion Ștefan —, care au scos de sub teascurile tiparniței Mitropoliei Bălgradului cărțile de întărire a poporului în credință și în simțire românească.

Același gînd de sfîntă recunoștință vlădicilor cărturari și domnitorilor din cele două mari provincii românești: Moldova și Țara Românească, „frații de peste munți“, care n-au pregetat în cumpele grele ale vijornitelor vremurilor să întindă brațe ocrotitoare Transilvaniei, sfîșiată de stăpîniri nedrepte, străine, care au făcut din ea o Golgotă a sufletului românesc.

Ca un far în beznele atîtor năpustiri peste noi: ale goșilor, hunilor, gepizilor, avarilor, slavilor, ungurilor, pecenegilor, cumanilor, tătarilor și turcilor, „pecetea Romei“, întipărită pe viguroasa tulpină geto-dacă, a imprimat pentru totdeauna în ființa acestui neam românesc acel „chiag“ care a strîns laolaltă, în păduri, pe dealuri și prin văi, pe toți fiii acestui pămînt, cu ajutorul graiului străbun, al limbii, al credinței și rugăciunii, care ne-a păstrat nealterată ființa etnică, spiritualitatea. Și această limbă, a celor ce „de la Rîm ne tragem“, ne-a urzit istoria de la obîrșii mai mult decît două milenii, dăltuind în lespeda timpului configurarea unei etnicități și spiritualități pe măsura virtuților moștenite de la izvoarele neamului, de la strămoșii noștri daci și romani. La început vorbită, îmbogățită de veșmîntul luminos al doinelor și șoapta plină de farmec a basmului popular de vechile texte despre credință și de rugăciune, limba a străbătut mileniele, oricît de întunecate au fost ele, pînă la slova scrisă modest în cronici și manuscrise și apoi la cea tipărită în cărți cum o dovedește și lucrarea de față.

Iată cum cartea devine indicatorul fundamental care ne relevă rolul unificator predominant al limbii și însăși istoria acestui popor.

Iar această zbuciumată istorie, pentru Transilvania mai vi-tregă decît pentru oricare alt ținut românesc, a fost aureolată de măreția împlinirii visului milenar de unitate al tuturor fiilor acestui neam: în fulgerarea scurtă a unirii realizată de marele voievod Mihai Viteazul la 1600, apoi la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, urmată firesc de Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din 1948 și canonizarea în 1955 a mitropoliților din secolul al

XVII-lea, Ilie Iorest și Sava Brancovici, luptători împotriva calvinizării, și a cuvioșilor mărturisitori Visarion, Sofronie și mucenicul Oprea din Săliștea Sibiului, împotriva catolicizării poporului român.

Cartea românească veche, spre care au premers în evoluția lor firească cele mai vechi manuscrise, codici, cronici, se constituie ea însăși în cheia de boltă a continuității noastre, ca expresie a limbii vorbite dintru începuturi, limbă care a fost factorul unificator fundamental și totodată oglinda cea mai vie, mai expresivă și mai semnificativă a spiritualității românești, în stare să înfrunte atâtea și atâtea tendințe de destrămăre a ființei noastre etnice, de la „migrațiile” timp de un mileniu ale atîtor neamuri și pînă la dualismul austro-ungar. Istoria însăși a poporului român este întregită de icoana vie a acestei limbi vorbite și scrise în cărțile noastre vechi.

Poporul român și-a scris propria sa istorie într-o contopire cu glia, cu munții, cu apele, cu codrii și izvoarele acestui pămînt în care zac înaintașii săi. El nu are nevoie de istoriile plătuite din ură și spirit revanșard de acei ce s-au așezat silnic pe pămîntul său și care, din lipsă a propriei istorii, încearcă azi să-l sfideze în propria sa casă, în propriul său cuprins în care au venit să ceară, după spusa marelui nostru Eminescu, „pămînt și apă”.

Cu tenacitatea celor ce n-au avut în tot trecutul lor decît „dreptul forței”, pletora de necrofori ce agonizează la umbra unor deșarte iluzii, au uitat în încercarea lor, zadarnică timp de aproape un mileniu, că tendința de a răpi românii din Transilvania cel mai sacru patrimoniu al ființei lor ca neam, anume limba, a însemnat pentru ei o zadarnică osteneală, un eșec total. Însuși faptul că în tot acest timp îndelungat nu au reușit să de-naționalizeze pe românii transilvăneni, poate să le fie o adevărată și meritată lecție a istoriei.

Monument de autentică spiritualitate, dar și certă mărturie a unității prin limbă a poporului român, atît de adesea despărțit prin hotare impuse fără voia lui, cartea românească veche rămîne astfel o dovadă de necontestat a continuității și a maturității sale spirituale.

Cu aceste gânduri, binecuvîntăm ostenele autoarelor acestei lucrări, cercetătoarele Dr. Eva Mârza și Doina Dreghiciu, rugînd pe Bunul Dumnezeu să le dea puteri sporite pentru alte împliniri și să lumineze pe toți cei ce se vor apleca cu dragoste și răbdare asupra ei, întru aceeași rîvnă și statornicie a slujirii adevărului, a semenilor, a societății în care trăim, ca să ne dovedim demni de trecutul măreț al poporului nostru și de viitorul pe care-l dorim tot mai prosper într-un climat de bună înțelegere între oameni și pace.

† EMILIAN
EPISCOP AL ALBA IULIEI

Precizări preliminare

Lucrarea de față reprezintă valorificarea unui bogat patrimoniu de carte românească veche aflat pe meleagurile județului Alba în toate colecțiile păstrătoare de carte. Am destinat-o celor ce slujesc și ocrotesc cartea veche, unul din compartimentele de bază ale patrimoniului cultural național, preocupare legiferată în anul 1974.

Catalogul elaborat, fiind rezultatul unor cercetări de teren din ultimul deceniu, cuprinde cărțile provenite din fondurile bibliotecilor, muzeelor, dar nu în ultimul rând din bisericile ortodoxe, păstrătoare de veacuri ale patrimoniului cultural național (cărțile fiind concentrate în ultimii ani în depozitul Episcopiei ortodoxe române de Alba Iulia).

Tipăriturile cuprinse aici provin, în marea lor majoritate, din colecțiile de pe teritoriul județului Alba. Fac excepție exemplarele care au ajuns în fondurile cercetate din zonele vecine prin circulație naturală, altele prin achiziții sau donații databile cu câteva decenii în urmă (pentru identificarea acestora, vezi Catalog).

Catalogul este orînduit cronologic, în cadrul cronologiei, alfabetic. Denumirea exemplarelor am stabilit-o în funcție de ultima localitate deținătoare, din care a fost preluată cartea într-o bibliotecă, muzeu și depozit de carte. Atunci, cînd lipsește acest indiciu, am denumit exemplarul după localitatea în care se păstrează acum. În identificarea localităților din Transilvania am folosit lucrarea lui Coriolan Suciu, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, I—II, Ed. Academiei R.S.R. În cazul în care localitățile aparțin jud. Alba, informația nu am consemnat-o. În dreptul celorlalte localități am menționat numele județelor în paranteze.

Pentru identificarea exemplarelor am folosit BRV, D. Poenaru, Contribuții la BRV și lista tipăriturilor emisă de Centrul de calcul al C.C.E.S.

Pentru că unele exemplare cuprinse în Catalog au fost citate anterior de unii cercetători, ori de autoarele prezentei lucrări, într-un context particular, am hotărît să prezentăm în cadrul referințelor, materialele publicate în care au fost folosite într-o formă sau alta cărțile.

Paginația fiecărui exemplar am notat-o conform normelor stabilite de C.C.E.S., completînd greșelile intervenite în cursul tipăririi. Acest amănunt l-am explicat, în cazul cîtorva tipărituri, în studiul introductiv.

Pentru stabilirea particularităților importante ale fiecărui exemplar, am descris în linii mari coperta, oferînd cîteva date despre starea actuală de conservare. Menționăm, în acest sens, că unele exemplare de tipărituri ale secolului al XVII-lea ar necesita o grabnică intervenție de restaurare.

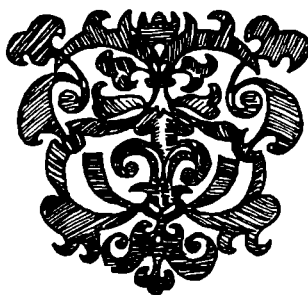
Insemnările, formînd un bogat material documentar, dar și afectiv, spiritual, formează o preocupare constantă ce merge paralel cu cea a evidenței cărților. Ele au fost transcrise interpretativ, în cea mai mare parte; însă, am păstrat unii termeni și expresii arhaice. Părțile ilizibile sau lipsă au fost notate cu ..., completările noastre au intrat între ( ). Cifrele chirilice au fost transformate în cele arabe.

În paragraful numit circulația tipăriturilor, am încercat să punctăm cele mai importante momente din circulația exemplarelor, concluziile fiind stabilite în studiul introductiv.

În prelucrarea materialului pentru Catalog, ne-am ghidat după experiența acumulată și metodele folosite de colegii preocupați de mai mult timp de cercetarea și catalogarea cărților românești vechi.

În finalul lucrării am elaborat câteva liste și indici care punctează unele date ce reies din Catalog (centre tipografice, lista tipăriturilor), sau facilitează folosirea Catalogului (lista deținătorilor, indicele de nume și localități; acestea din urmă fiind redate selectiv).

Fiecare tip de tipăritură descrisă în Catalog este prefațată de un element decorativ, frontispiciu sau vignetă, proprii tipăriturii în cauză. Lucrarea se încheie cu un set de fotocopii care surprind aspecte deosebite întâlnite în cursul cercetării materialului documentar.

STUDIU INTRODUCȚIV

Incursiune în istoria tiparului românesc. Apariția și dezvoltarea tiparului în Europa reprezintă unul dintre cele mai importante capitole din dezvoltarea omenirii. La peste 530 ani de la descoperirea tiparului, astăzi, cartea a devenit, dintr-un odor rar și scump care valora moșii, un obiect necesar omului în activitatea zilnică.

Descoperit de Johannes Gutenberg în Germania anilor 1452—1455, tiparul ajunge în sud-estul Europei, în lumea ortodoxismului, în părțile Iugoslaviei de astăzi, încă în perioada incunabulară, în jurul anului 1493.

Cu toate că în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, în Moldova au existat condițiile necesare introducerii artei tipografice, prima tiparniță de pe teritoriul românesc a fost înființată abia în anul 1508 de domnul Țării Românești, Radu cel Mare. Ieromonahul Macarie, tipograful primelor cărți muntenegrene, a devenit și tipograful primelor trei cărți apărute în Țările Române. Continuându-și activitatea în limba slavonă bisericească cu litere chirilice, el tipărește în preajma scaunului domnesc la Tîrgoviște, prima sa carte *Liturghier*, în anul 1508. Urmează apoi *Octoihul*, 1510 și *Evanghelia*, 1512 cu care se încheie activitatea primei tipografii de pe teritoriul românesc. Destinate nu numai românilor, dar și bulgarilor, sîrbilor, poate și rușilor, primele tipărituri românești au circulat pe întregul teritoriu ortodox, unde limba slavonă a fost folosită în biserică¹. Primele cărți tipărite apar ca o necesitate culturală, politică și socială, servind nevoile apărării statului și ocrotirii credinței față de expansiunea otomană. Acest important act de cultură, a fost patronat de domnia Munteniei, Radu cel Mare, iar mai târziu de Mihnea Voevod. Arta tiparului va contribui în secolele următoare la propulsarea științei și tehnicii, dar înainte de toate, la evoluția limbii și literaturii românești, cu ajutorul căreia se va potența conștiința națională la români.

---

¹ Pentru prima fază a tiparului în Țările Române am spicuit din: I. Bianu, N. Hodoș, *Bibliografia românească veche (1508—1830)*, I, București, 1903 (prescurtat BRV); I. Bianu, D. Simonescu, *BRV*, IV, București, 1944; N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Vălenii de Munte, 1908, p. 124—129; *Liturghierul lui Macarie*, (București, 1961); M. Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi pînă la 1918*, București, 1968; D. Simonescu, Gh. Buluță, *Pagini din istoria cărții românești*, București, 1981;

Calea tiparului fiind deschisă de ieromonahul Macarie şi de mecena său Radu cel Mare, a fost nevoie de alţi 30 de ani pentru ca meşterii tipografi să pornească teascurile officinelor tipografice în Țările Române. După acest prim hiatus, în tiparul românesc apare Filip Moldoveanu (Philippus Pictor sau Mahler), primul meşter care a tipărit în limba română. Activează la Sibiu în oficina patronată de tipograful sas Lucas Trapoldner. I se atribuie trei cărţi: *Catehismul românesc*, 1544, prima carte tipărită în limba română. În anul 1546 scoate un *Tetraevanghel slavon*. Ultima carte tipărită de el este *Tetraevanghelul slavo-român*, apărut între anii 1551—1553². Fiindcă din *Catehismul românesc* nu s-a păstrat nici un exemplar, *Tetraevanghelul slavo-român* devine cea mai veche tipăritură de limba română, păstrată pînă la noi. În U.R.S.S., la Leningrad, în Biblioteca „Saltikov-Şcedrin“ se conservă un exemplar. Un fragment s-a descoperit recent la Oiejdeia şi se păstrează acum în colecţia de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia³.

A doua jumătate a secolului al XVI-lea este marcată de personalitatea diaconului Coresi. Tipograf-cărturar, susţinut de domnul Țării Româneşti, Pătraşcu cel Bun, el a monopolizat, din Braşov, timp de 25 ani, tipăritul cărţilor româneşti în Transilvania. Mai mult decît atît, ucenicii lui s-au răspîndit în alte centre culturale ale Transilvaniei, ducînd cu ei şi meşteşugul pe care l-au exercitat cu mult succes. Discipolul lui Coresi, diaconul Lorinţ, tipăreşte între anii 1578—1580 în Alba Iulia. Diaconul Coresi a tipărit şi în Sebeş (la 1580), iar în Orăştie tipăreşte fiul lui Coresi, Şerban, cu Marien diacul, *Palia*, prima traducere a *Testamentului Vechi*, în anul 1582⁴.

De la sfîrşitul secolului al XVI-lea pînă la anul 1635 intervine un alt hiatus în tiparul românesc. Însă, după această a doua întrerupere, urmează o perioadă de efervescenţă tipografică, în care vor apare lucrările de bază ale literaturii româneşti vechi. Patronii artelor şi ai litereilor, Vasile Lupu, Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu, iar în Transilvania Gabriel Bethlen şi Gheorghe Rákoczy, s-au preocupat de viaţa spi-

² BRV, I, p. 21—23, nr. 4; p. 80—81, nr. 25, unde, însă, este incorect identificat şi nesigur datat pentru anul 1580, găsită fiind analogia cu tipăriturile coresiene. În dreptări în volumul *Evengheliarul slavo-român de la Sibiu 1551—1553*, Bucureşti, 1971.

³ Două file din tipăritura lui Filip Moldoveanu s-au folosit drept forţaţ al legăturii *Triodionului*, Blaj, 1771, exemplarul fiind descoperit în biblioteca parohială a satului Oiejdeia. Vezi E. Mârza, *Un fragment din Evengheliarul slavo-român de la Sibiu (1551—1553)*, în LR, XXVII, nr. 2, 1978, p. 173—175.

⁴ BRV, I, p. 93—98, nr. 30; *Palia de la Orăştie*, Bucureşti, 1968.

rituală a românilor punînd bazele unui învățămînt la nivel european. Totodată, au patronat activitatea tipografiilor din care iese la iveală întregul fond de carte prezent mai tîrziu în bibliotecile medievale românești. Spicuim dintre cele mai de seamă opere: *Pravila*, Govora, 1640 (apare și o ediție dedicată românilor din Transilvania)⁵; Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643 (cu o impresionantă circulație la toți românii)⁶; *Indreptarea legii*, Tîrgoviște, 1652⁷, *Biblia*, București, 1688⁸. Un loc bine stabilit între acestea îl ocupă cărțile apărute în tipografia bălgrădeană, începînd cu anii 1639—1640, pînă la anul 1702: *Noul Testament*, 1648⁹, *Psaltirea*, 1651¹⁰, *Chiriacodromion*, 1699¹¹. Apărute cu cheltuiala domnitorilor, mitropoliților și a unor alți slujbași ai bisericii, cărțile românești din secolul al XVII-lea reprezintă rezultatul unui efort comun al diferitelor categorii de intelectuali (mitropoliți—autori de texte tipărite, călugări și dieci, protopopi și preoți). Unii dintre ei au învățat meseria tipografică pe care au stăpînit-o în folosul națiunii.

În Transilvania situația istorică nu corespundea curentului național-unitar exercitat de stat și biserică ca și în Țara Românească și Moldova, unde tipărirea cărților nu a suferit influențe din afară. Avînd un sprijin declarat de la cele două instituții din Țările Române, în tiparul din Transilvania intervin și influențe calvinizante, chiar maghiarizante, în unele forme exercitate de principii.

Politica absolutistă a principilor transilvăneni a menținut în afara vieții politice și culturale pe români, deși constituiau majoritatea locuitorilor țării. Dar, din cauza contribuției lor economice și militare în cadrul sistemului politic al Principatului și datorită permanentelor și multiplelor legături, pe care românii transilvăneni le-au întreținut cu frații lor din Țara Românească și Moldova, principii calvini au fost nevoiți, la cererea repetată a mitropoliților ardeleni, să acorde, în spiritul Reformei, o serie de privilegii; inclusiv accesul la cultură prin școală și cărți tipărite în limba poporului. Era, în fond, un aspect al politicii absolutiste de răspîndire, prin biserică și școală, ambele pe baza cuvîntului tipărit, a calvinismului în rîndul populației românești. Așadar, o măsură suplimentară — dar deloc secundară — de consolidare a regimului, cu interesante consecințe pentru evoluția culturală a supușilor.

⁵ BRV, I, p. 108—114, nr. 39.

⁶ BRV, I, p. 137—143, nr. 45. (În continuare vom folosi doar titlul cărții).

⁷ BRV, I, p. 190—203, nr. 61. (În continuare vom folosi doar titlul cărții).

⁸ BRV, I, p. 281—291, nr. 86.

⁹ BRV, I, p. 165—170, nr. 54. (În continuare vom folosi doar titlul cărții).

¹⁰ BRV, I, p. 184—190, nr. 60.

¹¹ BRV, I, p. 372—377, nr. 115. (În continuare vom folosi doar titlul cărții).

Pe de o parte, politica de carte a fost folositoare prin intenția de a da românilor șansa unor lecturi pe înțelesul lor. Pe de altă parte, măsurile din domeniul tiparului demonstau, în mod clar, prozelitismul religios. Tipografia de la Alba Iulia este un exemplu grăitor pentru această influență religioasă, care avea drept scop principal, deznaționalizarea românilor din Transilvania prin cultură. Majoritatea mitropoliților Bălgradului, prin diplomație și politică, au reușit să stăvilească aceste încercări; alții, însă, ajungând în cealaltă extremă, au renunțat, de multe ori, la convingerile lor culturale și naționale.

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea, se întrevide din cercetarea producției tipografiilor o lărgire a orizontului livresc, a sferei interesului cultural al cititorilor români. Pe lângă cărți de cult încep să apară, cu toate că modeste sub raport cantitativ, dar valoroase prin puterea lor de convingere, cărți cu teme laice, cărți populare, manuale școlare. Amintim dintre ele *Floarea darurilor*, apărută la Snagov, 1700¹², o carte cu implicații spirituale în viața zilnică a lectorilor, *Cărare pe scurt*, Bălgrad, 1685¹³ și nu în ultimul rând *Bucoavna*, Bălgrad, 1699¹⁴, primul abecedar în limba română.

Din întreaga producție tipografică a secolelor XVI—XVII, s-a păstrat pînă la noi doar o parte, investigată, mai ales în ultimul deceniu. Rezultatele cercetărilor de dimensiuni naționale vor oferi, în final, imaginea globală despre fondul de carte românească ce a supraviețuit fie evenimentelor istorice înregistrate în secolele trecute, fie uzurii pe care au suferit-o în scurgerea timpului.

Înainte de finalizarea evidenței centralizate a patrimoniului cultural național de carte, au fost elaborate și incluse în circuitul științific intern citeva cataloage de carte românească veche care nu au acoperit — sub aspectul investigației — teritoriul geografic al țării. Ele au făcut, în schimb, cunoscute unele colecții sau fonduri de carte din diferite zone ale României¹⁵. Acestora li se alătură prezenta cercetare, care are drept scop principal catalogarea tipăriturilor românești vechi din se-

¹² BRV, I, p. 393—395, nr. 119.

¹³ BRV, I, p. 275—277, nr. 82.

¹⁴ BRV, I, p. 369—370, nr. 113; IV, p. 209—210, nr. 113.

¹⁵ Gh. Hâncu, *Cartea românească veche în Biblioteca „V. A. Urechia”, Galați*, 1965; M. Filip, *Cartea românească veche în Biblioteca G. T. Kirileanu*, Bacău, 1970; *Cartea românească veche în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare București*, București, 1972; C-tin Pascu, *Cartea românească veche în Biblioteca Muzeului Bruckenthal*, Sibiu, 1976; Fl. Dudaș, *Carte veche românească în Bihor*, Oradea, 1977; D. Braicu, V. Bunea, *Cartea veche românească din secolele XVI—XVII în colecțiile Arhiepiscopiei Sibiului*, Sibiu, 1980; *Tipărituri românești 1539—1750 existente la Brașov*, Brașov, 1980; Fl. Dudaș, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1983.

coatele XVI—XVII existente în județul Alba (culte, biblioteci, muzee, particulari). Dorim să oferim, prin investigațiile de față, imaginea acestui fond valoros de carte tipărită și să-l valorificăm din punct de vedere al bogăției informaționale, avînd la bază nu numai însemnările cu importanță strict documentară, istorică, ci și pe acelea cu valoare sentimentală. Privită în complexitatea ei, cartea românească veche este capabilă să completeze aspecte multilaterale ale vieții cotidiene în mediul rural și urban cu cîteva secole în urmă. Ne gîndim, în acest sens, la metodele oferite de o cercetare sociologică a tipăriturilor și de indiscutabila lor influență asupra mentalității unui colectiv. Afirmăm acestea, sprijinindu-ne pe faptul că, în evoluția sa, lectura, ajungînd în secolul al XVIII-lea, a ocupat un loc tot mai important în contextul de preocupări al anumitor pătri din societatea românească. Devenind un act politic cu semnificații spirituale majore, favorizată fiind și de dezvoltarea comerțului cu cartea, lectura cărților românești de diverse categorii de cititori deține un loc deosebit în geografia culturală a Epocii Luminilor¹⁶.

Carte și cultură la Alba Iulia în secolele XVI—XVII. Județul Alba, cu capitala la Alba Iulia, a avut un trecut bogat, o viață culturală, politică și economică bine orînduită. Aici, în preajma Mitropoliei Bălgradului, rectitorită de Mihai Viteazul în anul 1597, au funcționat două nuclee importante de cultură și civilizație românească (fig. 1). Tipografia, ale cărei prime semne de viață se înregistrează în anii 80 ai secolului al XVI-lea, a fost condusă de unul dintre discipolii lui Coresi, diacul Lorinț, cu blagoslovirea mitropolitului Bălgradului, Ghenadie I, și cu voia principelui Transilvaniei, Cristophor Báthory. Activitatea tipografică la Alba Iulia a cunoscut o desfășurare intensă între anii 1640—1702, dată după care începe declinul. Deși nu se cunosc suficient, nici în acest stadiu istoriografic, relațiile dintre tipografia românească, meșterii ei și officina princiară înființată de principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen, funcționarea officinei princiare a contribuit la o emulație spirituală, colorînd viața culturală care a pulsat în fosta capitală a Principatului Transilvaniei în epoca Barocului.

Paralel, ființează la Alba Iulia una dintre primele biblioteci medievale românești și foarte probabil o școală mănăstirească. Cărțile manuscrise și tipărite însemnate cu ex librisul Mitropoliei Bălgradului sau al

¹⁶ Al. Dușu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII (1700—1821). Studii și texte*, București, 1968; Idem, *Explorări în istoria literaturii române*, București, 1969; mai nou despre carte ca „suport al gîndirii și afectivității din societățile trecute”, vezi idem, *Dimensiunea umană a istoriei*, București, 1986.

persoanelor care au funcţionat în preajma ei sînt o dovadă indubitabilă a existenţei Bibliotecii Mitropoliei Bălgradului în secolul al XVII-lea¹⁷. Această bibliotecă cuprindea un valoros fond de carte provenită, probabil, pe de o parte, din donaţii, pe de altă parte din achiziţii. Avînd legături permanente cu Ţara Românească şi Moldova, domnii celor două provincii fiind adevăraţi mecenai pentru cultura românilor din Transilvania, cu ortodoxismul de peste hotarele ţării, această bibliotecă trebuia să fi deţinut nu numai aproape toate tipăriturile apărute în Ţările Române pînă la desfiinţarea Mitropoliei, dar şi alte cărţi în limba slavonă, cărţi străine din centrul şi sud-estul Europei şi un număr apreciabil de manuscrise româneşti şi de factură slavonească. Numeroasele informaţii despre existenţa bibliotecii le datorăm cercetărilor lui T. Cipariu¹⁸ şi I. Lupaş¹⁹. Regretabil este doar faptul că în Alba Iulia nu s-a păstrat nici cel mai mic fragment din această bibliotecă medievală, ale cărei dimensiuni vor trebui să preocupe pe mai departe istoriografia.

La sfîrşitul secolului al XVIII-lea se înfiinţează la Alba Iulia încă o bibliotecă de valoare documentară deosebită, conferită de dimensiunea enciclopedică a cărţilor, Biblioteca „Batthyaneum“. Încă de la fondare deţine apreciable fonduri de carte universală²⁰, dar şi carte tipărită în Transilvania, chiar şi în limba română²¹.

Aceste importante biblioteci, pe lîngă altele care au funcţionat în incinta bisericilor din oraş, sau pe lîngă un ordin călugăresc, au înlesnit în Alba Iulia secolelor trecute o evoluţie particulară a civilizaţiei româneşti, exprimată de cartea veche. Avînd la îndemînă un însemnat număr de cărţi din secolele XVI—XVII, care au supravieţuit în oraş şi în zona administrativ aparţinătoare, încercăm să oferim circuitului ştiinţific mesajul cultural al celor 174 de tipărituri editate pe toată întinderea celor 3 provincii istorice, în secolele propuse pentru această fază a concluziilor.

Ca o completare a catalogului cărţilor româneşti vechi aflate în judeţul Alba în acest moment al studiului, am considerat oportună o cerce-

¹⁷ E. Mârza, *O bibliotecă românească la Alba Iulia în secolul al XVII-lea*, în *Valori bibliofile din patrimoniul cultural naţional. Cercetare şi valorificare*, II, Bucureşti, 1983, p. 63—70; O cercetare în fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei. Filiala Cluj-Napoca, s-a soldat cu identificarea, între altele, şi a unor manuscrise aparţinătoare Mitropoliei Bălgradului; la E. Linţa, *Catalogul manuscriselor slavo-române din Cluj-Napoca*, Bucureşti, 1980.

¹⁸ T. Cipariu, *Acte şi fragmente latine romanesce*, Blasiu, 1885, p. 257—267.

¹⁹ I. Lupaş, *Documente istorice transilvane*, I, Cluj, 1940, p. 362—390; Marina I. Lupaş, *Mitropolitul Sava Brancovici*, Cluj, 1939.

²⁰ *Biblioteca Batthyaneum, din Alba Iulia*, Bucureşti, 1957.

²¹ C. Bica, *Tipăriturile româneşti vechi existente în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (Catalog)*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p. 233—251.

tare a răspîndirii exemplarelor care, în drumul lor prin diferite medii de lectori, au poposit și în zona supusă cercetării noastre. Fiind o investigație anevoioasă, condițiile de muncă obiective nu ne-au permis extinderea ei și la alte zone, ci doar un „coup d'oeil“ în fondul Bibliotecii Academiei, Filiala Cluj-Napoca. Aici au fost încorporate, pe mai multe căi, numeroase exemplare purtătoare de ex librisuri și însemnări ce dovedesc prezența lor în Alba Iulia sau în diferite locuri din județ, în secolele trecute²². Un astfel de demers ne va înlesni să oferim o imagine mai cuprinzătoare despre fondul de carte românească veche de care au beneficiat cititorii pe meleagurile Albei, de la reprezentanții de frunte ai Școlii Ardelene pînă la modeștii dascăli și preoți de țară. Acestor tipărituri li se alătură altele, cuprinse în cataloage de carte românească veche a secolului XVI—XVII publicate deja, din diferite colecții din Bihor²³, sau altele care în decursul anilor s-au strîns în colecțiile Arhiepiscopiei Sibiului, multe dintre cele din urmă datorită grijii mitropolitului Andrei Șaguna, prețuitor al cărții românești vechi²⁴. Desigur, se păstrează multe alte tipărituri pe care le-am putea valorifica aici. Însă, în acest moment al cercetării ne-am restrîns investigația, avînd drept scop principal elaborarea catalogului cărților aflate astăzi în colecții din județul Alba.

Fondul de carte studiat. La baza lucrării noastre se află 32 de titluri în 165 de volume reprezentate prin 174 de exemplare tipărite între anii 1551—1553 și pînă inclusiv în anul 1700. Numărul acestora epuizează tipăriturile secolelor XVI—XVII cunoscute și aflate în zona cercetată. Cărțile se păstrează în diferite fonduri, dintre care cel mai însemnat este incontestabil al Episcopiei ortodoxe române de Alba Iulia (în *Catalog* numit *Colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia*). Aici au fost concentrate, conform prevederilor în vigoare, referitoare la păstrarea și valorificarea patrimoniului cultural național, tipăriturile din bibliotecile parohiale din zonă, în număr de 92 exemplare²⁵.

²² La sfîrșitul *Catalogului* dăm lista cărților menționate, cu informații sumare.

²³ Fl. Dudaș, *Cartea veche românească...*; D. Braicu, V. Bunea, *op. cit.*

²⁴ Mitropolitul Șaguna emite circulara nr. 288/1855 prin care atrage atenția asupra importanței păstrării cărților vechi. Apud: D. Braicu, V. Bunea, *op. cit.*, p. 32.

²⁵ Unele dintre ele au fost publicate în cursul cercetărilor în cataloage parțiale: D. Gheghiciu, *Cartea veche românească de pe Valea Sebeșului (Catalog)*, I—III, în *Apulum*, XIX—XXI, 1981—1983, p. 487—498, 491—505, 263—278; E. Mărza, *Carte veche românească pe Valea Gălzii, jud. Alba (Catalog)*, în *Apulum*, XVII, 1979, p. 341—367.

Urmează biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia, în care se află 31 exemplare²⁶. La Biblioteca „Batthyaneum” se găsesc 11 exemplare²⁷. Biblioteca documentară „T. Cipariu” din Blaj posedă 10 exemplare, iar la Sebeș, în Muzeul mixt, există 6 exemplare²⁸. Un exemplar posedă Muzeul de istorie din Blaj iar deținătorii particulari au în colecțiile lor 7 exemplare, dintre care 2 aparțin Prea Sfinției Sale Episcop Emilian. În bibliotecile parohiale aparținătoare zonei au rămas din totalul tipăriturilor amintite 7 exemplare, fiind destinate muzeelor parohiale.

Continuând aceste date statistice, consemnăm existența doar a 2 exemplare de tipărituri din secolul al XVI-lea. În rest, tipăriturile catalogate au apărut în secolul al XVII-lea.

Asemenea cuvintelor, care trebuie să circule ca să fie înțelese de tot poporul (preluăm expresia folosită de Simion Ștefan în prefața *Noului Testament*), au circulat cărțile românești. Dovadă sînt tipăriturile din Moldova și Țara Românească, prezente în Transilvania, în inima provinciei, la Alba Iulia. Totuși, nu poate fi surprinzător, că în colecțiile cercetate se păstrează în număr mare tipăriturile bălgrădene, 99 exemplare, grație mai ales *Chiriacadromionului* de la 1699, existent în 60 exemplare.

O importanță deosebită o reprezintă tipăriturile moldovene — ieșene, prin *Cazania lui Varlaam*, sau *Carte românească de învățătură* a lui Varlaam, apărută în anul 1643, care acoperă toate tipăriturile ieșene și se păstrează în 20 de exemplare. Din tipografia bucureșteană au ajuns în județ 19 exemplare, de la Snagov 9, de la Buzău 8, de la Sebeș 6, de la Tîrgoviște 5 și de la Mănăstirea Dealu 4. Sibiu, Orăștie, Govora, Uniev, sînt prezente în catalogul nostru cu cîte o tipăritură.

Cărțile românești vechi din Transilvania au mai fost investigate și în deceniile trecute. O importantă cercetare a fondurilor bibliotecilor din Transilvania reprezintă, în esență, monumentală *Bibliografia românească veche*²⁹, lucrare concepută de bibliotecarul Bibliotecii Academiei din București, Ion Bianu și de colaboratorul său, Nerva Hodoș, încă la sfîrșitul secolului al XIX-lea. La baza acestei bibliografii naționale stau rezultatele activității personalităților culturii, chiar ale bibliografiei românești

²⁶ D. Lupan, L. Hațegan, *Cartea veche românească în biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia I—V*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 359—394; XIII, 1975, p. 353—372; XIV, 1976, p. 225—250; XV, 1977, p. 371—391; XVII, 1979, p. 385—440.

²⁷ C. Bica, *art. cit.*

²⁸ D. Lupan, *Cartea românească veche în colecția muzeului mixt Sebeș, II, Catalog*, în *Apulum*, XX, 1982, p. 507—527.

²⁹ BRV, I—III.

În secolul al XIX-lea din Transilvania, Vasile Popp³⁰, Timotei Cipariu³¹, I. Micu Moldovan. Au trăit o parte a vieții, ca V. Popp sau chiar o viață întreagă în zona Albei Iulia, ca T. Cipariu și I. M. Moldovan. Aici și-au desfășurat activitatea pe linia postiluminismului și romantismului. V. Popp nu a avut o colaborare directă cu *Bibliografia românească veche*, ci cu T. Cipariu, care i-a oferit numeroase informații despre cărțile românești pe care le-a publicat în *Disertație* (lucrare deseori citată de autorii BRV-ului). Pe de o altă parte, din informațiile existente în BRV aflăm un mare număr de cărți românești care se găseau în bibliotecile particulare ale erudiților de la Blaj, T. Cipariu și I. M. Moldovan, ori între exemplarele aflate în preajma lor, în bibliotecile instituțiilor școlare sau de cultură în care au activat.

Un viu interes îndreptat spre cunoașterea patrimoniului cultural românesc este manifestat în Transilvania după revoluția de la 1848—1849. Evenimentele revoluționare petrecute au dus la distrugerea multor proprietăți personale, dar și a celor obștești. În această direcție Mitropolia din Blaj a inițiat o utilă și interesantă „anchetă” adresată preoților și protopopilor din Arhidieceza de Alba Iulia și Făgăraș. Aceștia, la rîndul lor, au specificat pagubele suferite în timpul ciocnirilor armate și intervențiilor aparatului represiv. În aceste rapoarte sînt specificate pagubele, între ele, în nenumărate cazuri și în cărți românești pierdute sau distruse.

O cercetare particulară a tipăriturilor care se mai păstrau, la începutul secolului al XX-lea, mai ales în bibliotecile parohiale, o datorăm lui N. Iorga. Istoricul a vizitat în primii ani ai secolului XX, zona cercetată de noi, iar rezultatul strădaniei sale, cărțile românești găsite, le-a publicat în anul 1906³². Din *Inscripții și însemnări* rezultă că cercetătorul a consemnat următoarele cărți românești din secolele XVI—XVII din județul Alba de astăzi:

Cazania slavonă de la 1550 la Cetatea de Baltă (nu se păstrează); Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643 la Bucium, Cetatea de Baltă, Răhău și Sebeș (nu se păstrează); la Măgina (se păstrează un fragment, *Catalog* nr. 13);

³⁰ V. Popp, *Disertația despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele Țări de la începutul lor pînă la vremile noastre*, Sibiu, 1838; lucrarea citată de nenumărate ori de autorii BRV-ului.

³¹ T. Cipariu, *Crestomația seav Analecte literare*, Blasiu, 1858; Idem, *Principia de limba și de scriptura*, Blasiu, 1866; *Archivu pentru filologia și istoria*.

³² N. Iorga, *Studii și documente privind istoria Românilor. Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene II. Inscripții și însemnări XIII*, București, 1906, p. 207—335.

Noul Testament, Bălgrad, 1648 la Răhău (*Catalog* nr. 42);
Psaltire, Bălgrad, 1651 la Cetatea de Baltă (nu se păstrează);
Biblia, București, 1688 la Sebeș (nu se păstrează);
Molitvenic, Bălgrad, 1689 la Zlatna (se păstrează un manuscris);
Evangelhie, Snagov, 1697 la Geoagiu de Sus, Zlatna (nu se păstrează);
Mineiul lunii octombrie, Buzău, 1698 la Dobra (nu se păstrează);
Chiriacodromion, Bălgrad, 1699 la Abrud, Cunta, Lupșa, Sebeș 2 exemplare (nu se păstrează), la Geoagiu de Sus (*Catalog* nr. 138), Lancrăm (*Catalog* nr. 144), Ocna Mureș (poate fi vorba de exemplarul de la Uioara de Jos, *Catalog* nr. 170), la Ponorul (*Catalog* nr. 156), Rîmeț (*Catalog* nr. 161), Zlatna (*Catalog* nr. 173);
Octoih slavon, sec. XVII la Cîmpeni (nu se păstrează).

Prin urmare, N. Iorga menționează 26 de exemplare, dintre care, se păstrează, însă, numai 6 (eventual 7) tipărituri în localitățile în care istoricul le-a găsit. Restul exemplarelor nu le-am identificat nici în alte fonduri de carte din județul Alba. În bibliotecile parohiale vizitate de N. Iorga, se află, în schimb, alte tipărituri, nemenționate de istoric.

O altă evidență a patrimoniului de carte românească a finalizat-o Iacob Popa, în cadrul Mitropoliei de la Blaj, între anii 1921—1922, pe baza unei „anchete” solicitate de la preoți și protopopi, situația definitivându-se în anul 1933, cuprinzând cărți românești vechi din bisericile Arhiepiscopiei greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș³³. Trebuie adăugat că Iacob Popa prelucrează informațiile primite pe baze științifice, consultând *Bibliografia românească veche*³⁴. Din situațiile primite rezultă unele tipărituri din secolele XVI—XVII de pe raza județului Alba, investigate cu aproape 70 de ani mai târziu:

Evangelhie învățătoare, Govora, 1642 la Cîmpeni (nu se păstrează);
Varlaam, Carte românească de învățătură, Iași, 1643 la Galtiu, Cetatea de Baltă, Oarda de Sus (nu se păstrează); la Mirăslău (*Catalog* nr. 14);

Indreptarea legii, Tîrgoviște, 1652 la Certege și Cîmpeni (nu se păstrează);
Cheia înțelesului, București, 1678 la Corna (nu se păstrează);

Evangelhie, București, 1682 la Roșia de Secaș (nu se păstrează);

³³ I. Mârza, C. Tatai-Baltă, *Răspîndirea tipăriturilor românești vechi în Transilvania (mij. sec. al XVII-lea — primele decenii ale sec. al XIX-lea) în lumina unui material arhivistic*, în *Acta MN*, XVII, 1980, p. 759—768.

³⁴ Arhivele Statului. Filiala județului Alba. Fond Mitropolia română unită Blaj, dosar nr. 705/1850.

Apostol, București, 1683 la Cricău și Ghiborom (nu se păstrează); la Ighiu (*Catalog* nr. 64);

Evangelhie, Snagov, 1697 la Aiudul de Sus, Valea Gălzii, Certege, Daia Română (nu se păstrează); la Mogoș Bârlești (un exemplar s-a păstrat la Mogoș Miclești, un cătun apropiat; *Catalog* nr. 100);

Chiriadodromion, Bălgrad, 1699 la Ciuguzel, Cricău, Ighiu, Oiejdea, Lopadea Românească, Lunca (zona Blaj), Șpălnaca, Certege, Fărău, Cîmpeni, Abrud, Sebeș, Doștat, Șeușa (nu se păstrează); la Hopîrta (*Catalog* nr. 141—142), Alba Iulia, Lipoveni (*Catalog*, nr. 118); Bărbant (*Catalog* nr. 121), Galda de Jos (*Catalog* nr. 136), Pânade (*Catalog* nr. 154), Cărpiniș (din Munții Apuseni, *Catalog* nr. 124).

Din analiza atentă a situației oferită de statistica lui Iacob Popa reiese că, în anii 20 ai secolului al XX-lea, în zona investigată de Mitropolia de la Blaj se găseau pe suprafața județului Alba 40 de cărți românești din secolul al XVII-lea (secolul al XVI-lea nefiind reprezentat prin nici o tipăritură). Dintre cărțile de secolul XVII, doar 10 se mai află în același loc, despre restul nu deținem informații din județul Alba.

Cîteva aspecte tehnice rezultate din „Catalog”. Contribuție la BRV. Avînd la îndemînă o bogată sursă de informații științifice, în *Catalog*, care prezintă toate tipărițurile din secolele XVI—XVII din județul Alba, am urmărit, în mod constant, nu numai însemnările care ne-au oferit numeroase surprize și satisfacții referitoare la foștii lor posesori. Ne-am concentrat atenția și asupra unor probleme pe care le-am putea numi tehnice. Fiindcă unele tipărițuri s-au păstrat în mai multe exemplare, am avut ocazia să le confruntăm, nu numai cu BRV, ci și exemplare ale aceleiași ediții între ele. Din această confruntare amănunțită și anevoioasă am intrat în posesia unor date noi care, în multe cazuri, nu sînt hotărîtoare pentru profilul unei cărți românești vechi, totuși ele formează un fel de curiozități tipografice. Le vom ilustra pe fiecare tipărițură în parte, fiindcă ele demonstrează și fazele tipăriții prin care au trecut cărțile. Alte date mai complexe vor putea contribui la reeditarea bibliografiei naționale, care impune numeroase „addeanda et corrigenda”.

Pentru identificarea fiecărei tipărițuri, am hotărît redarea în *Catalog* a greșelilor de paginație, care, de multe ori, contribuie la stabilirea identității cărții, ori, după cum vom putea urmări în continuare, oglindește o

evoluţie în activitatea tipografică sau în demersuri de corectare a textului tipărit³⁵.

Astfel în discuţia noastră intră 8 tipărituri, pe care le vom prezenta cronologic, completînd numărul din *Catalog*.

În atenţia celor ce studiază istoria cărţilor româneşti vechi, se menţine, de mulţi ani, *Cazania lui Varlaam*, sau *Carte românească de învăţătură*, Indiscutabil, concluzii care reprezintă un stadiu al cunoştinţelor acumulate despre această tipăritură, le-a stabilit în anul 1983 Fl. Dudaş³⁶. *Cazania lui Varlaam* este o tipăritură cu reale calităţi lingvistice, literare şi tipografice. Este prima carte tipărită în limba română în Moldova, care surprinde evoluţia limbii literare la jumătatea secolului al XVII-lea. Această tipăritură, care s-a păstrat în relativ multe exemplare, a devenit un subiect de polemică ştiinţifică, privind mai ales forma, nu conţinutul ei³⁷. Controversat este numărul ediţiilor şi aspectul grafic al acestora.

Pe marginea exemplarelor aflate în colecţiile din judeţul Alba (în majoritatea lor, văzute de colegul Dudaş), dorim să facem cîteva completări, mai ales în cazul exemplarelor nestudiate pînă acum (ne referim la acelea de la Muşca, Ocoliş şi Poiana Aiudului, în *Catalog* nr. 15, 16, 17, care nu au intrat în atenţia lui Fl. Dudaş). În principiu se cunosc 2 tipuri de foaie de titlu, convenţional denumite A şi B³⁸. Foaia de titlu de tip A s-ar putea să fie cea iniţial gravată pentru această carte, fiind mai simplu ornamentată şi cu text mai modest³⁹.

Dintr-o simplă statistică a celor 20 de exemplare cuprinse în *Catalog* reiese că tipăritura în cauză apare cu 4 foi de titlu de tip A (Gheja de Mureş, Mirăslău, Poiana Aiudului, Sălciua de Jos) şi tot 4 foi de titlu de tip B (Cristurul Secuiesc, Cut, Lunca (Arieşului), Ocoliş); o foaie de titlu este xerografiată, deci nu putem stabili cu siguranţă ce foaie de titlu avea tipăritura iniţial. La restul exemplarelor nu s-a păstrat deloc. Pentru o mai bună identificare a fiecărui exemplar, am considerat utilă completarea descrierii în *Catalog*, numai la *Cazania lui Varlaam*, a datelor care

---

³⁵ Lucrarea noastră este destinată nu numai celor care ar putea fi legaţi sentimental de cărţile pe care le au de ani de zile în custodie, dar în acelaşi timp şi colegilor pasionaţi de domeniul cărţii româneşti vechi. Este şi motivul care ne îndeamnă să discutăm în acest loc, avînd la îndemînă şi *Catalogul* cărţilor, unele probleme utile, sau cel puţin interesante, care decurg în mod logic din activitatea noastră de cercetare şi valorificare.

³⁶ Fl. Dudaş, *Cazania lui Varlaam*...

³⁷ *Ibidem*, p. 17—87.

³⁸ *Ibidem*, fig. 4, 5, 6.

³⁹ BRV, I, p. 137—143.

sînt în măsură să lămurească anumite diferențe între exemplare. La diferențele de la foile de titlu se adaugă alte neregularități (sau chiar greșeli) de așezare în pagină a textului și a ornamentelor. F. 280 v. prezintă diferențe în punerea în pagină a textului și în ornamentație. Există și aici două variante. Una, credem inițială, cu un frontispiciu floral care acoperă aproximativ 1/4 din pagină și un text intitulat *Duminica a treisprezecea* (exemplarul de la Lunca (Arieșului) (I), *Catalog* nr. 11) (fig. 2). A doua variantă, credem corectată, avînd în partea superioară a paginii un alt ornament floral, în centrul lui, Is.Hs. binecuvîntînd, mai îngust decît primul. Titlul capitolului este greșit enunțat *Duminica a nouăsprezecea* (spre exemplu exemplarele de la Drăguș, Cib (I), Mirăslău, *Catalog* nr. 8, 4, 14) (fig. 3). Referitor la aceste diferențe, nu împărtășim opinia lui Fl. Dudaș, care afirmă că foaia de titlu de tip A este legată de exemplare avînd pe f. 280 v. învățături la *Duminica a treisprezecea*, iar foaia de titlu de tip B sau imprimat tip B, pe f. 280 v. prezintă învățătură la *Duminica a nouăsprezecea* (titlul fiind dat greșit)⁴⁰. Conchidem aici că exemplarele care provin de la Lunca (Arieșului) (I) și Mirăslău (*Catalog* nr. 11, 14) prezintă o situație inversă.

Completînd o altă informație despre intervenții, de data aceasta ulterioare, în textul *Cazaniei lui Varlaam*, între exemplarele investigate s-au ivit trei dintre ele cu intervenții pe f. 107 r. unde apare o greșeală de tipar corectată⁴¹. În exemplarul de la Mirăslău, cele două cuvinte greșit tipărite sînt corectate cu ajutorul unei benzi de hîrtie cu corectură tipărită. În exemplarul de la Cib (I), această corectură s-a efectuat, însă, cu timpul, banda s-a dezlipit, rămînînd doar urme vagi. Exemplarul de la Drăguș are corectura făcută cu o cerneală direct în textul tipărit.

Nu am urmărit, în acest capitol, să realizăm un studiu special asupra *Cazaniei lui Varlaam*, să rezolvăm problemele legate de procedura tipografică din unele exemplare anume. Dorind să completăm lucrarea lui Fl. Dudaș, am analizat toate exemplarele din această tipăritură și ne-am axat asupra foi de titlu, greșelilor de paginație (vezi *Catalog*), *corecturii* pe f.107 r. și *diferențelor* pe f.280 v.

În concluzie, precizăm că exemplarele din *Cazania lui Varlaam* analizate ne îndreaptă spre convingerea că, în cursul tipăririi cărții s-a intervenit mult în text, aducîndu-se îmbunătățiri de ultim moment, care condiționau, în același timp, apariția altor greșeli. Cert este că, de la un exemplar la altul, se schimbă greșelile de paginație, găsindu-se rar exemplare identice.

⁴⁰ Fl. Dudaș, *Cazania lui Varlaam* ..., p. 42—43, nota 45.

⁴¹ *Ibidem*, p. 86.

Față de tipăritura precedentă, *Noul Testament* nu prezintă atît de multe situații controversate sub aspect tehnic. Totuși, am dorit să discutăm intervențiile ulterioare care decurg din studierea celor 19 exemplare avute la dispoziție.

În *Catalog* am consemnat la paragraful conținînd *greșelile de paginație*, în anumite cazuri „(corectat)”. Cu ajutorul acestui termen, am dorit să menționăm greșelile de paginație, în exemplare, corectate cu un tuș negru în aceeași manieră de aceeași mînă în locurile cuvenite. Corectura aparține unei persoane inițiate, care a intervenit în toate cele 19 exemplare pe care le deține județul Alba. Precizăm că, în cele mai multe cazuri, se observă și numărul tipărit inițial. Dar există și o latură subiectivă a problemei, credem; nu întotdeauna s-au corectat toate greșelile, eventual, apar și corecturi greșite.

Pe lîngă aceste corecturi ale cifrelor s-au ivit 2 greșeli în text, pe care responsabilii tipografiei din Alba Iulia au dorit să le înlăture. Probabil că, la această corectură au supus toate exemplarele greșite ale ediției. În felul acesta, pe f. 12 v. din toate exemplarele văzute de noi am găsit o corectură aparținătoare tipografiei bălgrădene și corectorilor ei. Intervenind o greșeală în text în mijlocul paginii la rîndul 5, după inițiala ornată A, s-a procedat la tipărirea corectă a celor 4 rînduri, parte ce a fost aplicată peste rîndurile greșite (fig. 4).

De asemenea pe f. 116 r., în exemplarele de la Sărăcsău și Zlatna (*Catalog* nr. 44, 46), semnalăm o greșeală în textul tipărit, corectată în același mod (fig. 5). Însă, celelalte exemplare apar cu corectura făcută în procesul tipăririi. Nu am avut în față vreun exemplar greșit tipărit și necorectat (ne referim aici la situația de pe f. 116 r.). În exemplarul de la Sărăcsău mai apare o curiozitate; insistîndu-se, probabil, asupra greșelii de pe f. 116, s-au dublat în exemplar f. 116, 119 și s-au omis f. 117, 118.

Indreptarea legii prezintă, de asemenea, o diferență de ordin tehnic. În exemplarul de la Ocoliș (*Catalog* nr. 53) este de remarcat o mică deosebire față de celelalte exemplare. La începutul celei de-a doua predoslovii, conținînd dedicația către Mitropolitul Ștefan al Ungrovlahiei, deasupra rîndurilor introductive tipărite cu roșu lipsește frontispiciul îngust ornat, tipărit cu culoarea neagră, fiind schimbat cu ornamente simple, roșii, de mici dimensiuni (fig. 6, 7).

În cazul *Sicriului de aur*, Sebeș, 1683 am considerat interesant de consemnat o schimbare intervenită în textul tipărit. O putem considera drept o curiozitate tipografică, fiindcă în exemplarul II de la Cib a fost

inversat textul de pe versourile foilor 1 și 3. Poate, o asemenea eroare este de găsit și în alte exemplare, însă, în cele cuprinse de noi în *Catalog* această situație nu se mai repetă.

Am considerat necesară aducerea în discuție a tipăriturilor bălgrădene din anul 1689, *Molitvenic, Poveste la 40 de mucenici, Cazanie la oameni morți, Ertăciuni la oameni morți (Și Alte ertăciuni la oameni morți)*. (fig. 8, 9, 10, 11). În *Catalogul* nostru sînt cuprinse 9 exemplare din *Molitvenic*, numărul fiind relativ ridicat pentru această tipăritură mult întrebuițată.⁴² În prezentarea ei apar numeroase situații; *Molitvenicul* este tipăritura care, în cele mai multe cazuri, apare legată cu alte cărți, preponderent cu tipărituri bălgrădene, cu cîteva excepții. De consemnat este însă faptul că nu există o regulă care ar stabili ordinea tipăriturilor incluse, ori titlurile colligate. Cinci exemplare apar independent (de la Alba Iulia, Cib (I), Ighiel, Laz, de proveniență necunoscută). În celelalte cazuri *Molitvenicul* este colligat cu cel puțin două, dar și cu trei tipărituri.

Exemplarul de la Cib (III) este colligat cu *Sicriul de aur*, Sebeș, 1683 și *Poveste la 40 de mucenici*, Bălgrad, 1689. Exemplarul de la Cib (II) este colligat cu *Sicriul de aur* și *Cazanie la oameni morți* (Bălgrad, 1689). Exemplarul de la Lunca (Arieșului) este colligat cu *Cazanie la oameni morți, Poveste la 40 de mucenici* și *Rînduiala diaconstvelor*, Bălgrad, 1687. Exemplarul de la Zlatna este colligat cu *Cazanie la oameni morți* și *Ertăciuni la oameni morți* (urmată de *Alte ertăciuni la oameni morți*.)

Pentru a demonstra cît de diverse situații se ivesc în cazul prezentării *Molitvenicului* de Bălgrad sau, mai corect, al unor tipărituri bălgrădene încă nestudiate suficient, amintim și cazul exemplarului *Cazaniei la oameni morți*. Exemplarul de la Sălcuia de Sus apare drept colligat cu *Molitvenicul*, Tîrgoviște, 1713⁴³. Un exemplar din *Poveste la 40 de mucenici* de la Porumbacu de Sus, care face parte dintr-un manuscris miscelaneu de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, compus din diferite rugăciuni, apare alături de un fragment din *Sicriul de aur*.

Situația mai sus redată se poate datora unor probleme apărute la difuzarea *Molitvenicului*, ipoteză lansată de T. Furdul și I. Mărza⁴⁴. Ioan

⁴² La Biblioteca Academiei. Filiala Cluj-Napoca se păstrează 12 exemplare (5 exemplare au pătruns în această bibliotecă prin filiera Blajului); Apud T. Furdul, I. Mărza, *Tipărituri românești vechi imprimate la Bălgrad conservate în fondul Colecțiilor speciale ale Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România. Filiala Cluj, în Mîtropolia Ardealului*, 1975, nr. 9—10, p. 608—617; La Biblioteca Academiei R.S.R., se păstrează 5 exemplare de *Molitvenic*, Bălgrad, 1689, apud R. Popescu, *Tipărituri de la Bălgrad în colecțiile Bibliotecii Academiei R.S.R.*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p. 253—264.

⁴³ BRV, I, p. 551, nr. 164; D. Poenaru, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, Tîrgoviște, 1973, p. 186, nr. 164.

⁴⁴ T. Furdul, I. Mărza, *art. cit.*

Zoba şi colectivul tipografiei au fost nevoiţi să „completeze” cartea care la început, probabil, nu a stîrnit suficient interes în rîndul cititorilor şi al cumpărătorilor. Este motivul pentru care i s-au adăugat unele predici scurte, tipărite în aceeaşi tipografie. Se cunosc şi cazuri cînd de *Molitvenic* s-au legat aceleaşi predici în manuscris⁴⁵. Fenomenul putea fi condiţionat şi de nevoile preoţilor români, lipsiţi de texte de bază pentru slujbele înmormîntărilor.⁴⁶

Tipăriturile de la Alba Iulia mai prezintă unele aspecte încă neelucidate din istoria tiparului românesc. O completare a informaţiilor despre cărţile ieşite de sub teascurile acestei tipografii oferă şi aceste cîteva cărţi de mici proporţii care apar ca o completare a *Molitvenicului bălgrădean*. Cronologic, *Molitvenicul* şi *Povestea la 40 de mucenici* nu creează probleme deosebite. Întîi apare *Molitvenicul*, în 22 aprilie, iar *Povestea la 40 de mucenici* se tipăreşte concomitent, între 9 martie şi 15 iulie. Luînd în considerare faptul că între anul 1690—1698 nu se mai tipăreşte în oficina românească de la Alba Iulia, *Cazanie la oameni morţi*⁴⁷ şi *Ertăciuni la oameni morţi*⁴⁸ s-au tipărit încă în acelaşi context înainte de a se încheia această fază a activităţii tipografiei. Presupunem că au fost editate pînă la sfîrşitul anului 1689.

Pe marginea *Molitvenicului bălgrădean*, exemplarul de la Zlatna (*Catalog* nr. 79) se pot trage unele concluzii preliminare privind tipăriturile mai sus discutate: *Cazanie la oameni morţi* şi *Ertăciuni la oameni morţi*. Exemplarul se află într-o situaţie fericită, colligatele fiind legate în ordinea în care au fost paginate în tipografie, terminîndu-se cu f. 222. Consemnăm, în exemplarul nostru, lipsa f. 223, conform literaturii de specialitate⁴⁹. Dintr-un calcul matematic constatăm că, foarte probabil, între *Cazanie la oameni morţi* care se termină cu f. 215 şi *Ertăciuni la oameni morţi* care încep cu f. 220, a mai existat o tipăritură de 4 foi, care urmează

⁴⁵ În colecţiile Arhiepiscopiei Sibiului se păstrează *Molitvenicul bălgrădean* colligat cu *Cazanie la oameni morţi* şi cu un manuscris reprezentînd *Ertăciuni la oameni morţi* (exemplarul E); un alt *Molitvenic*, colligat cu manuscrisul cuprinzînd *Predica la morţi* (exemplarul H) şi alte exemplare care sînt colligate ca în cazul celor din *Catalogul* nostru. Apud D. Braicu, V. Bunea, *op. cit.*, p. 121—124, nr. 36.

⁴⁶ Fl. Dudaş, *Manuscrisele româneşti din bisericile Bihorului*, Oradea, 1986, p. 21—26.

⁴⁷ BRV, I, IV nu cunoaşte această tipăritură; vezi la D. Poenaru, *op. cit.*, p. 170—171, nr. 87 şi la D. Lupan, L. Haţeganu, *art. cit.*, I, p. 365, nr. 3 c. şi Fl. Dudaş, *Manuscrisele...*, loc. cit.

⁴⁸ BRV, I, IV şi D. Poenaru, *op. cit.*, nu cunosc această tipăritură, vezi la T. Furdui, I. Mărza, *art. cit.*, p. 614, D. Lupan, L. Haţeganu, *art. cit.* I, p. 365, nr. 3 c. şi Fl. Dudaş, *Manuscrisele...*, loc. cit.

⁴⁹ Fl. Dudaş, *Manuscrisele...*, loc. cit.

să fie descoperită, făcînd parte din predicile sau propovedaniile lui Ioan Zoba din Vinț.

Din rîndul tipăriturilor românești bălgrădene de factură obișnuită se detașează o foaie volantă, tip formular, ce reprezintă un act de hirotonire tipărit, emis de mitropolitul Atanasie Anghel în anul 1700, tipărit fiind la Alba Iulia⁵⁰. Considerăm aceasta o contribuție la BRV. Apartenența acestui imprimat tipografiei bălgrădene se poate argumenta pe baza similitudinii materialului tipografic folosit, cu cel al tipăriturilor bălgrădene din secolul al XVII-lea. Bilingv, tipărit în limba latină și română, numai cu litere chirilice, avînd dimensiunile 17×29 cm, s-a folosit drept foaie forțat într-un exemplar al *Noului Testament*, Bălgrad, 1648. Numele preotului hirotonit nu a fost completat în formularul de față, fapt ce ne determină să punem la îndoială folosirea efectivă a acestora în contextul finalizării actului de unire a Bisericii ortodoxe române cu Biserica Romei.

Prezentînd *Catalogul* tipăriturilor secolelor XVI—XVII din zona Albei, am considerat oportună și expunerea problemelor tehnice ce se desprind în urma studierii acestui bogat material. În lipsa unor documente de arhivă care ar elucida petele albe, existente încă, în istoria cărții românești, în cazul de față, mai ales în istoria tipografiei bălgrădene, fiecare informație nouă are o valoare deosebită.

În *Catalog* și în studiul de față am acordat o deosebită importanță însemnărilor cu valoare documentară, avînd în vedere, însă, și pe cele, aparent, mai puțin importante. Scopul nostru a fost nu numai punctarea circulației cărților cercetate, dar și o valorificare a întregului fond informațional cuprins în paginile cărților românești existente pe meleagurile Albei. Aceasta contribuie la fixarea locului cuvenit pe care cărțile l-au ocupat în diferite medii sociale în evul mediu românesc. Însemnările, în totalitatea lor, adaugă o culoare în plus a vieții satului sau orașului transilvănean, dincolo de informațiile pe care le găsim în documentele oficiale ale vremii.

Problematika însemnărilor fiind extrem de diversă și bogată, ne-am impus, de la început o riguroasă selecție⁵¹. Ne-am oprit îndeosebi, asupra acelor informații ce poartă o semnificativă amprentă locală, surprinzînd evidentele legături între persoane și locuri din centrul Transilvaniei medievale, fără să cădem într-un provincialism îngust.

⁵⁰ Un act similar la D. Poenaru, *op. cit.*, p. 11, nr. 7.

⁵¹ Ca orientare, în abordarea unor criterii selective asupra materialului, supus unei transcrieri interpretative, ne-am servit de lucrarea: Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Junimea, 1975.

Aspecte socio-culturale surprinse în însemnările manuscrise. Având în vedere o succesiune istorică a mărturiilor scrise, în bagajul informațional selectat, se remarcă însemnările notate de cărturarii bălgrădeni ai căror activitate culturală s-a manifestat în cele mai diverse moduri (patroni ai tipografiei, traducători ai cărților, tipografi, editori, preoți cu diferite funcții administrative și alții) începând cu jumătatea secolului al XVII-lea și pînă în primii ani ai secolului următor. Amprentele acestei activități, culese de pe paginile cărților, se doresc punctate cu scopul de-a pune în atenția contemporaneității climatul de efervescență spirituală ce a pulsant în Bălgradul medieval.

Încercînd să lărgim sfera cercetărilor și asupra cărților ce au circulat odinioară prin zona Albei, am ajuns în posesia unei informații, de fapt a celei mai timpurii pe care o posedăm. „Arhiepiscopul Ștefan“ — nu credem că poate fi altcineva decît Simion Ștefan, mitropolitul Bălgradului, un reprezentant al Bisericii ortodoxe române de toți recunoscut, dar și un cărturar al vremii. El informează despre donarea unei *Evanghelii învățătoare* de la Deal, 1644 (*Anexa* nr. 13), încă în anul 1646 la „... besearica ounde iaste hramul s(fin)ta Troița cea den jos...“⁵². Din contextul însemnării se desprinde știrea legată de poziția uneia din cele două biserici aparținătoare complexului monastico-mitropolitan din Bălgrad. Este o problemă care a stîrnit polemici în literatura de specialitate⁵³. Mai mult decît atît, o completare a realităților din Bălgradul medieval conține însemnarea lui popa Niculae din anul 1695, sugerîndu-ne apartenența parohiei

⁵² *Evanghelia învățătoare*, Deal, 1644 de la Biblioteca Academiei, Filiala Cluj-Napoca, cota CRV 277; p. 1—15: „Vleat 1646 au cumpărat această carte jupînul Ștefan den Bălgrad și o dat la svîntă besearica ounde iaste hramul sta Troița cea den jos să fie de slujba svîntei besearicii și drept spăsenia lui și drept pomană sufletul soției sale jupăna Mariia și fiul lui Nicola și Constantin să fie de folo-sință Nastasia și Costandin. Acestor suflete împărăția cerului și o dat în zilele Mitropolitului Ștefan și protopop Neacșul ot Bălgrad cum să fie neclătită den svîntă besearică iară cine să va ispiți să o ia de la svîntă besearică sau să o vînză să fie proclat de Dumnezeu și de la s(via)tich otța 318. Ștefan Arhiepiscop. Amin“.

⁵³ Despre construcțiile din incinta complexului mitropolitan vezi S. Dragomir, *Istoria desrobirei religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, I, Sibiu, 1926, p. 60; Șt. Mețes, *Istoria bisericilor și a vîștei religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, I, Sibiu, 1935, p. 90—96; M. Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI—XVIII*, Sibiu, 1968, p. 13; C. Moisesescu, *Considerații asupra tipologiei monumentelor dispărute ale Mitropoliei Bălgradului, în Studii și cercetări de istoria artelor*, (Seria artă plastică), 1972, 2, p. 287—293; Idem, *Mihai Viteazul — ctitor al bisericii Mitropolitane din Bălgrad (Alba Iulia)*, în *Îndrumător pastoral*, III, Alba Iulia, 1979, p. 119—124.

din cartierul numit Maierii Bălgradului la una din cele două biserici ale mitropoliei, probabil la „... cea den jos...”⁵⁴.

Însemnarea mitropolitului Simion Ștefan constituie primul nucleu din mulțimea informațiilor, care se completează cu știrile datorate mitropolitului Sava Brancovici. El se semnează în anul 1661 pe o altă *Evanghelie învățătoare*, Deal, 1644 (*Catalog*, nr. 26). Fragmentul de însemnare pe care susținem ipoteza apartenenței acesteia mitropolitului Sava Brancovici, ne oferă anul 1661 și numele „Sava”. Avînd în vedere și grafia, credem că sîntem în posesia unei cărți în plus din rîndul celor deja cunoscute, semnate de vlădică în anul 1661 în numele său, ori altele, în numele mănăstirii din Bălgrad⁵⁵. Documentele vremii, emanate într-un moment nefavorabil din viața mitropolitului Sava, îl prezintă, totuși, ca pe un veritabil bibliofil, avînd în posesia sa cărți românești (slavone), latinești, chiar și maghiare⁵⁶.

Exemplarul ce poartă semnătura lui Sava Brancovici conține și alte însemnări din deceniul șapte al secolului al XVII-lea. *Evanghelia* se afla în posesia popii Oprea din Lancrăm, cumpărată fiind pînă la anul 1660, cînd o deținea deja. În anul 1684 cartea a devenit motiv de dispută, cartea și proprietarul ei fiind implicați într-un proces de judecată. În fața Soborului din Bălgrad condus de vlădica Varlaam cu toți protopopii s-a judecat dreptul de proprietate asupra tipăriturii parohului Oprea din Lancrăm. Acesta a fost învinuit de locuitorii din Oarda că a înstrăinat cartea lor. Deținînd mai multe dovezi convingătoare, popa Oprea și-a putut păstra cartea.

Din rîndul cărțurilor, care au funcționat în Bălgradul medieval, preocupați de tipărirea și păstrarea cărților românești, face parte și Atanasie Anghel, ultimul mitropolit al Bălgradului. Pe lîngă faptul că, în timpul vlădiciei lui apar două tipăriri importante în tipografia românească — *Chiriadromion* și *Bucoavna*, ambele în anul 1699 — (Atanasie Anghel fiind profund implicat în tipărirea lor), el se îngrijește

⁵⁴ Pe p. 666 din *Evanghelia învățătoare* citată la nota 52: „Scri-am eu pop Niculae din Maierii Bălgradului cîndu au fostu cursul anilor 1695 f(ebruarie) 11 zile“.

⁵⁵ La Biblioteca Academiei, Filiala Cluj-Napoca se păstrează manuscrise și tipăriri semnate de Sava Brancovici în anul 1661, ori cărți dedicate lui. Vezi la Ch. Pistru, *Manuscrise slave în Transilvania. Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Filiala Cluj*, în *BOR*, 1972, nr. 9—10, p. 1099—1100; E. Lința, *op. cit.*; E. Mârza, *O bibliotecă românească...*

⁵⁶ V. Mangra, *Mitropolitul Sava II Brancovici (1656—1680)*, Arad, 1906, p. 66—68, 106; M. I. Lupaș, *op. cit.*, p. 14—18.

și de răspîndirea tipăriturilor apărute sub patronajul său. Îl putem numi și mecena *Chiriadromionului*, fiind în posesia cîtorva convingătoare mărturii. „...o au dat-o Vlădica Atanasie de pomană la Sfînta biserică a Geomalului...” (*Catalog* nr. 114). Însemnarea poate fi completată cu cea mai veche atestare a unui *Chiriadromion* într-o colecție de carte. În anul 1700 Atanasie Anghel a dat „în sama Mitropoliei” mai multe cărți, între ele fiind o „Păucenie de aceste de ale noastre”.⁵⁷ Păucenia trebuie identificată cu *Chiriadromionul*.

În dorința de a ilustra cele mai sus afirmate în privința răspîndirii *Chiriadromionului* prin osîrdia mitropolitului Atanasie, reținem încă 3 mărturii aparținătoare, însă, altor zone geografice. Vlădica Atanasie donează un exemplar „... fratelui meu Pop Gheorghe den Oradea, 1702”.⁵⁸ Alte donații sînt menționate pe exemplarul de la Vinț din 1 martie 1700, ajuns în Mîneru (jud. Hunedoara) și pe acela de la biserică din Curechiu (jud. Hunedoara).⁵⁹

Dintre factorii culturali, care și-au desfășurat activitatea în preajma Mitropoliei Bălgradului lăsînd opțiunile lor spirituale pe paginile cărților românești, i-am enumerat pe cei care în ordine ierarhică se aflau în fruntea bisericii ortodoxe din Transilvania. Slujbași și ei ai aceleiași cauze culturale și patriotice, tipografi ne-au lăsat mesaje mai modeste. Considerăm, totuși, spectaculoasă identificarea unui tipograf bălgrădean necunoscut. Cu toate că *Psaltirea*, Bălgrad, 1651 în care se precizează: „Seris-am eu diac Dumitru logofăt carele tipărește cărți” și „Cinstită mîna sfîinției tale Dumitre, am auzit că ești tipăritoriul cărților din Mitropolia Bălgradului”, nu se păstrează în fondurile cercetate, însemnarea tipografului Dumitru vine în sprijinul celor afirmate mai sus.⁶⁰

O „documentație” despre rolul tipografului Mihai Iștvanovici în difuzarea cărții a cărei tipărire a condus-o, ne-a lăsat un contemporan al lui din mediul rural, cărturar și el, Popa Ștefan de la Galda de Jos. „... și s-au luat de la Mihai Tipograful...” (*Catalog* nr. 136). Cartea luată de la Mihai Tipograful (Iștvanovici) a fost *Chiriadromionul*.

Asupra cumpărării unui *Chiriadromion* (*Catalog* nr. 164) se păstrează o interesantă mărturie, care poate ilustra încă o dată legătura directă dintre un cumpărător, popa Petru din Laz, și tipografia condusă de

⁵⁷ T. Cipariu, *Acte și fragmente...*, p. 267.

⁵⁸ Fl. Dudaș, *Carte vechi românească...*, p. 167.

⁵⁹ E. Pavel, *Răspîndirea Chiriadromionului de la Bălgrad (1699) în ținuturile Hunedoarei*, în *Îndrumător pastoral*, VI, Alba Iulia, 1982, p. 143.

⁶⁰ *Psaltirea* la care ne referim, se află la Biblioteca Academiei din București, avînd cota CRV 60. Apud R. Popescu, *Tipărituri de la Bălgrad în colecțiile Bibliotecii Academiei R.S.R.*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p. 290. Pe tipograful Dumitru îl putem considera unul dintre tipografi *Psaltiri* unde s-a semnat (?).

„Mihai tipograful“. Exemplarul s-a cumpărat în același an în care s-a și tipărit, ceea ce ar însemna intervalul 20—31 decembrie 1699⁶¹.

Această incursiune socio-culturală, începută în lumea cărturarilor români bălgrădeni se dorește extinsă, după cum materialul studiat permite, la colaboratorii Mitropoliei Bălgradului, în activitatea cărora se îmbină latura spirituală cu cea materială. Însemnările ne îndreaptă din nou spre apariția *Chiriadromionului* care, pentru fondul de carte românească cercetat cu această ocazie, rămîne tipăritura cea mai reprezentativă. Cei ce „... n-au cruțat cheltuiala la lucrul aceștii sfinte cărți...“ au fost protopopul notar Gheorghe de la Daia și Ștefan Raț din Kisfalud (Micești), odorbirăul Bălgradului. Mărturii directe de la protopopul Gheorghe din Daia, acest prim preot nobil din familia Pop, nu avem, însă, sîntem în posesia mărturiilor scrise din partea fiului acestuia, Petru protopop, și el notarul Marelui Sobor din Bălgrad.⁶² El întărește actul de proprietate al *Chiriadromionului* aflat azi în satul Cunța, exemplar cumpărat sau donat, probabil, de tatăl său Gheorghe (*Catalog* nr. 133). Alt exemplar din aceeași carte a fost cumpărat în anul 1707 de la „... protopop Petruță de la Daia...“ pentru satul Drîmbar (*Catalog* nr. 152). În satul protopopilor Pop(a), în Daia Română a mai rămas un *Chiriadromion*, carte de care, se pare, această familie a fost legată sufletește și în care fiul lui Petru, Gheorghe, a treia generație de protopopi de la Daia, a lăsat o însemnare. Cartea a fost inițial a lui Petru, notar și protopop, ajungînd apoi în proprietatea fiului, în jurul datei de 9 octombrie 1730⁶³,

Contribuția financiară la tipărirea *Chiriadromionului*, enunțată în prefață de M. Istvanovici, îl include și pe Ștefan Raț, odorbirăul Bălgradului. În înalta sa funcție de primar al orașului îl găsim ca donator al aceleiași cărți, probabil mănăstirii Rîmeț, unde se păstrează pînă astăzi (*Catalog* nr. 161).

Imaginea creată, cu ajutorul însemnărilor de carte, despre cărturarii înzestrați cu anumite funcții în preajma Mitropoliei Bălgradului nu ar putea fi completă fără evocarea personalității identificabile sub denumirile de „pater Ianăș“, „logofătul Ianăș“, „popa Ianăș“, toate spre sfîrși-

⁶¹ *Chiriadromionul*, Bălgrad, 1699 s-a tipărit între 1 martie—20 decembrie 1699, vezi f. 415 r. din carte.

⁶² Familia Pop din Daia a fost înnoibilată prin diploma dată de Mihai Apafi în anul 1664, cf. A. Răduțiu, *Daia Română la 1785*, în *Apulum*, XVI, 1978, p. 311—322.

⁶³ Referitor la protopopul Petru de la Daia (cel de al doilea din protopopii dăieni, fiul lui Gheorghe) și anul morții lui, discutat de A. Răduțiu, *art. cit.*, p. 313, stabilit între 1728—1733, credem că, după însemnarea citată în *Catalog* nr. 134, poate fi atribuit perioadei 1728—9. oct. 1730.

tul secolului al XVII-lea şi primii ani ai celui următor. Faptul că acest Ianăş, de data aceasta popa Ianăş, se afla între oamenii de vază din Mitropolia Bălgradului este dovedit de propria lui însemnare într-o *Evangelhie* de Snagov, 1697 (*Catalog* nr. 100). Cartea a primit-o, din mîna mitropolitului Teodosie. El l-a însoţit pe Atanasie Anghel cu prilejul hirotonirii acestuia la Bucureşti, făcînd parte din suita mitropolitului. Evenimentul este consemnat la 25 ianuarie 1698. Donaţia către popa Ianăş poate fi dovedită unei danii de cărţi de mai mari proporţii, oferită din partea mitropolitului Teodosie, reprezentanţilor românilor din Transilvania în frunte cu mitropolitul Transilvaniei, Atanasie Anghel. Actul se înscrie în tradiţionalele relaţii interromâneşti pe tărîm cultural în evul mediu.

Activitatea lui pater Ianăş ilustrează efervescenţa culturală, dar şi economică care a existat în Alba Iulia medievală. Credem că el trebuie identificat nu numai cu epitropul din perioada lui Sava Brancovici, dar şi cu bogatul negustor, judele companiei comerciale greceşti, al cărei centru a funcţionat la Sibiu⁶⁴. Din punct de vedere al istoriei culturii, adăugăm şi funcţia sa de distribuitor al cărţilor. Se păstrează mesajul transmis prin T. Cipariu⁶⁵, referitor la donaţia cărţilor Mănăstirii Bălgradului (nedescoperite încă), prin grija lui Pater Ianăş⁶⁶. Pater Ianăş donează „... această carte Păucenie de pomană Sfintei Mănăstiri de la Prislop... vleit ot Is.Hs. 1701”⁶⁷. Un ex libris de-al lui s-a păstrat pe o altă *Păucenie*, despre care declară că „... este a mea, anume Ianăş Logofătul din Mitropolie, din Bălgrad din Ardeal...”⁶⁸.

Contemporan cu evenimentele menţionate, legate de viaţa culturală în preajma Mitropoliei Bălgradului, la Galda de Jos funcţionează unul dintre „cei mici” care au contribuit la scrierea istoriei, ca să parafrazăm spusele lui N. Iorga. Popa Ştefan. În afara însemnării menţionate în legătură cu procurarea *Chiriacadromionului* de la Mihai Tipograful (*Catalog* nr. 136), datorată lui Popa Ştefan de la Galda de Jos, acest cărturar de la ţară a fost şi el proprietar, probabil, al mai multor cărţi. Ex librisul lui se află pe

⁶⁴ P. Binder, *Membrii familiei Pater din Transilvania, sprijinitori ai ortodoxiei şi factori de unitate naţională*, în *MA*, 24, 1979, nr. 4–6, p. 347–352.

⁶⁵ T. Cipariu, *Acte şi fragmente...*, p. 261.

⁶⁶ Ne referim la cărţile Mitropoliei menţionate în *Zaconic*, publicat de T. Cipariu în *Acte şi fragmente...*, p. 260–261 sub nr. 28, 31. “28). Prolog tipărit în Moldova rumănesc, probabil se referă la Dosoftei, *Vieţile sfinţilor*, Iaşi, 1682–1686; sub nr. 31) „un Pintecostariu de ceale din Ţara Muntenească”, probabil una din ediţiile de la Tîrgovişte, 1649 ori Buzău, 1701.

⁶⁷ E. R. Colta, *Carte vechi românească în părţile Aradului, expresie a unităţii naţionale*, în *Ziridava*, IX, 1978, p. 774. *Păucenia* din însemnare este identificabilă cu *Chiriacadromionul*, Bălgrad, 1699.

⁶⁸ Fl. Dudaş, *Carte vechi românească...*, p. 156.

un *Apostol*, București, 1683 (*Catalog* nr. 59). Alături de un anunț familial, din care aflăm că este feciorul Popii Preda Cîntărețul, Popa Ștefan ne oferă, în continuare, informații de ordin economic de la începutul secolului al XVIII-lea. Dintre cărțile lui se păstrează în afara colecțiilor din zona Albei *Carte sau lumină*, Snagov, 1699 cu ex librisul notat în anul 1717 (*Anexa* nr. 42)⁶⁹. În anul 1704 îl găsim în ipostaza de găzduitor al unui călugăr ce aducea cărți de peste munți în Transilvania, popa Ștefan de la Galda fiind, cu acest prilej martorul târgului încheiat între colporatorul muntean și diacul din Bucerdea Vinoasă pentru o *Evangelhie*, Snagov, 1697⁷⁰.

Selectînd cele mai reprezentative informații în posesia cărora am ajuns cercetînd fondul de carte amintit, nu putem omite o concluzie ce completează coordonatele mediului cărturăresc albaulian. Ținem să aducem, și în acest cadru, în discuție, problema bibliotecii românești care a funcționat în cadrul Mitropoliei. Urme ale acesteia se păstrează prin intermediul însemnărilor și ex librisurilor notate în cărți, realitate istorică evocată și în rîndurile de sus. În urma cercetărilor preliminare⁷¹ se conturează la Alba Iulia o colecție de carte, care în cursul secolelor s-a dispersat în diverse fonduri prin Transilvania, poate chiar și mai departe, în restul țării. Notate de mîna mitropoliților Simion Ștefan, Sava Brancovici, Sava Veștemeanul, Varlaam, Teofil, Atanasie Anghel, protopopului Gheorghe, Iănaș, Suciul Pal și alții, cărțile atestate la Mitropolie, identificate astăzi, dau speranța altor descoperiri, ce ne vor ajuta să schișăm istoria bibliotecii medievale românești de la Alba Iulia și să reconstituim, cel puțin parțial, o bibliotecă românească din secolul al XVII-lea. Ca o consecință a presiunilor politice și a intervenției militare austriece în Transilvania în anul 1698 a fost semnat actul unirii bisericii ortodoxe cu cea catolică. Intervenția militară, care a condiționat distrugerea cetății princiare, împreună cu actul unirii bisericești, au dus la distrugerea edificiului Mitropoliei.

Cărțile urmărite pentru această lucrare nu ne-au mai oferit informații convingătoare despre viața culturală în secolul al XVIII-lea. Abia spre sfîrșitul aceluiași secol, în Alba Iulia funcționează protopopul Nicolae Rațiu. Activitatea lui culturală are aceleași trăsături ca și activitatea personalităților evocate anterior în acest studiu, pentru perioada în care

⁶⁹ Pe f. 1—3 ale exemplarului se păstrează ex librisul: „Această carte este a mea anume a lui Popa Ștefan de la Galda de Jos pis (Po)pa Ștefan roj(destvo) 1717. iulie 16 dni“.

⁷⁰ M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 92. Cartea a fost trecută în investigația lui I. Popa de la 1933.

⁷¹ E. Mărza, *O bibliotecă românească...*

a funcționat Mitropolia Bălgradului. Nicolae Rațiu, în funcția sa de protopop al Bălgradului, sprijină și subvenționează construirea a trei biserici în Alba Iulia și împrejurimi⁷². Într-un moment de răscruce din istoria românilor transilvăneni, după înfrângerea răscoalei iobagilor români din 1784—1785, înainte de execuția fruntașilor, el a fost duhovnicul lui Horea și Cloșca, le-a redactat testamentul în 28 februarie 1785⁷³. În sfera noastră de preocupări intră Nicolae Rațiu, asemenea înaintașilor săi, drept un cărturar cu o personalitate proprie, care a înzestrat lăcașele de cult din raza sa de activitate cu cărți necesare pentru desfășurarea serviciului divin. Ne referim la *Indreptarea legii* (Catalog nr. 50) și *Chiriacodromion* (Catalog nr. 125), ambele cărți păstrându-se în colecția de la Cetea⁷⁴.

Am epuizat informațiile de pe cărțile românești vechi legate de personalitățile și cărțile din preajma Mitropoliei Bălgradului, cu câteva digresiuni pe care le-am considerat necesare. În această fază a studierii însemnărilor din cărțile existente în județul Alba se creionează o problemă revelatoare, ce are la bază donațiile de cărți și circulația unor exemplare din Țara Românească înspre Transilvania. Problema majoră care se ridică aici este aceea a daniei de cărți din partea lui Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, bisericilor din zona cercetată. Ne gândim la tipăriturile bucureștene, apărute sub patronajul spiritual și financiar al domnitorului, *Evanghelia*, 1682 și *Apostolul* 1683. Se păstrează o mărturie documentară legată de donația, prin intermediul mitropolitului Sava Veștemeanu, materializată cu ocazia hirotonirii acestuia la București. *Evanghelia* și *Apostolul* sînt destinate Mitropoliei Bălgradului⁷⁵; exemplarele nefiind descoperite încă. Bisericii de la Pianu de Sus i s-au donat aceleași două cărți cu aceeași ocazie prin intermediul lui Sava Veștemeanu⁷⁶ (Catalog nr. 57, 67), asemenea localităților Daia Română⁷⁷

⁷² Alba Iulia, biserica din Centru și Maieri I, Oarda de Jos.

⁷³ N. Nădășdianu, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria, 1784—1785*, București, 1984, p. 455—457; D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, București, 1984, p. 491.

⁷⁴ La Alba Iulia, biserica din Centru, s-a păstrat o colecție de *Mineie* de Rîmnic, 1776—1780, ex librisul bisericii fiind notat tot de protopopul Bălgradului Nicolae Rațiu. Cf. E. Mărza, *Protopopul Nicolae Rațiu și colecția de carte românească veche de la biserica „Buna Vestire” din Alba Iulia*, în *Indrumător pastoral*, II, Alba Iulia, 1978, p. 123—126.

⁷⁵ T. Cipariu, *Acte și fragmente...*, p. 261.

⁷⁶ E. Mărza, *Donații de cărți Șerban Cantacuzino pentru Transilvania*, în *Biblioteca și cercetarea*, X, 1986, p. 292—298.

⁷⁷ Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 315; M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 88; I. Cristache-Panait, *Considerații privitoare la prezența în Transilvania a tipăriturilor bucureștene din veacul al XVII-lea*, în *BOR*, 1981, nr. 3—4, p. 338—341; N. Stoicescu, *Unitatea românilor în evul mediu*, București, 1983, p. 95.

(*Catalog* nr. 62 — se păstrează numai *Apostolul*) și Tilișca (jud. Sibiu)⁷⁸. Toate conțin însemnarea scrisă de aceeași mină, probabil a mitropolitului Sava Veștemeanul. Din aceeași categorie de donații face parte și *Apostolul* de la Ighiu (*Catalog* nr. 64), se schimbă, însă formularea însemnării⁷⁹. Donația Șerban Cantacuzino referitoare la exemplarul *Evangheliei* aflate în colecția de la Fărâu (*Catalog* nr. 56) comportă o discuție aparte. Se semnalează aici o altă filieră, mijlocitorul fiind „... ispravnicul Bad(ea) log(ofătul)”. În colecții bucureștene au fost identificate alte două exemplare, fiind însoțite de însemnări asemănătoare, scrise cu aceeași grafie⁸⁰. Presupunem deci, având în vedere că volumul descoperit la Fărâu nu are o localizare certă, că exemplarele purtând numele lui Badea logofătul nu aparțin donației Șerban Cantacuzino pentru Transilvania, ci ele au fost destinate altor zone din țară. În această relație culturală, Badea logofătul a îndeplinit același rol ca Sava Veștemeanul, având la un moment dat la îndemină un stoc de tipărituri, cu scopul de a-l difuza în zona administrativ aparținătoare lui.

Donațiile Șerban Cantacuzino sînt databile pentru sfîrșitul secolului al XVII-lea, mai precis, între anii 1683—1690. Din fondul de cărți cercetat se mai desprind și alte tipărituri ce poartă pe paginile lor comentarii asupra drumului parcurs de dincolo de munți în colecții din zona Albei. Spicuind dintre ele, ne putem opri la *Cazania lui Varlaam* (*Catalog* nr. 4) ajunsă prin filiera unor logofeți din Tîrgoviște (George la anul 1679, Neagoe la 1707) în localitatea Cib. *Îndreptarea legii* (*Catalog* nr. 53) păstrată în Ocoliș, este atestată la 1713, 1717 în Țara Românească, dar, deja, în anul 1738 se semnează în ea Popa Dumitru din Sălcuia de Jos. *Biblia*, București, 1688 (*Catalog* nr. 75) se remarcă printr-o interesantă circulație în Țara Românească, fiind cunoscute, însă puține localități prin care a trecut. În jurul anilor 1700—1707 a aparținut lui Gligorașco Vornicul din Leordeni. În anul 1786 s-a consemnat un eveniment în satul Stoborești. Exemplarul nu are însemnări care să ateste

⁷⁸ Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 315; M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 88; I. Cristache-Panait, *art. cit.*, p. 338—341; D. Braicu, V. Bunea, *op. cit.*, p. 103—104.

⁷⁹ Față de studiul E. Mărza, *Donații de cărți...*, p. 294, intervine o corectură, *Evanghelia* (neavînd foaia de titlu) a fost greșit identificată, ea reprezentînd, de fapt, nu ediția bucureșteană discutată, ci ediția 1697 de la Snagov.

⁸⁰ La Biblioteca Centrală Universitară din București se păstrează o *Evangheli*e purtînd însemnarea datorată Ispravnicului Badea logofătul pentru biserica din Belciugata (zona Rîmnicului Sărat) din anul 1683. Cf. *Cartea veche românească în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din București...*, p. 24, nr. 7; În colecțiile speciale ale Bibliotecii Centrale de Stat din București se află încă o *Evangheli*e, donată de Șerban Cantacuzino, însemnarea fiind scrisă de același Badea logofăt, la anul 1690 (nr. inv. 178040).

circulația lui în Transilvania. Din categoria donațiilor domnești face parte și *Evanghelia greco-română*, București, 1693 (*Catalog* nr. 96), păstrată astăzi la Muzeul Unirii din Alba Iulia, donată de Constantin Brincoveanu sfetnicului său, spătar Mihai Cantacuzino. Nu sintem în posesia mărturiilor scrise despre vreo atestare a acestui exemplar de carte rară, în Transilvania.

Însemnările analizate în acest capitol sînt în măsură să demonstreze nu numai circulația tipăriturilor, o problemă de loc secundară, dar să pună în valoare unele aspecte socio-culturale referitoare la realitățile medievale din Alba Iulia și împrejurimile ei începînd cu jumătatea secolului al XVII-lea și în primii ani ai celui următor.

Lumea cărților și a cititorilor. Această problematică constituie, în contextul de față, o abordare generoasă, prin însemnările de carte, a dorinței de cunoaștere a omului, începînd cu acele elementare deprinderi ale scris-cititului, zămislite pe file de tipărituri românești.

Receptate, uneori, prin timide încercări de condei, formulate anonim: „Ispitii condeiu ca să văd cum scrie și scrie foarte bine și ușor“ (*Catalog* nr. 4); ele primesc, alteori, identitate prin ieșirea din anonimat: „Scris-am eu Ionu, popa Deal... și lităra și pântru îndeprindere.“ (*Catalog* nr. 43).

Într-o formulă evoluată, un lector din Mihalț nota la începutul secolului, pe un *Chiriadromion*. „Scola și beserica sa fie cel mai scump tezaur al fiecarui român în viața aceasta, 1901...“ (*Catalog* nr. 151). Iată un motto-invitație la un succint comentariu cu privire la începuturile didacticii românești în epoca medievală și modernă, prin însemnări de carte, ce confirmă, în plus, nebănuitele posibilități de cercetare istorică oferite de tipăriturile românești vechi. Exemplul citat demonstrează că legătura între cei trei factori educaționali: cartea, școala și dascălul, îl constituia biserica, singura instituție românească ce putea activa într-un cadru legal, acceptat politic, de sistemul „Unio, trio, nationum“.

Această relație se întîlnește, în mod firesc, în preocupările cărțurărești ale primilor intelectuali din lumea satelor, dascăli, dieci, cantori, preoți, docenți, ludimaghiștri, ale căror atribuții în preajma acestor două instituții de cultură aveau, într-o formă, mai mult sau mai puțin organizată, scopuri multiple. *Chiriadromionul* de la Mesentea surprinde o astfel de secvență: „Scris-am eu Cos(tan)din ot Benic învățînd la popa din Mesentea. La anul 1782.“ La începutul secolului al XIX-lea este atestat în Lupșa parohul Ioan Șpan (*Catalog* nr. 39), continuator al tradiției dascălilor Șpan din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (*Catalog*

nr. 52). Pe aceeași coordonată tematică și cronologică se situează și activitatea parohului și profesorului Gheorghe Anghel din Zlatna (*Catalog* nr. 107).

Exemplarele citate reprezintă secvențe semnificative pentru ilustrarea etapelor din istoria școlilor românești de pe meleagurile Albei. Ele demonstrează, totodată, că, dincolo de scopul lor primar, tipăriturile vechi românești au îndeplinit notabile virtuți didactice menite să suplimentască rolul pe care-l vor avea viitoarele lucrări cu destinații instructiv-educative bine precizate.

În același context semnalăm efortul unor comunități sătești pentru procurarea cât mai multor tipărituri românești, menite să înzestreze lăcașurile lor de cult. Această emulație ne conduce înspre ideea tentantă, de a întrezări conturarea unor nuclee de bibliotecă în mediul sătesc, mărturiile documentare ce ne-au stat la îndemână indicînd secolul al XVIII-lea.

Notate fără cunoștințe deosebite despre principiile organizării unui fond de bibliotecă, aceste evidențe primare de carte, surprinse într-o anumită perioadă de timp, punctează și circulația tipăriturilor de la data consemnării lor în astfel de liste „inventar“. Cea mai timpurie înregistrare a fost întilnită pe un *Chiriadodromion*. Concepută în prezența a trei martori (obicei înțetățenit în asemenea ocazii), datată 3 mai 1740, lista de cărți românești, scrisă de Popa Samoil din Geoagiu de Sus, număra, la acea dată, 9 tipărituri (*Catalog* nr. 138).

În 1771, la biserica din Ighiel, Popa Nicolae enumera pe o *Evanghelie învățătoare*, Deal, 1644, care era „a oamenilor din Ighielul cel mic“, alte 10 tipărituri românești (*Catalog* nr. 26), între care se număra „Psaltirea racolțască“, fiind vorba de ediția bălgrădeană de la 1651.

Importantă, sub aspect documentar, este ideea că, în urmă cu peste două secole, modeștii cărturari, dintr-o conștiință personală, au considerat util să ofere urmașilor o formă primară de evidență a cărților din biblioteci parohiale.

Pe aceeași coordonată, într-o proporție numerică mult mai modestă, se află mărturiile documentare ce atestă prezența unor cărți românești vechi în lăcașuri mănăstirești, încă din secolul al XVII-lea. Astfel, la un an de la tipărire, un *Apostol*, București, 1683, (*Catalog* nr. 63) este atestat la Mănăstirea Feleacu (jud. Cluj), prin „... Irămonah Galerî ... mesita aprilie 23 1684“. Un exemplar al *Îndreptării legii* (*Catalog* nr. 51), fusese în proprietatea mănăstirii „... din Plaiu Cioara care s-au stricatu pe la anulu 1788 prin zavistia unitziloru...“. O *Evanghelie*, Snagov, 1697,

(*Catalog* nr. 106) făcuse parte din averea „... Sfintei Mănăstiri de la Ciunga...” în anul 1798.

O mențiune specială se cuvine a fi făcută în legătură cu trei din tipăriturile vizate în *Catalog*, ele atestându-și prezența vremelnică în străinătate, fără să putem stabili cu certitudine drumul lor pînă acolo. Biografia a două tipărituri românești vechi existente în fondul Bibliotecii „Batthyaneum” din Alba Iulia se leagă de numele unei personalități vieneze din secolul al XVIII-lea, cardinalul Christophor Migazzi din a cărui bogată bibliotecă făcuseră parte (*Catalog* nr. 92, 97)⁸¹. Încă la sfîrșitul aceluiași secol, întreaga bibliotecă a cardinalului vienez a fost cumpărată de episcopul catolic de la Alba Iulia, Ignatius Batthyany. Pe această cale, cele două tipărituri bucureștene din secolul al XVII-lea, se întorc pe teritoriul românesc.

Pe un exemplar al *Psaltirii în versuri* a lui Dosoftei, Uniev, 1673 (*Catalog* nr. 54) identificat în comuna Ciuruleasa, se nota un popas, din nou vienez, de la începutul secolului nostru: „Amintire din Wien în anul... 1909, Iunie 2/15...”. Tipăritura amintită se alătură puținelor exemplare cunoscute în colecțiile de carte din țară.⁸²

Prezența cărții în preajma cititorului capătă, uneori, valențe afective mărturisite: „Ia citește aceasta cititoriule de vezi frumuseațe” (*Catalog*, nr. 4) cuvinte ce se constituie într-o generoasă invitație la lecturarea în continuare a cărții. Pe exemplarul *Noului Testament* (*Catalog* nr. 43) ni se oferă o modestă încercare de versificare, ce pare să facă parte din acele compuneri închinete sărbătorilor⁸³: „O, tu maică prea curată, preste moarte fericită, cu cunună înpoleită și cu slavă-i spodobită...”.

Viziunea omului asupra existenței este sugerată prin diverse fațete ale înțelepciunii populare, aspect mai puțin abordat de istoria „cărților călătore”. Pline de substanță, comprimate ca întindere, astfel de însemnări oglindesc, printr-o optică personală, nu lipsită de dinamism, existența. Uneori, se fac simțite ironia, accentele moralizatoare, sentința, fapt pentru care pot fi privite ca o modestă, dar sugestivă „culegere de sentințe și învățături despre virtuți și păcate”⁸⁴. Plăsmuite, de cele mai multe ori, sub pecetea anonimatului, ele vădesc o modalitate atitudinală

⁸¹ Este vorba despre *Mărgăritare*, București, 1691 și *Psaltire*, București, 1694; vezi și C. Bica, *art. cit.*, p. 233, 240—241.

⁸² Exemplarul semnalat de colegul Florian Dudaș.

⁸³ Fl. Dudaș, *Manuscrisele...*, p. 83.

⁸⁴ Constantin C. Giurăscu, *Transilvania în istoria poporului român*, București, 1967, p. 105.

⁸⁵ Picu Pătruț, *Miniaturi și poezie*, 1985.

de a interveni în existența omului, în intenția de a îndrepta anumite lacune din conduita sa. Oferim, spre ilustrare, o aluzie discretă, moralizatoare ce se brodează în jurul unui simbure biblic, cu referire la lipsa de chiverniseală a omului, folosindu-se ca pretext „pilda fiului risipitor”. „Vezi ficiorul tânăr cum paște porcii dacă s-au risipit averea sa...” (*Catalog* nr. 25). Pe o altă pagină apare o izbutită creionare a două portrete de clerici situate la antipod: „Părinte Popa Marine de la Dumitra, cu barbă neagră care nu stă în cuvînt cum trăbă. Scris-am eu, Popa Matei din Hăpria, cu barbă nu prea mare, în cuvînt cum trăbă”.

Pe filele unui *Molitvenic* bălgrădean, 1689 (*Catalog* nr. 80) se punctează anonim: „Nimănui nu-i zboară porumbul fript în gură”, sau: „Nu sînt toți sfinți cîți calcă pragul bisericii”.

Revelația unor astfel de preocupări au constituit-o trei „expresii culturale”⁸⁵ aparținînd lui Picu Pătruț (1818—1872), scrise cu prilejul unui posibil popas la Schitul Afteia. Crîsnicul autodidact, numit sugestiv „aprinzătorul de candelă din Săliște”, posesorul unei biblioteci de peste 200 de cărți (impresionant număr pentru vremea aceea într-un mediu de sat), a pendulat mereu între două mari pasiuni: miniatura și poezia. Înzestrat cu o disponibilitate intelectuală remarcabilă, „caligraful săliștean” a meșteșugit numeroase „tilcuri turnate în cuvinte”, cîteva dintre ele relevîndu-și frumusețea pe paginile unui *Chiriadromion* (*Catalog* nr. 114): „Omul cel ce rabdă, înțelept iaste. Tăcerea mult folosește. Capul plecat nu-i niciodată tăiat. Și am scris eu, Picu Pătruț, crîsnic”.

Prezența unor notații asemănătoare a fost înregistrată, cum era firesc, și pe tipărituri identificate în zona Sibiului⁸⁶; toate demonstrează predilecția crîsnicului săliștean de a-și marca prezența, prin intermediul scrisului, în preajma unor cărți ce i-au stat la îndemînă cu diferite prilejuri. Popasul la Schitul Afteia s-a numărat, probabil, printre puținele sale ieșiri la lăcașuri de cult din „mărginime” în dorința de a cerceta picturi murale, icoane și cărți pe care nu le văzuse în satul natal⁸⁷.

Pornite „în călătorie”, imortalizate și pe filele tipăriturilor, aceste expresii ale înțelepciunii populare românești s-au conturat într-o notabilă încercare de a îndrepta fața lumii înspre bine, frumos și adevăr.

Aspecte de vânzare și cumpărare ale tipăriturilor. Din problematica însemnărilor de carte s-a constatat preponderența notelor de proprietate

⁸⁵ D. Braicu, V. Bunea, *op. cit.*, p. 39.

⁸⁷ Picu Pătruț..., p. 35.

și circulație cu referire la contextul vânzării-cumpărării tipăriturilor românești, dovedind că, în marea lor majoritate, au avut multe locuri de popas și mai mulți proprietari⁸⁸.

Am desprins, în acest sens, cele mai semnificative aspecte privind valorile monetare cu care au fost achiziționate cărțile din *Catalog*, în ideea de a ilustra, printre altele, și puterea economică a unor comunități sătești și efortul de a le dobîndi.

Dat fiind că în epocă se utilizau și falsuri monetare, semnatarii notelor în care sînt inserate prețuri de achiziție, țineau să puncteze, ca o garanție, că tipăritura în discuție era cumpărată „cu bani buni și drepti”. Alături de florin, moneda cu cea mai mare utilizare, s-au mai vehiculat: zlotul, talerul, galbenul, creițarul.

Cele mai timpurii însemnări cu referire la prețurile de achiziție ale unor tipărituri datează din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. În felul acesta *Cazania lui Varlaam* de la Lunca (Arieșului) (II), se cumpăra în anul 1672 cu 12 florini, iar în 1823 fusese adjudecată pentru suma de 60 zloți. În anul 1675, exemplarul *Cazaniei lui Varlaam* de la Mirăslău valora doar 3 florini, sumă surprinzător de mică în comparație cu alte valori bănești înregistrate pentru acest gen de tipăritură. Exemplarul de la Sălciua de Jos s-a dobîndit în anul 1784 cu 30 de florini, cele de la Poiana Aiudului și Răchita cu 20 și 13 florini. *Cazania* de la Cib fusese la 1714 în proprietatea logofătului Manoilă, cumărată „... pe bani gata, tal(eri) 68... ”⁸⁹.

Disputata *Evanghelia învățătoare*, Deal, 1644, de la Ighiel fusese cumpărată în a doua jumătate a secolului al XVII-lea de Popa Oprea din Lancrăm cu 6 florini, iar spre sfîrșitul secolului va trece în proprietatea lui Pavel Mlădină din Ighiel, contra sumei de 30 florini.

Noul Testament de la Beriu (jud. Hunedoara) fusese dat „popii Pătru” din partea popii „Ifraptu în prețu de bani 15 florinți”. Exemplarul de la Daia Română a fost cumpărat cu 10 florini.

Uneori, cumpărarea cărților era mijlocită prin folosirea produselor agricole sau animale, care vîndute, sau atașate unui preț la care se convenea, înlesneau achiziționarea lor.

Astfel, *Noul Testament* de la Sărăcsău „... a rămas de Popa Oprea din Sărăcsău și o cumpărat-o cu 60 de zloți și jumătate, că o dat un bou

⁸⁸ Fl. Dudaș, *Cazania lui Varlaam*..., p. 108.

⁸⁹ D. Poptămaș, *Prețul de achiziție al „Cărții românești de învățătură” pe baza unor însemnări din secolul al XVIII-lea*, în *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Cercetare și valorificare*, II, București, 1983, p. 364.

cu atîta⁸⁰. *Indreptarea legii*, Tîrgoviște, 1652 de la Brașov fusese cumpărată în anul 1731 cu 20 florini, cea de la Ocoliș s-a cumpărat cu 3 taleri.

Apostolul, București, 1683 de la Ciugud a fost achiziționat cu 12 florini la anul 1787, exemplarul de la Lunca (Arieșului), cu 6 zloți.

Despre prețurile de achiziție ale *Chiriadromionului*, tipăritura cu cea mai mare răspîndire în zona de care ne-am ocupat, deținem informații referitoare la cumpărare, încă din anul tipăririi. În contextul procurării *Chiriadromionului* de la Săsciori s-au înregistrat în paralel două prețuri, 21 de florini și 20 de zloți, ultimul reprezentînd suma cu care s-a cumpărat exemplarul în anul în care s-a tipărit. Valoarea de „20 de zloți“ poate fi pusă în relație cu prețul de achiziție al unui alt exemplar identificat pe meleagurile hunedorene, la Lelese, preț „...pă cum s-au socotit în săbor...“ și „...precum au scris sfîntia sa părintele Atanasie...“, pentru suma de „...20 de zloți și încă pîntru gîmătate...“⁸⁰.

Sensibil apropiate, cele două valori monetare ne determină să considerăm suma de 20 zloți ca fiind inițial fixată pentru achiziționarea tipăriturii bălgrădene, în acest context fiind implicat însuși mitropolitul Atanasie Anghel.

În achiziționarea *Chiriadromionului* de la Galda de Jos, la doi ani de la tipărire, a fost implicat tipograful cărții, dîndu-se „...15 florini bani ungurești și s-au luat de la Mihai Tipograful“. Exemplarul de la Muncel s-a cumpărat cu 16 florini. Exemplarul de la Gîrbova s-a cumpărat împreună cu o *Evangelhie*, Snagov, 1697 cu suma de 39 florini, în anul 1714. *Chiriadromionul* de la Oarda de Sus a fost adjudecat la prețul substanțial de 30 florini în anul 1729, ca în 1758 pentru exemplarul de la Balomir să se ofere doar „...șapte florini vonași...“, cea mai scăzută valoare întîlnită pînă acum pentru o astfel de tipăritură. În circulația lui prin zona Munților Apuseni, exemplarul de la Roșia Montană a avut mai mulți proprietari, fiind cumpărat la prețuri diferite. Prima achiziție s-a fixat pentru suma de „...16 florini și un horgoș...“, a doua oară a fost dat pentru „...22 de florini...“. În anul 1772 Popa Ștefan din Poiana vinde aceeași carte cu martori „...drept 18 numărături, 16 creițari...“. Exemplarul de la Alba Iulia, în periplul lui, a fost cumpărat, de asemenea, cu mai multe prețuri. Această „Cetelnă“ prețuise în 1714, 15 florini, în anul 1780, 12 florini. Cartea a mai fost achiziționată de Popa Ion care o cumpără „...pe o iapă drept 16 florinți“. O însemnare

⁸⁰ Pentru situația exemplarului de la Săsciori, vezi D. Dregheciu, *art. cit.*, II, p. 500. Acest aspect este pus în relație directă cu achiziționarea exemplarului de la Lelese (Hunedoara) cf. E. Pavel, *art. cit.*, p. 143.

nedatată de pe exemplarul *Chiriadromionului* din Vingard, semnaleză cumpărarea cărții prin intermediul altor valori, alături de cele bănești. Prețul final a fost de „... 9 florinți și pe trei feardele de griu, iarăși fiindu și griu cu 3 zloți...“.

Din șirul de mărturii documentare care se referă la aspectul „biografic“ al cărților, am detașat câteva situații legate de prezența lor ca bunuri de preț, puse zălog. Revenind la *Cazania lui Varlaam*, semnalăm un aspect legat de soarta exemplarului de la Mușca, care „... au fost zălog și nu o am putut scoate“, mărturisește un anonim, neputînd plăti datoria fixată la 9 zloți.

Uneori cartea a servit ca substitut al unui împrumut bănesc neonorat la timp. Este cazul *Liturghierului*, Deal, 1644, exemplar de la Biblioteca „Batthyaneum“, care glăsuiește printr-o însemnare: „Adecă eu Man Neagul cum am dat (lui) Alexandru împrumut 6 florinți... dare cum trecea aceasta zi cum am greit... să rămîne Alexandru fără cărți...“.

Alteori, cartea era răscumpărată. Într-un astfel de context *Cazania lui Varlaam* de la Ticuș, inițial „pusă zălog“ de popa Manu Lup cel bătrîn, a fost răscumpărată de „Ioan Cîrlan la anu 1807 cu 3 husași“. Alte împrejurări relevă soarta unor tipărituri dublu răscumpărate. *Indreptarea legii* de la Lupșa-Centru „multă vreme au fost în mînă streină zălogită“. Înstrăinată timp de 25 de ani, ea va fi răscumpărată a doua oară „de pă la străini“, după ce s-a întors suma de „5 florinți și 50 x...“.

Opinia comunității satești în legătură cu soarta cărților este decisivă și în situații legate de înstrăinarea vremelnică din lăcașurile pentru care au fost cumpărate. Dovadă, redobîndirea *Molitvenicului*, Bălgrad, 1689 de la Ighiel care în 1842 a fost „... adus de Pop Simion... fiind înstreinat de la biserica noastră... fiind silit de săteni...“. Este un gest ce explică și motivează, în același timp, anatemele legate de posibile înstrăinări, știut fiind că aceste bunuri de preț erau închinat unui anume lăcaș, cu prețul eforturilor bănești. Numeroase însemnări de proprietate poartă pecetea „blestemelor“, cel mai frecvent întîlnite în formula: „să fie afurisit de 318 părinți sfinți de la Nicheia“, alături de alte variante ce se remarcă prin plasticitatea imaginilor: „... cine o va feri afară din beserică, adecă o va fura să nu aibe plăcere de a ceti din dînsa...“ (*Catalog* nr. 7).

Emoționant este, chiar pentru contextul de față, testamentul (dublat de o anatema) aparținînd popii Oprea din Răchita care, în numele său și al soției, dăruiește bisericii locului un *Chiriadromion* și o *Evangelie* (*Catalog* nr. 139): „... ca noi încă să ajutăm să stea aceste două sfinte crăți (sic!) în besearecă, crîsnicul să le poarte de grije și să fie slobod tot

preotul și cetețul a sluji de pre iale slujba lor și are sta iale închisă... împotriva lor să aibă plată de la Domnul...⁹¹.

Uneori anatema se răsfrîngea și asupra cumpărătorului. Pe *Chiria-codromionul* de la Oarda de Sus se ilustrează acest fapt „...acela ce o va vinde și cel ce o va cumpăra... să putrezească în veaci...⁹².

Relegarea cărților. Încă la sfîrșitul secolului al XVII-lea se simțise nevoia relegării tipăriturilor apărute în prima serie. Făcută la început de diecii și dascălii satelor uceniciți în ateliere specializate, această preocupare devine în timp un ales meșteșug ce poartă amprenta personalității legătorului⁹³. Prețul relegării cărților depindea, în mod firesc, de starea lor de păstrare, costul materiei prime, în special al pielii, precum și înțelegerea la care se convenea⁹⁴. Acest fapt explică diversele valori bănești folosite pentru înnoirea repetată a scoartelor aceluiași exemplar, știut fiind, că tipăriturile românești, în răstimpul generos de peste trei secole de la tipărire, au beneficiat, în cele mai multe cazuri, de două, trei asemenea intervenții⁹⁴.

Consemnăm, astfel, prețul oferit pentru relegarea *Cazaniei lui Varlaam* de la Reciu în anul 1726: „... am dat pe această carte pe leagat florinți 2...“. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cartea va beneficia de o nouă legătură, plătită de preotul Anghel cu „7 horgoși...“, cu dorința exprimată în însemnare „...să-i întoarne frații“.

Considerată ca o „podoabă a altarului“ ce trebuie păstrată „cu sfințenie“ ca o „scumpă relicvie“, *Evanghelia*, București, 1682 de la Pîclișa fiind „cu tablele rupte“ va fi protejată într-o „...cutie din hârtie groasă în care să se păstreze ferită de stricăciune pe toți vecii...“. Cutia a fost confecționată în legătoria de cărți a lui Kovacs B. Adalbert din Alba Iulia în anul 1902.

Piesa de rezistență în privința artei legătoriei o reprezintă *Evanghelia greco-română*, București, 1693, care, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, va fi înfrumusețată printr-o ferecătură somptuoasă, într-un atelier de legătorie sibian. Fiecare fațetă este realizată din cîte două foi de argint, tranșa cărții fiind aurită. Lucrarea nu este semnată, nici datată. Ea

⁹¹ D. Dreghiciu, *Tipărituri românești vechi din secolul al XVII-lea în zona Sebeșului (jud. Alba)*, în *Apulum*, XXIII, 1986, p. 208.

⁹² E. R. Colta, *Legătoria de carte, un meșteșug de veche tradiție românească în vestul Transilvaniei, în Valori bibliofile din patrimoniul cultural-național. Cercetare și valorificare*, II, București, 1983, p. 384.

⁹³ Fl. Dudaș, *Cazania lui Varlaam...*, p. 94.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 90.

reprezintă un caz singular de legătură ferecată în colecţiile de carte studiate pentru *Catalog*.

În proporţii mult mai modeste va fi compactată *Evangelia*, Snagov, 1697 de la Şilea, de „... Domşia din Blasiu...”. Pentru relegarea *Chiriacodromionului* de la Bărăbanţ s-au înregistrat, într-un interval de timp relativ scurt, preţuri sensibil diferite. În anul 1769 cartea fusese relegată cu 60 de mărieşi iar cinci ani mai târziu, cu 80 de mărieşi, aspect ce sugerează totodată intensă ei utilizare.

De numele lui Simion Pantea de la Sălciua de Jos, legător de cărţi care a activat în zona Munţilor Apuseni, se leagă recompactarea *Chiriacodromionului* de la Muncel: „Această Căzanie am legat eu, Pantea Simion, legătorul de cărţi, 1812 din Sălciua”. Vizînd şi preocupări de altă natură, literatura de specialitate îl identifică pe „cărtularul” moţ Pantea ca participant activ la răscoala lui Horea. Ca om de carte, încadrat în mişcarea culturală a timpului îşi desăvîrşeşte preocupările cărturăreşti prin editarea în limba română a două cunoscute cărţi populare⁹⁵.

Un alt legător din părţile Sibiului, Simion Gligor, primeşte şi onorează comenzi pentru cărţi aflate în lăcaşuri de cult din zona aparţinătoare astăzi judeţului Alba⁹⁶. Relegarea *Chiriacodromionului* de la Ciugudul de Jos, în anul 1869, îi aparţine: „Aceasta Căzanie s-au reperat de Simion Gligor din Tilişca...”.

Toate acestea se constituie în dovezi grăitoare ale preţuirii de care se bucura mereu cartea românească în dorinţa de a fi păstrată „ferită de stricăciune”, „în veci neclintită” din lăcaşurile pentru care a fost dobîndită.

Marile scisme sociale pe care istoria naţională le-a înregistrat de-a lungul vremii n-au trecut neobservate, neconsemnate în „istoria scrisă de cei mici”. Ea a înregistrat faţete locale ale marilor evenimente, comentate într-o manieră proprie, într-un limbaj cu frecvente asperităţi lingvistice, explicabile, dar cu o forţă plastică aparte.

Ne vom opri, în cele ce urmează, asupra cîtorva demonstraţii, prima referindu-se la un eveniment de la sfîrşitul secolului al XVII-lea: „... să ştie de cînd au venit nemţii în Ardeal că au fost vleit 1685” (*Catalog* nr. 20).

⁹⁵ *Ibidem*, p. 155—156. L. Popa, *Simion Pantea, editor şi răspînditor de carte românească*, în *Apulum*, XXIII, 1986, p. 239—244.

⁹⁶ Prezenţa lui Simion Gligor ca legător al *Chiriacodromionului* bălgrădean, 1699 de la Ciugudul de Jos nu este singulară; alte mărturii documentare întîlnite pe tipărituri din secolul al XVIII-lea din jud. Alba îl identifică în aceeaşi postură.

Frapante prin simplitatea lor, dar totodată convingătoare, câteva mărturii punctează momentul revoluționar pașoptist din Transilvania. Pe paginile *Noului Testament* de la Cioara se consemnează șase asemenea mărturii, din care spicium: „În anul 1848 s-au sculat rumânii asupra un-gurilor foarte cu mare vrăjmășie...“; „Răzmerița cu ungurii 1848, di-reptu vru rumânii...“. Tabloul social devine mereu mai sumbru prin implicațiile lui, fapt ilustrat de o însemnare anonimă a *Apostolului*, București, 1683 din Pianu de Sus: „În anu 1849 au fost foarte mare bătae și după aceea moarte mare în oameni și după moarte în oameni, apoi în vite iare moarte groaznică“. Într-o mărturie de pe *Chiriadromionul* de la Sâsciori, cu referire la același eveniment, se descriu concis pustiirile și vărsările de sânge. Autorul „microcronicii“ scrie în românește, cu orto-grafie maghiară, punctînd cauza fundamentală a participării țăranilor la luptă „... pentru întetarea robotei și pentru alte pritseni“.

Transcrierea unor astfel de mărturii, apare ca un gest de rememorare pioasă, în spirit popular, a încercărilor prin care trecuse națiunea ro-mână în anii revoluției pașoptiste.

Relația om-natură. Aflat mereu în strînsă relație cu natura încon-jurătoare, omul a ținut să descifreze diverse ipostaze ale manifestări-lo-ri ei.

Receptat naiv, ca un semn rău prevestitor, cutremurul a lăsat o im-presie deosebită în memoria afectivă a omului⁹⁷. Pe o filă o *Noului Testa-ment* de la Reciu ni se oferă o descriere plastică a unei mișcări seismice din anul 1746: „... m(es)îț(a) n(oiembrie) 26 de zile tocmai într-o s(f)întă miercuri dimine(a)ță cu 3 acuri de ceas mai nainte de făcutul zilei s-au cutremurat lume în trei rînduri... pînă în luna lui dechembrie până la 11 zile toate nopțile și mai totu de două ori în noapte și la 11 zile joi noapte s(f)întă vineri s-au cutremurat mai înai(n)te de cîntatul cocoșilor, tare s-or cutremurat și când de cătră ziua iarăși cam ceva“.

Cînd natura se manifesta anacronic într-un anotimp, omul îi sesiza ciudățeniile. Iată că în anul „... 1851 în luna lui noemvrie 8 zile s-au făcut oun durduit foarte mare și au trăznit tomna în vremea slujbii la biserică dimineața...“ (*Catalog* nr. 67). „În anul (1)867 septem(brie) 15 au ninsu zapada mare de o palmă și au ținut 3 dile“ (*Catalog* nr. 62). Pe ultima filă a *Chiriadromionului* de la Hopîrta (I) se consemnează: „Să știe că într-acest an 1733 au tunat în luna lui martie în 15 zile sara...“

⁹⁷ I. Corfus, *op. cit.*, p. IX.

Asemenea consemnări locale, prin valoarea lor documentară, pot servi la îmbogățirea ariei de informații din domeniul istoriei meteorologiei, completînd, poate, un hiatus în cronologia unor astfel de înregistrări.

Epidemiile, cu tot arsenalul lor de urmări nefaste, au constituit, în mod firesc, puncte nevralgice în existența omului.

Făcînd ravagii în părțile Ardealului epidemia de holeră din 1836 a fost consemnată pe două tipărituri: *Evanghelia învățătoare*, Deal, 1644, de la Ighiel și pe *Noul Testament* de la Cioara. Parohul Iacob Popovici nota: „La anul 1836 au murit mulți oameni în Ardeal de holeră“ (*Catalog* nr. 26).

Primele decenii ale secolului al XVIII-lea debutau cu o epidemie de ciumă. Pe *Chiriacodromionul* de la Aiud (colecția I. Pop), parohul Nicula de la Geomal consemnase: „1719 ... scris-am în ciuma cea mare...“.

Flagelul din 1738 este din nou remarcat și consemnat ca un eveniment ce trebuie cunoscut de urmași. Feciorul cunoscutului cărturar de sat, Ștefan de la Galda de Jos nota pe *Chiriacodromionul* de la Mesentea că „... trebuie să zică cînd au murit de ciumă mai în toată Țara Ardealului ... văleat 1738 în august 31 de zile“.

Așadar, din nou, alte imagini inedite ce se degajă din problematica atît de diversă a însemnărilor de carte, constituind elemente prețioase pentru studierea culturii noastre vechi și a mentalităților de acum cîteva veacuri⁹⁸.

Cartea românească veche își stabilizează, din ce în ce mai convingător, locul în istoriografia românească. Investigațiile de ultimă oră au oferit, prin intermediul cărților vechi, informații valoroase ce vizează viața culturală, spirituală, economică etc. în societatea medievală românească, ajunse la îndemîna cercetătorilor-istorici.

Pînă la N. Iorga și încă mulți ani după publicarea lucrărilor lui, preocuparea principală a reprezentanților istoriografiei românești vis-à-vis de cartea românească avea ca simboluri cartea, evidența și cronologia. N. Iorga a fost primul care s-a apropiat de universul cărților de pe meleagurile transilvănene introducînd în domeniul evidențelor cărții românești exploatarea mărturiilor manuscrise, ce-și aveau ca suport paginile

---

⁹⁸ *Ibidem*.

cărților. Extrase de pe aceste tipărituri, privite de atunci și pînă acum ca instrumente de luminare a minții și sufletului, însemnările de carte s-au constituit într-o istorie miniaturală a evoluției mentalităților, vizînd preocupări livrești, educative, economice, istorice-geografice.

În primele decenii ale tiparului românesc, literatura editată făcea parte din categoria furnizată de singura instituție culturală românească — biserica — acoperind, implicit blocul religios al culturii⁹⁹. Din acest bloc au făcut parte cărți de ritual, învățăture-cazaniei, cărți didactice — de cult¹⁰⁰, categorii din care este compus și fondul prelucrat în *Catalogul* nostru. Această literatură, care predomină pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea, fapt ce are la bază realitățile istorice autohtone consacrate, a fost gustată de toate categoriile de cititori. Am dorit să reliefăm prin mențiuni olografe, că lectura, în cultura manuscrisă și în prima fază a celei tipărite avusese tendința de a fi o activitate socială¹⁰¹. Ne-o demonstrează, în special, aspectele ce vizează atmosfera culturală din mediile cărturărești satești, în care biserica reprezenta liantul între carte, școală și dascăl, cultura religioasă îndeplinind, în epocă, un notabil scop educativ¹⁰².

O fază superioară în această preocupare cărturărească o reprezintă formarea bibliotecilor, de la cele mai modeste colecții de carte însumînd baza necesară îndeplinirii serviciului divin pînă la bibliotecile umaniste, baroce și iluministe, undeva între ele, avîndu-și locul biblioteca Mitropoliei Bălgradului și reprezentanții ei. Acest corp ecleziastic de elită, dincolo de orice influențe din afară a întreținut o atmosferă culturală, menită să sprijine ideea conștiinței naționale la românii din Transilvania.

Pornind de la bagajul informațional oferit de prezenta lucrare, cu referire la aspectul edit, sau de cele mai multe ori inedit al mărturiilor manuscrise, dar și la problematica schițată în studiu, contextul istorico-cultural abordat formează o contribuție adusă în sfera valorificării patrimoniului de carte. Cartea, în toate condițiile istorice, avînd un singur scop, de-a transmite informații, permanentizează triada om-carte-societate.

⁹⁹ M. Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române*, II, București, 1981, p. 5—295.

¹⁰⁰ Al. Dușu, *Cultura română în civilizația europeană modernă*, București, 1978, p. 5—38.

¹⁰¹ Al. Dușu, *Dimensiunea...*, p. 291—292.

¹⁰² N. Albu, *Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800*, Blaj, 1944.

LISTA PRESCURTĂRILOR BIBLIOGRAFICE DIN CATALOG

- BICA, C., 1980 — *Tipăriturile românești vechi existente în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (Catalog)*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p. 233—251.
- BRV, I, IV — I. Bianu, N. Hodoș, D. Simonescu, *Bibliografia românească veche*, I, IV, București, 1903, 1944.
- COMȘA, N., 1944 — *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de la Blaj*, Blaj, 1944, p. 465—466.
- CRISTACHE-PANAIT, I., 1968 — *Contribuții privitoare la rolul bisericii în relațiile dintre Țara Românească și Transilvania*, în *BOR*, 1968, nr. 7—8, p. 950—958.
- CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 a — *Același neam, aceeași lege*, în *BOR*, 1980, nr. 3—4, p. 473—480.
- CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 b — *Pravila de la Tirgoviște (1652) document al unității românești*, în *RMM*, 1980, nr. 1, p. 14—18.
- CRISTACHE-PANIT, I., 1980 c — *Aprecieri asupra circulației în Transilvania a tipăriturilor bucureștene din veacul al XVII-lea*, în *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Valorificare—cercetare*, I, Râmnicu Vilcea, 1980, p. 155—159.
- CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 d — *Kiriakodromionul de la Alba Iulia, 1699. La 280 ani de la apariție*, în *Îndrumător pastoral*, I, Alba Iulia, 1980, p. 137—141.
- CRISTACHE-PANAIT, I., 1981 — *Considerații privitoare la prezența în Transilvania a tipăriturilor bucureștene din veacul al XVII-lea*, în *BOR*, 1981, nr. 3—4, p. 334—341.
- CRISTACHE-PANAIT, I., 1982 — *Monumentul românesc de la Daia (jud. Alba) valoarea sa istorică și artistică*, în *Îndrumător pastoral*, VI, Alba Iulia, 1982, p. 130—136.
- CRISTACHE-PANAIT, I., 1986 — *Contribuții la cunoașterea populației românești a județului Alba la mijlocul secolului al XVIII-lea în lumina valorilor de cultură și artă*, în *Studii și cercetări de istoria artei*, 1986, 33, p. 31—42.
- DREGHICIU, D., 1979 — *Carte vechi românească în câteva colecții de pe Valea Sebeșului, (considerații preliminare)*, în *Apulum*, XVII, 1979, p. 369—373.
- DREGHICIU, D., 1980 a — *Însemnări manuscrise privind circulația cărții vechi românești pe Valea Sebeșului jud. Alba*, în *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Valorificare—cercetare*, I, Râmnicu Vilcea, 1980, p. 187—192.
- DREGHICIU, D., 1980 b — *Un argument al unității culturale românești. Kiriakodromionul de la Bălgrad, 1699. Câteva date privind circulația lui în județul Alba*, în *Poarta inimii*, 1980, p. 179—185.
- DREGHICIU, D., 1982 — *Cartea românească veche de pe Valea Sebeșului (II)*, (*Catalog*), în *Apulum*, XX, 1982, p. 491—505.
- DREGHICIU, D., 1983 a — *Cartea românească veche de pe Valea Sebeșului (III)*, (*Catalog*), în *Apulum*, XXI, 1983, p. 263—278.
- DREGHICIU, D., 1983 b — *Colecția de carte românească veche de la biserica ortodoxă română din Răhău (jud. Alba)*, în *Îndrumător pastoral*, VII, Alba Iulia, 1983, p. 53—56.
- DREGHICIU, D., 1986 — *Tipărituri românești vechi din secolul al XVII-lea în zona Sebeșului (jud. Alba)*, în *Apulum*, XXIII, 1986, p. 203—209.
- DUDAȘ, FL., 1983 — *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1983.
- EVANGHELIAȘ, 1971 — *Evangelierul slavo-român de la Sibiu 1551—1553*, București, 1971.

- FURDUI, T., MĂRZA, I., 1975 — *Tipărituri românești vechi imprimate la Bălgrad conservate în fondul Colecțiilor speciale ale Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România*, în *MA*, 1975, nr. 9—10, p. 608—617.
- GRECEANU, E., CRISTACHE-PANAIT, I., 1966 — *Biserici românești din raionul Alba Iulia*, în *MA*, 1966, nr. 4—6, p. 316—330.
- HATEGAN, L., LUPAN, D., 1979 — *Cartea veche românească în biblioteca Muzeului Unirii*, V, în *Apulum*, XVII, 1979, p. 385—440.
- IORGA, N., 1906 — *Studii și documente privind istoria Românilor. Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene II. Inscriptii și însemnări XIII*, București, 1906.
- LUPAN, D., HATEGAN, L., 1974 — *Cartea veche românească în Biblioteca Muzeului de istorie, Alba Iulia, I*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 359—394.
- LUPAN, D., HATEGAN, L. 1975 — *Cartea veche românească în biblioteca Muzeului de istorie Alba Iulia, II*, în *Apulum*, XIII, 1975, p. 353—372.
- LUPAN, D., 1982 — *Cartea românească veche în colecția Muzeului mixt Sebeș II. Catalog*, în *Apulum*, XX, 1982, p. 507—527.
- MĂRZA, E., 1977 — *Tipărituri românești vechi în colecțiile Episcopiei de Alba Iulia*, în *Îndrumător pastoral*, I, Alba Iulia, 1977, p. 143—146.
- MĂRZA, E., 1978 — *Un fragment din Evangheliarul slavo-român de la Sibiu (1551—1553)*, în *LR*, 1978, nr. 2, p. 173—175.
- MĂRZA, E., 1979 — *Carte veche românească pe Valea Gâlzii, jud. Alba (Catalog)*, în *Apulum*, XVII, 1979, p. 341—367.
- MĂRZA, E., 1980 — *Tipărituri românești vechi în biblioteca parohiei ortodoxe române din Ighiu (jud. Alba)*, în *Îndrumător pastoral*, IV, Alba Iulia, 1980, p. 147—149.
- MĂRZA, E., 1982 — *Carte și societate în secolele XVIII—XIX pe Valea Ampoiului (jud. Alba)*, în *Apulum*, XX, 1982, p. 215—220.
- MĂRZA, E., 1984 — *Expoziția de carte românească veche: „Argumente ale unității culturale medievale românești la Alba Iulia“*, în *RMM*, 1984, nr. 4, p. 22—26.
- MĂRZA, E., 1985 — *Pagini din istoria învățămîntului în județul Alba, desprinse din cartea românească veche*, în *Apulum*, XXII, 1985, p. 209—220.
- MĂRZA, E., 1986 a — *Răspîndirea tipăriturilor românești vechi pe Valea Mureșului (zona Aiud—Alba Iulia)*, în *Îndrumător pastoral, misionar și patriotic*, X, Alba Iulia, 1986, p. 71—75.
- MĂRZA, E., 1986 b — *Donații de cărți Șerban Cantacuzino pentru Transilvania*, în *Biblioteca și cercetarea*, X, 1986, p. 292—298.
- MĂRZA, E., 1986 c — *Colecția de carte românească veche de la Rîmeț (jud. Alba)*, în *Apulum*, XXIII, 1986, p. 197—201.
- METEȘ, ȘT., 1935 — *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, I, Sibiu, 1935.
- PALIA, 1968 — *Palia de la Orăștie 1581—1582*, București, 1968.
- PĂCURARIU, M., 1968 — *Legăturile bisericii ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI—XVIII*, Sibiu, 1968.
- POENARU, D., 1973 — *Contribuții la Bibliografia românească veche*, Tîrgoviște, 1973.
- POPA, I., 1933 — *Arhivele Statului, Filiala jud. Alba, Mitropolia română unită Blaj, dosar 6575/1933 (situația cărților românești prelucrată și definitivată de canonicul Iacob Popa)*.

CATALOG

I. *TETRAEVANGHEL SLAVO-ROMÂN*, Sibiu 1551—1553

BRV, I, p. 80—81, nr. 25 (datat greșit cu anul 1580) (fig. 12).

1. Exemplarul de la Oiejdea

Se păstrează în colecția de carte românească veche a Episcopiei ortodoxe române de Alba Iulia. Nr. inv. 2212.

Referințe — EVANGHELIAR, 1971, p. 418; MĂRZA, E., 1978, p. 173—175.

Paginație — (2) f. care reprezintă foile 36—37 din tipăritură.

Fragmentul a fost aplicat în locul forzațului pe coperta inferioară a *Triodionului*, Blaj, 1771, aparținând colecției de carte veche a bisericii din Oiejdea.

II. *PALIA*, Orăștie, 1582

BRV, I, p. 93—98, nr. 30; IV, p. 174—179, nr. 30 (164 f.); *PALIA*, 1968 (fig. 13).

2. Exemplarul din fondul vechi al Bibliotecii „Batthyaneum“ din Alba Iulia

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia. Cota XIV—10.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 235, nr. 1

Paginație — (158) f. (29×19 cm)

F. 2 greșit legată în locul f. 6. Lipsesc f. 3, 38.

F. 38 înlocuită cu manuscris.

Copertă din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuietori.

Cop. 1 — chenar compus din ornamente fitomorfe, un medalion central reprezentând scena Răstignirii, 4 rozete în colțurile interioare.

Cop. 2. — în chenare fitomorfe o compoziție simplă compusă din aceleași ornamente.

Coperta este deteriorată, cop. 1 s-a desprins de restul cărții.

Primele și ultimele foi uzate.

F. (38) — „Astăzi spăsenie a toată lumea... Începătorul vieții noastre domnul nostru I(sus) H(ristos) fiul tatălui ce născuși din tatăl și mainte de toate veacurile și te împelițași din duhul sfînt și din Maria fată omeneste răstignisit și prea iadu te lăsași și iadul prădași și pre iad legași și pre Adam cu Eva întru-nălțime ridicași și toate sufletele sloboziși și dăruși lumii mare milă și viață. Pisal Popa Ștefan“. (L. ch.)

F. (87) — „Scris-am Stan mai micul plecat al Domniei tale onchiule să poți veni cu pace“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Nu cunoaștem calea pe care a parcurs-o exemplarul pînă a ajuns în primii ani de funcționare în fondurile Bibliotecii „Batthyaneum“. Presupunem doar, că popa Ștefan care a copiat f. (38) este identic cu preotul care a funcționat în primii ani ai secolului XVIII-lea la Galda de Jos.

SECOLUL XVII

1640

III. PRAVILA, Govora, 1640

BRV, I, p. 108—114, nr. 39 (4 foi nepaginate și 170 numerotate, însă greșit — 1—4, 9—12, 7, 18—20, 20—23, 17—38, 38—41, 41, 43—75, 75,

77—79, 76—90, 81, 92—123, 123—130, 151, 132—154, 157, 156, 155, 158—164).

3. Exemplarul de la Sălciua de Jos

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 477 (fig. 14).

Referințe — LUPAN, D. — HĂTEGAN, L., 1974, p. 393, nr. 1.

Paginație — Lipsește f. t.; f. 9—153. (19×13 cm)

Este omisă numerotarea f. 13—16; 20 apare de 2 ori; după 23 urmează din nou 17; f. 33 lipsește; la 34 inversată ordinea cifrelor; 34 apare de 2 ori; 41 apare de 2 ori, se omite 42; în loc de 53 apare 50; f. 56—57 nu sînt numerotate; f. 63, 67 lipsesc; 75 apare de două ori, se omite 76; în loc de 80 apare 76; f. 83 lipsește; în loc de 91 apare 81; f. 100 nu este numerotată; 123 apare de 2 ori; în loc de 131 apare 151; f. 138 nu este numerotată; se omite 152.

Copertă din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuietori.

Cop. 1 — chenar compus din ornamente fitomorfe, în colțurile lui interioare se află 4 rozete în formă de evantai, un medalion central deteriorat.

Cop. 2 — chenar compus din ornamente fitomorfe care încadrează motive geometrice.

Coperta este deteriorată, desprinsă de blocul cărții. Hîrtia este fragilizată, se observă urmele unei restaurări mai vechi.

F. 16—20 — „Să să știe că am cumpărat această carte Pravila de la ... zloți 6. Eu ... din Sălciua de Sus leat 1707 mesița ap(rilie) 23 dni“. (L. ch.)

F. 35—46 — „1730. Această sfîntă pravila, molitvenicul și catavass(ierul) le-au cumpărat Ionici Gavril și Ionici Dumitru și Ionici Ion și iar Ionici Ion și ficiorii lor Dămian și Sămion și iară Sămion și iară Sămion Toaderu și să grijască de aceste 4 cărți crîznicul cu ficiorii lui Mihail și Dămian că-i toată moșia la Sălciua de Jos și cine o va fura să fie afurisit de 318 de părinți sfinți și să fie anatema amin“. (L. ch.)

F. 58. — „1742“ (L. ch.)

F. 105 — „1742. Scris-am Ignat diacul“. (L. ch.)

F. 119 — continuă mîna de mai sus „ferice de cela ce păzește Pravila precum ne învață“. (L. ch.)

Cop. 2 — „Scris-am eu Simion diacul dintre... părintesc an(ul) 1779“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat în anul 1707 în Munții Apuseni, la Sălciua de Sus. La 1730 este cumpărat, împreună cu alte 3 cărți de familia Ionici de la Sălciua de Jos. Celelalte însemnări nu mărturisesc circulația *Pravilei* în secolele următoare.

1643

IV. VARLAAM, CARTE ROMÂNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ,
Iași, 1643 (fig. 52).

BRV, I, p. 137—143, p. 536—537, nr. 45 (3 foi numerotate la început 384+116 numerotate și 3 foi la sfârșit); IV, p. 190, nr. 45 (3 foi nenum. + +384+116+4 foi nenum.). POENARU, D., 1973, p. 169, nr. 45 (4 foi nenum. + 384 foi numerotate + 116 foi numerotate + 4 foi nenum. + 4 foi nenum. + 4 foi nenum.).

4. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*) (I)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 312—313.

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGAN, L., 1975, p. 354—356, nr. 1.
DUDAȘ, Fl., 1983, p. 189. nr. 6.

Paginație — Lipsește f. t.; f. 10—383, 2—95.

(32×20 cm)

(Pe f. 280 v. învățătura la Duminica a 19-a)

Lipsește f. de la început pînă la 10, f. 12—22, 24—26, 31, 41, 47—

48. Se omite 58, 59 apare de 2 ori; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, se omite 172; lipsesc f. 217—218; în loc de 245 apare 247, urmează 245, 249, 251 apare de 2 ori; se omite 256; în loc de 265 apare 267 și invers; în loc de 291 apare 281; se omite 308, 309 apare de 2 ori; 344 apare de 2 ori, se omite 345; în loc de 352 apare 312; lipsește f. 364. Din a doua numerotare lipsește f. 1; în loc de 21 apare 29; lipsesc f. 26—28, 42, 49, 55, 58—61, 65—72, 74—79, 82—83, 85, 87—92.

Coperta lipsește.

Blocul cărții este în cea mai mare parte desprins, foile sînt franjurate, fragmentate.

F. 104 — „Am dat pe această care tal(eri) 68. Manoil Chiric“. (L. ch.)

F. 111 — „Să știe de cînd am scris eu log(ofătul) Costa“. (L. ch.)

F. 123 — „Eu robul lui Dumnezeu Dumitrașco fecior log(ofătului) Dumitru Vână let 7233 (1725)“. (L. ch.)

F. 138 — „Scirs-am eu Ion Grămăticul din zilele prealuminatului și (i)nălțatului Domnul și oblăditor“. (L. ch.)

F. 146 — „Milostii Boji Ion Costandin voivod na zemle eu sîn Stan log(o)fătul ot Tîrgoviște . . . “ (L. ch.)

F. 155 — „Să să știe cînd am scris eu State ot Tîrgoviște sîn Toder gen(uarie) 23, 7217 (1705)“. (L. ch.)

F. 156 — „Eu robul lui Dumnezeu Dumitrașco fecior lui Dumitru Vână“. (L. ch.)

F. 176 — „Cititorule citește pe acest sfînt Mărgărit fără nice o oste-neală să vezi lucruri frumoase și ciudate ce a grăit Domnul către orbul de credință“. (L. ch.)

F. 176—177 — „Această carte easte a log(ofătului) Manoilă cumpă-rată pe bani gata tal(eri) 68 leat 7222 (1714)“. (L. ch.)

F. 180 — „Ispiti(i) condeiu ca să văd cum scrie și scrie foarte bine ușor“. (L. ch.)

F. 187 — „Eu Dumitrașco log(ofăt) Vână sîn log(ofătului) Vână“ (L. ch.) „Vedeți blestemele părinților oteți asupra arie fu blestemat de 318 oteți în Nechia și se făcu proklet și diavol 7230 (1722) Eu Dumitrașco“ (L. ch.)

F. 209 — „Iubiților fraților siliți-vă a ceti pe acest sfînt Mărgărit că frumoasă învățătură veți afla și pe Dumnezeu nu veți uita. Și am scris eu popa Ioan ot Doicești (Dimbovița) a(ug)ust 25, 7235 (1727)“. (L. ch.) „Eu robul lui Dumnezeu Dumitrașco fecior lui Dumitru Vână“. (L. ch.)

F. 227 — „Eu Ion ot Lăculeațe și ot Vîrforita“ (ambele în Dimbo-vița). (L. ch.)

F. 239 — „Am eu robul lui Dumnezeu Neagoe log(ofăt)“. (L. ch.)

F. 240 — „Eu păcătosul lui Dumnezeu Costandin log(o)f(ăt) ot vel. agă. Scris-am în casa cea mar(e) din Tîrgoviște scris-am la leat 7218 (1710)“. (L. ch.)

F. 246 — „Să știe de cînd am scris eu George diaconul sîn Anea pă(r)-căl(ab) ot Tîrgoviște de la biserica cu 2 turnuri fost-au let 7183 (1675)“. (L. ch.) „Și am cetit și eu pe dînsa robul lui Dumnezeu Neagoe logofăt“. (L. ch.)

F. 280 — „Eu State ot Tîrgoviște sin Toder ot vel vistieria“. (L. ch.)

F. 296 — „Fraților citiți de vedeți minunea lui Dumnezeu“. (L. ch.) „Să știe de cînd am scris eu Brat log(ofătul) leat 7221 (1713)“. (L. ch.)

F. 316 — „Am scris eu robul lui Dumnezeu Neagoe logofăt“. (L. ch.)

F. 331 — „Mulțumescu Doamne Is. Hs. și sfinții tale Maică și stăpînă a Domnului meu Hs. că te-ai învrednicit acest și eu ticălos rob al sfinților voastre pe această sfîntă și dumnezeiască carte din care multe cuvinte am găsit și inima mi s-a îndulcit eu robul Neagoe logofăt leat 7215 (1707)“. (L. ch.)

F. 344 — „Foarte mi-a plăcut cum scrie această carte“. (L. ch.)

F. 346 — „Ia citește aceasta cititoriule de vezi frumuseațe“. (L. ch.)

F. 347 — „Ce lucru iaste mai mare și plăcut lui Dumnezeu decît a scrie cineva și bine o Doamne, frumos lucru este acela. Pis am robulu lui Dumnezeu Neagoe logofăt“. (L. ch.)

Ff. 4 — „Să știe de cîndu am scris eu George log(ofăt) ot Tîrgoviște vă leat 7187 (1679)“. (L. ch.)

Ff. 11 — „Să să știe că am rămas aici la Tîrgoviște de stăpînul meu la gen(uarie) 11 leat 7215 (1707) eu robul lui Dumnezeu Neagoe logofăt și am trăit cum au fostu voia lui Dumnezeu“. (L. ch.)

Ff. 57 — „Dumitrașco Grămătic de la be(se)reca cu 2 turnuri hram. Uspenii oțe sîn lui Dumitru Vână gen(uarie) 3 leat 7232 (1724)“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea nu ne oferă informații manuscrise despre primii 30 ani de la tipărire. Prima atestare a exemplarului, și anume în Tîrgoviște, o notează diaconul George de la biserica cu 2 turnuri (domnească?) la anul 1675. De la începutul secolului al XVIII-lea și pînă la jumătatea lui s-au semnat pe filele cărții numeroase persoane, dar în primul rînd logofeți din Tîrgoviște (de aceea Fl. Dudaș numește acest exemplar și al „logofeților“). Însemnările notate conțin cele mai frumoase aprecieri aduse *Cazaniei lui Varlaam* din partea cititorilor.

5. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*) (II)

Se păstrează în biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. 414.

Referințe — LUPAN, D. — HATEGAN, L., 1975, p. 356—357, nr. 1 b;
DUDAȘ, Fl., 1983, p. 293—294, nr. 144.

Paginație — Lipsește f. t.; f. 98—383, 83 f. (30×19 cm)

(Pe f. 280 v. învățătura la Duminica a 19-a)

Lipsește f. de la început pînă la f. 98. În loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, se omite 172; 175 apare de 2 ori, se omite 176; lipsește f. 183—184, 216—236; după 244 urmează 247, 246, 245, 249; 251 apare de 2 ori, urmează 252; se omite 256; lipsește f. 263; în loc de 291 apare 281; se omite 308, 309 apare de 2 ori; lipsește f. 313—314; în loc de 325 apare 327 și invers; lipsește f. 341, 345—346, 370, 344 apare de 2 ori; în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381. În a doua numerotare în loc de 21 apare 29; lipsește f. 59—61, 65—78 și restul foilor de la f. 83 pînă la sfîrșit.

Coperta lipsește.

Blocul cărții se desprinde, multe foi sînt rupte, franjurate la margini.

F. 98 — „Proprietatea muzeului bisericesc Cib sat, 1934“. (L. 1.)

F. 100 — se repetă însemnarea de mai sus.

F. 130 — „Adam Ioan“. (L. 1.)

F. 327 — „Eu Popa Ion am scris că această carte iaste a lui Popa Ion din Sărăcsău unitu încă nu știe scrie bine că acum să învață“. „De cînd am fost la Blaj“. (L. ch.)

Ff. 5 — „Ion din Sărăcsău“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Fragmentul de față a aparținut lui Popa Ion din Sărăcsău, nu departe de Cib, unde l-a achiziționat S. Olea pentru colecția muzeului bisericesc. Nu deținem informații despre Homorog (sau Homorod) în legătură cu circulația acestei cărți, localitatea identificată de autorii lucrărilor citate la referințe.

6. Exemplarul de la Cristurul Secuiesc (*Mureș*)

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu“ din Blaj. Nr. inv. CVR 8.

Referințe — DUDAȘ, Fl., 1983, p. 196—197, nr. 14.

Paginație — F.t.; (2), 384, 116, (4) f. (31×20 cm)

F. t. este de tip B. (Pe f. 280 v. învățătura la Duminica a 19-a).

În loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29; omite 58, 59 apare de

2 ori; 171 apare de 2 ori, omite 172; 175 apare de 2 ori, omite 177; în loc de 245 apare 247, urmează 246, 245, 249, 251 de 2 ori; în loc de 256 apare 257, urmează 260, 259, 260; în loc de 265 apare 267 și invers; în loc de 291 apare 281; f. 309 apare de 2 ori, se omite 308; la 339, în loc de 30 apare 1 (Taθ); 344 apare de 2 ori, se omite 345; în loc de 350 apare TMI; în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381. În a doua numerotare în loc de 21 apare 29; în loc de 74 apare 77; în loc de 92 apare 95; în loc de 97 apare 103; în loc de 110 apare 113.

Coperta din lemn în piele neagră. Se păstrează urme de incuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar geometric, 4 meda-lioane florale în colțuri, în centru un medalion romboidal floral. Cop. 2 — un chenar liniar.

Copertă deteriorată, învelitoarea din piele jupuită, lipsesc unele por-țiuni. F. t. este fragmentată. Se observă o restaurare mai veche a foilor prin benzi de hîrtie. În interiorul cop. 2 se păstrează o foaie manuscrisă, probabil din secolul al XVII-lea.

Cop. 1 — „Hic liber est meus, testis est Deus quis illum iuvenit no-men hic erit Eustachius natus Papp vocatus est ... 1815“.

F. 6 — „În anul 1860 în luna martie, ziua 11 s-au cumpăratu atsasta carte de învățătura la Biserika *greco-catolică* din S. Kristur (Cristurul Se-cuiesc)“ (L. 1.)

F. 7 — „În vremea preotii mele Iosifu Kornea parochu Sarpatokului (Mureș) și a Kristurului vetsnika pomenire“. (L. 1.)

F. 59—64 — „Aceasta carte este pusă în zălog 20 florinți luat-o. Culă One, Duca Sava, Săm(i)on Moldovan, Popa Vasilica din Bod ... în anul de la Hs. 1778 în Posnalău (?) sept(emb)re în 20 de zile“. (L. ch.)

F. 115—135 — „1706 mesița avgust zile 15 eu Popa Dumitru avut-am și cu tată Dumnezeul iarte fost-au voia lui Dumnezeu de au muritu mie nu mi-au datu nice o carte parte fără cându au muritu mi-au lăsatu accastă carte Păucenie cu limbă de moarte mi-o lăsatu să o plătescu ce s-ar prinde la moarte și să fie a mea, fost-au atunci acolo Popa Ioan din Mraș-teu (?) duhovnicul, acolo fostau și fratemieu Onea și am plătitu atunci la moartea lui că așa au zisu tată meu la moartea ... 10 florinți și așa lui-o datu alte cărți mie nu mi-au datu iară fără aceasta și apoi după carte am căutat la maștea mea cu leage ălalte cărți și n-am putut alege. Fost-au protopopul Costin ot Vidrasău (Mureș) scote fără o Leturghie și o aflatu săborul cu sufletele lor au aflat o Leturghie ce au fost să fie a mea partea.

Deci să să știe de cine va căuta să știe să nu fie ei fără de aceasta să să știe din Bahnea (Mureș) Popa Dumitru și soția sa Anghelina și eu Dumitru“. (L. ch.)

F. 384 — „Să să știe de când s-au răposatu Popa Andreiu anu 1776 de la Patimile Domnului Hs. septe(m)vrie 5 zile, Ion din Sântana (Mureș) să să știe pintru bani de la Sadu (Sibiu) că cinci rînduri au fostu“. (L. ch.). „Să să știe de când de cându m-am însuratu eu diacu Toderu din Jina (Sibiu) anii de la patimile (lui) Hs. 1779 să să știe de când au nescutu fiia meu s-a născutu 1780 în luna lui apre(lie) în 10 zile“. (L. ch.)

F. de gardă — „Scriș-am să să știe cînd au răposat Pătca Ion, anii 1783 bărbatul ei, 1787. M-am însurat eu Mihail diacul, 1785. Au murit Simidreana 1801“. (L. ch.). „M-am însurat eu Moldovean Vasilie în anul 1814, ziua din 1 februarie, Moldovan Petru iarăși în acelaș an“. (L. ch.). „S-au nescut Dumitru lui Moldovan Vasilie în anul 1815 în luna lui octomvrie, zi 1 întii. S-au însurat Sînjorzan Mărian din anu 1818 în luna noiembrie“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Încă de la începutul veacului al XVIII-lea cartea se afla pe meleagurile mureșene, în proprietatea popii Dumitru, lăsată de tatăl său „cu limbă de moarte“. Spre sfîrșitul aceluiași secol exemplarul se afla în Sântana și pentru biserica din Cristurul Secuieș a fost cumpărată în anul 1860.

7. Exemplarul de la Cut

Se păstrează la Muzeul mixt din Sebeș. Nr. inv. 139 A.

Referințe — LUPAN, D., 1982, p. 517—518, nr. 1 b; DUDAȘ, Fl., 1983, p. 93, p. 264, nr. 105.

Paginație — F. t.; (2), 384, 116 f.

(30×19 cm)

F. t. este de tip A. (Pe f. 280 v învățătură la Duminica a 19-a).

În loc de 22 apare 21; în loc de 58 apare 59 de 2 ori; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, se omite 172; în loc de 245 apare 247 și invers; se omite 248, 250, 251 apare de 2 ori; se omite 256; în loc de 265 apare 267 și invers; în loc de 291 apare 281; se omite 308, 309 apare de 2 ori; 344 apare de 2 ori, se omite 345; în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381. În a doua numerotare în loc de 21 apare 29; în loc de 74 apare 77; în loc de 92 apare 95, în loc de 97 apare 103; în loc de 110 apare 113.

Copertă din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — în chenare simple cu motive fitomorfe un medalion central reprezentînd scena Răstignirii. Cop. 2 — ace-

lași chenar, o cruce stilizată, cu motive din chenar, în mijloc. Cartea a fost legată în anul 1807.

Se observă urme de carii pe copertă. Numeroase foi sînt desprinse din caiete. Unele foi poartă urmele unei restaurări mai vechi.

F. de gardă — „Această Cazanie ieste a bisericii Cutului și cine o va feri afară din beserică, adecă o va fura să nu aibe plăcere de a ceti din dînsa nici Dumnezeu să nu-i ajute ca să citească din dînsa. (1)860 Maij 5., I. B.“. (L. 1.). „Această sfîntă Cazanie ieste a bisericii Cutului. 1859 14 februarie“. (L. ch.)

F. 198 — „În anul 1912 au fost Buna Vestire în ziua de Paști. Prin Biche Ilie“. (L. 1.)

F. 218 — „La anu 1911 au fost bucatele foarte bune încît și griul cel de primăvară au dat claiă de 20 snopi 3 ferdele și cucuruzul (în) bună măsură și vinul a fost la cine a avut vii“. (L. 1.)

F. 255 — „... în 2 zile vleat 1694 ...“ (L. ch.). „Să știe cîndu am (scris) 1697 ...“ (L. ch.) (F. este fragmentată).

F. 384 — „În anulu 1871 s-au însemnatu aici că au fostu o primăvară forte re, că au bătut ventul în tote dillele una ca într-alta pînă la Ispasu în 6 maiu și holdele n-au crescut nicidecum de răceală“. (L. 1.) „Iară în (1)884 au fostu multă ploaie și răceala pînă în postul S. Petrului“. (L. 1.)

F. de gardă — „În Anno 1893 au fost o primăvară foarte slabă și rece și vara totu ploioasă încitu grînele au fostu de totu slabe de numai. Claiă de 20 snopi au dat una ferdelă și ăla slabu; și strugurii nu s-a coptu pînă la Tîrgul Bălgradului în cîtu nimenea n-a dusu casia copti de locu și totuși D(umne)zeu au făcutu minune că s-a coptu în 2 săptămăni în cātu s-a făcutu unu mustu de la 9 pînă la 12 graduri și fostu de la 2 fl. pînă și mai la fl. ... Cutu în 31/12 (1)893 Nistor Gheorghe“. (L. 1.) „Totu în 30/12 (1)893 s-a alesu de jude comunalu Ioan Batu cu 180 voturi alese contra patru“. (L. 1.)

Cop. 2 — „Această sfîntă și dumnezeiască Cazanie au plătit pentru legătură 7 nemzeș Măcinic Vasilie și cu feciorul Dumnealui cu numele Gheorghie ca să-i fie pomenire la tot neamul lor 1807“. „1904 au fost seceță mare n-au fostu fînu deloc“. „1905 au fostu seceță și fînu au fostu destulu și bucate“. (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Ex librisurile din anii 1859 și 1860 indică singurul proprietar al cărții, biserica din Cut. Însemnările de la sfîrșitul secolului al XIX-lea informează despre viața economică în zonă și starea vremii care influențează favorabil, dar mai mult nefavorabil agricultura.

8. Exemplarul de la Drăguș (Brașov)

Se păstrează în colecția P. S. Sale Emilian Birdaș, episcop de Alba Iulia.

Referințe — MĂRZA, E., 1977, p. 143—146; DUDAȘ, Fl., 1983, p. 269—270, nr. 113.

Paginație — F. t. (xerografiată); (2), 384, 113 f. (28×18 cm)

S-a xerografiat f. t. de tip B. (Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 19-a.)

Primele 20 f. au colțul din dreapta sus acoperit cu benzile de hîrtie folosite la restaurare. F. 12, 15, 17, 35 xerografiate. În loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29; se omite 58, 59 apare de 2 ori; f. 76 este legată greșit între f. 66—68, f. 67 este legată greșit între f. 71—73; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, se omite 172; 175 apare de 2 ori; se omite 177; în loc de 245 apare 247 și invers; 251 apare de 2 ori, urmează 252; după 264 urmează 267, 266, 265, 268, 269; în loc de 291 apare 281; se omite 308, 309 apare de 2 ori; f. 323 este xerografiată; 344 apare de 2 ori, se omite 345; în loc de 352 apare 312; f. 363 legată greșit între f. 361—362; f. 370 xerografiată; în loc de 377 apare 381. Greșelile de paginație din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus. F. 114—120 sînt xerografiate.

Coperta este recent restaurată, în interiorul ei se păstrează copertele vechi.

F. 198 — „Să se știe că aceast(ă) (car)te este a fecioriloru Miclăușu ȋtu Drăguș“. (L. ch.)

F. 218 — „Dragusiu in 8 Noemvre 1915 Damaschin Tataru cantor, 1915“. (L. l.) Se mai păstrează pe aceeași f. o pecete în funingine pe care se disting inițialele M... O. „1781... să fie afurisit... și de săborul părinți(lor) sfinți Amin“. (L. ch.; însemnarea s-a deteriorat la relegarea cărții.) „Să să știe de cîndu am șezut eu Crișovu la Popa Neculaie ot Vlădești leatu 1780“. (L. ch.)

F. 367 — „Vasilie din Drăgușu“. (L. ch.)

F. 384 — „O tînguire ce învocê soarta omului în această lume“. „Eu logofăt Grigorie ot Simtade (sic!)“. „Eu Popa Dumitrașcu am vândut lastă Poucenie popii lui Băncilă den Lodeș (= Ludoș?; jud. Hunedoara?) pe 5 toare (sic!) să-i fie pomeană lui și ficiorilor lui“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — La sfârșitul secolului al XVIII-lea exemplarul se afla în proprietatea popii Neculaie din Vlădești. Nu cunoaștem perioada în care cartea este vîndută popii Băncilă din Lodeș (?). La 1915 se atestă prezența ei în localitatea Drăguș.

9. Exemplarul de la Gheja de Mureș (Mureș)

Se păstrează la Muzeul de istorie din Blaj. Nr. inv. 1692.

Referințe — DUDAȘ, Fl., 1983, p. 283, nr. 130.

Paginație — F. t.; (3), 384, 116, (4) f., (6) f. ms. (29×17 cm)

F. t. a exemplarului este de tip A. (Pe f. 280 v. învățătura la Duminița a 19-a).

În loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29; se omite 58, 59 apare de 2 ori; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, se omite 172; în loc de 245 apare 247, urmează 246, 245, 249, 251 apare de 2 ori; după 264 urmează 267, 266, 265; în loc de 291 apare 281; se omite 308, 309 apare de 2 ori; 344 apare de 2 ori, se omite 346; în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381. Greșelile de paginație din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus.

Foile manuscrise conțin *Cazania la 40 de mucenici*, copie a tipăriturii bălgrădene de la 1689 care poate fi datată la jumătatea secolului al XVIII-lea.

Coperta lipsește.

Blocul cărții s-a conservat bine, doar primele și ultimele file sînt franjurate.

F. (1) — „Aflată în biserica din Mureș Gheja, 1910, A. Lupeanu cleric“. (L. l.)

F. 121 — „Demeter Papp“. (L. l.)

F. 138—144 — „Adecă eu Pap Mercurie cum să să știe c-am vîndut această păucenie lui Avraam Crăciun lui și părinților și coconilor să-i fie pomeană în veaci și cine s-ar ispiti să o ea den sfînta besearecă să fie afurisit dă 318 otți iz Nechie“. (L. ch.)

F. 326 — „Timbuș Ioan“. (L. l.)

Circulația tipăriturii — Însemnarea lui Pap Mercurie, nedată și nelocalizată, oferă doar numele celui ce vinde și celui ce cumpără cartea, probabil în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În prima jumătate a secolului următor exemplarul ajunge la Blaj, mărturie fiind iscălitura lui Demeter Papp, unul dintre cei doi intelectuali cu acest nume care au funcționat la școlile Blajului. În 1910 cartea se afla la Gheja de Mureș, de unde a achiziționat-o Al. Lupeanu-Melin pentru una din bibliotecile blăjene.

10. Exemplarul de la Laz

Se păstrează la Muzeul mixt din Sebeș. Nr. inv. CVR 95.

Referințe — LUPAN, D., 1982, p. 516—517, nr. 1 a.; DUDAȘ, FL., 1983, p. 308, nr. 166.

Paginație — F. t. lipsește; f. 33—255. (29×16 cm)

Lipsește primele f. pînă la 33; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, se omite 172; lipsește f. 191—204, 244—254.

Coperta lipsește.

Blocul cărții este destrămat, primele și ultimele foi sînt franjurate, fragmentate.

F. 183 — „1803 Ioan Cornea, Laz“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Fragmentul de față nu posedă mărturii scrise despre circulație.

11. Exemplarul de la Lunca (Arieșului) (I)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 150.

Paginație — F. t.; (1), 384, 106, (2) f. (31×18 cm)

F. t. a exemplarului este de tip B. (Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 13-a). În loc de 4 apare 2; în loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29; se omite 58, 59 apare de 2 ori; 175 apare de 2 ori, se omite 177; în loc de 245 apare 247 și invers; se omite 248, 250, 251 apare de 2 ori; în loc de 256 apare 257; în loc de 265 apare 267; în loc de 291 apare 281; 309 apare de 2 ori; 344 apare de 2 ori, se omite 345; 350 apare de 2 ori; în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381.

Greșelile de paginație din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus; lipsesc f. de la 106—116.

Coperta este din lemn învelit cu piele brună. Se păstrează încuietori. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare fitomorfe, în interiorul lor sînt 4 medalioane florale în colțuri, un medalion central reprezentînd scena Răstignirii. Cop. 2 — compoziție identică, medalionul central reprezentînd-o pe Maica Domnului cu pruncul în brațe. Ornamentele au fost aurite. Coperta a fost realizată în anul 1759.

Pecoperta și corpul cărții se află urme de carii. Se observă o restaurare mai veche, mai ales în interiorul blocului cărții.

F. t. — A se vedea inscripția pe folio 166 dos ms: „Această carte este a lui Popa Lup din Bercăș (jud. Maramureș) și o au cumpărat cu 12 florinți în zilele lui Betlén Gabor craiu. Descifrat Vidolm 1942 D. Pop“. (L. 1.)

F. 103—113 — „Să știe că această anume cazanie sfântă și dumnezeiască carte este a Lupeștilor și o-u dat-o Nicoră și Blagu să fie pomenă pă viță pă sămînță până la mie sāmī(n)ță și om legat eu Dumitru de la Vimu (jud. Maramureș) letă 7267 iar de la I. H. 1759 în luna lui aprilie 28.“ (L. ch.)

F. 166—169 — însemnarea dată de Darius Pop pe f.t.

F. 174 — „Szomosu Uivart (= Gherla, jud. Cluj)“. (L. 1.)

F. 198 — „Maritia Manu, George Cosma“. (L. 1.)

F. 219 — „Rosescu Rosia Madalena“. (L. 1.)

F. 240 — „Widolm Cosma George Cantoru 1893 aducere aminte“. (L. 1.)

F. 268 — „Eu Cosma George Cantoru la besereca g.o.“. (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Cartea a fost cumpărată de popa Lup din Bercăș, probabil într-un timp scurt după tipărire, dar nu în vremea lui Gabriel Bethlen, cum se specifică greșit în însemnare (G. Bethlen moare la 1629). Mai târziu, în anul 1759 consemnează legătorul Dumitru de la Vimu, atestarea ei în aceeași localitate la familia Lupeștilor. La 1893 cartea este în Vidolm, unde o găsește și Darius Pop.

12. Exemplarul de la Lunca (Arieșului) (II)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 151.

Paginație — Lipsește f. t.; 384, 116 f. (30×18 cm)

(Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 19-a).

În loc de 4 apare 2; în loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29; în loc de 58 apare 29 de 2 ori; în loc de 141 apare 139; f. 171 apare de 2 ori; 175 apare de 2 ori; în loc de 245 apare 247 și invers, se omite 248; se omite 250, 251 apare de 2 ori; în loc de 256 apare 257; în loc de 265 apare 267; în loc de 291 apare 281; 309 de 2 ori; 344 apare de 2 ori, omite 345; în loc de 352 apare 312. Greșelile de paginație din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus.

Pe f. 281 v. nu s-a imprimat inițiala ornamentală M, iar pe f. 286 r. nu s-a imprimat inițiala Z.

Coperta din lemn în piele brună. Nu se păstrează încuietorile. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenar liniar, în mijloc o cruce simplu ornamentată din linii diferit dispuse. Cop. 2 — linii întretăiate realizând romburi.

Pe copertă se văd urme de carii, învelitoarea din piele a copertei parțial jupuită, cotorul este fragmentat. Blocul cărții bine conservat, pe unele file se observă urme de restaurare mai vechi, prin benzi de hîrtie.

F. de gardă — „Aceasta Căzanie este a bisericii cei unite și s-au cumpăratu cu 60 de zloți. Ano 1823 martie 21 zile. Scris-am eu Poppu Vasiliu din Năprad (jud. Sălaj)“. (L. ch.)

F. 217 — „Facem în știința celor de cinste patru acești oameni anume Popa Simion din ... a lui Bălaciuc Todor pintru șase vonași luîndu-e pintru îngropăciune mînesa precum l-a luat ... și l-a dat ... și a(l)dămașul au băut la casa lui ... Veselie și a(l)dămașul o fe(ri)e de vinarsu find Po(pa) Simion“. (L. ch. grafie defectuoasă.)

F. 76 — „Eu Pop Dumitru sîn Toma ot Poșaga vleat 1657“. (L. ch.) (fig. 15).

F. 218 — „Vleat 1681 scris-am eu Pop Gheorghie ot lă. (?) Poșaga în zilele lui Apafii Mihaiu Craiu, Boca Dumitru“. (L. ch.)

F. 384 — Anii Domnului 1672 m(e)s(i)ța fevra(rie) 21 dni în zilele pre(a)luminatului craiului Arde(a)l(u)lu(i) Apafii Mihaiu vâleat ot Ro(jdestva) Hri(s)tova 1672 această carte anume Poucenie o au cumpărat anume Crămene Dumitru și Cerebe Dămianu și Cărăstea Toader, Cărăstea Dămian și Mări(n) Toader și Durei Onu și o au luat de la Lechia Macaria den Muirău (jud. Mureș?) dreptu 12 florinți și 51 de bani și o a lu(a)t cu aldămaș, aldămașul l-au grăitu Pătru pop Dumitru și popa Dumitru cel bătrîn și Bele Niculae de la Poșaga și Matte Gavrilă de-i în Săcel, Olanu Dumitru de-i în Podșaga și au fost Suciuc Istocuc de-i însioțu aceste au fost într-aldămaș și o luat Crăstea Toader, Mără Toader, Cremene Dumitru, Dina Ioanu“. (L. ch.) „Datat-am această carte în beserecă în Pușaga (sic!) pomenă nime să nu o ia să o vînză să fie afurisit de 3 sute și 18 Oteți“ (fig. 16).

F. 8 — „De cîndu au vinit valea Potșegii (sic!) au fost anii Domnului 1727 și au vinit în Dumineca mare în zilele lui iunie în 8 zile Amin“. (L. ch.)

F. 103 — „1948. În ziua de 19 ianuarie 1948 s-a făcut alegerea asesorilor comunali pe lângă judecătoria din Poșaga de Jos și au fost aleși 32 de asessori și anume (numele nu au fost trecute). Tot aici în Poșaga a mai fost judecătorie pe timpul iobagiei, judecătorul era la Culești, azi Popa Ilie. Aici s-a(u) păstrat multă vreme cătușele unde erau puși cu mă-

nile și picioarele cei vinovați. Cei condamnați la moarte erau trași în furci pe dealul de la Turu la care i se mai zice și Dealul Furcilor. Domnul știe ce va mai veni. Scris-am noi Leaș Todor și Roșa Ioan învăț(ători).“ (L. 1.) „Prima desbatere s-a fixat pe ziua de 11 Martie 1948 și s-a prezentat pentru judecarea Calbază Mihăilă cu Grecu I. Aceasta nu este din comuna noastră“. (L. 1.)

F. de gardă — „Aceasta sfântă Cazanice este a bescarecii cei unite s-au cumpăratu cu 60 zloți în anu 1823 Martie în 8 zile. Eu Popu Iacobu, Poșaga de Josu“. (L. ch.)

Cop. 2 — „Samoila Hada“. (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat la anul 1657 la Poșaga, cu toate că însemnarea de la 1672 mărturisește cumpărarea lui de la Leksia Macarie din Muirău, tot pentru biserica de la Poșaga. Însemnările din carte dovedesc o continuitate în păstrarea acestei Cazanii, pentru că acum Poșaga este filia bisericii din Lunca Arieșului.

13. Exemplarul de la Măgina

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 965.

Referințe — IORGA, N., 1906; p. 131; DUDAȘ, Fl., 1983, p. 318—320, nr. 190 publică un exemplar de la mănăstirea Măgina din Fondul de carte românească veche al Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca. Fragmentul păstrat la Alba Iulia este independent de cel menționat la Fl. Dudaș.

Paginație — Se păstrează f. 57—58, 62—65, 239—240, 252—253, 269—284, 289—290, 294—300, 305—320, 323—326, 361.

(Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 19-a).

Coperta lipsește.

S-au păstrat câteva caiete, în rest foi independente, franjurate.

Circulația tipăriturii — Nu se păstrează mărturii documentare.

14. Exemplarul de la Mirăslău

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 457.

Referințe — POPA, I., 1933.

Paginație — F. t.; (3), 384, 116, (4) f.

(31×18 cm)

F. t. este de tip A. (Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 19-a).

În loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29; 59 apare de 2 ori, se omite 58; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, omite 172;

176 apare de 2 ori; f. 233—234 sînt ms.; în loc de 245 apare 247 și invers; 251 apare de 2 ori, omite 256; în loc de 258 apare 260; în loc de 265 apare 267; în loc de 291 apare 281; 309 apare de 2 ori; 319 apare de 2 ori; în loc de 325 apare 327; 344 apare de 2 ori, se omite 346; în loc de 351 apare „TMAI“ și în loc de 352 apare „TBI“; f. 362 lipsește; în loc de 377 apare 381. Greșelile de paginare din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de incuieri. Cop. 1 — chenar cu ornamente fitomorfe încadrează mici medalioane fitomorfe. Cop. 2 — aceleași motive.

Legătura se desprinde; se observă urme de carii. Blocul cărții este bine conservat.

Cop. 2 — „Vă imia Otța i S(i)na i S(ve)tago D(u)cha, ninia i pr(i)sno i vo veaki veakom, amin. Za bl(ago)(s)(lo)veniem Otța, să pospeașeniem S(i)na, săvrășeniem S(ve)tago D(u)cha, s(ve)ttiia i nerazdealimie edinosu-șiiia Tro(i)ți vă edinom B(o)jestve potommi e(go) rab B(o)jii ierei Ivon ot Sinip (Asinip?) i să podrujie svoeiu nede za (3) florinta pri dni Michail Apafii kral, vă leat ot sâtvorenie sviata 7173 (corect 7183), a ot rojdestva H(risto)va 1675. Rukoïu raba B(o)jie mnogogreașnii monach Simon ot zemli Mouldovskoi z monastirea Homor m(ese)ța fev(ruarie) den 3. Prostite B(o)ga rad, a neklânite eje što izgubil nea krotostiu S(ve)tago D(u)cha ispravliaite zdravstvuite v H(rist)ă G(ospo)di nașem Amin“. (L. ch.; traducere din limba slavonă — În numele Tatălui și Fiului și Sfintului Duh, acum și pe veci în vecii vecilor amin. Pentru blagoslovitul Tată, din mila Fiului și săvîrșirea Sfintului Duh, sfintei și nedespărțitei într-un spirit Treimi, într-un singur Domn, pentru care al său robul Domnului pe veci Ivon din Sinip și cu a sa apropiată nevastă, pentru 3 florini; în zilele lui Mihai Apafi prinț, în anul de la Facerea Lumii 7173, iar de la nașterea lui H. S. 1675. Cu mîna robului lui D-zeu, mult încercatului monah Simon din pămîntul mănăstirii moldovenești Humor (jud. Suceava) luna februarie 3 zile. Să ne rugăm bunului Dumnezeu și nu aceuia care este pierzător (se înțelege, probabil Diavolul), pe crucea Sfîntului Duh și să credem cu nădejde în H. S., Domnul nostru Amin.)* (fig. 17).

Circulația tipăriturii — Exemplarul nu deține mărturii documentare despre circulație. Aflăm că în 1675 este cumpărat de Ivon din Sinip (Asinip?, localitate apropiată lăcașului în care s-a păstrat.)

* Pentru transcrierea însemnării și traducerea ei îi sîntem îndatorați cercetătorului științific Constantin Bălan.

15. Exemplarul de la Mușca

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1682.

Paginație — F. t. lipsește; 384, 116, (4) f.

(Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 13-a).

Lipsesc primele f. nenumerotate.

În loc de 4 apare 2; în loc de 22 apare 20; în de 26 apare 29; f. 50, 53 sînt manuscrise; omite 58, 59 apare de 2 ori; în loc de 67 apare 71; 171 apare de 2 ori, omite 172; 175 apare de 2 ori, omite 177; în loc de 245 apare 247 și invers; omite 248, 250, 251 de 2 ori; omite 256, 267; în loc de 291 apare 281; omite 308, 309 apare de 2 ori; lipsesc f. 223—224; 343 apare de 2 ori, omite 346; în loc de 350 este tipărit „TMI“; în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381. Greșelile de paginație din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus.

Coperta din lemn în piele brună. Se păstrează încuietoarea superioară.
Cop. 1 — chenare cu ornamente fitomorfe, un medalion central șters
Cop. 2 — se păstrează doar urme de ornamente geometrice.

Coperta este deteriorată, scoarța din lemn și învelitoarea din piele sînt fragmentate. Se desprind numeroase foi din blocul cărții.

F. 77—83 — „1767 mesița dekemvrie 2 zile, această carte este a lui popa Onu și o au datu de pomeană la besereca din Mușca cine s-aru tîmpla să-o scoată din beserecă sau să o fure din beserecă să fie afurusit de Domnul Hs. și de Maica Precistă. Scris-am eu popa Irimie din Mușca“. (L. ch.)

F. 198 — „Să să știe cînd am cumpărat această carte ... zălog ... luat ... din lăsatul postului până la Rusalie ... și am dat 9 zloți de nu va putea ...“. (L. ch.; însemnarea este fragmentată din cauza legării defectuoase).

F. 384 — „...mesița maiu 1771.“ (L. ch.; însemnarea este fragmentată din cauza legării defectuoase).

F. 364 — „Tote cite au făcut lucrul aceștiu iară vine va vre să o cumpere poate să cum(pere) că au fost zălog și nu o am putut scoate“. (L. ch.)

Cop. 2 — „Andrieu Oprea Preotu Musca 5/9 1902 născut in 1843“. (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată la Mușca în anul 1767. A fost și dată zălog și cumpărată de o altă persoană, pentru că proprietarul nu și-a putut plăti datoria.

16. Exemplarul de la Ocoliș

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2210.

Paginație — F. t.; (6) f. (27×17 cm)

F. t. este de tip B. Foile care se păstrează reprezintă primele f. numerotate și f. 2—4, toate deteriorate.

17. Exemplarul de la Poiana Aiudului

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 602.

Paginație — F. t.; (1), 384, 116, (3) f. (30×18 cm)

F. t. este de tip A. (Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 19-a). În loc de 4 apare nr. 2; în loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29, omite 58, 59 apare de 2 ori; în loc de 67 apare 71; în loc de 172 apare 171, 171 apare de 2 ori; omite 227, 228 apare de 2 ori; în loc de 245 apare 247 și invers; omite 248, 250, 251 apare de 2 ori; omite 256; în loc de 265 apare 267; în loc de 291 apare 281; omite 308, 309 apare de 2 ori; omite 345, 344 apare de 2 ori; în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381. Greșelile de paginație din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus.

Coperta lipsește.

Primele și ultimele file sînt deteriorate din cauza lipsei copertei. Unele file se desprind din blocul cărții.

F. 35—40 — „... Să se știe că această carte „poucenie“ o au dat drept 20 de florinți să fie pomenit titorul beserecei c-au avut onu fecior popă, deci până vor cănta fecior lui Palcău Ion și semința a lui de vor fi popi să țină cu dănselle iar a-o vinde să nu o vînză iară de o va vinde să fie proclat și cine o cumpără să fie drac întunecat iară cine se va ține cu dînsele și nu va pomeni pe Palcău Ion să fie anatema cu tot ce are el“.
(L. ch.)

F. 384 — „Această carte iaste zelog la mine pentru 9 florinți și 6 șustaci și la mine o-u dat zelog Forda Nicula din Cacova [= Livezile] iar cartea este de moșie a popilor din Ponor și ei o-u dat Forda zelog iară pentru acești bani scriși mai sus Forda cu leage pentru oun testamentu“.
„Scriș-am eu popa Mașteiu din Poiană ano 1757 mărturie popa Gavril,

popa Mărinu, Moga Simion, Moga Ion, Filimon Simon, Filimon Ion, Crișan Ilia, Chirilă văzut cu ochi când am dat eu bani acești 9 florinți și 6 șustaci“. (L. ch.)

F. 8. — „Să ne rogăm Preacuratei fecioare Maria ca să ne ajute și să ne mântuiască de cel rău. 1909 II/28 Cameliu învățător“. (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Cartea a aparținut inițial preoților Palcău, probabil din Ponor, după cum o mărturisește însemnarea din anul 1757. În acel an cartea a fost dată zălog pe 9 florinți și 6 șustaci, prețul ei de cumpărare, la popa Maței din Poiana (Aiudului), unde a rămas nerăscumpărată.

18. Exemplarul de la Răchita

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1429.

Referințe — DUDAȘ, Fl., 1983, p. 337—339, nr. 223; DREGHICIU, D., 1986, p. 203.

Paginație — F. t. lipsește; 384, 116 f.

(30×19 cm)

(Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 13-a.)

Lipsesc primele și ultimele f. nenumerotate, f. 15, 16.

În loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29; omite 58, 59 apare de 2 ori; în loc de 141 apare 139; omite 172, 171 apare de 2 ori; între f. 186 și 187, sînt greșit legate f. 193—198; în loc de 245 apare 247 și invers; omite 248; omite 250, 251 apare de 2 ori; omite 256; omite 308, 309 apare de 2 ori; se omite 345, 344 apare de 2 ori; în loc de 377 apare 381. Greșelile de paginație de la a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus.

Coperta din lemn în piele neagră. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — un chenar fitomorf, în colțuri rozete, un medalion central deteriorat. Cop. 2 — chenar fitomorf, în cîmpul interior motive vegetal-florale. Ornamentele au fost aurite.

Coperta cu urme de carii, în interiorul blocului cărții se observă benzi de hîrtie de la o consolidare a paginilor mai vechi. Cotorul este deteriorat, pielea jupuită.

F. de gardă — „Această sfîntă Cazanie iaste a lui Anghelu Sterca din Pianu de Sus și o-u dăruit-o la biserica Strungarului ca să fie po-meană la tot neamu lor, ghenărie 8 anu (1)809“. (L. ch.) „La anu (1)841 iulie 6 Ionaș lui Todoru Scumpu au plătit de s-o legat această S(fîntă)

Cazanie a doa oară cu 15 zloți, bani de aramă, ca să fie pomeană la tot neamu lor (1)841“. (L.ch.) „Această Sfintă Cazanie iaste a sfintei besearecii neunite din Strungari. Sfint, Sfint, Sfint e Domnul Savaot plin iaste cerul și pământul de măria lui. Ano 1854“. (L. ch.) „Această S(fintă) carte iaste la S(fintă) biserică a Strungariului. Să fie pomenă la tot n(eam)ul 1809“. (L. ch.) „Aciastă carte au fost la Ioan Metescu morariu aici în Strungariu la anu 1938“ (L. l.)

F. 384 — „Această carte au luat Bran pentru pocania Stanciului frătină său și bani au dat 13 florinți să se pomenească aceste nume, întâi Oprea Stanca, Stanciul Bran, Micușea Lupu, Ion Stana, Ilia și pomenindu-se să aibă pomeană și de la Dumnezeu. După aceale au venit Bran la noi, la popa Avram și au dat această s(fi)ntă carte lui Adam, diacul popii Avram lui să-i fie de uric și feciorilor lui și am dat așa cum să pomenească aceste nume și cu sf(intă) Liturghie și cu paraclise și cu rugăciune și cu tot ce or putea să li să grijească pînă vor fi și feciorii lor tot să grijească, ca și ei să aibă parte cîndu-i va chema Domnul Is. Hs. toată lumea la sfintul județ aceaste suflete de (a) dreapta lui Dumnezeu în împărăția cerului cu toți îngerii sfinți. Iar noi încă ce vom putea ruga (pe) Dumnezeu încă să primească rugăciunea și Sfinția Sa să ia aceste suflete întru împărăția sa cea netrecută veci. Grozea, Mărin, Pădure, Oprea, Gherghina, Opruș. Pomenește Doamne robii tăi Stanca, Sterca, Todora, Baci“. (L.ch.) „Această carte este a lui Adam diacul popii Avram din Pianul rumânesc“ (L. ch.)

F. de gardă — „Am scris Stan din ... 1730“. (L. ch.)

F. 103 — „Să se știe ce au pomenit popa Avram de rîndul Stanciului pentru pocanie Stanciului întâi patru masle de mort, a 2-a, 4 psaltiri la toată slovă 5 închinăciuni, a 3-a tetraevanghelu, a 4-a 24 paraclise, a 5-a, 7 leturghii de prescuri pre postul mare și alte ce am putut face, iar această cu ajutoriul lui Dumnezeu cît am putut am isprăvit și isprăvindu Dumnezeu să primească și findu tot vom pomeni cum am și lăsat și au dat această sfi(n)tă carte lui Adam diacul popei Avram lui să-i fie de uric lui și feciorilor lui tot să pomenească din popă în popă pîn vor fi de sămînță lor tot să poarte de grijă de aceste nume iar (de) s-ar întîmpla din sămînța lor să nu fie popă și cine ar rămănea de ei această carte să nu să mestece între ale lor ce să o dea iar la popă și să pomenească aceste nume drept cel dat“. (L. ch.) (fig. 18).

Circulația tipăriturii — În secolul al XVII-lea cartea a fost cumpărată de locuitorul Bran din Pianul de Sus cu 13 florinți și dată apoi dia-

cului Adam. La 1809 cartea se găsea în aceeași localitate, de unde este dăruită bisericii din Strungari de Anghel Sterca. Prezența ei aici este confirmată și în anul 1938.

19. Exemplarul de la Reciu

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1293.

Referințe — DUDAȘ, Fl., 1983, p. 91, p. 350—351, nr. 237; DREGHICIU, D., 1986, p. 203—209.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 384, 116, (4) f. (31×19 cm)

(Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 13-a). În loc de 4 apare 2; în loc de 26 apare 29; omite 58, 59 de 2 ori; în loc de 67 apare 71; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, se omite 172; în loc de 245 apare 247 și invers; omite 248, 250, 251 apare de 2 ori; omite 256; după 264 urmează 267, 266, 265; în loc de 291 apare 281; se omite 308, 309 apare de 2 ori; în loc de 345, 344, care apare de 2 ori; în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381. Greșelile de paginație din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus.

Coperta din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — ornamente deteriorate, se distinge un chenar, în interiorul lui 4 rozete și o cruce centrală ornamentată. Cop. 2 — chenare fitomorfe, în interiorul lor o compoziție din mai multe rozete. Legătură realizată în anul 1726.

Învelitoarea din piele a copertei este jupuită, are urme de carii. În interiorul blocului cărții se observă urmele unei restaurări mai vechi cu ajutorul benzilor de hîrtie.

F. 41—42 — „Scris-am eu Popa A(n)ghel din Răhău, că am dat pe această carte pe lelegat florinți 2, văleat 1726“. (L. ch.)

F. 384 — „Să știe că pe această carte am datu eu popa Anghel din Răhău 7 horgoși pe legat și să îi întoarne frații“. (L. ch.; s-a încercat o înlăturare a însemnării).

Circulația tipăriturii — Cartea a aparținut popii Anghel din Răhău care a avut grijă și de relegarea ei în anul 1726.

20. Exemplarul de la Sălciua de Jos

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 406.

Referințe — DUDAȘ, Fl., 1983, p. 90, 362, nr. 256; CRISTACHE-PANAIT, I., 1986, p. 39—40.

Paginație: — F. t.; (3), 384, 116, (4) f. (30×19 cm)

F. t. este de tip A. (Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 19-a). În loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29; se omite 58, 59 apare de 2 ori; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, 172 este omis: în loc de 245 apare 247 și invers; se omite 248, 250, 251 apare de 2 ori; după 257 urmează 260, 259, 260, după 264 urmează 267, 266, 265, 268; în loc de 291 apare 281; omite 308, 309 apare de 2 ori; în loc de 325 apare 327; 343 apare de 2 ori, se omite 345; în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381. Greșelile de paginație din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus.

Coperta este din lemn în piele brună cu urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Pe ambele cop. chenare fitomorfe bogate, în interiorul lor vrejuri florale. Pe cop. 1 o cruce centrală ornamentală, pe cop. 2 un medalion floral.

Învelitoarea din piele a copertei este uzată, cotorul rupt. Blocul cărții s-a păstrat bine, se observă urmele unei restaurări mai vechi cu ajutorul benzilor de hîrtie, cu care s-au consolidat unele foi.

Cop. 1 — „Aceasta este zioa care au făcutu D(o)mnul să ne bucurăm și să ne veselim întrînsa.“ (L. ch.).

F. de gardă — „Această carte este a mănăstirii de la Ocășești (acum în Sălciua de Jos)“. (L. ch.). „Această carte au datu treizeci de florinți din 1784...“. (L. ch.). „Pomeni G(ospo)di d(u)șă raba svoego Vasilie, Mărie, Marcul Flore, Ion, Pătru Văsilie, Barbu, Ion, Crucică, Patăcu, Măriuță, Savul, Dămianu, Sintion, Mitru, Macavei, Onul, Rusînda, Ion, Nede, Sumidrenu, Costadin, Ion, Florea, Gavrilă, Ilie, Simion, Nede, Bărbură, Mărin, Mihăilă, Armian.“ (L. ch.). „Această Căzanie a bisericii de Supia-tră (filia bisericii de la Sălciua de Jos). Scris-am eu Vasilie Banc.“ (L. ch.).

F. 107—112 — „Această carte o cumpărat Drăguș și toți împreună și o-au dat la biserecă în Sălciua de Jos să le fie pomană lor și pîntru cine o-au luat pînă în veci amin. Și cine sar afla dintre ei să-și strice pomana, să o vă(n)ză sau dintre alți oameni blestemați să o fure.“ (L. ch.).

F. 126—118 — „Această carte o am cumpărat eu Nicula Rusu din Sălciua de Jos să fie pomeană la besereca Sălciio de Jos iară de aci nice să să vînză nice să cumpere, ce să fie tot așa iară cine o va fura să fie procleat și tricleat de 318 otețe sfinți.“ (L. ch.).

F. 218 — „Această sfântă și Dumnezească carte ce se chiamă Păuce-nie este a sfintei și Dumnezești mănăstiri di la Sălcioa de Jos ce să cheamă Ocășești. Cumpărată cu bani buni și să fie în veacii vecilor a mănăstirii din 1727.“ (L. ch.). „Cînd au fost 2 vlădici în Ardeal Dionisie de la Buda și Atanasie (sic!) de la Blaj 1767.“ (L. ch.).

F. 379 — „Această s(f)î(n)tă carte o-u cumpărat sămință Drăgușeștilor și o-u datu pe sama besearecii Sălcioa să o grijească.“ (L. ch.).

F. 28 — „Scri-am eu popa Dumitru din Sălcio de Jos din sămința Crănbeștilor, să să știe de cînd au venit nemții în Ardeal că au fost vleat 1685.“ (L. ch.). (fig. 19).

F. 71 — „O floare frumoasă toată grădina înfrumusește.“ (L. ch.).

F. 103 — „Pomeni G(ospo)di d(u)șu raba svoego Sufăilă, Mărin, Barbu, Măria, Pătru, Dumitru, Sanhiră, Nastasia, Ion, Mărină, Todor, Dan, Pătru, Isac, Mălinu, Aghilină, Dan, Dobre, Florea, Costandin, Anuță, Nicula, Nicoară, Toder, Salomia, Simion, Ion, Ion, Pătru, Ion, Pătăcu.“ (L. ch.).

Cop. 2 — „Scri-am eu popa Nicolae, erei Dumitru, erei Iacov, erei Dămianu, erei Simion, ero(mo)nah Grigorie, eromonah Antonie, eromonah Calinic, eromonah Nuțul, erei Toma, erei Andrei, Simion, Palaghie, monah Ene, 1767.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată în Sălcioa de Jos din anul 1685 prin popa Dumitru. Însemnările datate în secolul al XVIII-lea sînt mărturie despre prezența cărții în mănăstirea Ocășești. De mănăstire sînt legate, probabil, și cele trei pomelnice.

21. Exemplarul de la Șugag

Se păstrează la Muzeul mixt din Sebeș. Nr. inv. CVR 139 B.

Referințe — LUPAN, D., 1982, p. 518, nr. 1 c.; DUDAȘ, Fl., 1983, p. 386, nr. 292.

Paginație — F. t. lipsește; f. 4—384, 115. (3) f. (33×19cm)

(Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 19-a.) Lipsesc primele f. pînă la f. 4; în loc de 22 apare 20; lipsește f. 25; în loc de 26 apare 29; lipsește f. 30; omite 58; 59 apare de 2 ori; lipsește f. 71; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, se omite 172; lipsesc foile 230, 237, 246—251, 254—256; în loc de 265 apare 267; în loc de 268 apare 266, urmează 265, 268, 269; lipsește f. 304; se omite 308, 309 apare de 2 ori; lipsesc f. 326, 329, 335, 341; 343 apare de 2 ori, se omite 345;

în loc de 352 apare 312; în loc de 377 apare 381. Greșelile de paginație din a doua numerotare sînt identice cu cele de la exemplarele descrise mai sus.

Coperta este din lemn în piele, se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare fitomorfe, în interior 4 medalioane florale în colțuri, și unul central. Cop. 2 — chenar fitomorf.

Coperta în cea mai mare parte desprinsă de blocul cărții, lipsesc părți din învelitoarea de piele a copertei. Numeroase file desprinse din blocul cărții, deteriorate, franjurate la margini.

F. 353 — „Roj(destva) boj(ego) 1672 me(si)ța sep(temvrie) 29.“ (L. ch.). „Această carte anume Poucenie o am vîndut eu, preutesa popii Pătru din Șugag (?) junere(lui) mieu.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Putem presupune doar, circulația acestui exemplar în zona Sebeșului, deoarece lectura localității Șugag nu este sigură.

22. Exemplarul de la Ticuș (Brașov)

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu“ din Blaj. Nr. inv. CVR 58.

Referințe — DUDAȘ, Fl., 1983, p. 390, nr. 300.

Paginație — F. t. lipsește; f. 9—216.

(31×19 cm)

(Pe f. 280 v. învățătură la Duminica a 13-a). Lipsesc primele f. pînă la 9, f. 13; în loc de 22 apare 20; în loc de 26 apare 29; omite 58, 59 apare de 2 ori; 81 apare de 2 ori, se omite 82; lipsește f. 85; în loc de 141 apare 139; 171 apare de 2 ori, se omite 172; în loc de 177 apare 176.

Din copertă se păstrează doar suportul din lemn. Cotor pe 3 nervuri profilate. Urme de carii în copertă, primele și ultimele foi păstrate. Se observă urmele unei restaurări anterioare, cu ajutorul unor benzi de hîrtie.

F. 111—112 — „La număr 112 la învățături la sîmbăta cea mare am scris eu, Ion Cărlan, să să știe că această Căzanie fiind pusă zălog de popa Manu și am scos eu Ioan Cărlan la anu 1817 cu 3 husași.“ (L. ch.). „La numărul 112 la învățatura la sîmbăta mare s-au scris să să știe că această Căzanie fiind pusă zălog de răpăusatul Manu Lup cel bătrîn la Popa Grolomean pe 3 husași o am scos eu, Ioan, jinerele protopopului Manu mitiscă.“ (L. ch.).

F. 160 — „Să să știe că această Poucenie este anume a popii Simion de la Ticuș.” (L. ch.).

F. 186 — „Danilu Anghelu domnul satului Ticușului, scriitorul satului Ion Mesha, Zaharie Mara, Anna Mesha, Georgiu Mesha, Istinie, anul 1852. În duminica a 2-a după Rosale s-o înecat jude la Comana de Josu (jud. Brașov) s-o făcutu o minune mare în toate lumia.” (L. 1.).

F. 187 — „Mesha Dascălu unitu atsasta Căzanie a mia popa Sofronie Froncosulu. Amin.” (L. 1.).

F. 189 — „Să să știe că această Căzanie este a mea, Gheorghie Cîrlan ot Ticușul rumănesc 1817 aprilie 4 miercuri.” (L. ch) (fig. 20).

F. 214 — „Scris-am eu Ghiorghie Grama ot Ticuș.” (L. ch.).

F. 217 — „... și am scris eu popa Avramu Moga în luna lui iunie 1767.” (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat de la începutul secolului al XIX-lea în localitatea Ticuș, prin Ioan Cărlan.

23. Exemplarul de la Blaj (fragmentul completat de manuscris)

Se păstrează în biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. 311.

Referințe — COMȘA, N., 1944, p. 38, nr. 42; DUDAȘ, Fl., 1983, p. 465—466, nr. 38.

Paginație — F. t. lipsește. Se păstrează aproximativ (234) f. din care 102 sînt manuscrise.

Fiind extrem de deteriorat, exemplarul se află în curs de restaurare, motiv pentru care nu a putut fi analizat amănunțit.

Circulația tipăriturii — Nu avem mărturii documentare legate de o circulație concretă a exemplarului. O referire bibliografică a lui N. Comșa îl atestă ca făcînd parte din fondul de manuscrise românești din Biblioteca Centrală din Blaj.

V. EVANGHELIE ÎNVĂȚĂTOARE, Deal, 1644

BRV I, p. 144—147, nr. 46 (de 4 f. nenum. la început, 788 pagini și vreo 109 foi numerot. Numerotarea paginilor și a foilor are numeroase greșeli).

24. Exemplarul de la Ciugud

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1400.

Referințe — MÂRZA, E., 1986, p. 71—75.

Paginație — F. t. lipsește; p. 54—787, 80 f.

(30×17 cm)

Lipsesc primele pagini, p. 56, 57, 60, 75—98; în loc de 110 apare 107; în loc de 118 apare 116; 121 apare de 2 ori; în loc de 135 apare 131, inversată numerotarea la 140, 141; în loc de 160 apare 60, urmează 166, 165, 166, 64, 65, 163, 170, 171, 164, 170, 174, după 177 urmează 175; după 208 urmează 216, 211; după 214 urmează 208, 209, 217; în loc de 232 apare 222, urmează 230; în loc de 256 apare 252; se omite 261, 263 apare de 2 ori; după 277 urmează 288, 289, 282, 281; după 285 urmează 289, 290; în loc de 299 apare 290; în loc de 269 apare 354, 380; se omite 310, în loc de 343 apare 333; între p. 348—361 nu am putut urmări paginația din cauza deteriorării colțului cu nr. paginii; după 369 urmează 359, 370; în loc de 386 apare 393 și invers; 396 apare de 2 ori, se omite 397; p.

425/426 greșit legată după 428, p. 429/430 greșit legată după 422; în loc de 461/462 apare 451/455, 463, 464, 455, 458, 469, 470; în loc de 488 apare 499; în loc de 511 apare 550; în loc de 518 apare 511; după 544 apare 543/544, 545/536, 549; în loc de 577 apare 580 și invers; în loc de 599 apare 604, urmează încă o dată 599; în loc de 631 apare 621; 671 apare de 2 ori, se omite 673; în loc de 693 apare 705; în loc de 698 apare 688; după 699 apare 704, 701; după 724 greșit legat 727/728; după 726 greșit legat 731/732; în loc de 735 apare 738; în loc de 738 apare 725, 739, 738; 742 apare de 2 ori; după 743 urmează 742, 743, 746; 767 apare de 2 ori, se omite 769; în loc de 774 apare 778. La a doua numerotare — 24 apare de 2 ori; 35 apare de 2 ori; 38 apare de 2 ori și 41 apare de 2 ori; lipsesc f. 57—69, 72.

Coperta lipsește.

Din cauza lipsei copertei, primele și ultimele f. s-au desprins. Colțurile sînt franjurate, pliate. Se observă urmele unei restaurări mai vechi.

P. 130 — „Să știe că amu datu la Stoianu o dată 3 florinți și o dată 4 orți (și o da)tă 4 horgoși și o dată 8 galbeni mărunțatu (?).“ (L. ch.)

P. 195 — „Să să știe că aceasta carte amu scosu e(u) Petru și amu tipărit.“ (L. ch.) (fig. 21).

P. 570 — „Aceasta carte este a Ciugudului.“ (L. ch.)

P. 587 — „De cînd s-au născutu Ana lui Iacobu Pleșa în luna lui iuniu în 9 zile anii D(o)mnului 1781.“ (L. ch.) „Aceasta S(fintă) carte iaste a S(fintei) besericii Ciugudului Brann Iuon“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată din secolul al XVIII-lea în satul Ciugud. Numeroase însemnări s-au mutilat din cauza legării defectuoase. Însemnarea notată de Petru, care a tipărit cartea, mărturisește nu numai o circulație a exemplarului în împrejurimile mănăstirii Deal, dar și o contribuție care oferă un nume în plus din rîndul tipografilor care au tipărit *Evangelhia învățătoare*.

25. Exemplarul de la Ghiborom

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 344.

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGAN, L., 1975, p. 358—360, nr. 1.

Paginație — F. t. lipsește; p. 5—787, 98 f. (32×20 cm)

Lipsesc primele pagini, p. 7/8, 32—51; în loc de 51 apare 54, 54 este omis; 61 este tipărit în ordinea inversă a cifrelor; după 63 urmează

60, 66; lipsesc p. 67—80, 89—104, 107—110; în loc de 118 apare 116; 121 apare de 2 ori; în loc de 135 apare 131; inversate nr. paginilor 140—141; lipsesc p. 145—152; în loc de 160 apare 60, urmează 166, 165, 166, 64, 65, 163, 170, 171, 169, 173; după 177, deci în loc de 178 nu apare nr. p; se omite 182, 183 apare de 2 ori; lipsesc p. 185—192; în loc de 209/210 apare 216/217; în loc de 215/216 apare 208/209; în loc de 232 apare 222, urmează 230; în loc de 256 apare 252; inversate nr. 261, 262; lipsesc p. 274—300; se omite 310; lipsesc p. 314—329; în loc de 343 apare 333; p. 360 nu este numerotată; între p. 369—370, nr. 359; se omite 371; în loc de 386 apare 393 și invers; lipsesc p. 394—399; după 410 urmează 38; în loc de 425 apare 423; în loc de 432 apare 422, urmează 431; în loc de 461/462 apare 451/455; după 464 urmează 455, 456, 457, 458, 469; în loc de 489 apare 499; în loc de 518 apare 511; se omite 548; în loc de 577 apare 580 și invers; 598 apare de 2 ori; 605 apare de 2 ori; în loc de 631 apare 621; în loc de 634 apare 624; se omite 673; în loc de 693 apare 705; în loc de 698 apare 688; în loc de 700 apare 704; în loc de 715 apare 705; în loc de 735 apare 738; în loc de 738 apare 725; urmează 739, 738, 742, apare de 2 ori, 743, 742, 743, 746, 747; pe p. 757, 767 nu apare paginația; 767 apare de 2 ori; omite 769; în loc de 774 apare 778. La a doua numerotare — 24 apare de 2 ori; 35 apare de 2 ori; 38 apare de 2 ori; 41 apare de 2 ori; după 84 apare 89, urmează 85; în loc de 89 apare 93; în loc de 100/101 apare 96/98. Lipsesc ultimele pagini.

Coperta din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare fitomorfe, în interiorul chenarului mic un medalion central reprezentînd scena Răstignirii și în jurul ei 4 medalioane din viața evangheliștilor. Medalionul central poartă anul 1756. Cop. 2 — aceeași compoziție ca și pe cop. 1, medalionul central reprezintă scena cu Maica Domnului cu pruncul în brațe. În partea de jos a medalionului se citesc inițialele „V. R.“.

Coperta și blocul cărții sînt bine conservate. Blocul cărții poartă semnele unei restaurări.

Cop. 1 — „Această carte iaste a lui Gheorghe Chirilă. După moartea lui Gheorghe Chirilă au lăsat-o popii Chirilă la besearca sa ca să-i fie pomenire lui Gheorghe și Mărie și tot neamu. Scris-am eu popa Chirilă, paroh unit al Ghirbomului scris 14 mai 1810.“ (L. ch.) „Vasile Godiciu.“ (L. l.)

P. 9 — „Această carte este a lui popa Chirilă.“ (L. ch.)

P. 17 — „Popa Vasile Godiciu.“ (L. 1.)

P. 21 — „Vezi ficiorul tânăr cum paște porcii dacă ș-au risipit averea sa, 1834, 28 ianuarie.“ (L. ch.) (fig. 22).

P. 22—23 — „Scris-am eu Cyrillus Papp Anu 1834, 29 ianuar. La fisoru meu Ioanaș Papp la atasta carte, nimeni să nu îndrăsnesc a o streina de la dînsul.“ (L. 1.)

P. 137 — „Această sfîntă carte iaste a domniei sale a popii Matei din Hăpria. Ego Demetrius Popp.“ (L. ch.)

P. 217 — „Facem însemnare că am dat la Păcuraru 5 cupe de bucate simbria de iarnă.“ (L. ch.)

P. 302 — „Această sfîntă cazanie iaste a popii Nicolae din Hăpria.“ (L. ch.)

P. 333 — „Vasile Godiciu din comuna Ghirbom.“ (L. 1.)

P. 424—423 — „Această cazanie iaste a lui Nechiforu, popa rămas de popa Mateiu.“ (L. ch.)

P. 480—487 — „Să să știe că această sfîntă carte iaste a răposatului popii Ștefan întru Domnul.“ (L. ch.)

P. 543 — „Această carte se cheamă poucenie iaste a popii Matei de la Hăpria și o dat-o de pomeană nepotului său Antonie.“ (L. ch.)

P. 550—570 — „Această carte ce se cheamă păucenie iaste a noastră, a feciorilor răposatului în D(omnul) Popa Ștefan din Hăpria, după ducerea din lumea această a lăsat-o popii Matei și popii Nicolae, Dumnezeu să-l odihnească.“ (L. ch.)

P. 612 — Această carte este a besearecii Ghirbomului (1)861.“ (L. ch.)

P. 625 — „Vasile Godiciu, cantor Ghirbom.“ (L. 1.)

P. 676 — „Iosif Cozma.“ (L. 1.)

P. 766 — „Să să știe că această carte este a popii Mateiu Hăprian.“ (L. ch.)

P. 784 — „Iosif Cozma, comuna Ghirbom, județul Alba.“ (L. 1.)

P. 786 — „Această carte este a popii Ștefan de la Hăpria.“ (L. ch.)

F. 67—68 — „Părinte popa Marine de la Dumitra cu barbă neagră, care nu stă în cuvînt cum trăbă. Scris-am eu popa Matei din Hăpria, cu barbă nu prea mare, în cuvînt cum trăbă.“ (L. ch.)

F. 76 — „Părinte popa Mărin de la Dumitra.“ (L. ch.)

Cop. 2 — „Mă recomand eu Godiciu Vasile, cantor la biserica greco-catolică Ghirbom.“ (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Cartea a circulat prin satele apropiate Albei Iulia, Hârpia, Ghirbom, Dumitra. Cea mai timpurie însemnare fiind a părintelui Chirilă din Ghirbom de la anul 1810. Nu deținem informații despre circulația exemplarului de la tipărire pînă la începutul secolului al XIX-lea.

26. Exemplarul de la Ighiel

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia. Cota F₆I 4.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 235—236, nr. 2.

Paginație — F. t. lipsește; (8), 787 p., 99 f. (30×18 cm)

În loc de 36 apare 51; în loc de 39 apare 29; în loc de 50/51 apare 51/54; la 61 cifre inversate; în loc de 64 apare 60, se omite 65; în loc de 72 apare 78; în loc de 75 apare 73; p. 74 nu este paginată, nici 79 nu este paginată; se omite 95, 96 apare de 2 ori; în loc de 110 apare 107; inversată numerotarea la p. 116—117, se omite 118; 121 apare de 2 ori; în loc de 135 apare 131; inversată numerotarea la p. 140—141; în loc de 160 apare 60, urmează 166, 165, 166, 64, 65, 163, 170, 171, 169, 170, 174; după 177 urmează 175; se omite 182, 183 apare de 2 ori; în loc de 209/210 apare 216/217; p. 211/212 greșit legată după pagina 214; în loc de 215/216 apare 208/209; în loc de 232 apare 222, 230; în loc de 256 apare 252; lipsesc p. 278—287; după 289 urmează 282, 281, 282; după 285 urmează 289, 290; inversate nr. 295, 296; în loc de 300 apare 290, urmează 300; în loc de 310, apare 311, care apare de 2 ori, se omite și 312; în loc de 315 apare 320; după 319 apare de 2 ori 321; omite 326, 327 apare de 2 ori; p. 346/347 greșit legate după p. 349; p. 350/351 greșit legate după 353; în loc de 362 apare 369; în loc de 364 apare 361; după 368 urmează 362, 359, 370, omite 371; în loc de 386 apare 393 și invers; în loc de 397 apare 396; după 410 urmează 38; în loc de 425 apare 423; după 422 apare 431; în loc de 461/462 apare 451/455; în loc de 465 apare 455, urmează 456, 457, 458, 469; în loc de 489 apare 499; în loc de 511 apare 551; în loc de 518 apare 511; în loc de 545 apare 543; în loc de 547 apare 549; în loc de 577 apare 580 și invers; 598 apare de 2 ori; 605 apare de 2 ori; în loc de 631 apare 621; 671 apare de 2 ori; omite 673; în loc de 678 apare 688; 682 apare de 2 ori, omite 683; în loc de 693 apare 705; în loc de 698 apare 688; în loc de 700 apare 701; în loc de 735 apare 738 și invers; în loc de 740 apare 738; omite

741, 742 apare de 2 ori; nu sînt paginate p. 757, 764; 766 apare de 2 ori, omite 769; în loc de 774 apare 778. La a doua numerotare — 24 apare de 2 ori; 35; 38; 41 apare de 2 ori; după 84 urmează 89, 85; în loc de 89 apare 93; după 99 apare 96, care apare de 2 ori; se omite nr. 97, urmează 98, 97, 99.

Coperta din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — în chenare, formate din ornamente fitomorfe o cruce stilizată în centru. Cop. 2 — chenare compuse din ornamente fitomorfe.

Învelitoarea din piele a copertei este jupuită, cotorul este rupt. Blocul cărții se desprinde. În interiorul blocului cărții se păstrează urmele unei restaurări mai vechi.

Cop. 1 — „Pomenește Gheorghe, Preotița, Preot Man Petru, Ioan, Niculae ..., Ioan, și ... Gavrilă, ... Floare, ..., Vasile, Gavrilă=1773.“ (L. ch.)

F. de gardă — „1869 die 12 januar Meteseli Popa Inurian Györgyöe K ... Colo ... Falusi Biro Rosár Petru által cisaltam 8-ad napra Törvényre a Ttg derék szikrefelele megmondan.“ (L. l.) „La anul 1836 au murit mulți oameni în Ardeal de holeră, tot în acest an au săcat și viile toate din pămînt cit n-au fost struguri nimic nici de mincare. August, 29, 1836 Iacob Popovici, paroh Ighiel.“ (L. ch.)

P. 1—5 — „Roj(destva) Boj(ego) 1661 ... Sava.“ (L. ch.)

P. 7—17 — „Să se știe că această carte o am cumpărat Pavel Mladină din Ighiel de la popa Gherman din Lancrăm drept 30 de florinți să-i fie pomană și părinților și ficiilor. Să pomenească împreună cu un păstor și iată că las cu blăstăm să nu poată muta din biserica Ighielului aceasta încă ... știind că pentru aceasta pentru pomeniți se ... dusu roba tvoego Iosifa.“ (L. ch.)

P. 176 — „Popa Nicolae 1771.“ (L. ch.)

P. 787 — „Roc boji 1684 luna mai 28 fiind săbor mare în Bălgrad la mănăstire. Vlădica Varlaam cu toți protupopii țării veni înaintea săborului Lațcu și Mihaiu Morariul cu popa Oprea din Lancrăm. Pentru rîndul acestei poucenii, zicînd că această poucenie ar putea fi al bisericii din Oarda dată pomană de la Maftei Vodă (?) din Țara rumânească pomană bisericii. Iară ocă pre ea n-au avut nici scrisoare nici mărturie care să știe au cu jurămînt să o poată lua. Iară popa Oprea și-au dat seama de la cine o au cumpărat; și cum au judecat Săborul să joare popa Oprea că această nu-i cartea bisericii din Oarda care au dat Matei Vodă ce iaste alta și-i

cumpărată pre bani; Popa Oprea au stătutu gata și-au jurat înaintea Săborului, Săborul mare i-au dat cartea așa că de atunci înainte nime să nu-l poată mai pirî nici să mai caute ce să o biruiască ca moșia lui cumpărată pe bani; pre această și-a dat scrisoare Săborului pe carte; cum să fie drept cu scrisoarea mîinii mele anul III luna deasupra. Popa Iosif din Vinț. Notarăș jurat Săborului Mare.“ (L. ch.)

P. 184 — „Pis Popa Ion ot Țelne 1695.“ (L. ch.)

P. 335 — „Sfinți Evangheliști Marcu Matei Luca Ion 1737 me(s)ița mar(tie) 17 zile P(opa) Arsenie.“ (L.ch.)

P. 449 — „Eu Pop Oprea când au fost vleat 1660.“ (L. ch.)

P. 542—543 — „Sris-am eu popa Oprea când am fost în Arad (?) 1677 vleat.“ (L. ch.)

P. 544—546 — „Scri-am eu Pop Ion când m-amu popitu roc boj(i) 1695 vlădica Teofil arhiiepiscopu.“ (L. ch.)

P. 624—625 — „Să știe că am cumpărat Pop Oprea în 6 f(lorinți).“ (L. ch.)

F. 65—66 — „Pop Arsenie ot Ighiel 1743 m(e)s(i)ț(a) mar(tie), 25 dni.“ (L. ch.)

F. de gardă — „Anul 1771 iulie 8 zile această sfîntă și dumnezeiască carte ce se chiamă Gazanie sau Evanghelie învățătoare este a oamenilor săteni din Ighielul cel Mic împreună cu acestea. 1) Mineiul, 2) Evanghelia, 3) Apostolul, 4) Octoihul, 5) Petacostariu, 6) Triodul, 7) Liturghia, 9) Psaltirea, 10) Psaltirea răcolțască. Scri-am eu Popa Niculae din Ighiel. Anno 1771.“ (L. ch.) (fig. 23).

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată în anul 1660 în proprietatea popii Oprea din Lancrăm. În 28 mai 1684 a avut loc un Mare Sobor la Mitropolia Bălgradului, atunci cînd locuitorii din Oarda de Jos au încercat să-i înstrăineze volumul. Soborul condus de în secolul al XVII-lea cartea a trecut și prin Țelna, iar în secolul al XVIII-ea se afla în satul vecin, Ighiel.

VI. LITURGHIER (SLUJEBNIC) SLAVONESC, Deal, 1646

BRV, I, p. 152—155, nr. 49 (4 foi nenumerotate și 264 numerotate).
(fig. 24.)

27. Exemplarul din fondul vechi al Bibliotecii „Batthyaneum” din Alba Iulia

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum” din Alba Iulia. Cota F₆I 8.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 236, nr. 3.

Paginație — F. t.; (6), 264, (1) f.

(22×16 cm)

Este omis nr. 31, 32 apare de 2 ori; 44 apare de 2 ori; în loc de 102 apare 100.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuieri. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1, 2 — compoziție din ornamente fitomorfe și florale. Coperta a fost realizată înaintea anului 1677.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată la colțuri. Se observă urme de restaurare în interiorul blocului cărții.

F. (6) — „Stana Nicolae Ioan Costea.” (L. 1.) „Adecă eu Man Neagul cum am dat Alexandru împrumut 6 florinți bani tot de vin cel vechi de la sfântă Mărie pînă Crăciun așa-m grăit mită să nu lua, dare cum trece aceasta zi cum am greit eu Crăciunului să rămîne Alexandru fără cărți și să-ntîmplătu-său om bun Petru Meke de la Broșteni (jud. Brașov) și eu călugăraș am scris această scrisoare pentru credință.” (L. ch.)

F. 1 — „Erei Stanu.“ (L. ch.)

F. 42 — „Pomenighi Erei Dan i Papadia Rada ... Gheorghie.“ (L. ch.)

F. 68—72 — „Această carte o-au dat Slăvaș Ivașcu anume Liturghie la bisearecă să fie pomeană pentru suflete iară cine o ar vinde să fie afurisit și proclét de cei 3 sute oțeți și 18. 1694 pomeni G(ospod)in dușu raba tvoego Ivașcu.“ (L. ci.)

F. 264 — „Scri-am întru pomenirea neamului și numelui.“ (L. ch.)

F. (1) — „Pomeniți Radomir Cosma.“ „...roc Bojii 1677 m(e)s(i)ța ap(rilie) 12.“ (L. ch., textul însemnării foarte deteriorat).

Circulația tipăriturii — În localitatea Broșteni (nu am reușit să o identificăm) exemplarul a fost luat zălog. Însemnările dovedesc o circulație a cărții în secolul al XVII-lea, însă nu este cunoscută zona.

1648

VII. *NOUL TESTAMENT*, Bălgrad, 1648 (fig. 53).

BRV, I, p. 165—170, nr. 54. (In folio de 6 foi nepaginate și 330 foi numerotate).

28. Exemplarul de la Baia de Arieș

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 205.

Paginație — F. t.; (6), 330, (1) f.

(30×19 cm)

În loc de 11 apare 9; în loc de 30 apare 25; se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108, (corectat); în loc de 149 apare 147; în loc de 163 apare 165; omite 197, 199 apare de 2 ori; în loc de 273 apare 278 și invers.

Coperta din lemn în piele brună. Se păstrează urme de incuierii. Cop. 1 — chenare fitomorfe, în interiorul lor patru rozete și medallion central reprezentând scena Răstignirii. Cop. 2 — aceleași chenare, completate cu o compoziție geometrică.

Lipsește scoarța de lemn de la prima copertă, ceea ce a influențat negativ starea învelitorii din piele. Coperta se desprinde de corpul cărții. Atac intens de carii în întregul volum.

F. 2—3 — „Această (s)fintă carte easte a Săruneștilor din Ofnbae (azi Baia de Arieș) dat la sf(întă) beserecă de pomenire părințiloru. Scris-am eu popa mult păcătoșul de obște duhovnicul fie numele Domnului bine cuventat.“ (L. ch.)

F. 152 — „Scris-am în anul 1822.“ (L. ch.)

F. 239 — „Această carte au pus Vladul Măcelarul pentru sufletul lui și al lui Androne Stan, Copăceanul Anca pre cine o va vinde preelet și anatima dă 318 oță vă Nichii Eu Pop Dumitru Popa Necola 1668.“ (L. ch.) (fig. 25).

F. 303 — „Scris-am eu Kera.“ (L. ch.)

Cop. 2 — „Amaro dade cai kil ale k fncenia piktronel advel trikir i kir aniro tsorok cide pre pu amaro manro cimirlek delek adek ertikal lengi mer me lengi ande nrpakt isbavikar aviclenokti istir in pircia ve puieray tai tri mriray anitra vesti besvirisimya Amin.“ (L. l., text în țigănește reprezentînd rugăciunea „Tatăl nostru“) (fig. 26).

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat într-o localitate necunoscută la anul 1668. Certă este prezența lui în Munții Apuseni la Baia de Arieș, la începutul secolului al XIX-lea.

29. Exemplarul de la Beriu (Hunedoara)

Se păstrează în colecțiile Secției Unirii ale Muzeului Uniri din Alba Iulia. Nr. inv. 3476.

Referințe — LUPAN, D. — HĂȚEGAN, L., 1974, p. 361—362, nr. 1 a.

Paginație — F. t.; (6), 330 f.

(28×18 cm)

În loc de 11 apare 9 (corectat); în loc de 30 apare 25; în loc de 65 apare 62 (corectat); se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106

apare 108 (corectat); în loc de 149 apare 147 (corectat); în loc de 163 apare 165; omite 194, 195 apare de 2 ori (corectat); în loc de 197, 198 apare 198, 199 care apare de 2 ori (corectat); în loc de 273 apare 278 și invers (corectat).

Coperta din lemn în piele brună. Se păstrează încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — în chenare fitomorfe un medalion central reprezentând scena Răstignirii, în cele 4 colțuri interioare medalioane mai mici cu scene din viața evangheliștilor. În medalionul central imprimat anul 1756. Cop. 2 — aceeași compoziție ca pe cop. 1, medalionul central o reprezintă pe Maica D-lui cu pruncul în brațe, la picioarele ei se află imprimate inițialele „V. R.” Ornamentele sînt aurite.

F. (2)—6 — „Această carte să știe că-i de la Popa Ifraptu în prețu de bani 15 florinți și dată popii Pătru. Rus Andrieș.” (L. ch.)

F. 67—68 — „Această carte este a popii Pătru, din Beriu și de s-a întîmpla cineva să o caute știți de la mine.” (L. ch.)

F. 134 — „De cînd au murit 1770 de ani.” (L. ch.)

F. 173 — „1785”.

F. 260 — „Am scris Solomon . . .” (L. ch., însemnarea a fost mutilată la legat).

F. 261 — „1742”. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul a avut o circulație restrînsă în secolele trecute. Probabil spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea a fost cumpărat, de popa Pătru din Beriu cu 18 florinți.

30. Exemplarul de la Căpîlna

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 937.

Referințe — DREGHICIU, D., 1983 a, p. 263, nr. 117.

Paginație — F. t. lipsește; f. 21—299. (26×15 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 21. În loc de 30 apare 25; 41 apare de 2 ori, 42 este omis (corectat); în loc de 65 apare 62 (corectat); în loc de 106 apare 150; în loc de 149 apare 147; în loc de 163 apare 165; în loc de 197, 198, apare 198, 199 care apare de 2 ori (corectat); (253 s-a corectat în 254, însă greșit, pentru că acum 254 apare de 2 ori;) în loc de 273 apare 278 și invers (corectat). Lipsesc f. 230, 260, 272, 285—286, 288—289, 291—294, 297—298 și restul foilor pînă la sfîrșit.

Coperta lipsește.

Pe lângă lipsa foilor, numeroase foi sînt desprinse din blocul cărții, marginile sînt franjurate.

Nu s-au păstrat mărturii scrise despre circulația exemplarului.

31. Exemplarul de la Cetea

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1662.

Referințe — MÂRZA, E., 1979, p. 350, nr. 31

Paginație — F. t. lipsește; (4), 323 f. (29×19 cm)

Lipsesc primele f. nenumerotate. În loc de 11 apare 9; în loc de 30 apare 25; 41 apare de 2 ori, 42 este omis (corectat); se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 149 apare 147; în loc de 163 apare 165; la f. 194 apare o corectură; în loc de 197, 198, apare 198, 199, care apare de 2 ori; în loc de 273 apare 278 și invers; lipsește f. 318 și restul foilor.

Coperta din lemn în piele brună. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare fitomorfe și un medalion central reprezentînd scena Răstignirii. Cop. 2 — lipsește.

Lipsind coperta 2, lipsește și cotorul. Primele și ultimele foi păstrate sînt fragilizate și poartă urmele unui atac intens de carii.

F. 37 — „Aceasta carte iaste a bisericii Cechi(i) ceii unite scribebam eu Ioan.“ (L. l.)

F. 41 — „Cetean Simion Cechea.“ (L. l.)

F. 135 — „Cetean Victor“. (L. l.)

F. 141—142 — „Aceasta carte iaste a bisericii Cseti(i) Sz(cr)iszem eu Ioannes Otzoi.“ (L. l.)

F. 153—154 — „Această carte iaste a lui Nicolae Raica preot ounit și paroh la Cechea. Scris-am eu Vasilie Nyagoe A(nul) 1846. 24 martie. Plecată slugă al S(fin)ției tale Vasilie Nyagoe.“ (L. ch.)

F. 150—151 — „Această carte iaste a sfintei biserici unite din Csaetia și cine s-ar ispiți să o fure sau să o schimbe să fie afurisit de sfînții 12 Apostoli ai Domnului și de sfînțele învățători ce se cuprinde în cartea aceasta. Ioan Otzoi.“ (L. l.)

F. 180 — „În anul 1904 au fost secetă nemai pomenită de au secăt valea de au fost cald.“ (L. l.)

Circulația tipăriturii — Mărturiile manuscrise atestă cartea în satul Cetea.

32. Exemplarul de la Cioara (*azi Săliște*)

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia. Cota F₆I 7.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 237—238, nr. 4.

Paginație — F. t.; (6), 328 f.

(31×20 cm)

În loc de 11 apare 9 (corectat); în loc de 30 apare 25; în loc de 42, 41 de 2 ori (corectat); în loc de 65 apare 62 (corectat); se omite 92, 95 apare de 2 ori, în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 149 apare 147 (corectat); în loc de 163 apare 165; 194 este corectat; în loc de 197, 198 apare 198, 199 care apare de 2 ori; nr. 253 este corectat greșit în 254, care acum apare de 2 ori; în loc de 273 apare 278 și invers (corectat); sînt legate în ordine greșită foile 308, 310, 311, 309, 314, 312; lipsesc foile 322—324, 329—330.

Coperta din lemn în piele neagră. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenar fitomorf, în centru un medalion deteriorat. Cop. 2 — o compoziție de ornamente fitomorfe și geometrice.

Învelitoarea din piele a copertei deteriorată la colțuri, cotorul este rupt. Primele și ultimele foi deteriorate. Este rupt forțațul copertei a doua, din această cauză s-a mutilat însemnarea.

F. (3) — „La anul 1848 octombrie 26, răzmerița rumâne cu oungure.“ (L. ch.)

F. (5) — „Această sfîntă carte este a beserecii Cioara. A(nul) 1830 mai 26, Georgii Popovici paroh Cioara.“ „Cînd au fost ourcarea Domnilor în Cluj au fost anul 1834 Georgii Popp paroh Cioara.“ (L. ch.) „Cînd au fost betaia Ungaria au fost în anul 1848 N. Bena greco răsăritean.“ (L. l.)

F. (6) — „Această sfîntă carte este a beserecii Cioara cine va înstreina-o să fie anatema. A(nul) 1830 maiu 26 Georgie Popovici.“ (L. ch.) „Apoi Popa Ioan au murit în anul 1836 Nicola (...) au murit (în) an(ul) 1836 dechemb(rie) 18.“ (L. ch.)

F. 3—16 — „Să să știe că această sfîntă și dumnezeiască evanghelie am cumpărat-o cu Ștefan eromonah din darul lui Dumnezeu cu a mea cheltuială și osteneală și cine ar vrea să o înstrăineze de aici de la această sfîntă besericuță fără de voia mea sau acelora ce vor fi rinduiți slujitori sau ispravnici acestei biserici și va umbla cu nescare viclenie ca să o (ia) de aici unul ca acela să fie anatema amin. Scris-am eu eromonah Ștefan vleat 1718 amin. (L. ch.)

F. 15 — „Și am scris eu Popa Georgie din Cioara 1830.“ (L. ch.)

F. 40 — „În 1830 de la mai pînă la septembrie n-au ploăt doar puțin și foarte lipsă în cucuruz, grîu, mazăre, vinu. Acu de vine ferdela de grîu 1 zlot, ferdela de cucuruz 2 horgoși, feria de vinu zlot, feria de vinars 3 zloți bani de argint. . . . Georgie paroh Cioara.“ (L. ch.)

F. 64 — „Nicolae Bena din Pianu românesc 1853.“ (L. l.)

„Anul Domnului 1853 februarie 2 m-am preotitu eu Nicolae Bena din Pianu din Josu, ca dascăl normal, fie numele Domnului binecuvîntat de acum și pînă în veac amin.“ „Fiind episcop Andrei Baron de Șaguna.“ (L. l. — ch.)

F. 134 — „Popa Gheorge a venit de la a(nul) 1799 pînă la 1836. Popa Ion s-au făcut popă la 1834.“ (L. ch.)

F. 146 — „Popa Ion Vințan s-au preotit la 1834 nov(embrie) 9 zile.“ (L. ch.)

F. 157 — „... hogy láta Lipert Joseff és a Könyvet...“. (L. l., limba maghiară, text deteriorat.)

F. 173 — „În a(nul) 1847 au fost ferdela de grîu cu 5 zloți și 30 Pop.“ (L. l.)

F. 175 — „Holeră au fost în anul 1836 iunie.“ (L. ch.)

F. 176—177 — „Eu Georgie Popovici m-am diaconit la 17 martie iară desăvîrșit preot 19 martie A(nul) 1799 la Arad și-am slujit pînă la anul 1835 iunie 6 zile.“ (L. ch.) „Leon Zsufetian s-au preotit la anul 1835 noiembrie 9 zile.“ (L. l.)

F. 180 — „Sfîrșitul cărții Sfîntului Iacob Apostolul Maiu 25 z(ile) 1840.“ (L. ch.)

F. 186 — „Vlădica szau szfintit la an 1813 la Karlovitz G. B..“ (L. l.) „Vlădica Vasilie Moga s-au sfînțit la anul 1813“. (L. ch.)

F. 192 — „Ferdinant au venit împărat la noi. Mai 2 zile Georgie Popp.“ (L. l.)

F. 194 — „În anul 1848 s-au sculat rumânii asupra ungurilor foarte cu mare vrăjmășie dară sfîrșitul vom arăta. G. Popovici din Cioara.“ (L. ch.)

F. 198 — „Anul 1866 au zsunghiatu unu Delian cu cuțitu pe fecioru preotului Nicolae Bena din Pianu de Jos, anume Avram.“ (L. l.)

F. 200 — „Anu 1866 au fost foarte mare bătae Imperatu nostru Franz Iosif I cu Prusia și cu Piemontu. Pe Piemontu l-au bătut forte rău dară pe Prusia nu l-au putut bate. Georgiu Prodan.“ (L. l.)

F. 201 — „La anul 1831 au ars ulița cea mare Archiș (jud. Bihor) 8 gasde cu tot și la anul 1836 au ars 24 de gasde, iară la Archiș Popa Georgie Ciora în 8 martie. De vie au ars o fată de 16 ani Trif Dicu. La al 2 a(p)ri(l) s-au înecat oun copil iară aici într-o baltă.“ (L. ch.).

F. 202 — „În anul 1847 au fost ferdela de grîu cu 5 zloți și 2.“

F. 205 — „La anul 1866 foarte mulți struguri s-au arătat în primăvară dar pe la Rusalii au picat forte mare brumă și au stricat forte tare viile de n-au rămas nici unu strugure la noi la Csora, dar pe alte locuri tot au fost pe unde au fost viile pe dealuri. Csora 4 septemver 1866 Georgiu Prodan.“ (L. 1.)

F. 223 — „În anul 1866 au fost primăvară foarte bună.“ (L. 1.)

F. 239 — „În anul 1835 au ninsu înaintea Simedrului și ținut iarna pînă la ... au dat ferdela de grîu frumos cu 12 bani de hîrtie, ferdela de cucuruзу cu 30 bani, feria de vin cu 50 cr(eițari). Popa Georgie Ciora.“ (L. ch.)

F. 247 — „Răzmerița cu ungurii (1)848 dreptu vru rumâni(i). Imperat ... G(eorgie) P(opa) P(reot) Cioara.“ (L. ch.)

F. 250 — „1836 au fost ferdela de grîu frumos 24 de cr(eițari) de argint P(opa) Georgie.“ (L. ch.)

F. 259 — „În anul 1848 s-au bătut rumânii cu ungurii.“ (L. 1.)

F. 290 — „La anul 1848 pe la oct(omb)rie au fost bătaia rumânilor cu ungurii.“ (L. ch.)

F. 319 — „Popa Ioan Anghel au murit la anul 1836 aprilie și am slujit noi popii de la Cioara oun ann pînă s-or făcut popă 1837.“ (L. ch.)

F. 320 — „George Prodan au slujit 6 ani și au ars casa lui 1836 și s-au pus Keră preot George.“ (L. ch.)

Cop. 2 — „Aici precum se vede că Popa George (ar) fi slujit atîta vreme și acuma nu se știe în ce chip s-au lăsat.“ (L. ch.) „Eu George Popovici m-am diaconit la Arad 12 martie iar 19 martie desăvîrșit la anu 1799 și am slujit pînă la anul 1834 și întru acest anu fiind guvernator, baro Joșica, vlădica Vasile, domnii ... Bartsai Abrah(am) și Cortzi Gergely, ... Fărău Ioan, ... Gorman Gheorghe, Socaci diac, Trifoi dascăl, Dăian Gheorghie lui Prodan crăsnic ... Popa Georgie Popovici A(nul) 1834 mai 27.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cea mai veche atestare a exemplarului provine din anul 1718, însă nu cunoaștem localitatea în care a scris eromonahul Ștefan. Intelectualii satelor Pianu de Jos și Cioara au folosit cartea în secolul al XIX-lea drept cronică în care au notat eve-

nimentele istorice, fenomene economice, momente din viața socială și bisericească.

33. Exemplarul de la Daia Română

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1134.

Referințe — CRISTACHE-PANAIT, I., 1982, p. 133.

Paginație — F. t. lipsește; (5), 187 f. (28×18 cm)

În loc de 11 apare 9; în loc de 30 apare 25; 41 apare de 2 ori, se omite 42 (corectat); în loc de 65 apare 62 (corectat); se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 163 apare 165; lipsesc f. 170—175, 182—183 și f. 188—330.

Coperta lipsește.

Blocul cărții destrămat, foile sint franjurate.

F. (5) — „Să știe când au răposat preteasa Popi(i) One din Sibîșeni luna lui ianuarie 15 de zile 1755.“ (L. ch.) „Scri-am eu Inochentie ieromonah ot sfinta Mănăstire Argeșului din Țara Muntenească.“ (L. ch.)

F. 5—19 — „Să știe că acest Testemînte l-am cumpărat eu popa Ion din Sibîșeni pe bani buni cu zece florinți iare cine s-ar încumeta să mi-l ea fără voia mea să fie afurisit de Dumnezeu și de tri sute de părinți sfinți și 18 de Nichia.“ (L. ch.)

F. 36 — „Eu Popa Samoilă.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul se afla în anul 1755 în localitatea Sibîșeni, nu departe de Daia Română, unde s-a conservat.

34. Exemplarul de la Dîrja (Cluj)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 485.

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGAN, L., 1974, p. 363, nr. 1 c.

Paginație — F. t. lipsește; (5), 312 f. (29×18 cm)

În loc de 11 apare 9 (corectat); în loc de 30 apare 25; 41 apare de 2 ori, se omite 42 (corectat); în loc de 65 apare 62 (corectat); se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 163 apare 165; se omite 194, 195 apare de 2 ori (corectat); în loc

de 197, 198 apare 198, 199 de 2 ori (corectat); în loc de 273 apare 278 și invers (corectat); ultimele foi lipsesc.

Coperta lipsește.

Blocul cărții s-a păstrat bine, doar f. (1) a exemplarului este fragmentată. În interiorul cărții au rămas numeroase pete de ceară.

F. (5) — „Onul Onă Gherțocul Terica sină emu vtoroiu Iacob, Filip, Meric, Marie pomeanea dușu ego jivigo. Vesiū, Filip, Nechita, Simon, Ilic, Mărișă, Gachie pomnea G(ospo)di(n) dușu ego otția cari s-a sovîrșit...“

F. 2—9 „În numele tatălui și fiului și sfintului Duh. amin. Aceasta sfînta evanghelie, mărturie de tot satu Derțe(a) ce(a) mare (probabil Dîrja) cum că cine o au cumpărat să hie pe sama besericei. Și cine a hi popă să laude pe D(u)mnezeu pintru cine o au cumpărat și pintru tot rodul lor celor vii și celor morți. Dacă cine se va afla să o ee din beserica Derței cei Mare să o ascundă sau să o ducă acela să hie afurisit, anatema ca Sodoma și Gomora și Arie căruia s-au vărsat mațele.“ (L. ch.)

F. 2 — „Să știți fraților că această carte nu-i a satului ci-e lui popa neuniților ou luat Naste mătușă sa și dat pentru că nimen din trupul său cea mare dragoste c-au popa...“ (L. ch.; însemnarea mutilată la legat.)

Circulația tipăriturii — Însemnarea de la Derțea (azi Dîrja) nu este dată, presupunem că exemplarul a ajuns ocolo spre sfîrșitul secolului al XVII-lea.

35. Exemplarul de la Hidișul de Jos (Bihor)

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu“ din Blaj. Nr. inv. CVR 9.

Paginație — F. t.; (6), 322 f., 4 f. ms.

(30×18 cm)

În loc de 11 apare 9; în loc de 30 apare 25; 41 apare de 2 ori, se omite 42 (corectat); se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 149 apare 147; în loc de 163 apare 165; se omite 194, 195 apare de 2 ori (corectat); în loc de 197, 198 apare 198, 199, care apare de 2 ori (corectat); în loc de 273 apare 278 și invers; lipsesc ultimele foi.

Coperta din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare florale, în interiorul lor urme a 4 medalioane în colțuri, un medalion central reprezentînd scena Răstignirii.

Cop. 2 — în chenare florale o compoziție ornamentală. Ornamentele au fost inițial aurite. În interiorul cop. 1 s-a păstrat un *Act de hirotonire*, (Bălgrad), 1700.

Invelitoarea din piele a copertei parțial jupuită, în copertă se observă urme de carii. F. t. este fragmentată. În blocul cărții restaurări cu ajutorul benzilor de hîrtie.

F. t. — „Carte pre leațe grecească.“ (L. ch.)

F (6) — „Scris-am eu Popa Ion în această carte pre rodul Blasu Ion și pre rodul Blasul Ion ... în Hidișu de Josu pominește Do(a)mne roba ta Floare și cu părinte cu femeia ei (sic!) cu toate pominește Do(a)m(n)e robulu tău Ion cu părinții săi, cu robu său cu totu pominește Do(a)m(n)e ro(a)ba ta Maria cu femeia iei (sic!) cu rodul ei totu.“ (L. ch.)

F. 39. — „Această carte au fost a lui Tuleau Gavrilă și la cine au fostu furată au aflat nepotu său Tuleu Mihai și au rămas fecioru lui Tuleu Mihaiu și lui Tuleu Bălașu și amu datu de ce au scris scara 5 mărieshi și am dat de lelegatu 5 florinți. M(e)s(i)ța Dekemvrie 25 leato roj 1720.“ (L. ch.)

F. 40 — „Scris-am cînd am șezut în calea mare văleat 1732.“ (L. ch.)

F. 176 — „Anno 1777 Esztendoben oktober die 15 vețem egy szidotul let kereszteny paptul azon 10 vonasos forintokon. En Nyere Andras aki ellopja ez legyen atkozot az atjaval.“ (L. ch. — În anul 1777, 15 octombrie am cumpărat de la un preot creștin cu 10 florinți vonași. Eu Nyere Andras, cine o fură să fie afurisit de 318 părinți).

F. 4 ms. — „În numele tatălui și fiului și sfintului duh amin tatăl nostru. Scris-am eu Popa Flor(e) cînd ședeam în sat în Keresig (Cheresig, jud. Bihor) anii 1718 m(esi)ța ghenuar 9 dni.“ (L. ch.) (fig. 27).

Circulația tipăriturii — În anul 1718 cartea se afla în zona Bihorului în Cheresig. Considerăm că autorul filelor manuscrise de la sfîrșitul tipăriturii este popa Flore care va primi în 1720 suma de 5 mărieshi pentru copierea textului. Pe aceleași meleaguri bihorene a mai ajuns cartea în Hidișul de Jos.

36. Exemplarul de la Jucul de Jos (*Cluj*)

Se păstrează la Muzeul de istorie din Blaj. Nr. inv. 967.

Paginație — F. t. lipsește; (4), 324, (3) f.

(28×16 cm)

În loc de 11 apare 9 (corectat); în loc de 30 apare 25; se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); la 149 nu se poate urmări paginația; în loc de 163 apare 165; se omite 194, 195

56. Exemplarul de la Fărău

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 447.

Referințe — MÂRZA, E., 1986, p. 292—298.

Paginație — F. t.; (4), 173 f. (30×20 cm)

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează numai urme de încuieri. Pe cotor 4 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar fitomorf 4 medalioane în colțuri, unul central, însă toate sînt șterse. Cop. 2 — ornamentația a fost asemănătoare. Inițial, ornamentele au fost aurite.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată, are zone cu lipsuri. Blocul cărții a fost restaurat, foile au fost întărite cu ajutorul benzilor de hîrtie.

F. t. — (1) — „Această carte s-au cu(m)părat de fiiu omului cel mai bu(n).“ (L. ch.)

F. (4) — „Această sfîntă Evanghelie o-au dăruit Măria sa Io Șerban Voievod de pomeană sfintei besearecii din Scaun preot Popa... Ispravnic Badea log(ofătul).“ (L. ch.)

F. 1—20 — „Cinstiților preuți și dieci căroră veți ceti, să știe că această sfîntă Evanghelie este răscumpărat(ă) pintru stup, s-au dat și Nistor Mărginean. Înmulțindu-să dintr-acela s-au cumpărat și la biserica la Făr(ă)u și cine s-ar (în)tîmpla a o lua de aci au a o muta să fie afurisit de cele 3 sute și 18 părinți sfînți din Nechia și cine ar fi preot să pomească Toader, Măriuță, Nistoru, Eva, Bucuru, Sara.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul se numără printre cărțile dăruite de Șerban Cantacuzino bisericilor din Ardeal. Nu cunoaștem, însă, localitatea pentru care s-a făcut donația. Însemnarea de la Fărău provine din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

57. Exemplarul de la Pianu de Sus

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 654.

Referințe — MÂRZA, E., 1986 b, p. 292—298; CRISTACHE-PANAIT, I., 1986, p. 31—42.

Paginație — F. t.; (4), 175 f. (30×19 cm)

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează numai încuietoarea superioară. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar fitomorf, 4 medalioane reprezentînd scene din viața Evangheliștilor în patru colțuri interioare. În centru este plasat un medalion cu scena Răstignirii. Cop. 2 — aceeași compoziție, medalionul central cu Maica D-lui cu pruncul în brațe. Ornamentele au fost inițial aurite.

Învelitoarea din piele este deteriorată. Încuietoarea inferioară a fost smulșă cu o parte din piele. Blocul cărții poartă urmele unei restaurări.

F. 1—6 — „Aceaste 2 cărți rumânești E(van)ghelia și Ap(o)s(to)l cînd au mers preasvințit(ul) Mitropolit Sava Veștemeanul la vl(ă)dicie în Țara Muntenească la Vl(ă)d(i)cie prin mîna svinției sale trimisu-le-au prealuminatul și mi(lo)stivul D(o)mnul Ion Șerban voiv(odul) D(o)mnul Țării Rumânești. Și le-au dat la besearica Pianului Rumânesc să fie mării sale pomeană neuitată în veaci. Iar cine se va ispiti a o vinde sau a o streina de la acea besearică au popă au mirean acela să fie proklet și afurisit și pârtaș cu Iuda. Amin. 1684.“ (L. ch.) (fig. 31).

Circulația tipăriturii — Avînd în vedere donația lui Șerban Cantacuzino prin Sava Veștemeanul, cartea (împreună cu perechea ei *Apostolul*) s-a păstrat din anul 1684 în Pianu de Sus.

58. Exemplarul de la Pîclișa

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 384.

Paginație — F. t.; (3), 174, (1) f.

(28×17 cm)

Coperta lipsește.

Blocul cărții se desprinde, cu toate că a fost o dată restaurat cu ajutorul unor benzi de hîrtie. Urme de carii.

F. anexă, legată inițial după cop. 1 — „Această carte de Evanghelie, tipărită în Bucuresci la anul Domnului 1682 s-a procurat pe seama bisericii din Păclișa în dilele preotului Chiril în anul 1731 și s-a cumpărat din banii satului. Aceasta o dovedesce însemnătura făcută de acest preot pe marginile din jos a foilor acestei Evanghelii începînd de la pagina 16 pînă la 27 care însemnătură transcrisă cu litere latine sună așa — Iată eu popa Chiril, fiind popă în Păclișa au cumpărat satul aceasta sfîntă Evanghelie din banii satului și fiind strînși la casa popi(i) birăul satului cu toți jurații săi și cu tot satul, și fiind birău Gligor Petru și fiind jurații în sat Doțiu Florea, Treancăș Iuon, Tat Vasile, Sava Iuon în anul 1731,

dechembrie în 10 zile. Aflând eu subscrisul aceasta Evanghelie aruncată într-un colț al altarului, cu tablele rupte și nebăgată în seamă de nime(ni), am socotit a fi lucru de cuviință să o ridic de la locul ei de umilință și să o așez la locul de onoare, ce i se cuvine după vechime și însemnătatea ei. Deci, am făcut pe cheltuiala mea o cutie (un toc) din hârtie groasă în care să se păstreze ferită de stricăciune pe toți vecii și așa băgată în acea cutie am pus-o ridicată în sfântul prestol formînd o podoabă a altarului. Rog pe toți onorații preoți, cari vor urma după mine, ca aceasta sfîntă Evanghelie bătrînă și ruptă să o păstreze cu sfințenie ca pe o scumpă relicvie și să o ferească de stricăciune. Și cînd cutia aceasta în care se află acum se va strica preotul care va fi atunci să binevoiască a-i face o altă cutie nouă în care să se păstreze.

Eu pătruns de evlavie cătră fericirii mei antecesorii preoți cari din aceasta carte au glăsuț poporului adevărurile învățăturilor lui Christos și mai ales cătră popa Chiril sub a cărui preoție și cătră birăul satului Gligor Petru cu jurații săi cu a căror mijlocire s-au cumpărat aceasta evanghelie din banii satului, astăzi în a 2-a zi de Pasci ale anului 1902, după sfișitul sfintei liturghii am slujit un părăstas solemn pentru sufletele tuturor acestora și i-am pus pe toți cu numele și un pomelnic asia numit 'Cununa Anului' care să începe de la Duminica Tomii.

Dumnezeu să le ierte păcatele și să le fie pomenirea în vecii vecilor. Amin! Scris-am eu preotul Nicolae Cado a 2-a zi de Paști în anul 1902 fiind în al 25-lea an al preoției mele în Păclișa.

Însemnările cu litere cirile aflătoare pe foaia din față, adică pe foaia ultimă a acestei Evanghelii — transcrise cu litere latine sună așa — ad. 1). Se se știe că aceasta Evanghelie este a bisericii Păclișii, și au scris Popa Gherman în zilele lui Dionisie episcopul (budeanul) și au scris ca se știi. Scris-am în luna lui August 25 de zile a(nului) 1762.

ad. 2) Eu Popa Ion am venit din Inuri în Păclișa în 7 zile a lui Dechembrie cu blagoslovenia Preasfințitului Gherasim Adamovici și cu toata voia satului la anul 1794.

Notă/Acel popă Gherman care a scris însemnatura a fost preotul Gherman Popovici moșul moșului meu după mamă, și-a fost primul paroch neunit (greco-oriental) în Păclișa după ce în urma decretului așa-numit de toleranță a împărătesei Maria Terezia din anul 1759, prin care s-a lăsat în liberă voie fiecărui român să se țină de care lege vrea poporul după pilda altor multe comune din jurul Bălgradului în luna lui mai 1760 a alungat din biserică pe preotul unit și după ce în 1762 înaintea 'comisiunii mixte' rînduite din porunca împărătesei în fiecare sat să întrebe pe oameni, de

care lege voiește să se țină — întreg poporul din Păclișa s-a declarat pentru legea neunită adecă gr. orient. și a preoțit ca preot neunit din anul 1762 până în 1784.

Episcopul Dionisie numit în acea însemnătură a fost Dionisie Novacovici episcopul gr. or. sîrbesc din Buda pe care împărăteasa Maria Terezia l-a denumit administrator episcopesc peste românii gr. orientali din Ardeal. În locul șters cu cerneală au fost scris cuvîntul 'budeanul', adecă Dionisie episcopul 'budeanul', așa-i puseră nume acestui episcop, fiindcă era din Buda. Popa Iuon din a 2-a însemnătură a fost preotul Ioan Cocanoviciu care precum se vede a fost mai întîiu preot în Inuri și de acolo a venit în Păclișa și a preoțit din 1794 până în 1808 septembrie 17. Scris-am acestea în sănătatea lui Lazăr, în anul 1902, eu parochul Nicolae Cado, în al 25-lea an al preoției mele în Păclișa." (L. 1.).

În teaca cărții — „Kovacs B. Adalbert, könyvkötészete Gyulafehérvártt" (Kovacs B. Adalbert, legătoria de cărți Alba Iulia.) (L. 1.) „Această cutie s-au făcut în anul 1902 pentru ca să se păstreze în ea evanghelia cea bătrână, tipărită în Bucuresci la anul 1682 și procurată pe sama bisericii din Păclișa sub preoția popi(i) Chiril în anul 1731. Nicolae Cado paroch." (L. 1.)

F. (3) — „Iată grămătic Gavril am vândut această sfîntă și dumnezeiască Ievanghelie în Păclișe de carele (s)cris mărturisesc eu cu părinții mei cum că iaste carte direaptă și nu-i nici o pricină, fiind eu fecior popii Chi(ril) Anghel leat 7239 (1731)." (L. ch.)

F. 16—27 — „Iată eu popa Chiril... 1731, dechemvrie 10" însemnarea este citată mai sus, fiind redată de Nicolae Cado pe o f. anexă.

F. 27—28. — „Am scris în 29 iunie, la anu 1806, popa Ion, paroh în Păclișa." (L. ch.)

F. 94 — „Fiind eu Popa Gherman popă în Păclișa în anul 1776." (L. ch.)

F. 97 — „În anul 1904 in duminica întîia și a doua a sfîntului post din această evanghelie am cetit evangheliile la utrenie și la liturghie. Păclișa în 22 faur 1904. Nicolae Cado, paroch." (L.1.)

F. 156 — „Niculae Raț protopop, popa Ion paroh în Păclișa, 1796." (L. ch.)

F. de gardă — urmează cele 2 însemnări preluate de N. Cado la punctele ad 1) și ad 2).

Circulația tipăriturii — Exemplarul este cumpărat în anul 1731 din banii satului pentru biserica din Păclișa. Va rămîne în continuare în aceeași localitate beneficiind în anul 1902 de o îngrijire specială din partea preotului locului Nicolae Cado.

apare de 2 ori (corectat); în loc de 273 apare 278 și invers (corectat); f. 325—327 sînt manuscrise.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuieri.

Coperta superioară lipsește, cotor și coperta inferioară sînt foarte deteriorate. Blocul cărții este bine conservat, însă a fost tăiat pînă la chearul textului.

F. (2) — „Donata Bibliotecii dein Blasiu de Bas. Popescu parochulu Jucului de diosu Blasiu 1/13 aug(ust) 1868. T. Cipariu mp.“ (L. 1.)
Ștampila — „Bibliotecii Gimnasiului gr(eco) cat(olic) din Blaș.“

Circulația tipăriturii — Valoroasa informație despre calea parcursă de exemplarul de față de la Jucul de Jos, la bibliotecile Blajului este notată de mîna lui Timotei Cipariu.

37. Exemplarul de la Laslău (Mureș)

Se păstrează în colecția particulară a lui T. Albu din Alba Iulia.

Paginație — F. t. lipsește — F. 38 — 155 (27×16 cm)

Lipsesc foile de la început pînă la 38. 41 apare de 2 ori, se omite: 42 (corectat prin tipar); lipsesc f. 64—65; se omite 92, 95 apare de 2 ori; lipsesc f. 104—106 și de la 156 pînă la sfîrșitul cărții.

Coperta este din carton, colțarele și cotorul din piele. Lucrarea este databilă cu prima jumătate a secolului XX.

Coperta este jupuită, cotorul rupt. Foile sînt franjurate cu multe pete de ceară.

F. de gardă — „Aceasta carte iaste a lui Teodor Craina din Laslău Român Anul lu(i) 1887.“ (L. 1.) „Moldovan Iuoan 1887.“ (L. 1.) „Ioan Vaidacutan.“ (L. 1.) „Laslău Roman.“ (L. 1.) „Paulina Vaidacutean Laslău Mare, născută 1920.“ (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Fragmentul de față poartă însemnările din localitatea Laslău, de unde l-a achiziționat și proprietarul actual.

38. Exemplarul de la Laz

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 26.

Referințe — DREGHICIU, D., 1983 a, p. 263, nr. 90.

Paginație — F. t.; (6), 320 f.

(30×19 cm)

În loc de 11 apare 9 (corectat); în loc de 30 apare 25 (corectat); 41 apare de 2 ori, se omite 42 (corectat); în loc de 65 apare 62 (corectat); se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 163 apare 165 (corectat); se omite 194, 195 apare de 2 ori; în loc de 197, 198 apare 198, 199 (corectat); în loc de 265 apare 262 (corectat); în loc de 273 apare 278 și invers (corectat). Lipsesc f. 304—307 și ultimele foi.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează numai cop. 2 cu urme de încuieri și ornamente foarte șterse. Cotor pe 4 nervuri profilate.

Învelitoarea de piele este jupuită, desprinsă de pe scoarța de lemn. Ultimele foi sînt desprinse din blocul cărții. F. t. și primele foi sînt franjurate.

F. 1—12 — „Acest sfînt Testament iaste dat de pomană la sfînta biserică a Lazului de la noi oameni buni anume Ion a lui Stanu Morar și de la fomeia sa Ioana fiind a ei cartea rămasă de la bărbatul ei răpăusatul Vasilie ficiorul răpăusatului popii Filip din Săsciori ca să fi(e) tuturor vecinică pomenire și la copii lor, Ion și Sanhira.“ (L. ch.)

F. de gardă — „Popa Filip. . .“ (L. ch.; însemnare mutilată la legat, care nu oferă informații substanțiale.) „Pre cucernicilor preoți . . . ot Săsciori . . . aceasta înștiințează pentru rîndul bisericii . . . la una să vă fie grijă și știre de această.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Însemnarea, databilă în secolul al XVIII-lea, plasează cartea în Laz, în urma unei donații făcută de familia Ion și Ioana Stan din localitate, bisericii Lazului.

39. Exemplarul de la Lupșa—Centru

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2139.

Paginație — F. t.; (6), 324 f.

(30×19 cm)

În loc de 11 apare 9 (corectat); în loc de 30 apare 25; se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 163 apare 165; în loc de 197, 198 apare 198, 199, care apare de 2 ori; apare o corectare la 254; în loc de 273 apare 278 și invers (corectat). Lipsesc ultimele foi.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuieri. Cotorul este din pînză impregnată, pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 —

Intr-un chenar fitomorf 4 rozete florale, o cruce stilizată centrală. Cop. 2 — chenare florale, benzi paralele cu motive florale în cîmpul interior. Ornamentele au fost aurite.

Coperta restaurată, blocul cărții bine conservat. Se observă urmele unui atac de carii în coperta și blocul cărții.

F. 105—108 — „Scri-am eu Popa Petru de la Lupșa.“ (L. ch.)

F. 192 — „Acest Testament este a sfintei biserici noastre din sat din Lupșa neounite și s-au dat acest tituluș la anul 1844 în 10 dețember în parohia (a)ci preot Petru Nicoară, prin mine Vasilie Muncu.“ (L. ch.)

F. de gardă — „Această Cazanie iaste a bisericii satului Lupșa Mare și s-au dat acest zapiot (sic!) în anu de la Mîntuirea Lumii 1810 luna lui octovrie în 22 de zile prin mine, Popa Ioan Șpan preot neounit aci în Lupșa.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — În anul 1810 exemplarul este atestat în biserica neunită din Lupșa, lăcaș în care s-a păstrat pînă în prezent.

40. Exemplarul dela Pătrînjeni

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 347.

Paginație — F. t. lipsește; f. 35—289. (28×17 cm)

Lipsesc primele foi pînă la 35; 41 apare de 2 ori, se omite 42 (corectat); se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 163 apare 165; la f. 194 este corectat numărul; în loc de 197, 198 apare 198, 199, care apare de 2 ori (corectat); 254 apare de 2 ori, se omite 253 (corectat); în loc de 265 apare 262 (corectat); la f. 273 este corectat numărul.

Coperta lipsește.

Blocul cărții este deteriorat, cu toate că exemplarul a fost restaurat. Hîrtia este fragilizată, restaurările au fost executate cu ajutorul unor benzi de hîrtie, extrase din *Sicriul de aur*, tipărit la Sebeș, 1683.

F. 42—52 — „Această Tistamentă l-au luat preuteasa popi(i) Nicu(lae) din Potrînjeni (azi Pătrînjeni) besereci și un Ceaslov di același fel și o Cazanie, trei cărți să-i fie pomeană ei și tătunii că le-au fost cu(m)părat tată su ele să fie nemișcate de la sfi(n)ta beserecă dară cine tinde să o ee să fie afurisit de 318 oteți și să fie pglăbiț (sic! = păgubit) cu 24 florinți ca un furu de beserecă.“ (L. ch.)

F. 53—55 — „Scris-am eu protopopul din Cracova (azi Cricău) în anul 1731.“ (L. ch.)

F. 64 — „Acest Tistament iaste tipărit di cel mai întâi în Ardeal Mitropolit Ștefan Simion, la anu(l) Domnului 1648.“ (L. ch., 1.)

F. 128 — „Tomotaș György cantor“. (L. 1.)

F. 226 — „1843 a(u)gust 10 zile. Scris-am eu Ioan Pounorean născut la anul Domnului 1814.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul a fost atestat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea în satul Pătrînjeni, de unde a și fost achiziționat pentru colecția în care se află acum.

41. Exemplarul de la Răchita

Se păstrează la Muzeul mixt din Sebeș. Nr. inv. CVR 3180.

Referințe — LUPAN, D., 1982, p. 507, nr. 1.

Paginație — F. t.; (4), 328 f.

(30×19 cm)

Lipsește 2 f. nenumerotate și f. 3, 4. În loc de 11 apare 9; în loc de 30 apare 25; 41 apare de 2 ori, se omite 42 (corectat); se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 149 apare 147; în loc de 163 apare 165; la f. 194 apare o corectură de număr; în loc de 197, 198 apare 198, 199, care apare de 2 ori (corectat); în loc de 273 apare 278 și invers. Lipsesc ultimele 2 foi.

Coperta de lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuietori. Cotorul este pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare compuse din ornamente fitomorfe, o cruce stilizată, centrală. Cop. 2 — aceleași ornamente. În interiorul cop. 1 — au fost aplicate 2 f. dintr-o tipăritură slavonă.

Învelitoarea din piele prezintă mari lipsuri de material. Cotorul este rupt. Exemplarul poartă urmele unei restaurări timpurii.

F. de gardă — „Să știe anii domnului 1716 septembrie în zile în 2 scris-am în Răchita pentru rândul polgrăzilor fiindu Mog Ion jude și Dan Raica crăznic și noi preoții eu Pop Oprea și cu Pop David deci întâi fiindu Ion Duvlea făcîndu ușa,

apoi Dan Raica
apoi Bunea
apoi Ion Man
apoi Ion Bogdan
apoi Filimon Bucur
apoi Mihai Bucur

apoi Mog Jinariu
apoi Ion Popa
apoi Iancul Raica
apoi Dan Mihul
Pe aceeași foaie —
apoi Crîstea Turcul

apoi	Nistor Stan	apoi	Oprea Vișe
apoi	Nicula Man	apoi	Nistor Gană
apoi	Stan Manta	apoi	Costandin Neacșu
apoi	Oprea Cosor	apoi	Mog Raica
apoi	Mog Cosor cel mic	apoi	Mihul Raica
apoi	Bucur Plăcintă	apoi	Radu Nechifor
apoi	Stănilă Cosor	apoi	Man Lupea
apoi	Oprea Mirca	apoi	Stan Muțe
apoi	Mog Ion cel mic	apoi	Ion Muțe
apoi	Stan Cosor	apoi	Lazăr Șchiopul
apoi	Cândă Cosor	apoi	Mog Raica
apoi	Coman Raica	apoi	Dan Călian
apoi	Ion Raica	apoi	Coman Necșul
apoi	Toader Raica	apoi	Mihul Stan
apoi	Ion Mirca	apoi	Coman Duvlea
apoi	Ion Bodea	apoi	Marin Gană
apoi	Adam Stan	apoi	Ricul Dușe
apoi	Coman Mincă (?)	apoi	Mihăilă Mateiu
apoi	Danil Duvlea	apoi	Costandin Dancul
apoi	Dan Duvlea	apoi	Radul Dușe
apoi	Stănil Raica	apoi	Paștiul Muntiul
apoi	Toma Suciul	apoi	Danil Muntiul
apoi	Costandin Raicu	apoi	Mărian Bogdan
apoi	Iosif Stan	apoi	Samoil Popa
apoi	Pătru Vișe	apoi	Pătru Gană
apoi	Dumitru Vișe	apoi	Adam Mutu“

Scris-am eu Popa Oprea“. (L. ch.)

„La anu 1848 s-au arătat Archiereu Andreiu Șaguna în Marele Principat al Ardealului, de legea grecească neunită, adecă în Transilvania.“ (L. ch.) „Bucură te cel ce ești plin de daruri.“ (L. ch.) Cop. 2 — „Scris-am eu Grigorie pe această carte.“ (L. ch.) „Nicolae Raica.“ (L. l.) „Scris-am eu Ion Grămăticul.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Însemnarea popii Oprea din anul 1716 localizată și tipăritura de față în localitatea Răchita.

42. Exemplarul de la Răhău

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1179.

Referințe — IORGA, N., 1906, p. 155; DREGHICIU, D., 1983 b, p. 53—56.

Paginație — F. t. lipsește; f. 3—330. (37×19 cm)

Lipsește f. 4—33; omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 163 apare 165; se omite 253, 254 apare de 2 ori. Lipsesc f. 303—318.

Coperta din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — chenare cu motive fitomorfe, în colțurile interioare 4 medalioane reprezentându-i pe cei 4 evangheliști, în mijloc un medalion reprezentând scena Răstignirii. Cop. 2 — aceleași ornamente, medalionul central reprezintă pe Maica Domnului cu pruncul în brațe.

Coperte și blocul cărții poartă urmele unui atac de carii. Sînt desprinse numeroase foi din corpul cărții.

F. 143—144 — „Această sfîntă carte iaste a lui Teodosie ce a rămas de Dumitru Popa 1840. Irimie Fulea din Răhău.“ (L. ch.).

F. 126—127 — „Scriș-am eu Irimie Fulea din Răhău 1839.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat în Răhău, în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

43. Exemplarul de la Reci

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de la Alba Iulia. Nr. inv. 1522.

Paginație — F. t. lipsește; (5), 330 f. (30×19 cm)

În loc de 9 apare 11 (corectat); în loc de 30 apare 25; se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 149 apare 147 (corectat); în loc de 163 apare 165; a fost corectat nr. pe f. 194; în loc de 197, 198 apare 198, 199, care apare de 2 ori (corectat); în loc de 273 apare 278 și invers (corectat).

Coperta este din lemn în piele brună. S-a păstrat încuietura superioară. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare din ornamente fitomorfe, 4 medalioane fitomorfe în colțurile interioare, o cruce stilizată centrală. Cop. 2 — o combinație de chenare liniare și ornamentale, un medalion floral central.

Coperta și blocul cărții poartă urmele unui atac de carii. Se observă urmele unei restaurări a foilor cu ajutorul unor benzi de hîrtie, îndeosebi la ultimele caiete.

F. de gardă — „O tu maică prea curată, peste moarte fericită, cu cunună înpoleiată și cu slavă-i spodobită. Astă mi-e înăscută pro Domnul să se bucure tot omul, că mi au înversit trandafir verzit vearde, ca la fiu în Vitleem în Cetate, să ne speale de păcate ce am fostu greșit înaintea. Zace în pace Împăratul cu pânzeturi înfășate, blămați (sic!) să i ducem daruri.“ (L. ch.). O însemnare care nu conține informații substanțiale, datată fiind „1719“. „Să să știe că acest Testamentu l-au datu oun popă săsăscu de pomană bisericii Răciului.“ (L. ch.). „Pop Gavril ot Cărpiniș, ot Răciu ne(u)nit.“ (L. ch.). „Scris-am eu Ionu Popa Deal cu adevărat ... și litera și pentru îndeprindere.“ (L. ch.).

F. 263 — „Scris-am eu Ioan Filimon dascăl în 11 februarie 1835.“ (L. ch.).

F. de gardă — „Să să știe că în anul 1765 au fostu arhiereu țării prea osfințitul și prealuminatul Dionisie Novacovici episcopul Budii Mohaciului și a totu Ardealu.“ (L. ch.). „Să să știe de această carte anume Testament că iaste al satului al Că(r)pinîșului și al bisericii și nestrăinat să fie din besearca Cărpinișului iară să știe că l-au legat acel testament Pătru Pahilie cu Avram Dărzul de pomană în Sibiu și s-au dat tri zloți pe legat să fie pomană, să pomenească popii la besearcă.“ (L. ch.).

Cop. 2 — „Să se știe că la anul 1746/7254 m(esi)ț(a) n(oie)mbrie) 26 de zile tocmăi într-o s(f)intă miercuri dimine(a)ță, cu 3 acuri de ceas mai nainte de făcutul zilei, s-au cutremurat, lume în trii rînduri; cît din tăi s-au deschis oușile, și au căzut și fereăștile și canele de pe cuiere și marea spaimă au fost atunce. Și de cie s-au tot cutremurat până în luna lui dechembrie până la 11 zile în toate nopțile și mai totu de doauă ori în noapte și la 11 zile, joi noapte s(f)intă vineri s-au cutrămurat mai înai(n)te de cîntatul cocoșilor tare s-or cutremurat și când de cătră ziua iarăși cam ceva.“ (L. ch.) (Fig. 28). „Iubite cetitorule, cu întălejure cându cetești pre Testamentu să cetești, că de vei ceti cu întălejure multe cuvinte îți vor fi de folos. Scris-am eu Popa . . .“ (L. ch.). „Să să știe că în anulu 1765 de ani au fostu iarnă bună că n-au fost zăpadă nicidecum fiind popi Popa Ioanu, Popa Gavril ot Răci la Cărpiniș, februarie 15 zile, Popa Gavril.“ (L. ch.). „Să să știe că această carte i-a lui Vasilie.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Nu se poate stabili cu certitudine prioritatea localităților prin care a circulat exemplarul. Este atestată prezența lui în secolul al XVIII-lea în localitățile județului Alba, apropiate geografic, Cărpiniș și Reci.

44. Exemplarul de la Sărăcsău

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1931.

Paginație — F. t. lipsește; f. 20—224. (29×18 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 20, în continuare nu se pot urmări greșelile de paginație pînă la f. 62 din cauza unei deteriorări a foilor. Se omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat). Sînt dublate f. 116, 119, lipsesc f. 117, 118. În loc de 163 apare 165; pe f. 194 a fost corectat nr. foi; în loc de 197, 198 apare 198, 199, care apare de 2 ori (corectat). Lipsesc foile de la 225 pînă la sfîrșit.

Coperta lipsește.

Primele caiete din blocul cărții sînt foarte deteriorate.

F. 39 — „Aceasta carte este a lui Popa Ion din Sărăcsău.“ (L. ch.).

F. 73—74 — „D(u)m(itru) Muntyan, Ioan Pop din Szorocsou (sic).“ (L. l.).

F. 104 — „Eu popa Ion din Sărăcsău.“ (L. ch.).

F. 111—112 — „... au eșit 5 ferii și 3 f(erii)... 2 ferii mai sînt 2 cupe amu plătit.“ (L. ch.).

F. 143—144 — „Aicea l-au făcut Ioan Pop din Szorocsou.“ (L. ch., 1.)

F. 151—152 — „Pe Stihariul și pe rucovețe și pe... am dat 4 zloți și jumătate și pe jumătate de font de ceară 15 duci, pentru să să... am dat 4 zloți banii besericii au fost 17 zloți cari începutu banii bese(r)ecii s-au pus iară... să s-arate.“ (L. ch.).

F. 152—153 — „Aceasta carte a rămas de popa Oprea de bătrînu și acum or murit toți, o rămas cartea la mine, dacă om murit toți și eu nu o las la alții străini. Eu Ioan Pop din Sărăcsău ounitu.“ (L. ch.).

F. 157—158 — „Domnul protopop mă rog să mă înștiințați.“ (L. ch.).

F. 173 — „Niculae Pop Amin aceasta carte iaste a lu(i).“ (L. ch.).

F. 180 — „Ioan Avram Radul din Szorocsou unitu.“ (L. l.).

F. 192 — „Aceasta carte a rămas de popa Oprea din Sărăcsău și o cumpărat-o cu 60 de zloți și jumătate că o dat on bou cu atîta.“ (L. ch.).

F. 211—212 — „Aceasta carte este a lui popa Oprea din Sărăcsău.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Cartea fusese cumpărată în secolul al XVIII-lea cu 60 de zloți și jumătate de popa Oprea din Sărăcsău. După moartea acestuia și a familiei, cartea ajunge în proprietatea lui Ioan Pop din aceeași localitate.

45. Exemplarul de la Subpădure (*Mureș*)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1406.

Paginație — F. t. lipsește; f. 3—310. (29×19 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 3; mai lipsesc f. 4, 5, 7, 26—29. În loc de 30 apare 25; se omite 42, 41 apare de 2 ori (corectat); în loc de 65 apare 62 (corectat); în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 147 apare 149 (corectat); în loc de 163 apare 165; în loc de 197, 198 apare 198, 199, care apare de 2 ori (corectat); în loc de 253 apare 254 de 2 ori. Lipsesc foile de la sfîrșit.

Coperta lipsește.

Blocul cărții păstrat, însă numeroase foi sînt franjurate.

Circulația tipăriturii — În exemplarul de față nu s-au păstrat însemnări.

46. Exemplarul de la Zlatna (*Colecția R. Morariu*)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 479.

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGANU, L., 1974, p. 363, nr. 1 b.

Paginație — F. t. lipsește; (5), 317 f. (29×18 cm)

În loc de 11 apare 9 (corectat); în loc de 30 apare 25; în loc de 65 apare 62 (corectat); omite 92, 95 apare de 2 ori; în loc de 106 apare 108 (corectat); în loc de 147 apare 149 (corectat); pe f. 194 s-a corectat nr. filei; în loc de 197, 198, apare 198, 199, care apare de 2 ori; se omite 253, 254 apare de 2 ori (corectat); în loc de 273 apare 278 și invers (corectat). Lipsesc f. 309—312 și 318—330.

Coperta lipsește.

Blocul cărții bine conservat, doar primele și ultimele foi sînt franjurate.

F. 3 — „Această sfînt(ă) evanghelie am cumpărat eu popa Armega... ispomenească popa Armega.“ (L. ch.).

F. 187 — „Holdoș Gavril.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Însemnările păstrate nu ne oferă informații despre circulația prezentei cărți. Cert este doar faptul că ea a fost achiziționată de numitul colecționar de la Zlatna.

VIII. *PSALTIRE*, Bălgrad, 1651

BRV, I, p. 184—190, nr. 60 (18 foi nepag. și 300 foi numerotate.)

47. Exemplarul de la Alba Iulia (*Colecția L. Căcoveanu*)

Se păstrează la Muzeul Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 571.

Papigație — F. t. lipsește; f. 17—300.

(18×13 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 17. În loc de 86 apare 88 și invers; în loc de 142 apare 132; lipsesc f. 163, 204, 208, 228, 251; în loc de 231 apare 241.

Coperta este de dată recentă, din carton presat.

Coperta este deteriorată, în blocul cărții se observă urmele unei re-staurări cu ajutorul benzilor de hîrtie. La ultima legare foile au fost tăiate pînă aproape de oglinda textului, procedeu care a contribuit la dispariția sau mutilarea însemnărilor.

F. 59 — „Nicti corah cu slove rumânești Nipticorah acesta face hurez(ul).“ (L. ch.).

F. 114 — „Sola superbia destruit omnia.“ (L. 1.).

F. 144 — „... iară cine nu va credea cuvîntul să-l judece D(umne)-zeu.“ (L. ch.).

F. 145 — „Disce puer dum tempus habet temporum...“ (L. 1.).

F. 188 — „... popa Ion ot Drașov mai 1766.“ (L. ch.).

F. 191 — „...vrut-am prin a mea scrisoare a te înștiința Popa Ion din Drașov.“ (L. ch.).

F. 208 — „...Sf(i)nta Psaltire a sf(i)ntului împărat David... Drașov...“ (L. ch.)

F. 223 — „Popa Simion din Drașov...“ (L. ch.).

F. 272 — „Mag(y)ar fius Do(min)us D(omi)nus Ignatius Josephus Liber Baro... de Kaszon (Mureș?)...“ (L. l.).

Circulația tipăriturii — Exemplarul a fost în proprietatea lui Ion, popa din Drașov în anul 1766. Însemnările mărturisesc circulația cărții pe la mai mulți lectori. S-a achiziționat nu demult de la familia Cacoveanu din Alba Iulia.

48. Exemplarul de la Alba Iulia (II)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 346.

Referințe — LUPAN, D. — HATEGANU, L., 1974, p. 363, nr. 2.

Paginație — F. t. lipsește; (11), 220 f. (17×13 cm)

În loc de 86 apare 88 și invers; în loc de 142 apare 132. Lipsesc foile de la 221—300.

Coperta lipsește.

Blocul cărții este parțial desprins, îndeosebi la sfârșit. În zona coto-
rului se observă urmele unui atac de carii.

F. 121 — „Melenti non unitorum.“ (L. ch.).

F. 165 — „Todoran din Bălgrad.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Nu deținem decât un singur indiciu despre circulația tipăriturii de față, acela al prezenței cărții în Alba Iulia, probabil în secolul al XVIII-lea.

1652

IX. INDREPTAREA LEGII, Tîrgoviște, 1652

BRV, I, p. 190—204, nr. 61 (de 25 foi nenumerate și 796 pagini).

49. Exemplarul de la Braşov

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia.

Paginație — F. t.; (45), 786 p.

(28×18 cm)

Nr. pag. 9 apare de 2 ori, este omis 10; se omite 15, 16 apare de 2 ori; în loc de 20 apare 18; p. 25—26 legate după p. 30; în loc de 28 apare 29 și invers; p. 31—32 legate între p. 24—27; în loc de 51 apare 54 și invers; în loc de 99 apare 102 și invers; în loc de 111 apare 201; în loc de 119 apare 109; în loc de 142 apare 42; în loc de 167 apare 164; lipsesc p. 169—170; în loc de 172 și 173 apare 72 și 73; în loc de 220 apare 230; în loc de 221 apare 231; în loc de 242 apare 248; în loc de 247 apare 241; în loc de 259 apare 262 și invers; în loc de 267 apare 270 și invers; în loc de 331 apare 11; în loc de 316 apare 318; în loc de 317 apare 315; lipsesc p. 325—326; 344 apare de 2 ori; în loc de 347 apare 352; în loc de 348 apare 353; în loc de 400 apare 407 și invers; în loc de 408 apare 415; în loc de 415 apare 450, în loc de 459 apare 462 și invers; în loc de 516 apare 518; în loc de 517 apare 515; în loc de 539 apare 549; în loc de 585 apare 595; omite 603; în loc de 610 apare 617 și invers; în loc de 619 apare 621 și invers; în loc de 622 apare 624 și invers; omite 632, 633 de 2 ori; lipsește p. 658—659; 668 apare de 2 ori; în loc de 670 apare 671; omite 672; în loc de 704 apare 64; în loc de 739 apare 749; în loc de 741 apare 744 și invers; omite 760, 777; în loc de 779 apare 769; p. 783—784 legate greșit după 786.

Coperta din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — ornamentele sînt șterse, un che-nar floral, 4 rozete în colțurile interioare și o cruce stilizată centrală. Cop. 2 — aceleași ornamente.

Învelitoarea din piele este jupuită, zone lipsă. Se observă urmele unui atac de carii în copertă și în blocul cărții. Paginile au fost restaurate cu ajutorul unor benzi de hîrtie.

F. t. — „Ioan Schiopa paroch rom. gr. ort.“ (L. l. — ștampila). „Scris-am eu Popa Albul pre această sîntă Pravilă...“ (L. ch. — tăiat din pagină.)

Pe p. (9—18) este înserată o însemnare al cărei conținut a fost în mare parte anulat prin uzura funcțională. Conținutul ei va fi reluat, cu diferențe neglijabile, pe p. (44).

P. (44) — „Această sfință și dumnezeiască Pravilă iaste a mea cum-părat(ă) cu florinți 20 de la Necul(ae) Cr(ăciun) de la Brașov, iar cine s-ar ispiți să o înstreineze de la min(e) au de la feciorii miei, să fie afurisit de trei sute și 18 părinți sfinți și ne ertat de județul cel înfricoșat, mai zile 2, 1731. Și am scris eu... Anghel cu zisa dumnealor.“ (L. ch.).

P. 159 — „24 mai (1)807 Ioan Vereș Popov paroh Ghimbav (jud. Brașov).“ (L. ch.).

P. 424—425 — „Ioan Morariu paroh.“ (L. ch.). „Adeca eu Vasilie marele log(o)f(ăt)u ispravnicu Scaunul(ui). Dat-au cartea tata (?) vel comis.“ (L. ch.). „Adecă eu log(o)f(ăt)ul Constantin făcut-am zapisul... la mîna fratelui nostru Iordache... credență să știe cine va ceti pe astă Pravilă și o va folosi să fie anatema și afurisit și Iuda (sic!)... au oumblatu 7219 (1711).“ (L. ch.). „Popa Ioan Vereș Popov, paroh Ghimbav, 1808 aprilie 2.“ (L. ch.). „Arătarea. Precum eu preotul Sofronie Popovic m-am născut 1 august 1773 și blagoslovit în sfînta cununie cu preoteasa Maria 17 februarie 1796, iară darul preoții am primit în 29 martie 1797 în Duminica florilor în Țara Ungurească, în Arad, prin arhiereul Pavel Avacomovici.“ (L. ch.).

P. 726—727 — „Anno 1840 iulie în 9 zile, Ioachim K. Dobre Stupiniu.“ (L. ch.).

P. 749 — „Scris-am eu Stoica.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Cea mai veche însemnare, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, indică drept proprietar al cărții pe Vasilie, marele logofăt și ispravnic (Moldova). La 1711 cartea era în mîna lui Constantin logofătul, sau a fratelui său Iordache. La 1808 ajunge în Ghimbav în zona Brașovului, de unde a fost achiziționată recent dintr-o colecție particulară.

50. Exemplarul de la Cetea

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 352.

Referințe — MĂRZA, E., 1979, p. 351, nr. 32; CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 a, p. 473—480.

Paginație — F. t.; (45), 790 p.

(29×19 cm)

Exemplarul de față prezintă aceleași greșeli în paginație ca exemplarul de la Brașov cu următoarele diferențe: în loc de 134 apare 135 de 2 ori; în loc de 215 apare 205; nu apare greșeala de pe p. 220—221; după p. 224 au fost legate greșit p. 233—240; în loc de 236 apare 240 și în loc de 237 apare 233. Se omite 424. Lipsesc ultimele p.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează încuietoarea superioară. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — o cruce centrală stilizată în chenar simplu fitomorf. Cop. 2 — în același chenar o mică cruce centrală.

Cartea poartă urmele unei restaurări mai vechi, însă acum este din nou deteriorată. Benzile de hîrtie, cu care au fost consolidate paginile, sînt desprinse. Coperta și blocul cărții reprezintă un atac intens de carii, însă neevolutiv.

P. 19—37 — „Această sfîntă Pravilă iaste a sfintei biserici neunite din Cechia (=Cetea) căștigată de săteni. Iară cine s-ar ispiți a o înstrăina de la biserica Cechii, ounul ca acela să fie afurisit de 318 sfînți părinți. S-au scris prin mine Nicolae Rați protopop neounit al Bălgradului în anul 1794 iulie 10 zile.“ (L. ch.). (fig. 29).

P. 446 — „La începutul săboarelor am scris numele micu Floră...“ (L. ch.).

P. 476 — „Aceasta S. carte este a S. Biserici din Cetea gr. ort.“ (L. l.).

Circulația tipăriturii — Cartea a ajuns la Cetea prin intermediul protopopului de Bălgrad Nicolae Rațiu, la anul 1794, cel care a avut grijă de înzestrarea cu cărți și ale altor biserici din raza lui.

51. Exemplarul de la Cioara

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia. Cota F₆I8.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 238—239, nr. 5; CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 a, p. 473—480.

Paginație — F. t.; (42), 794 p. (30×20 cm)

Nr. 9 apare de 2 ori, omite 10; se omite 15, 16 apare de 2 ori; în loc de 20 apare 18; grșit tipărit nr. 21; în loc de 28 apare 30; în loc de 29 apare 27; în loc de 51 apare 54 și invers; în loc de 99 apare 102 și invers; în loc de 111 apare 201; în loc de 142 apare 42; în loc de 167 apare 164; în loc de 172 apare 72; în loc de 173 apare 73; după

p. 226 sînt legate greșit p. 262, 260, 261, 259, care sînt și greșit paginate; în loc de 236 apare 240; în loc de 237 apare 233; în loc de 242 apare 248; în loc de 247 apare 241; după 258 urmează 263, 264; în loc de 267 apare 270 și invers; în loc de 311 apare 11; în loc de 316 apare 318; în loc de 317 apare 315; în loc de 345 apare 344, care apare de 2 ori; în loc de 346 apare 345; în loc de 347 apare 346; în loc de 348 apare 352; în loc de 349 apare 353; în loc de 350 apare 349; în loc de 400 apare 407 și invers; în loc de 408 apare 415; în loc de 412 apare 414; în loc de 413 apare 408; în loc de 414 apare 416, continuă pînă la 423; înainte de 425 este legată o foaie albă; în loc de 459 apare 462 și invers; în loc de 516 apare 518; în loc de 517 apare 515; în loc de 539 apare 549; în loc de 585 apare 591; în loc de 592 apare 586; se omite 603; în loc de 610 apare 617 și invers; în loc de 619 apare 621 și invers; în loc de 622 apare 624 și invers; se omite 632, 633 apare de 2 ori; se omite 669, 668 apare de 2 ori, în loc de 670 apare 669; în loc de 672 apare 671, care este de 2 ori; în loc de 704 apare 64; în loc de 716 apare 717, continuă astfel; în loc de 739 apare 749; în loc de 741 apare 744 și invers; în loc de 760 apare 761; în loc de 779 apare 769. Lipsesc ultimele 2 pagini.

Coperta este din lemn în piele; se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Pe ambele coperti ornamente deteriorate. Se disting chenare fitomorfe, 4 medalioane interioare și cîte un medalion central.

Învelitoarea din piele a copertei este jupuită, cu părți lipsă. Volumul a fost restaurat, se observă pagini întărite cu benzi de hirtie, pagini rupte și desprinse.

F. de gardă — „Pravila. Aceasta sfîntă pravilă iaste a bisericii din Cioara și s-au legat prin mine N. Benna paroh (1)836.“ (L. ch.).

P. (7) — „Pravila sfinta biserica din Csioara.“ (L. l.). „Mitropolit Ștefan.“ (L. ch.).

P. (21) — „Anul Domnului 1853 m-am preozit eu Nicolae Bena din Cioara fie numele Domnului bine cuvîntat de acum și pînă în viac (1)853 iulie 8, 20 N. Bena Paroh g. r.“ (L. l.).

P. (22) — ...satul anume... și m-o trimesu P. Gheorghe de la Cioară, Dumnezeu să-i erte păcatele.“ (L. ch.).

P. (41) — „Eu Gheorghe ot Teșil (jud. Prahova) leat 7224, (1716). Eu Gheorghie Teșil.“ (L. ch.). „... eu B(a)nul în zilele prea lum(inatului)

(Mihai Racoviță) Voevod ot Moldova to ... Scaunul ot Buzău ... leat 7224 (1716) scris eu Banul ot Teșil ... Coadă Vornicul.“ (L. ch.). „Gheorghiu Poppovits din Csora am scris aicea la anul 1828. Forte mare bielșog au fost între toate csele. Și forte tare între toate. Gheorghie Pop paroh Cioara.“ (L. l.).

P. 42 — „Anul preoției miale 1853 Nicolae Bena din Cioara, din Sas Pianu.“ (L. l., ch.).

P. 66 — „Popa Avram Bena din Pianul din Jos 1826, părinte bun.“ (L. ch.).

P. 71 — „În anul 1949 luna septembrie ziua 25, am fost instalat ca paroh al comunei Cioara de către preot Ioan Besoiu, adm. prot. Sebeș.

În anul 1949 luna august ziua 9, în catedrala din Sibiu am fost hirotonit întru diacon, iar în 10 ale aceleiași luni, întru preot. În 11 am primit și duhovnicia. Am fost hirotonit de P.S. Sa Teodor Scorobeț, vicar mitropolit fiind I.P.S. Sa dr. Nicolae Bălan. Scris-am aceste rânduri spre știrea urmașilor, eu preotul Dragosin Oana, de loc din Cioara, iar de neam nepot de mamă și tată a călugărului Sofronie (Stan Popovici) Cioara, 18 mai 1950 (Prasnicul Înălțării Domnului).“ (L. l.).

P. 159 — „1816 Petru Popp.“ (L. l.).

P. 211 — „Csora en 26 Mai 1857.“ (L. l.).

P. 260 — „A(nul) (1)814 august 12 prin mine Gheorghiu Popovits Paroh Csoara.“ (L. l.).

P. 305 — „1825 s-au început fometea.“ (L. ch.).

P. 416 — „Aitsa am szcrisu eu Popa Gheorghiu Popovits parohu la Csora 1870.“ (L. l.). „Viint Împăratul Franțiscu în Ardeal la anul 1828. Aiyca am szkrisz eu Gheor(ghie) Pop.“ (L. l., ch.). „Gheorghiu Popp din Csora 1842.“ (L. l.). „Grămaticu Ion de la Cioara ... 1775 mesița mai 12.“ (L. ch.). „Gheorgh(e) Pop din Csora, anu(l) 1814 noem(brie) 20, protopop.“ (L. l.). „Kind am kepetat Episcop de Tzara Ardealului pe Meria Sa Domnul Episcop Vaszilu Moga din Szasz Szebiș (=Sebeș). Anul 1811.“ (L. l.). „Cînd am scos această carte de la popa Danil din Căstău (jud. Hunedoara) au fost anul 1806 mai 13 ... Gheorghie Pop paroh Cioară, să-i fie pomenire lui și neamului lui. Amin.“ (L. ch.).

P. 472 — „Sfîrșitul bătălii cu Franția anul 1816.“ (L. ch.).

P. 476 — „Hirotonitu m-am eu, preotul Constantin, în anul Domnului nostru Isus Christos 1904 în 9 februarie. Cioara 1904. Constantin Oancea paroh gr. ort.“ (L. l., ch.).

P. 490 — „Preoți cunoscuți pînă acum în șir ne întrerupt a comunei

Cioara — Preotul	Ioan Popovici alias Popp — — — — — tată
„	Stan — — — — — fiu
„	Ioan — — — — — nepot
an. 1799—1843	Gheorghe — — — — — strănepot
anul 1843—1845	Ioan
1845—1853	Nicolae Bena
1853—1897	Nicolae Bena
1890—(1897)	Ilie Savu Capelan
1897—1904	Ilie Savu Preot
1904—	pînă va voi Dumnezeu atotțiitorul preotul subscris

Constantin Oancea paroh ort. rom.“ (L. 1.). „În anul domnului 1924 cu ajutorul lui D(umne)zeu preot al Cioarei — împlinind 20 (douăzeci) de ani ca preot în Cioara, iar la data de 25 Sept(embrie) 1949 am împlinit 46 ani intrînd în pensie, urmat fiind de preotul Dragosin Oana, născut în Cioara, nepot după tata și mama de-al lui Popa Stan (călugărul Sofronie) pînă va voi D(umne)zeu.“ (L. 1.).

P. 504 — Ștampila oficiului poștal Cioara și notița „Oficiul poștal al oficiului Cioara l-am purtat de la întemeiere anul 1911 VIII/II și pînă la abdicere din partea mea anul 1924 luna lui ianuarie.“ (L. 1.). „Constantin Oancea preot magistru poștal.“ (L. 1.).

P. 508 — „La al 10-lea anu al preoții miale, a lui Nicolae Bena, 1833, oct. 10.“ (L. ch., 1.). „Această sfîntă Pravilă au rămas de la sfînta mănăstire Cioara, cine au cumpărat Dumnezeu să-i pomenească și întru împărăția cea cerească. Acum este a besericii Cioara (1)816 febr(uarie) 20 Pop Gheorghe Cioara.“ (L. ch.). „Petru Popovi(c)i paroh Tărtăria.“ (L. ch.).

P. 511 — „(1)819 Popp Georgius Csora.“ (L. 1.).

P. 543 — „1842 Popa Gheorghe Csora.“ (L. ch.).

P. 682 — „Popa Adam Popovici, paroh Vinerea.“ (L. ch.). „Această s(fîntă) pravilă este a ciorănilor a satului întreg fiind paroh Gheorghe Popovici strămoș(ul) lui popa Ioan, moșul său Stan, tată-său popa Ioan 300 de ani tot popi au fost la Cioara. A(nul) (1)825.“ (L. ch.).

P. 775 — „Poppa Gheorghe din Csora m-am preoțit în Arad, la anul 1799 martie 19 zile, am szluzsit pînă în ano 1840 in Csora.“ (L. 1.).

P. 794 — „De acesta să erte Dumnezău toți robii și ... au fost văleat 7231 (1723) au dat frunza la mar(tie) 25 d(ni) au dat frunza.“ (L. ch.).

F. de gardă — „Aceasta sfîntă și dumnezeiască Pravilă este a sfintei bisereci Greco Orientale din Cioara rămasă de la Mănăstirea din Plaiu Cioara care s-au stricatu de la anulu 1788 prin zavistia unitziloru de pe

acelu timpu. Aceia mănăstire de candu s-au înfintiatu nu avem documente, fără cei bătrîni spun că moși(i) și strămoși(i) lor li-au povestitu și ca au fostu închinată la Monasteria din Tiara Romanească de la Cozia.“ (L. 1).

Circulația tipăriturii — În anul 1716 cartea este atestată în localitatea Teșil. În anul 1806 parohul Gheorghe Popovici din Cioara o cumpără de la popa Danil din Căstău. Cartea rămîne în proprietatea bisericii din Cioara pînă la anul 1960.

52. Exemplarul de la Lupșa-Centru

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2138.

Referințe — CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 a, p. 473—480.

Paginație — F.t. lipsește; (44), 794 p. (31×20 cm)

Exemplarul de față prezintă aceleași greșeli de paginație ca și exemplarul de la Brașov, în afară de următoarele diferențe: în loc de 236 apare 240, în loc de 237 apare 233. Lipsesc ultimele 2 p.

Coperta este din lemn în piele brună, se păstrează urme de încuieri. Cotor pe 5 nervuri profilate. Cop. 1 — un chenar modest, în interiorul lui un medalion central deteriorat. Cop. 2 — nu a avut ornamente.

Învelitoarea din piele a copertei este crăpată la colțuri, ruptă pe cotor, lipsesc părți. Blocul cărții este bine conservat, cu urme mai vechi de carii. În interiorul ambelor coperte s-au aplicat 4 file dintr-un *Octoih* manuscris în limba slavonă. Una dintre ele este numerotată 73.

P. (12) — „Nyaks(a) Macavei Szakatura (=Secătura, un cătun al satului Sohodol). Irta Patitza Iuonu (1)831.“ (L. 1). „În această Pravilă s-au făcut însemnări și notițe la paginile — 7, 425, 490, 504, 682, 476, 508, 543, 587, 588. A scris Popa Ioan Șpan în 1808, Vasilie Șpan ficurator 1864, Vasilie Măcăiet, cantor în 1874, Sebastian Ciapa, preotul Toma Rujdea din ... 1842.“ (L. 1).

P. 71 — „Înștiințare, Eu Popa Ioan Șpan m-am preoțit în Anul 1806 în 24 de zile dekem(brie) de arhiereul Pavel Avacumovici de la Arad.“ (L. ch.). Mai apare încă o dată acest text, însă transliterat de S(ebastian) Ciapa.

P. 425 — „Anul (1)864 septembrie 15 au fost înstrăinată această sfîntă Pravilă de la biserica greco răsăriteană în satul Lupșa Mare, în 25 de ani dată de părintele Petru Nico(a)ră pentru suma 5 f(lorinți) 50×

(creștari) austriacă și acum am întors suma mai sus Domnului părinte Ioan Gal, junere Domnului protopop Aptolon Popovici în Abrud și acum a 2-a oră o-am răscumpărat de pă la străin și las că cine ne o va mai înstrăina de la biserică să fie afurisit de 318 de sfinți părinți. Vasilie Șpan, ficurator.“ (L. ch. textul este transliterat și de S. Ciapa).

P. 472 — „Această sfântă Pravilă fostau multă vreme în mînile necunoscuților streini și au tot strigat la ceriu răsplătire celui ce o-au înstreinat pînă ce o-au și adus milostivul Dumnezeu la moșia sa biserica neunită în Lupșa (1)844. V. Măcăeț“. (L. ch. Și acest text apare transliterat de S. Ciapa).

P. 476 — „Aici am ajuns cu cetitul în Lupșa la 12 faur 1948. Scris am eu Sebastian Ciapa în pensie învățător și popă fără popor, precum și tălmăciul scrisorilor vechi“. (L. 1.)

P. 490 — „Această sfântă și Dumnezeiască Pravilă a fost și în mîna mea ticălosul diac din Lupșa, prima avgust 1844, prin mine Vasilie Măcăeț diacu.“ (L. ch. textul este transliterat de S. Ciapa).

P. 504 — „Această sfântă Pravilă au fost și în mîna mea dzmeritului și ticălosului întru fără de legi și în păcate. Scris-am în 24 iulie 1844. Vasilie Măcăeț.“ (L. ch. text transliterat de S. Ciapa).

P. 508—509 — „Să să știe — Anul 1948 luna faur în 16 zile. Subsemnatul pensionar ca învățător născut în 11 ianuarie 1882 în această comună, c-am putut ajunge la ascendenți pînă la a(nul) 1760 cari a fost următorii — Popa Toma Șpan, apoi fiul acestuia Vasilie, fiul acestuia Petru, fiica acestuia Elena, fiul acesteia Vasilie, fiica acesteia Paraschiva, adeca mama mea. Connumele Sabău și Vădan a urmat după soția lui Popa Toma și Vădan, după soția fiului lui Toma, adecă Vasilie. Despre tote neamurile pot să fie și mai îndepărtate, căci porecla și apoi numele de familie Ciapa s-a dat lui Roșca Damian căruia îi plăcea mult Ciapa. Aceasta ar fi cam de la a 4 a generație de ascendenți. Am ajuns învățător în Muncel în 1901 iar în 1902 mi-am luat diploma în Sibiu. În 1923 după un examen sumar de evalueare am fost hirotonit ca preot pentru parohia Rimetea (Trascău), dar bolnăvindu-mă am venit acasă, dar numai ca învățător. În 1935 am fost pensionat ca învățător, servicii bisericesti făcînd mai rar și acolo unde nu-i popă. Pr. Sebastian Ciapa, pensionar.“ (L. 1.)

P. 543 — „Încunoștințare de S. Ciapa 1948 faur în 22 după cum arată matricolele bisericii ortodoxe din Lupșa-sat la biserică zidită prin anii 1830—1835 au fost preoții următorii(i) —

de la 1830—1863 a fost	Petru Nicoară
„ 1865—1904	Ioan Nicoară (Petru)
„ 1905—1934	Vasilie Șpan
„ 1935—1939	Vasilie Samuilă
„ 1939—1943	Trandafir Popescu
„ 1943—1945	Iosif Clorțea
„ 1945—1946	Octavian Stoian
„ 1947—	Dumitru Cioban
	Gheorghe Stan
	Vasile Turliuc

P. 587 — „Întru această sfântă și de Dumnezeu binecuvîntată Pravilă am cetit în martie. Eu Nicolae Nicoară.“ (L. ch.)

P. 588 — „1842 au fost această sfântă Pravilă la mîna mea cucearnicul între preoți Toma Rujdea parohul Oraștilor slăvită Varmeghia Torzii de Jos (jud. Cluj).“ (L. ch.)

P. 682 — „Această sfîntă și dumnezeiască Pravilă este a sfintei biserici noastre neouните din sat Lupșa și multă vreme au fost în mîna streină zălogită iară de om strein cu numele Nicolae Gherman la Goronea Toader din Brăzăști și o am dobîndit prin parochia cîstitului preot Petru Nicoară și s-au scris prin mine szmeritul diac din Lupșa la anul 1844 în 18 iulie. Vasilie Măcăeț, diac neounit.“ (L. ch. Textul apare transliterat de S. Ciapa).

P. 796 — „Eu Ilie Cojocariu am luat de la Gheorghe (...) această Pravilă în mîna...“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — În secolul al XIX-lea tipăritura este prezentă la biserica din Lupșa de unde va fi înstrăinată timp de 25 de ani, „zălogită“ și apoi răscumpărată prin preotul Petru Nicoară din Lupșa.

53. Exemplarul de la Ocoliș

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2005.

Paginație — F.t. lipsește; (48), 794 p.

(31×20 cm)

Exemplarul de față prezintă aceleași greșeli de paginație ca și exemplarul de la Brașov, cu următoarele diferențe: este omis nr. 716.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuieri. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — chenar floral, rozete în colțuri, o cruce stilizată centrală. Cop. 2 — chenar floral încadrând o compoziție simplă din motive geometrice.

Învelitoarea din piele a copertei este crăpată pe la colțuri și uzată în zona cotorului. Primele foi sînt desprinse din blocul cărții. Se observă niște restaurări mai vechi ale paginilor cu ajutorul benzilor de hîrtie.

Pe un fragment de filă — „...Dumnezeiască Pravilă o-(a)m cumpărat ... bani gata t(aleri) 3 pentru Costea ...“ (L. ch.).

P. 71 — „A(nul) D(omnului) (1)825 am scris mai jos (urmează o criptogramă). Facem dreptate Măceștilor și lui Popa Ion pe locurile di(n) Jidovina pitru sārindari s-au dat 4 florinți miaseta fe(b)ruarie 24 anii Domnului 1742. Datu la Runc.“ (L. ch.)

P. 159 — „Nestore Manciu 1885 de la Petru Mezei, preot 1833—1877. Ereditate a lui Nestore Manciu din 1877 7/9 paroch gr. ort.“ (L. 1.)

P. 424 v. netipărit — „Să știe din zilel(e) luminatului domn și oblăduitoriu a toată Țara Rumânească Io Costandin Bas(arab) Voevod și au domnit în 27 de ani și au fostu u(m)blatu văleatu pe 7221 (1713) ...“. (L. ch.) „Această scrisoare mai sus e frumoasă, veche și în slove întoarse, numele scris în filă, la mulți au făcut ispită. Eu mai jos iscălit ispitind am nemerit așa înțelesul tot — Ci Alexandru logofăt în N. Ocloș (=Ocolişul Mare) 9 decembrie 1810 Petru Fodorean mărturisesc.“ (L. ch.)

F. albă între p. 424—425 — „Într-aceste scrisori în Meateșu (?) și eu copil ... că văzîndu multe scrisori mai ales a moșului și a unchiului, adecă a Popii Dumitru și a Popii Simion n-am putut face să nu pui văleatul 1778 eu Ștefan Sălcioanul.“ (L. ch.) „Scris-am eu Popa Dumitru din Sălcuia de Josu pe anul 1738.“ (L. ch.) Scris-am eu Popa Simion din Ocolişul Mare în anu(l) 1760 fecioru lui Popa Mihăilă. Acest scris în biruința Crăiasii Marii Teresii.“ (L. ch.) „Căpătînd eu mai jos iscălitul aceasta S. Pravilă de la parohul Ocolişului Mare, Grigore Jurju, am cetit într-însa despre calea ce D(umne)zeești(i) părinți au așezat la S. Soboara și am zis întru mine că cea ce după învățatura Evangheliei lui Is.Hr. să va afla împlinit și celea ce Duhul sfînt prin Apostolii au spus și prin sfînții părinți acești scrie au dat acela cu adevărat va fi vreadnic să dobîndească cununa biruinții din mîna Domnului cel ce împărătește pururea. S-au scris în Lunca în zilele înălțatului împărat Frantisc Primus fiind episcop Măria Sa Vasilie Moga în Ardeal Sibiu. Scris în Lunca 20 ianuar (1)824 Teodor Fodorean paroh în Lunca.“ (L. ch.) „Am primit această S. Pravilă eu cel între zmeriți Toma Vargasi candidat al Ocolişului Mare

de la parohul Luncii la care în 4 ani au fost dusă pentru cetirea și folosul cel sufletesc. Februarie 21 zile (1)825 și fiind preot Popa Grigorie când am scris această scrisoare“. (L. ch.)

P. 504 — „Să știe că am scrisu eu Șarban log(o)fătu l(ea)t 7225 (1717)“. (L. ch.).

P. 508 — „Să știe că am scris eu Șarban logofătu Sin Lachiului și am scrisu în zilel(e) luminatului Domn Io Ioan Voievod în luna lui augustu 12 d(ile) și au umblatu văleatu pe 7225 (1717) aceasta au fostu suma“. (L. ch.) „Această Scrisoare mai sus e de 97 de ani, scris în anul 1814“. (L. ch.)

Cop. 1 — „D(oa)mne miluiaște. Scris-am eu popa de la Buru“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul a avut o intensă circulație, începînd cu anul 1713, cînd este atestat în Țara Românească. În 1738 se găsea deja în Transilvania, în Munții Apuseni, la Sălciua de Jos. Apoi poposește în anul 1749 în Runc, iar din 1760 se află în Ocolîșul Mare. De aici va ajunge între timp la Meteuș, mai tîrziu în Lunca, dar de fiecare dată se va întoarce la Ocolîș.

1673

X. DOSOFTEI, *PSALTIREA ÎN VERSURI*, Uniev, 1673

BRV, I, p. 209—214, nr. 65; IV, p. 202, nr. 65—66 (6 foi fără paginație și 258 foi numerotate, însă greșit; 1—16, 20, 18—20, 22, 21, 24, 23, 25—27, 26, 29—84, 81, 86—119, 130, 132, 132—156, 146, 158, 156, 160, 158, 162, 160—179, 182, 181, 180, 183—186, 188, 188—265 și o foaie la sfîrșit). (fig. 30).

54. Exemplarul de la Ciuruleasa

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2211.

Paginație — F. t. lipsește; f. 2—251.

(19×16 cm)

F.t., cele 3 f. cu predosloviile, f., 252—270 sînt în manuscris, copistul nu s-a semnat.

În loc de 17 apare 20; după f. 20 nr. foilor apar în ordinea următoare: 22, 21, 24, 23, 25; în loc de 28 apare 26; în loc de 85 apare 81; se omit f. 120—129; se omite 131, 132 apare de 2 ori; 156 apare de 2 ori, omite 157; după nr. f. 156 urmează: 146, 158, 156, 160, 161; în loc de 180 apare 182 și invers; se omite 187, 188 apare de 2 ori; în loc de 247 apare 47.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează încuietorile; cotor pe 4 nervuri profilate. Ornamente se află numai pe cop. 1 — în interiorul unui chenar liniar sînt aranjate ornamente simple fitomorfe aranjate în forma mai multor verigi și rozete.

Invelitoarea din piele este uzată, părți lipsă de pe cotor și cop. inferioară. Cartea a fost restaurată în trecut, se observă completări de hîrtie, chiar texte lipsă.

Cop. 1 — „Alexander Mozorek XVI, Neumayrgasse No 2.“ (L. 1.) „A Struth Wien IX Währingerg. N. 17.“ (L. 1.)

F. de gardă — „Amintire din Wien în anul Domnului Măntuitor al nostru Isus Christos 1909 Iunie 2/15. Psaltirea Prorocului și Împăratului Davidu iaste a preotului Georgye Fellya din Ciuruleasa.“ (L. 1.) „Scris-am eu robul domnului Septemvrie 28 1869 Av. Anca cantorul Soharu.“ (L. 1)

F. 49—53 — „Aceasta carte este a popi(i) Indriu și cine o ar fura să fie afurisit.“ (L. ch.)

F. 171 — „Această carte este ... Simion Popovici Egerescu (?) 1789.“ (L. ch.)

F. 251 — „S-au tipărit la anul 1673.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — În anul 1869 exemplarul a fost în proprietatea cantorului Av. Anca din Soharu (zona Munților Apuseni). În anul 1909 îi aparține, probabil, preotului Gh. Felea din Ciuruleasa. Adresele de pe coperta 1 ne îndeamnă la ipoteza conform căreia preotul Felea a dus cu el cartea în călătorie la Viena.

XI. *EVANGHELIE*, București, 1682

BRV, I, p. 246—251, nr. 74 (4 foi paginate jos și 175 foi numerotate).

55. Exemplarul dela Daneș (*Mureș*)

Se păstrează în colecția de carte românească veche a preotului I. Dragolea din Alba Iulia.

Paginație — F. t.; (4), 175 f.

(31×21 cm)

După f. t., este legată greșit f. 175, după care urmează o f. de gardă.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează numai urme de încuietori. Cop. 1 — Într-un chenar floral 4 medalioane mici florale în colțuri. Cop. 2 — în chenar floral un medalion central rombic.

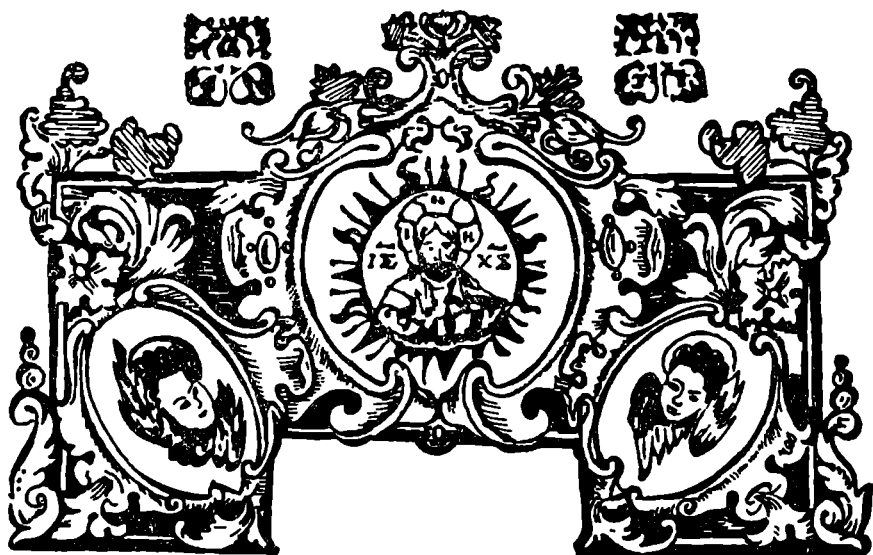
Învelitoarea din piele jupuită, părți lipsă. Urme de carii în coperta și în blocul cărții.

F. 68 — „Ioan Moldovan, paroh la Agnita (jud. Sibiu).“ (L. ch., 1.).

F. 124 — „I(oan) M(oldovan) 1861.“ (L. 1.)

F. 174 — „Eu Popa Ion din Hașfalău (=Vinători, jud. Mureș) am vândut această carte lui Ilie din Daneș cu șase florinți în casa popii Simion neounit, în anul 1774.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat din anul 1774 în Hașfalău, pe urmă în Daneș, unde ajunge cumpărat de Ilie, cu 6 florinți.

XII. APOSTOL, București, 1683

BRV, I, p. 258—262, nr. 76 (5 foi nenumerotate și 200 numerotate).
POENARU, D., 1973, p. 170.

59. Exemplarul de la Aiud

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Cota CVR 319.

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGAN, L., 1974, p. 374—375, nr. 1.

Paginație — F. t.; (4), 199 f. (30×19 cm)

Coperta din lemn în piele brună. Cotor pe 3 nervuri profilate.

De pe cop. 1 lipsește învelitoarea din piele și cotorul. Se observă urmele încuietorilor. Urme de carii în scoarță și în blocul cărții. Foile sînt franjurate, mai ales la margini.

Cop. 1 — „Această sfîntă și dumnezeiască carte este a lui Popa Ștefan din Galda de Jos. Ca să știe că această sfîntă și dumnezeiască carte ce să zice Apostol este anume a Popii Ștefan din Galda de Jos ca

să nu o poată nimeni înstrăina de la fiii lui, iară cine ar îndrăzni una ca aceasta să fie afurisit. Scris-am eu Popa Ștefan de la Galda.“ (L. ch.) „Această sfântă și dumnezeiască carte este a popii Ștefan din Galda de Jos să fie de moșie feciorilor miei pe neam pe sămînță după moartea mea.“ (L. ch.) „Această sfântă carte anume Apostol iaste a Popii Ștefan din Galda de Jos eu Pop Ștefan logofătul.“ (L. ch.).

F. de gardă — „Această carte s-au dat la Ceachea (=Cetea) lui Iosif diacul Nicolîță, și s-au dat în tri florinți vonași să fie pomeana în 10 zile anii Domnului 1783.“ (L. ch.) „Scris-am eu mult păcătosul Popa Ștefan de la Galda de Jos, ficiorul popii Preda Cîntărețul. Anii Domnului 1719, luna lui aprilie 7 zile, cînd s-au vîndut grîul în Carlova (=Alba Iulia) ferdela cu 2 florinți, iară în Zlagna (=Zlatna) s-au vîndut grîul ferdela cu 7 horgoși.“ (L. ch.)

F. (1—4) — „1791, luna aprilie 5 zile, am scris... eu Popa Irimie.“ (L. ch. — însemnare mutilată)

F. 1—8 — „Această sfântă și dumnezeiască carte ce să zice Apostol easte a mea anume a lui Popa Ștefan de la Galda de Jos din varmeghia Carlovii, ficior popei Preda Piavețul, o cumpărat de la popa Gherman Munteanul și să fie moșie, mie, și fiilor miei. Scris Popa Ștefan roj. 1719 gen.(uarie) 6.“ (L. ch.)

F. 9—23 — „Această s(f)întă și dum(n)ezească carte, Apostol, o am cumpărat eu Barbu Iacob cu soția sa Iova și o au închinat sfintii beserici la Valea Uzii (în comuna Rîmeț) să fie pomenire vecinică și cine s-ar afla să-l fure sau să-l înstrăineze de la sfînta beserecă să fie afurisit de sfîntele beserici și o am eu Barbu Iacob de la popa Luca Sabo de la Ge(o)agiu de Sus.“ (L. ch.)

Pe f. de gardă de la sfîrșit sînt scrise texte religioase de Popa Ștefan de la Galda.

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată la 1719 în Galda de Jos de cărturarul local Popa Ștefan, pe care îl cunoaștem ca posesor al mai multor tipărituri românești. Cartea a ajuns și în zona Rîmeț, geografic apropiată zonei Gălzii, recent achiziționată din Aiud.

60. Exemplarul de la Alba Iulia

Se păstrează în colecția de carte românească veche a P.S. Sale Emilian Bîrdaș, episcop de Alba Iulia.

Paginație — F. t.; (5), 198 f.

(29×19 cm)

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuieri. Cotorul, aplicat ulterior, este din piele vișinie. Cop. 1 — în chenare simple, în 4 colțuri medalioane ornamentale, un medalion figural în centru. Cop. 2 — într-un chenar compus din ornamente fitomorfe, o compoziție liniară.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată. În coperta și blocul cărții urmele unui atac de carii.

F. 42 — „Acest sfânt Apostol iaste al Popii Vasile.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul neavînd însemnări elocvente nu am putut stabili circulația lui.

61. Exemplarul de la Ciugud

Se păstrează în biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Cota CVR 6.

Referințe — LUPAN, D., — HATEGAN, L., 1974, p. 375, nr. 1 b.

Paginație — F. t.; (3), 199 f.

(28×13 cm)

Lipsesc f. 36, 93, 96, 97, 109, 177—180, 194.

Coperta din lemn în piele brună. Se păstrează doar urme de încuieri. Cotor pe 3 nervuri profilate. Coperta 1 — chenar simplu, o combinație între ornamente liniare și fitomorfe, o cruce stilizată centrală. Cop. 2 — ornamente geometrice.

Învelitoarea din piele a copertei este uzată, crăpată în zona cotorului și a colțurilor. Urme de carii pe copertă. Numeroase foi sînt desprinse și franjurate la margini. Blocul cărții a fost tăiat la legat pînă aproape de oglinda textului, procedeu prin care s-au mutilat numeroase însemnări.

F. de gardă — „Anghel A(u)gustin din Csugudiu Daskal.“ (L. 1) „A(u)gostin Anghelu din Ciugudu (1)864/5).“ (L. 1.) „Anghel Ioan, cl(asa) II, 1933/34.“ (L.1.)

F. (3) — „Acest sfînt Apostol l-am cumpărat cu 12 florinți de la Anghel Petru din Ciugud și l-am dăruit sfintei biserici de la Ciugud a neu(n)îților de pomenire în anul 1787 Aug(ust) 9. Smeritul și mult pă(că)tosul robul lui D(u)mnezeu Nicolae Dulea dascăl ot Bălgrad.“ L. ch.)

F. 10—13 — „Acest sfînt Apostol este alu Petru Anghel, diac din Ciugud, martie în 4 zile 1768 și l-am dat eu popa ...“ (L. ch.) — însemnarea se reia și pe f. 17—19).

F. 35 — „Eu Petru Anghel, cantor.“ (L. ch.)

F. 40 — „Roșca Petrus.“ (L. 1.)

F. 55 — „Scris-am eu, mai sus înșămnat, Csugud, Petrus cantor unitus ian(uarie) 18, anu 1780.“ (L. ch., 1.)

F. 90 — „Să să știe (că) această sfântă carte este a lui Petru diac din Ciugud. 1780, mai în 21 zile. Scris-am.“ (L. ch.)

F. 125 — „Mai, în 21 de zile, 1780, Petru Anghel Csugud.“ (L. ch., 1.) Însemnarea de pe f. 125 se repetă și pe f. 134 și 136.

F. 144 — „... s-au botezat Ion pronicul meu... aprilie în 8 zile. Scris-am eu Petru Anghel, diac din Ciugud 1780, în 21 zile.“ (L. ch., f. cu însemnarea este ruptă.)

F. 145 — „Să știe de când s-a botezat pronicul meu Avram în... s-au botezat in Ciugud la s. beserecă... 1781... 25 de zile.“ (L. ch., f. cu însemnarea este ruptă.)

F. 147 — „Să (se) știe (că) acesta Apostol este a popii Avram și alu preutesă Susană din Ciugud. S-au datu (în) 1765. Scris-am eu popa Avram 176(5) martie în 8 zile.“ (L. ch.) „Scris-am în anul 1765, martie în 8 zile. Petru Dieac.“ (L. ch.) „Eu popa Avram l-am dat junerimeu Petru să fie a lor... și l-am dat lui Anghel Petru diac să-i fie moșia lui Petru diac Anghel Ciugud.“ (L. ch.) „Petru diac Anghel Ciugud.“ (L. ch.)

F. 161—166 — „Să știe (că) acest sfânt Apostol... din Ciugud și l-au dat... Scris-am anu d(om)nu(lui) 1765... unutu Ciugud, a popii Petru Anghel din Ciugud... ano 1777, martie 8.“ (L. ch. foaia este tăiată la legat;)

Însemnarea de pe f. 161—166 se reia pe f. 170, 188—189.

F. de gardă de la sfârșit — „Benedicu Anghelu, Maxim Anghelu, Popa Afton, cantore, Gyorgu Artemie Ioan.“ (L. 1.)

O pecete indescifrabilă de funingine.

Circulația tipăriturii — Cartea a fost în proprietatea mai multor familii din Ciugud. La 1765 semnează popa Avram cu preoteasa lui Susana. Din anul 1765 până la 1787 cartea a fost în proprietatea familiei Anghel iar în 1787 o cumpără dascălul Nicolae Dulea de la Petru Anghel și o donează bisericii din sat.

62. Exemplarul de la Daia Română

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1113.

Referințe — METEȘ, Șt., 1935, p. 315; PĂCURARIU, M., 1968, p. 88; CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 c, p. 155—159; Idem, 1981, p. 334—

341; MĂRZA, E., 1984, p. 22—26; CRISTACHE-PANAIT, I., 1986, p. 31—42; MĂRZA, E., 1986 b, p. 292—298.

Paginație — F. t., (5), 199 f. (29×19 cm)

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează doar urme de în-cuietori. Cop. 1 — chenar fitomorf, în interiorul lui un medalion central reprezentînd scena Răstignirii, în 4 colțuri medalioane reprezentînd scene din viața Evangheliștilor. Cop. 2 — ornamente identice cu cele de pe cop. 1, medalionul central reprezintă pe Maica Domnului cu pruncul în brațe.

Învelitoarea din piele a copertei este crăpată la colțuri, cotorul a fost înlocuit. Cîteva foi sînt desprinse din blocul cărții, multe sînt franjurate pe la margini.

F. 1—6 — „Aceaste 2 cărți rumânești E(van)gh(e)lia și Ap(osto)l trimisu-lea prealuminatul domnu(l) Ion Șerban Voievod d(o)mnul Țării Rumânești prin mână preaosvințitului părinte Sava Veștemeanul și le-au dat besearicii în Daia să fie mării sale pomeană în veci neouitat și nime pre bani să nu le vînză au de la besearică să le înstreineze ce să rămînă besearicii în veaci roj Hs. 1684.“ (L. ch.)

F. 74—75 — „În anu (1)867 septe(mbrie) 15 au ninsu zapada mare de o palmă și au ținut 3 dile.“ (L. 1.)

F. 192—193 — „1904 a fost mare seceta in intreg anu n-a ploat n-a fost nimica nici cucuruзу.“ (L. 1.)

F. 199 — „Irta Papp Miklos.“ (Limba maghiară, L. 1.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul de față face parte din donația Șerban Cantacuzino pentru biserica din Daia, împreună, cu Evanghelia, care, însă, nu s-a păstrat în localitate și nici în altă parte nu a fost încă identificată.

63. Exemplarul de la Feleacu (Cluj)

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu“ din Blaj. Nr. inv. CVR 62.

Paginație — F. t.; (1), 195 f. (27×18 cm)

Lipsesc ultimele file.

Coperta lipsește.

Primele și ultimele foi sînt deteriorate din cauza lipsei copertei, marginile sînt franjurate. Blocul cărții s-a păstrat.

F. 30—37 — „Aceasta carte anume Apo(stol) ... anume Irămonah Galeri prilej de mo(a)rte aici la mănăstire Feleacu (jud. Cluj) și au lăsatu aceasta sfintă carte cu blăstăm iară cine oru fura să fie furede (sic!) pro-cletu și trecletu 318 oteți mesița aprilie 23 1684“ (L. ch.).

F. 135 — „Dărăban Iohan“. (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Ieromonahul Galeri atestă cartea la anul 1684 în mănăstirea Feleacului.

64. Exemplarul de la Ighiu

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 321.

Referințe — POPA I. 1933; MĂRZA, E., 1980, p. 147—149; Idem, 1986 b, p. 292—298.

Paginație — F. t.; (5), 199 f.

(30×19 cm)

Lipsește f. 88 și ultima foaie.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuierii. Cop. 1 — chenare fitomorfe, în interiorul lor medalioane formate din aceleași ornamente. Cop. 2 — compoziție liniară.

Coperta este deteriorată, cu lisuri de piele și urme de carii.

Cotorul este parțial desprins. Din blocul cărții sînt desprinse numeroase foi.

Cop. 1. — „Proprietatea beserecei romano unite din Ighiu Mare tipografitu la annulu de la mintuirea lumi(i) 1683“. (L. 1.) „Biblioteca parohială a Parohiei II ortodoxe N 414 Ighiu“. (L. 1.)

F. 1—3 — „Această car(te) este a popei Flore dată de Șarban vodă Voivod“. (L. ch.)

F. 10 — „Această carte este a pop(i) Flore“. (L. ch.)

F. 30—32 — „Această carte este a popei Flore din Slatin dată de Șarban Voevod leat 7194 (1686)“. (L. ch.)

F. 197—198 — „Această carte este a popei Flore din Slatin“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Popa Flore atestă donația lui Șerban Cantacuzino la anul 1686 în Slatin (Zlatna?). Cum a ajuns cartea la Ighiu, nu cunoaștem. Pe filele ei se păstrează, însă, o importantă mărturie despre biblioteca parohială care a funcționat la Ighiu la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

65. Exemplarul de la Lunca (Arieşului)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 168.

Paginație — F.t. lipsește; (2), 197 f. (29×19 cm)

Lipsesc 3 f. nenumerotate; f. 25—28 sînt greșit legate după f. 32; după f. 171 sînt greșit legate f. 178—183. Lipsesc ultimele f. pînă la sfîrșit.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează încuictori. Cop. 1 — într-un chenar fitomorf, în 4 colțuri mici medalioane florale, un medalion figural central. Cop. 2 — o compoziție din ornamente fitomorfe.

Invelitoarea din piele a copertei este jupuită, de aceea nu se poate identifica medalionul central de pe cop. 1. În copertă și în blocul cărții se observă urme de carii. Numeroase foi desprinse din blocul cărții.

Cop. 1. — „Cremine Panasie au scrisu“. (L. ch.)

F. de gardă — „Dobosu Gligoru“. (L. 1.) „Apostolu la bisearca din Susu și s-au legatu de Cremine Gligoru ano 1869“. (L. 1.)

F. 93—94 — „Acesta Apostol cumpărat 6 zloți. Scris-am eu Gavrilă Morari“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Însemnările exemplarului nu ne oferă elemente de toponimie care să ateste circulația lui. Aflăm doar, că a fost cumpărat cu 6 zloți, probabil în secolul al XVIII-lea.

66. Exemplarul de la Oiejde a

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1828.

Referințe — MĂRZA, E., 1985, p. 216.

Paginație — F. t.; (5), 199 f. (30×20 cm)

Lipsește ultima foaie.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează doar urme de încuictori. Cop. 1 — într-un chenar compus din ornamente fitomorfe un medalion figural central, în jurul lui ornamente mici florale.

Cop. 2 — Chenare din ornamente fitomorfe încadrînd cîte o compoziție florală.

Cotor și colțare restaurate cu bucăți de piele. Blocul cărții s-a conservat bine.

F. de gardă — „Oieşdea“. (L. 1.) „Aceasta carte sfintă anume Apostol să țină de biserica GC și de parohul Basiliu Ratz. Anu 1855 N.S.I“. (L. 1.)

Fig. 1—9 — „Acest Apostol easte al meu popa Ion Bistran. Nime n-are cu el nice o treabă fără numai să-m fie de slujba sf(i)ntei beseareci și de pom(a)nă mie și părinților mei pri(n) Pop Ion Bistran v. leato 1728 mai 3 dnia“. (L. ch.)

F. 16—17 — „Acestă Apostol din besearica Oiejdi scris(oare) de mină lui Muntyan Stephan“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Ex librisul preotului Ion Bistran din anul 1728 nu ne ajută la stabilirea localității, care putea fi și Oiejdea. Doar ultima însemnare semnată de Șt. Muntean atestă exemplarul în satul Oiejdea, probabil spre sfârșitul secolului al XVIII-lea.

67. Exemplarul de la Pianu de Sus

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 565.

Referințe — MÂRZA, E., 1986 b, p. 292—298; CRISTACHE-PANAIT, I., 1986, p. 31—42.

Paginație — F. t.; (5), 199 f.

(28×19 cm)

Lipsește ultima foaie din text.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează încuietoarea superioară. Cotor pe 4 nervuri profilate.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată, credem că a trecut prin foc. Ornamentele sînt deteriorate. Se observă urmele unui atac de carii.

F. de gardă — „În anu 1851 în luna noemvrie 8 zile s-au făcut oun durduit foarte mare și au și trăznit toamna în vremea slujbii la bisearică dimineața. Pentru nemai auzind am scris ca să se știe și după aceasta foarte bine a fost pînă la 6 deche(mbrie) 1851 și tot bine s-au aflat pînă la 3 februar 1852 încă pre bine“. (L. ch.)

F. 4—6 — „Aceaste 2 cărți românești E(van)ghelia și Ap(o)s(t)ol cînd a mers preaosvințitul Mitropolit Sava Veștemeanul la vl(ă)d(i)cie prin mână svinției Sale trimisule-au prealuminatul și m(i)l(o)stivul d(o)mnul Ion Șerban voivod d(o)mnul Țării Rumânești și le-au dat la biserica Pianului Rumânescu să fie mării sale pomeana în veaci iar cine se va ispiți a-le vînde au a o streina de la acea besearică au popă au mirean acela să fie proklet și afurisit și părtaş cu Iuda amin. 1684“. (L. ch.) (fig. 31).

F. 65. — „În anu 1849 au fost foarte mare bătae și după aceea moarte mare în oameni și după moarte în oameni apoy în vite iare moarte groaznică“. (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată în Pianul de Sus din anul 1684, făcînd parte din donațiile Șerban Cantacuzino, care a donat *Apostolul* împreună cu *Evangelia*.

XIII. SICRIUL DE AUR, Sebeș, 1683

BRV, I, p. 269—279, nr. 80; IV, p. 205—206 (4+168 foi numerotate; BRV, IV, specifică existența a încă unei foi numerotate la sfîrșit).

(fig. 32).

68. Exemplarul de la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“. Cota XIV — 101.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 239, nr. 6.

Paginație — F. t. lipsește; f. (2, 3), 168.

(20×14 cm)

Lipsește f. 147.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează încuietorile.

Cop. 1 și 2 — în chenare fitomorfe cite un medalion floral central.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată la colțuri.

Se observă urmele unui atac de carii.

Cop. 1. — „Albini“. (L. 1.)

F. 2 — „Isiodor Albini“. (L. 1.)

F. 24 — „Această carte este a lui Popa Vasile“. (L. ch.)

F. 52 — „Hieronim Albini cleric“. (L. 1.)

F. 168 — „Hic liber est meus Fratris et Deus quis illuminavit hic nomen erit Ioannes Kabba 1789 di(ae) 3 ti May“. (L. 1.) „Hic liber est meus qui vocat nomen Ioannes Gog nomen Viradi alias Kaba.“ (L. 1)

Circulația tipăriturii — Cartea a fost în proprietatea lui Popa Vasilie, probabil în a doua jumătate a secolului al XVIII. Poate fi vorba de tatăl lui Isidor Albini, preot la Cut. Ajunge în posesia fiului care a desfășurat activitatea între Sebeș, Alba Iulia și Blaj. În anul 1955 cartea s-a achiziționat pentru Biblioteca „Batthyaneum“ de la un proprietar necunoscut.

69. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*) (I)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 400.

Referințe — LUPAN, D. — HATEGAN, L., 1975, p. 371, nr. 1.

Paginație — F. t.; f. 9—164.

(20×14 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 9 și foile de la sfîrșitul textului. F. 10, 11 și 122, 124 nu sînt numerotate.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează încuietorile. Cop. 1 — un medalion floral central este așezat într-un chenar compus din ornamente fitomorfe, în 4 colțuri 4 flori stilizate. Cop. 2 — într-un chenar fitomorf se află o compoziție geometrică.

Cop. 1 — „Muzeul bis(ericesc) Cib.“ (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Cartea nu conține însemnări despre circulația ei, cunoaștem doar faptul, că ea a fost colecționată de Sabin Olea din Cib pentru muzeul bisericesc din localitate.

70. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*) (II)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. 455, coll. 2. Este colligat cu *Molitvenic*, Bălgrad, 1689 și *Cazanii la oameni morți*, Bălgrad, (1689) cu același număr de inventar. (*Catalog* nr. 82, 76).

Referințe — HATEGANU, L. — LUPAN, D., 1979, p. 426, nr. 1 b.

Paginație — F. t. lipsește; f. 2—3, 1—168.

(18×13 cm)

Lipsește f. 2 din a doua numerotare. F. 4 din prima numerotare este legată greșit după f. 1; versourile f. 1 și 3 sînt greșit tipărite, au conținutul inversat.

Coperta lipsește.

Blocul cărții s-a conservat bine, hîrtia este fragilizată, marginile foilor sînt pe alocuri franjurate.

Circulația tipăriturii — Nu deținem informații despre circulația în trecut al acestui exemplar, doar atît că el s-a achiziționat de biblioteca muzeului din Cib, făcînd parte din colecția Sabin Olea.

71. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*) (III)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 410, coll. 1. Este colligat cu *Molitvenic*, Bălgrad, 1689 și *Poveste la 40 de mucenici*, Bălgrad, 1689. (*Catalog* nr. 83, 89.)

Referințe — HATEGANU, L. — LUPAN, D., 1979, p. 426, nr. 1 a.

Paginație — F. t. lipsește; f. 2—167. (18×14 cm)

Lipsesc primele foi din prima numerotare și f. 1 din a doua numerotare. Mai lipsește ultima foaie din text. F. 10 nu este numerotată. F. 165 lipsește, este înlocuită cu textul manuscris.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cotorul s-a înlocuit cu piele albă, copertele sînt din piele de culoare brună.

Cartea a fost recent restaurată; coperta și blocul cărții, foile sînt consolidate cu ajutorul unor benzi de hîrtie. Blocul cărții se desprinde, totuși, de copertă, iar primele foi sînt franjurate la margini.

Circulația tipăriturii — Nu deținem informații despre circulația acestei tipărituri în mod independent. Putem presupune, că ea a circulat împreună cu celelalte tipărituri cu care este legată și în acest caz a trecut prin localitatea Pătrînjeni, de unde a achiziționat-o S. Olea de la Cib. (De văzut *Molitvenicul* cu același număr de inventar.)

72. Exemplarul de la Hădăreău

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1631.

Paginație — F. t. lipsește; (1), 168 f. (20×14 cm)

Lipsesc 3 f. din prima numerotare.

Coperta este din lemn în piele brună, se păstrează urme de încuieri. Cop. 1 — interiorul chenarelor fitomorfe, o cruce centrală stilizată. Cop. 2 — compoziție din motive geometrice.

Coperta se desprinde de blocul cărții. Se observă urme de carii.

Cop. 1 — „Acest lucru facem știre tuturor cum să cuvine a ști precum au dat Răcătau Nicula lui Raiu Ion a Marcului ounu locu de grîu din măgură zălog pentru 8 vonași și oun horgoș partea nepotu-său pentru 7 vonași fiind de față Raiu Ion . . .“ (L. ch.)

F. 4—6 — „Aceasta carte easte a beserecii din Șasa (=Șasa Lupșii).“ (L. ch.)

F. 44 — „Această carte anume Propovedanie iaste a bisericii din Șasa Lupșii.“ (L. ch.)

F. 56 — „Această carte iaste a bisericii din Șasa și cine o-ar fura sau a o muta să-l blesteme D. Hristosu și Maica Precista și să fie afurisit de 300 și 18 de părinți. Scris-am eu popa Ioan Popovici 1830, 2 martie Simion Iancu.“ (L. ch.)

F. 168 — „Această carte anume Propovedanie easte a bisericii din Șasa Lupșii. Popa Petru Popovici, popa Ion Popovici, popa Simion Iancu.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul a circulat în zona Lupșii (în Munții Apuseni), unde se află, în apropiere și localitatea Hădărău, la biserica de aici ajunge la o dată necunoscută.

73. Exemplarul de la Șugag

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2001.

Referințe — DREGHICIU, D., 1983, p. 273, nr. 124.

Paginație — F. t. lipsește; f. 14—162. (17×13 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 14.

Coperta este din carton negru, cotorul și colțarele din mătase neagră.

Coperta este de dată recentă. Blocul cărții a fost tăiat la legat pînă aproape de oglinda textului. Foile s-au consolidat cu ajutorul benzilor de hirtie.

F. 56 — „Aicea am scris eu Popa Ianoș din Bărsău (?) la anul 1792 martie 6 zile.“ (L. ch.)

F. 98 — (Însemnare cu litere chirilice mutilată la legat).

Circulația tipăriturii — Singura localizare, de altfel incertă (Bărsău), nu contribuie la stabilirea circulației exemplarului de față.

XIV. *RINDUIALA DIACONSTVELOR*, Bălgrad, 1687

BRV, I, p. 280, 530, nr. 85 (21 foi nenumotate).

74. Exemplarul de la Lunca (Arieșului)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 158, coll. 4. Este colligat cu *Molitvenicul*, Bălgrad, 1689 cu același nr. inv., *Cazanie la oameni morți*, (Bălgrad, 1689), *Poveste la 40 de mucenici*, Bălgrad, 1689. (Catalog nr. 86, 77, 90).

Paginație — F. t.; 15 f.

(18×14 cm)

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează încuietori. Învelitoarea din piele a copertei este parțial desprinsă, mai ales în zona cotorului. Se observă urmele unui atac de carii.

Circulația tipăriturii — Paginile tipăriturii de față nu poartă însemnări care ar mărturisi circulația ei. Putem presupune, că ea a circulat în forma în care s-a conservat pînă acum. În acest caz, însemnările de pe *Molitvenic* aparțin și cărții de față.

XV. *BIBLIA*, București, 1688

BRV, I, p. 281—291; IV, p. 206—207, nr. 86. (5 foi nenum., 932 pag nenumotate și 1 foaie la sfîrșit).

75. Exemplarul de la Alba Iulia

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. 3517.

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGAN, L., 1974, p. 377—381, nr. 2.

Paginație — F. t. lipsește; 933 p. (37×25 cm)

P. 1—16, 101—104, 345—348, 927—933 sînt copii manuscrise. (Părțile manuscrise îi aparțin lui N. Burețeanu, cel semnat în ultimele însemnări). (fig. 33).

În loc de nr. 231 apare 219; în loc de 233 apare 229; în loc de 331 apare 325; în loc de 481 apare 486; în loc de 482 apare 487 și invers; în loc de 488 apare 483; în loc de 490 apare 485, 486 și în acest fel continuă.

Coperta și blocul cărții restaurate în anul 1985.

P. 11 — „Anul 1878, martie 5, zăpadă cu vîfor mare.“ (L. l.) „Mărește sufletul al meu pre domnulu. București. Am credutu de cuviință că ori și cîndu mă voi găsi dispusu de ocaziune să iau presenta Biblie și a mă ocupa cu citirea de viața și Prorocia sfinților proroci, nu de altuceva ci numai pentru a vidia cum în timpurile antice să găsia persoane cu bună credință la creatoru ce însufla spiritul cunoscînțe de acea ce avia a se urma, acum în timpurile de facia numai este așa, dacă se simte că cutare persoane compățimesc de mîhnirea săteanului, acela este persecutatu, scosu din funcțiune și apoi abandonatu de toți, nu voește altu ceva spiritulu meu de cîtu egalitate și libertate poporului. Dă-m(i) Doamne bunu adjutoru și fă-mă să prosperu pentru adjutorul patriei, că după cum Davidu păstorulu ai făcutu un Imperatore cunoscutu de toată lumea astfelu dar și din mine fă un bunu patriotu spre a libera poporulu sclavu de sub dominațiunea tilharului de ciocoiu.“ N. Burețean.“ (L. l.)

P. 152 — „Această Biblie iaste a lui Mihai vornicul Zadorane Dobrosloveanul“. L. ch.)

P. 268 — „Această Biblie este a lu(i) Necolae Vornecu și aceasta este.“ (L. ch.)

P. 270 — „Această Biblie este a lui Necolae Vornicu și a rămasu.“ (L. ch.)

P. 271 — „Această biblie iaste a lui Niculaie Stanca Dobrosloveanul“ (L. ch.)

P. 290 — „Această Biblie ieste a Niculai Stancăi Dobrosloveanul am scris eu cînd era vremea 7257 (1749)“. (L. ch.)

P. 308 — Această Biblie e a lui Nicolae Vor(nicul)“. (L. ch.; însemnarea se repetă și pe restul paginilor din loc în loc). „Această Biblie mi s-a dăruit mie de la părinți. Dumitrache Ghiță. Anul 1869, ianuarie 1. B. Dumitrius“. (L. l.)

P. 424 — „Am scris eu robul lui Dumnezeu Gligorașco“. (L. ch.)

P. 428 — „Această Biblie iaste a lui Mihai vornicu Zadoarne Dobrosloveanu“. (L. ch., însemnarea se repetă pe p. 533.)

P. 505 — „Această scriptură este a lui Gligorașco ot Leordeni“. (jud. Argeș) (L. ch.)

P. 523 — „Această Biblie este a lu(i) Nicolae Vornicu Gligorașcu“ (L. ch.)

P. 533 — „Cercat condeiul eu ca să vedem că scrie“. (L. ch.)

P. 576 — „Această Biblie este a lui Nicolae Vornicu și acușa este a lui Corniță am cumpărat-o eu este la luna lu(i) fev(r)oar 1700 și 9 este de atunci de când au cumpărat la leat 1700 și 9 Gligorașco“. (L. ch.)

P. 663 — „Această Biblie iaste a dumnealui răposatului Mihai Dobrosloveanu ce-au fost vornic de domnie și am scris eu, cel mai jos numit . . . , avgust 16 dni 1759 Log(ofătul) . . .“. (L. ch.)

P. 698 — „Această Biblie este a lui Dobrosloveanu sau Nicolai Gligorașco“. (L. ch.)

P. 812 — „Această sfântă Biblie iaste a lui Nicolae Dobrosloveanu, ficior Stanca Dobrosloveanu, în zilele pre luminatului domn Țării Rumânești Io Mihai Racoviță Voievod 7250 (1742). Andronache vel ban Cra(i)ova. Domnu(l) Țării Moldovei Io Constantin Nicolae Voievod.“ (L. ch.)

P. 816 — „Gheorghe Log(ofătul) ot Caracal (?)“. (L. ch.)

P. 831 — „Io Mihai Racoviță Voievod. Io Mihai, Io Constantin Nicolae Voevod“. (L. ch.)

P. 832—833 — „În zilele luminatului domn Io Nicolae Petru Mavrogheni Voevod, mai 1, 1786 am sluj(it) sfinta leturghie în sfînta biserică ce să (. . . în satu Stoborești (jud. Olt) Pop Gheorghe ot Caracal (?) (jud. Dolj)“. (L. ch.) „În zilele luminatului Domn Nicolae voevodu“. (L. ch.)

F. de gardă de la sfîrșit — „*Romania*. Deși am ântâmpinatu multe dificultăți în timpulul de cându nu am mai scrisu pe ace(a)sta carte, însă acum cu adjutorulu creatorulu cerescu avusei ocazie tocmai la intervalulu de patru ani auă mai citi, și cum, ci standu fără nici una treabă nu mă dedui la linevire ci ca un adevăratu creștin trebui a uă ceti cunoscîndu binele și reulu, adică întîmplările ce au petrecutu sfîntii părinții, în timpurile antice. 1874 Noembrie 14 București. D. Burețean“. (L. l.) „Reppetu

creațiunea scrierei de susu și cu destulă plăcere mă ocupai sousu de prorocia Prorocului Eremia în privința luării cetatei Ierusalimului de către Imperatorul fostu Nabohodonosoru acu(m) am scrisu cu piană de găscă, neposedându, în pressență condei de feru. D. Burețean 1876 maiu 18 București“. (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Însemnările reliefează o intensă circulație a exemplarului în Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, la diverși funcționari ai curții domnești. Nu cunoaștem pe ce cale a ajuns în Transilvania, chiar la Alba Iulia, de unde a fost achiziționat de muzeu, de la un deținător particular, în anul 1968.

1689

XVI. CAZANIE LA OAMENI MORȚI, (Bălgrad, 1689)

POENARU, D., 1973, p. 170—171, nr. 87.

76. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*) (II)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 455, coll. 3. Este colligat cu *Molitvenicul*, Bălgrad, 1689 și *Sicriul de aur*, Sebeș, 1683. (*Catalog* nr. 82, 70).

Referințe — LUPAN, D. — HATEGAN, L., 1979, p. 426, nr. 1 b.

Paginație — F. 100—206.

(18×13 cm)

Probabil greșit nr. 100, în loc de 200. Cu toate că această tipăritură apare în formă de colligat după *Molitvenicul de Bălgrad* sau *Sicriul de aur*, dacă omitem greșeala de la f. 100 (200), numerotarea vine în ordine firească, după *Molitvenicul* de la Bălgrad, 1689.

Lipsește f. 204 și foile de la sfârșit.

Coperta lipsește.

Blocul cărții este bine conservat; foile sînt franjurate la margini.

Circulația tipăriturii — În exemplar nu se păstrează nici o mărturie scrisă.

77. Exemplarul de la Lunca (Arieșului)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 158, coll. 2. Este colligat cu *Molitvenicul*, Bălgrad, 1689; *Poveste la 40 de mucenici*, Bălgrad, 1689 și *Rînduiala diaconstvelor*, Bălgrad, 1687 (*Catalog* nr. 86, 90, 74).

Paginație — F. 201—215.

(18×14 cm)

Lipsește f. 100 (200) și 211.

Coperta și starea de conservare sînt descrise la *Rînduiala diaconstvelor* (*Catalog* nr. 74).

Circulația tipăriturii — Paginile tipăriturii de față nu poartă însemnări care ar mărturisi circulația ei. Putem presupune, că ea a circulat legată cu *Molitvenicul*, deci în forma în care s-a conservat pînă acum. În acest caz, însemnările de pe *Molitvenic* aparțin și acestui colligat.

78. Exemplarul de la Sălciua de Sus

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 244, coll. 2. Este colligat cu *Molitvenicul* de la Tîrgoviște, 1713.

Paginație — F. 100—215.

(19×14 cm)

Prima foaie, probabil, greșit numerotată, în loc de 100 ar trebui să fie 200.

Coperta este din lemn în piele brună.

Se păstrează doar coperta inferioară cu urme de încuietori, foarte deteriorată. Colligatul discutat este bine conservat.

Circulația tipăriturii — În exemplar nu se păstrează mărturii scrise.

79. Exemplarul de la Zlatna

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 484, coll. 2. Este colligat cu *Molitvenicul*, Bălgrad, 1689, ultima parte fiind formată din „*Ertăciuni la oameni morți*“, „*Și alte ertăciuni la oameni morți*“, fiind tot o tipăritură bălgrădeană, necunoscută BRV-ului și D. POENARU, 1973. Este amintită la FURDUI, T. — MĂRZA, I., 1975, p. 614. Exemplarul de la Zlatna conține un fragment reprezentînd 3 f. numerotate 220—222.

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGAN, L., 1974, p. 365, nr. 3 c.

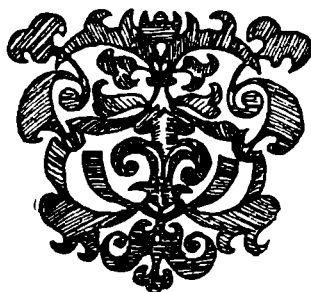
Paginație — F. 100 — 215; 220—222. (18×14 cm)

Lipsesc foile 208—211.

Coperta este din carton presat; cotorul și colțarele au fost executate din piele.

Coperta este uzată, învelitoarea jupuită. Blocul cărții se desprinde în foi și caiete.

Circulația tipăriturii — Presupunem că tipăriturile de față au circulat împreună cu *Molitvenicul*, cu care sînt legate.

XVII. *MOLITVENIC*, Bălgrad, 1689

BRV, I, p. 291—296, nr. 87 (6 foi nenum. și 199 numerot.).

80. Exemplarul de la Alba Iulia

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 467.

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGAN, L., 1974, p. 364—365, nr. 3 b.

Paginație — F. t.; (5), 199 f.; (8) f. ms. (20×15 cm)

Lipsesc f. 182, 183.

Coperta din lemn în piele. Cotor pe 3 nervuri profilate. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — într-un chenar fitomorf, o cruce centrală stilizată. Cop. 2 — un chenar fitomorf.

Învelitoarea din piele a copertei este ruptă la colțuri. Lipsește coto-
rul, legătura se desprinde în caiete.

F. 115, 127 — „Nimănui nu-i zboară porumbul fript în gură“. (L. ch.)

F. 130 — „Nu sînt toți sfinți cîți calcă pragul beserecii.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — În exemplar nu s-au păstrat mărturii documentare.

81. Exemplarul de la Cib (Colecția Olea) (I)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. 314.

Referințe — LUPAN, D. — HATEGAN, L., 1974, p. 364, nr. 3 a.

Paginație — F. t.; (6), 199 f.

(19×14 cm)

Coperta este din hîrtie.

Coperta este jupuită, legătura slăbită. Se poate constata o restaurare
mai veche a exemplarului.

F. de gardă — „Sabin Olea preot r.u. Cib.“ (L. l.)

F. (2) — „Proprietatea muzeului bis. Cib 1933 No. 229.“ (L. l.)

F. (6) — „Avram Bucur preot unit. 1904.“ (L. l.)

F. 41—44 — „Să știe că această S(fintă) carte am cumpărat eu, Pop
Stan din Bișeni (=Sibișeni?), bani buni dat pe ea di la Crăstea din Lan-
crăm. Și cine o ar înstreina di la mâna mea fără) voia mea să fie bleste-
mat și afurisit. Amin.“ (L. ch.)

F. 96 — „Acest Molitvenic este al bisericii greco catolice (a) comunci
Renget (= Rengheț, jud. Hunedoara).“ (L. l.)

F. 109 — „Stane Ioan.“ (L. l.)

F. 136—138 — „Acest molitvenic vechiu găsit-u-s-au la Paladie Ni-
colae, fost preot unit în Renget și au trecut la biserica gr. cat. în Renget
la anu 1904 prin preotul unit de pe acel timp Avram Bucur.“ (L. l.)

F. 166 — „La anul 1875 s-au ... pentru dare vitele în luna lui iu-
nie.“ (L. l.)

F. 192 — „Această cărticică aparține lui Marin Iosif, cantorul comu-
nei Renget din anu 1871—1879.“ (L. l.)

F. 199 — „Paladie Petru, cantor greco-catolic.“ (L. l.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată în secolul al XIX-lea și la
începutul secolului nostru în localitatea Renghet, de unde este
achiziționată pentru muzeul bisericesc de la Cib.

82. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*) (II)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 455, coll. 1. Este legat cu *Sicriul de aur*, Sebeș, 1683 și *Cazanii la oameni morți*, Bălgrad, (1689) (*Catalog* nr. 70, 76).

Referințe — HAȚEGANU, L. — LUPAN, D., 1979, p. 389—390, nr. 1 c.

Paginație — F. t. lipsește; f. 14—199.

Lipsesc primele foi și f. 37, 64, 85, 88, 97, 100, 145, 197.

Coperta lipsește; starea de conservare este descrisă la *Sicriul de aur* (*Catalog* nr. 70).

Circulația tipăriturii — Cartea a făcut parte din Colecția Olea din Cib.

83. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*) (III)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 410, coll. 1. Este legat cu *Sicriul de aur*, Sebeș, 1683 (*Catalog* nr. 71) și *Poveste la 40 de mucenici*, Bălgrad, 1689 (*Catalog* nr. 89).

Referințe — HAȚEGANU, L. — LUPAN, D., 1979, p. 388—389, nr. 1 b.

Paginație — F. t. lipsește, (3), 199 f. (18×14 cm)

Lipsesc primele foi nenumerate, f. 97—127. În loc de 185 apare 285.

Coperta și starea de conservare a exemplarului sînt descrise în *Catalog* la nr. 71.

F. 42 — „1899 Teodor Dușa pr(eot) gr(eo) cat(olic) Petrângeni (= Pătrînjeni).“ (L. I.)

Circulația tipăriturii — Presupunem că cele trei colligate au circulat împreună. La sfîrșitul secolului al XIX-lea au circulat prin Pătrînjeni, de unde au fost achiziționate, probabil, pentru muzeul bisericesc înființat de S. Olea la Cib, mai tîrziu la muzeul din Alba Iulia.

84. Exemplarul de la Ighiel

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1755.

Paginație — F. t. lipsește; f. 14—187 (18×13 cm)

Lipsesc primele foi, f. 17, 21, 24—25, 34, 38, 99—104, 138, 145, 148, 152, 160, 164—165, 167—168, 170, 179.

Coperta lipsește.

Blocul cărții este desprins, foile sînt franjurate.

F. 45—46 — „La 1842 la 6 ianuarie au adus Pop Simion acest Molitvenic fiind înstreinat de la biserica no(a)stră a Ighiaelului fiind silit de săteni. Iproci. Cineva a vorbit cu D. Scris-am eu Iacob Popovici paroch la Ighiel la 6 ianuarie (1)842.“ (L. ch.)

F. 65—66 — „Dobbo Nicolae celu micu s-au născut în anu 1833 februarie 8 dile.“ (L. ch.) „Cel ce au scris rîndul cel din sus nebun au fost rătăcind neștiind scripturile nici legea lui D(u)mnezeu. Iproci.“ (L. ch.)

F. 68—69 — „Dobbo Nicolae celu tînăru s-au născut în anul 1836 iulie 27.“ (L. ch.)

F. 121 — „Cunună să ro(a)ba lui Dumnezeu Salomina (cu) robul lui Dumnezeu Ștefan.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată în anul 1842 în satul Ighiel.

Preotul Iacob Popovici menționează înstrăinarea ei și recuperarea ei, însă fără prea multe amănunte în această privință.

85. Exemplarul de la Laz

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 24.

Referințe — DREGHICIU, D., 1983, p. 263, nr. 91.

Coperta lipsește.

Primele foi sînt deteriorate, se desprind din blocul cărții. Se observă urmele unei restaurări mai vechi a foilor cu ajutorul benzilor de hîrtie. Urmele unui atac de carii.

Circulația tipăriturii — Cartea nu conține însemnări, prin urmare nu se poate stabili circulația ei.

86. Exemplarul de la Lunca (Arieșului)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 158, coll. 1. Este legat cu *Cazanie la oameni morți, Poveste la 40 de mucenici*, amîndouă Bălgrad, 1689 și *Rînduiala diaconstvelor*, Bălgrad, 1687 (Catalog nr. 77, 90, 74).

Paginație — F. t. lipsește; f. 11—199 (18×14 cm)

Coperta și starea de conservare sînt descrise la *Rînduiala diaconstvelor* (Catalog nr. 74).

Cop. 1 — „Dumitru Pafilie“. (L. l.) „Ilarie Budea din Poșaga de Jos 25 Ianuarie 1897.“ (L. l.) „Vasile Stezar“. (L. l.)

F. 28—29 — „Această carte i(este) a me(a) și o (a)m cumpărat.“ (L. ch.)

F.5 5 — „Aceasta carte iaste a lui Popa Vasilie.“ (L. ch.)

F. 196 — „Ilie Oara, cantoru 1917 ianuarie 10.“ (L. l.)

F. 197 — „Sim(ion) Roșu, 1934 III 9.“ (L. l.)

F. 199 — „Legatu prin Iacob Fodorean.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Nu cunoaștem periplul cărții înainte de 1811, atunci intră cartea, probabil, cu toate celelalte tipărituri cu care este legată, în proprietatea bisericii din Poșaga, fiind dată de Popa Ion din Ocolișul Mare (mărturia este notată pe foile care cuprind *Povestea la 40 de mucenici* — catalog nr. 89). Însemnările aflate pe foile *Molitvenicului* ne oferă informații, mai mult, despre lectorii cărții, localizate și datate doar în cazul lui Ilarie Budea din Poșaga de Jos.

87. Exemplarul de la Zlatna

Se păstrează la biblioteca muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 484, coll. 1. Este legat cu *Cazanie la oameni morți*, Bălgrad, (1689) (Catalog nr. 79).

Referințe — LUPAN, D. — HATEGAN, L., 1974, p. 365, nr. 3 c.

Paginație — F. t., (6), 199 f. (18×14 cm)

Coperta și starea de conservare sînt descrise la *Cazanie la oameni morți* (Catalog nr. 79).

F. de gardă — „La anul Domnului 1963. Proprietatea lui Romulus V. Moraru, cîntăreț bisericesc Zlatna. (L. l.)

F. 199 — Din ceaputul lumii pînă în nașterea lui Hs sînt două mii cinci sute patruzeci și nouă de an(i).“ (L. l.)

Circulația tipăriturii — Nu cunoaștem circulația cărții înainte de a ajunge la Romulus Moraru din Zlatna, de unde a fost achiziționată pentru biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia.

88. Exemplar cu proveniență necunoscută

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 178.

Referințe — HATEGANU, L., — LUPAN, D., 1979, p. 388 nr. 1.

Paginație — F. t. lipsește; f. 14—116. (17×13 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 14, f. 45—64, 93—97 și f. 117—199.

Coperta lipsește.

Blocul cărții este deteriorat, legătura se desprinde, există foi desprinse. Se observă urme de carii și restaurare mai veche cu ajutorul benzilor de hirtie.

Circulația tipăriturii — Exemplarul nu conține mărturii documentare și însemnări de nici un fel, prin urmare, nu putem stabili circulația lui.

XVIII. POVESTE LA 40 DE MUCENICI, Bălgrad, 1689

BRV, I, p. 296, nr. 88; IV, p. 207, nr. 88 (broșură de 8 foi numerotate jos la mijloc).

89. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. 410, coll. 3. Este legat cu *Molitvenicul*, Bălgrad, 1689 (*Catalog* nr. 83) și *Sicriul de aur*, Sebeș, 1683 (*Catalog* nr. 71).

Referințe — HATEGAN, L. — LUPAN, D., 1979, p. 390—391, nr. 2.

Paginație — 8 f. (f. 8 este manuscrisă).

Coperta și starea de conservare sînt descrise la *Sicriul de aur* (*Catalog* nr. 71).

Circulația tipăriturii — Am emis ipoteza că volumul din care face parte și această tipăritură a circulat în forma în care s-a păstrat, deci a trecut prin localitatea Pătrînjeni, de unde a ajuns la Cib în colecția Olea (de văzut și celelalte 2 poziții în *Catalog*.)

90. Exemplarul de la Lunca (Arieșului)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 158, coll. 3. Este legat cu *Molitvenicul*, Bălgrad, 1689 (*Catalog* nr. 86), *Cazanie la oameni morți*, Bălgrad, (1689) (*Catalog* nr. 77) și *Rinduiala diaconstvelor*, Bălgrad, 1687 (*Catalog* nr. 74)

Paginație — 8 f.

(18×14 cm)

Coperta și starea de conservare sînt descrise la *Rinduiala diaconstvelor* (Catalog nr. 74).

F. 8 — „Acest Molitvenic iaste a lui Popa Ion de la Ocolişul Mare și o au dat la biseri(ca) Poșegii de pomeană prin Popa Vasilie celu bătrănu sasulu fu astă îngropăciunea lui fiindu și el ounit 1811. Scris-am eu Popa Vasilie, parohul Poșegii.“ (L. ch.)

F. de gardă — „A beserecei aceasta carte este a beserecei (sic!) și cine vrea să o fure să fie afurisitu de toți sfinți(i) părinți și apoi la Rusaliu Nicolae, parohulu Poșaga 1846.“ (L. ch.)

Cop. 2 — „A lui Ilarie Burdea din Poșaga de Jos, anul 1897.“ (L. l.) „Cartea a fost rătăcită pe la Bârdea Toma apoi la Oara Ilie care simțindu-se aproape de moarte și aducîndu-și aminte de blăstămuli de pe pagina anterioară a adus-o și a dat iar bisericii, la 9 martie 1934. Simion preot.“ (L. l.)

Circulația tipăriturii — La informațiile despre circulația întregului volum compus din 4 colligate se mai adaugă informația, că el, după ce se afla la 1811 la biserica din Poșaga de Jos, a fost înstrăinat și recuperat doar în anul 1934. Despre drumul lui spre Lunca (Arieșului) însemnările nu ne informează.

91. Exemplarul de la Porumbacu de Sus (Sibiu)

Se păstrează într-o colecție particulară din Alba Iulia, făcînd parte dintr-un manuscris miscelaneu de la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

Paginație — 8 f.

(20×15 cm)

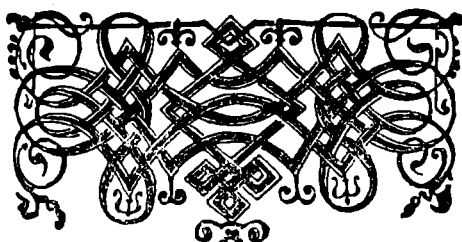
Coperta este din lemn în piele, se păstrează urme de încuietori.

Pe ambele coperte sînt imprimate chenare fitomorfe. Cop. 1 — o cruce stilizată centrală. Cop. 2 — ornamente florale.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată în zona cotorului. Blocul cărții se desprinde în caiete. Se observă urmele unui atac de carii. Caietul cuprinzînd tipăritura este legat după f. (49) a manuscrisului care are (72) f.

F. 8 — „Această Căzanie să știe că o am cumpărat eu Metodie Moscat și o am dat la besearica Porumbacului de Sus dincolo de vale de către Popa Oprea. Pentru pomană să mă pomenească la sfînta liturghie. M(e)-s(i)ța febr(uarie) 5 zile leat 1692.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Tipăritura este atestată împreună cu întregul manuscris miscelaneu la Porumbacu de Sus încă în anul 1692. Alte informații despre circulația în secolele următoare nu se păstrează.

XIX. *MARGARITARE*, București, 1691

BRV, I, p. 315—321, nr. 91 (6 foi nenumerate și 178 numerotate).

92. Exemplarul din fondul vechi al Bibliotecii „Batthyaneum“

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia, Cota P V.I. Provine din colecția cardinalului Migazzi de la Viena.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 240, nr. 8.

Paginație — F. t.; (6), 178 f.

(28×20 cm)

F. 177 legată greșit între foile nenumerate.

Coperta este din carton îmbrăcat în piele roșie. Pe cotor 3 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar fitomorf 4 rozete în colțuri, medalion figural central. Cop. 2 — într-un chenar compus din ornamente fitomorfe alte ornamente florale și fitomorfe.

Cartea s-a conservat în condiții foarte bune.

F. de gardă 1 — „Tractatus Ioannis Chrisostomi alias Margarit idiomatae Walachicae.“ (L. 1.)

F. de gardă 2 — „Gemae Praetiosae, Sive Sermones Varii S(ancti) P(atris) N(ostris) Ioannis Chrysostomi Archiepi(scopi) Contant(inopolitani) Aliorumque S(anctorum) Patrum a multis Doctoribus linguam pro universalis Orthodoxorum utilitate; nunc vero primum ex Mandato, omnibusque sumptibus Seren(issimis) Celss(issimis) Dom(inis) ac Gubernatoris totius Valachiae Ioan(nis) Constantini Bassarabae Vajvodae, translati sunt ex graeco in idioma Valachicum Bucharesti Anno a C(reatione) M(undi) 7199.“ (L. 1.) „Christi 1691.“ (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Cunoaștem doar faptul, că exemplarul a ajuns la Biblioteca „Batthyaneum“ prin filieră vieneză, făcînd parte, inițial, din biblioteca cardinalului vienez Christophor Migazzi. Datele bibliografice în limba latină sînt notate la Viena, de bibliotecarii lui Migazzi, ulterior fiind completate de Andreas Cseresnyes, bibliotecarul Bibliotecii „Batthyaneum.“

XX. PRAVOSLAVNICA MĂRTURISIRE, Buzău, 1691

BRV, I, p. 321—324, nr. 92 (4 foi nenum. și 210 pag. num.).

93. Exemplarul din fondul vechi al Bibliotecii „Batthyaneum“

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia. Cota A₂ V I. Provine din colecția cardinalului Migazzi de la Viena.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 239, nr. 7.

Paginație — F. t.; (8), 210 p. (20×15 cm)

Inversate cifrele la p. 112.

Coperta din carton în piele brună. Pe cotor 4 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar fitomorf 4 medalioane florale în colțuri, un medalion figural central. Cop. 2 — într-un chenar fitomorf asemănător ca pe cop. 1, 5 benzi verticale din aceleași motive ornamentale. În interiorul cop. 2 a fost aplicat un fragment de manuscris în limba slavonă.

Cartea s-a păstrat într-o stare de conservare foarte bună.

Cop. 1 — „Catechismus idiomate Walachico.“ (L. 1.)

F. de gardă 2 — „Confessio Orthodoxa. Oecumenicae ac Apostolicae Ecclesiae Orientalis ex idiomate graeco iuvente Serenissimo ac Celssissimo Domino Ioanne Constantino Bassaraba Vaivoda in Walachicum verso per Rudolphum Graecsan Secretarium. Ex Typographia Princip(is) Episcopo(palis). Anno a C(reatiione) M(undi) 7200.“ (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul a ajuns la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia încă la sfârșitul secolului al XVIII-lea, odată cu cumpărarea colecției de carte a cardinalului vienez Christophor Migazzi. Datele bibliografice sînt notate de bibliotecarii lui Migazzi de la Viena.

94. Exemplarul de la Trîmpoiele

Se păstrează la Muzeul mixt din Sebeș. Nr. inv. CVR 75.

Referințe — LUPAN, D., 1982, p. 516, nr. 1.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 208 p. (20×14 cm)

Lipsesc 6 p. nenumerotate și p. 209—210.

Coperta este din piele brună. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar floral, în 4 colțuri interioare, 4 ornamente florale în formă de cvantai. Medalionul central îl reprezintă pe Is. Hs. binecuvîntînd. Cop. 2 — reprezintă aceeași compoziție, fără medalionul central.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată, ruptă, cotorul este fragmentat. Coperta este desprinsă de blocul cărții. Se observă urme de carii, mai ales în blocul cărții. Drept suport de învelitoare din piele s-au folosit 8 foi de manuscris în limba slavonă.

Cop. 1 — „Această carte iaste a lui Ion Loga dată de Inache Zugrav de Poiană (?) să pomenească în veci sept(embrie) 11.“ (L. ch.)

F. de gardă 1 — „Această sfîntă și dumnezeiască carte iaste dată de Inache Zugrav...“ (L. ch.) „Această carte iaste a lui Ioan Loga și am dat pe... lui Pop de pomeană ca să-l pomenească în veci că să aibă pomeana și sf(in)ția sa. 7231 (1723). Pomeni G(ospo)di Ioan Pătan, Partenie Moțul, Salomia Damian. Moțul Nicodin.“ (L. ch.)

Cop. 2 — „Luminatului și înălțatului Domnului nostru Io Eu Mihai voievod Domnul Țării Românești (?) care mării sale cheltuială 1731.“ (L. ch.) „Să să știe că această carte bună de folos a Popii Mateiu.“ (L. ch.) „Școala primară din Trîmpoiele Jud. Alba.“ (O etichetă recentă).

Circulația tipăriturii — Din însemnările păstrate pe acest exemplar nu reiese o circulație concretă a acestuia.

XXI. SLUJBELE SFİNTEI PARASCHIVA CELEI NOUE ȘI A SFINTULUI GRIGORIE DECAPOLIT, București, 1692

BRV, I, p. 326—327, nr. 94 (4 foi nenumerate, ultima fiind albă, 116 pagini și 2 foi albe). (fig. 34).

95. Exemplarul din fondul vechi al Bibliotecii „Batthyaneum“

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia. Cota F₆I 15. Provine din colecția cardinalului Migazzi de la Viena.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 240, nr. 9.

Paginație — F. t.; (6), 116 p. (20×15 cm)

Lipsesc 2 p. dintre cele nenumerate.

Coperta este din carton în piele brună. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare fitomorfe, în interiorul lor 4 rozete în colțuri și un medalion central reprezentându-o pe Maica Domnului cu pruncul în brațe. Medalionul central s-a imprimat cu foiță argintie. Cop. 2 — aceleași chenare ca pe cop. 1, completate cu niște ornamente geometrice.

Cartea este bine conservată. În ambele coperte sub forzaț sînt aplicate foi manuscrise cu text în limba slavonă.

Circulația tipăriturii — Exemplarul a ajuns la Biblioteca „Batthyaneum“ odată cu colecția de cărți cumpărate de la Christophor Migazzi, cardinalul vienez. Altă circulație a exemplarului nu este cunoscută.

XXII. *EVANGHELIE GRECO-ROMÂNĂ*, București, 1693

BRV, I, p. 328—335, nr. 95 (5 foi nenum. și 372 pagini cu paginația îndoită, adică cu cifre grecești și chirilice).

96. Exemplarul de la București

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 558.

Paginație — F. t.; (10), 372 p.

(38×26 cm)

Coperta este ferecată. Fiecare față a ferecăturii este realizată din cîte 2 foi de argint, suprapuse, cea superioară fiind aplicată pe foaia suport prin intermediul unor cuie. Ambele coperte poartă un chenar decorativ din palmete. Scenele centrale sînt încadrate într-un chenar. Cop. 1 — în interiorul chenarului apar cei 4 evangheliști. Tipologia figurilor este aproape identică, excepție făcînd doar Ioan. În chenarul interior apare scena Pogorîrii în iad. Cop. 2 — în interiorul chenarului apar 4 sfinți pro-roci, David, Solomon, Ieremia și Isaia. Medalionul central reprezintă scena Răstignirii. Tranșa cărții este aurită. Coperta poate fi datată la mijlocul secolului al XVIII-lea. (fig. 35—39).

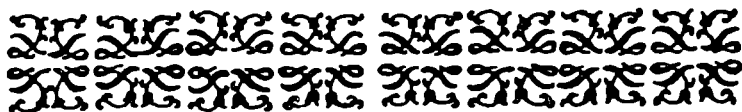
Cartea s-a conservat în condiții bune. În blocul cărții se observă intervenții de restaurare a foilor.

F. 2—3 — „Această sfîntă Evanghelie ne au tremis-o nouă dar Măria sa blagocistivul domnul nostru Costandin voevod. Domnul Țării Rumânești și noi a(m) dăruit-o dumisale lui (...) biv vel căminariu leat 7202 (1694) mar(tie) 1 d(ni). Mihai Cantacuzino Spătar.“ (L. ch.)

F. 189 — „Muzeul de antichități din București“ (Ștampilă).

Circulația tipăriturii — Exemplarul a fost donat, la un an de la apariție, din partea lui Constantin Brîncoveanu, sfetnicului său, spătar Mihai Cantacuzino. Acesta, la rîndul său, probabil, a mai donat-o persoanei al cărei nume este indescifrabil. Cartea a făcut parte, după anul 1864 din colecțiile Muzeului național de antichități. Nu se cunosc împrejurările prin care a ajuns în colecțiile muzeului din Alba Iulia.

1694

XXIII. *PSALTIRE*, București, 1694

BRV, I, p. 335—337, nr. 96 (de 4 foi nenum. și 271 pagini).

97. Exemplarul din fondul vechi al Bibliotecii „Batthyaneum“

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia. Cota C IV 15. Provine din colecția cardinalului Migazzi de la Viena.

Referințe — *BICA*, C., 1980, p. 240—241, nr. 10.

Paginație — F. t.; (8), 271 p. (22×16 cm)'

Coperta din carton în piele roșie. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar fitomorf 4 rozete florale în colțuri, în centru medalionul reprezentîndu-l pe regele David. Cop 2 — același chenar ca pe cop. 1, în interior 2 benzi verticale cu aceleași motive.

Cartea este bine conservată.

F. de gardă 1 — „*Psalterium. Prophetæ ac Imperatoris David cum Orationibus post singulos septem psalmos, et calendario ad Annos. 50 durante, juxta Ritum Graecum adnexis in fine sex Psalmis. Nunc prima vice editum in Lingua Valachica ex mandato atque sumptibus Celsissimi ac Illustrissimi Domini ac Principis totius Valachiae Ioannis Constantini*

Beserab Brankovan Vajvodae. Episcopatum gerentae Reverendissimo Metropolitae Domino Theodosio. Typis editum in Typographia Vajvodali in sancta Metropoli Buckaristina. Anno a Mundo condito 7202 et a Christo Domino Nato 1694.“ (L. 1.) (fig. 40).

Circulația tipăriturii — Exemplarul a făcut parte din biblioteca cardinalului Ch. Migazzi de la Viena și intră în fondurile Bibliotecii „Bathyanum“ încă la sfârșitul secolului al XVIII-lea odată cu biblioteca cardinalului. (fig. 41). Altă circulație a exemplarului nu este cunoscută.

98. Exemplarul de la Bucerdea Vinoasă

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 17.

Referințe — LUPAN, D. — HATEGAN, L., 1974, p. 381—382, nr. 3.

Paginație — F. t.; (6), 240 p. (19×14 cm)

Coperta este din carton în piele. Cotor pe 3 nervuri profilate. Pe ambele coperte sînt imprimate chenare din ornamente fitomorfe. Învelitoarea din piele este jupuită, ruptă la colțuri, cotorul este fragmentat. În blocul cărții se observă urmele unei restaurări, consolidarea paginilor fiind executată cu ajutorul unor benzi de hîrtie. Urme de carii în blocul cărții.

F. t. — „Suma 155 în an(ul) 1849.“ (L. ch.)

Passim — „Colectat de la Pop Nichifor, cl. I A din Bucerdea Vinoasă.“ (L. 1.)

P. 9 — „Meditat februarie 16 zile 1848“. (L. ch.)

P. 53 — „Toaderu Ioan“. (L. ch.)

P. 227 — „Să citești astă șoroacă. Această carte este a lui popa Iacob din Bucerdea.“ (L. ch.)

P. 239 — „Pop Iacob din Boroș Bociard (= Bucerdea Vinoasă), iunie 9 zile, annu 1844.“ (L. ch.)

Cop. 2 — „Această sfîntă carte este a lui Pop Ioan să fie afurisit de toți oameni (sic!).“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată la Bucerdea Vinoasă pe la jumătatea secolului al XIX-lea.

XXIV. *EVANGHELIE*, Snagov, 1697

BRV, I, p. 343—344, nr. 103 (3 foi nepag. + 180 numerot.).

99. Exemplarul de la Ighiu

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de la Alba Iulia. Nr. inv. 316.

Referințe — MĂRZA, E., 1980, p. 147—149.

Paginație — Lipsește f. t.; f. 39—179.

(29×21 cm)

Lipseșc primele foi nenumerotate și foile pînă la 39.

Coperta din piele brună. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — în chenare bogate fitomorfe și florale apare un medalion central cu scenă neidentificabilă. În jurul medalionului scene cu cei 4 evangheliști. Cop. 2 — aceleași chenare, un medalion central reprezentîndu-o pe Maica Domnului cu pruncul în brațe. În cadrul medalionului au fost imprimate următoarele: A R. M H. 87 . . . .

Se păstrează doar învelitoarea din piele a copertei. Ornamentele sînt șterse. Blocul cărții este desprins de copertă. Foile se desprind din blocul cărții.

Circulația cărții — Exemplarul nu păstrează mărturii care ar dovedi circulația lui.

100. Exemplarul de la Mogoș-Micleș'ti

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 706.

Paginație — F. t.; (4), 180 f.

(29×21 cm)

F. 147 greșit numerotată 145.

Coperta este din lemn legat în piele. Se păstrează o încuietoare. Cop. 1 — în chenare fitomorfe și florale, în 4 colțuri medalioane cu cei 4 evangheliști. Un medalion central. Cop. 2 — aceeași compoziție. Ornamentele au fost inițial aurite.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată. Blocul cărții se desprinde, mai ales la începutul și la sfârșitul cărții.

F. de gardă 1 — „Proprietatea Santei beserici gr. cat. dein Mogosiu Bîrlescî. Teodoru Popu Bîrlea parochu gr(eco)-catolicu, ordinatu de preotu în 13 iuliu 1873.“ (L. 1.) „Nicolau Grosescu, paroch și adm(inistratorul) par(ohiei) gr(eco)-cat(olice) în M(ogoș) Bârlești în anu 1895.“ (L. 1.)

F. (2) — „Teodoru Bîrlea, parochu gr(eco)-catolic.“ (L. 1.)

F. 1—9 — „... mi-au dăruit mie, popii, lui Ianăș Măerului Prea Sfințitul Mitropolit al Oungrovlahiei Kir Theodosie în veamea când au hirotonitu pre părintele vlădica Kir Athanasie în luna lui Genuarie 25, anii de la zidirea lumii 7206, iar de la nașterea lui Hristos 1698.“ (L. ch.)

F. 10—16 — „Această Evanghelie să știe că după moartea popii Ianăș, le-au cumpăratu popa ... din Lipoveni și de s-ar întâmpla să cază în mânia cuiva să fie afurisitu ... de nu le va spune afară și ruga nu le va ... acestei cărți ... să-l bată, nice să-l zăbovească.“ (L. ch.)

F. 43 — „Nicolau Grosescu, preot gr. cath.“. (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul a fost dăruit popii Ianăș (presupunem că este vorba de popa Ianăș din Bălgrad) de mitropolitul Teodosie în anul 1698, cu prilejul hirotonirii mitropolitului Bălgradului Atanasie Anghel în Țara Românească. După moartea lui Ianăș, cartea va fi cumpărată pentru biserica din Lipoveni (cartier în Alba Iulia) de preotul acestui lăcaș. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea cartea este atestată în Mogoș — Bîrlești, în Munții Apuseni.

101. Exemplarul de la Noșlac

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1059.

Paginație — F. t.; (3), 180 f.

(30×20 cm)

F. 147 greșit paginată 145.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — două rînduri de chenare fitomorfe, în interiorul lor 4 medalioane florale, un medalion central reprezentînd scena Răstignirii. Cop. 2 — ace-

leași chenare ca pe cop. 1, în interiorul lor 4 medalioane reprezentînd pe cei 4 evangheliști, un medalion central reprezentîndu-o pe Maria cu pruncul în brațe. Ornamentele au fost inițial aurite.

Blocul cărții se desprinde, se observă intervenții pe foi, consolidări cu ajutorul benzilor de hîrtie.

F. (3) — „Această sfîntă Evanghelie iaste a Popei Dimi(trie) den oraș București noemvrie 14 z(ile) în 7260 (1752).“ (L. ch.) „Și o am cumpărat eu Popa Onea de la Herie de la preot(ea)sa lui după moartea Popii Dimi(trie) din București.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — În anul 1752 exemplarul era în proprietatea popii Dimitrie din București. După moartea lui l-a cumpărat popa Onea din Heria (zona Albei). Nu se cunosc împrejurările în care tipări-tura ajunge în Noșlac, localitate apropiată Heriei.

102. Exemplarul de la Oarda de Sus

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 775.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 180 f. (26×19 cm)

Greșit legate f. 101, 102 și 103, 104.

F. 147 greșit paginată 145.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — într-un chenar fitomorf o cruce stilizată centrală. Coperta este databilă cu anul 1899.

Învelitoarea din piele a legăturii este jupuită, cotorul este fragmen-tat. Probabil că la 1899 s-a restaurat parțial și blocul cărții.

F. de gardă 1 — „1904 au fost lipsa mare în toata Tiara.“ (L. 1.)

F. de gardă 2 — „S-a legatu la Ano (1)899 din lada bisericii cu 4 fl. 50 x.“ (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Cartea nu conține mărturii documentare care să-i ateste circulația.

103. Exemplarul de la Răchita

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 108.

Referințe — DREGHICIU, D., 1986, p. 203—209.

Paginație — F. t.; (3), 180 f.

(27×19 cm)

F. 147 greșit paginată 145.

Coperta este executată din carton, învelit în hîrtie neagră. Cotorul și colțarele sînt din pînză neagră.

Cartea a fost recent restaurată. Foile s-au consolidat cu ajutorul benzilor de hîrtie. Se observă urmele unui atac de carii neevolutiv.

F. 4—24 — „Să știe... anume sfînta Ev(anghe)lie și sfînta Poucenie... (cum)părată de Popa Oprea cu preuteasa m(ea) Maria o închină(m) sfintei besearecii aceștia a noastră besearecă la Răchita de pomană și prățu lor iaste cu(m)părat flo(rin)ți 30 și 9(39) fără 1, 40...și...cărți în besearecă crăsnicul să le aibe grije și... tot preotu și cetetu a sluji de pre iale... să stea... și ar umbla după alte cărți... să aibă plată de la Domnu(l), sau cine s-ar scula sau să le... vînză să fie blăstămat și afurisit de Ioan, Mateiú, Marcu și Luca, de m(ine) popa Oprea și Maria preoteasa mea... ca să fie pomană noao și neamulu(i), părinți, frați și cine ar sluji... Să știe... Popa Oprea și cu preoteasa... besearecii a Rechitii aceia... Alta to(t) după mo(ar)tea noastră... partea lui să și o ia, pe partea besearecii... aceastea au frăție au străin lăsăm cu blăstăm... partea lui să și o ia, iar partea besearecii... tămăe.“ (L. ch.) (Însemnarea a rămas fragmentată din cauza tăierii foilor la relegarea exemplarului.)

Circulația tipăriturii — La începutul secolului al XVIII-lea exemplarul a fost cumpărat, împreună cu *Chiriacodromionul* bălgrădean, 1699 pentru suma de 39 florinți de popa Oprea și preoteasa lui Maria, pentru biserica din Răchita. *Evanghelia* de față nu va urma drumul *Chiriacodromionului*, care dezlegat de „afurisanie“ va fi dat bisericii din Gîrbova de Sebeș (vezi exemplarul *Chiriacodromionului* de la Gîrbova, *Catalog* nr. 139).

104. Exemplarul de la Șilea

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 81.

Paginație — F. t.; (3), 180 f.

(30×21 cm)

F. 147 greșit paginată 145. Lipsește f. 178.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — în interiorul chenarelor fitomorfe, în 4 colțuri apar 4 medaloane reprezentându-i pe cei 4 evangheliști. Un medalion central, care reprezintă scena Răstignirii. Cop. 2 — aceleași ornamente, scena centrală o reprezintă pe Maica Domnului cu pruncul în brațe. Coperta se desprinde de blocul cărții. Numeroase foi desprinse. Se observă și urme de carii, mai ales în blocul cărții.

F. de gardă — „Aceasta sfântă Evanghelie s-a legat cu cheltuiala lui Grec Neculae din Șilea maghiară ca să-i fie de pomenire. Prin Petru Popa, Paroch gr. ort. în Șilea maghiară anulu Domnului 1887, 24 iunie.“ (L. 1.) „Legată prin Domșia din Blasiu plătind din averea sa Grecu Nicolae din Șilea ca să-i fie de pomenire.“ (L. 1.) F. 38—56 — „Să să știe această Sfântă Ivangălia (sic!) iaste a popii Țirca de la Găbud și-i luată în 24 de florinți și cine o-ar fura s(ă) fie Anatema. Scris-am eu popa Gheorghe (L. ch.)

Circulația tipăriturii — În secolul al XVIII-lea cartea a aparținut popii Țirca din Găbud iar la anul 1887 preotul Grec Niculae mărturișește legarea ei la legătorul Domșia din Blaj.

105. Exemplarul de la Țelna

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1412.

Paginație — F. t.; (2), 180 f.

(30×20 cm)

F. 147 greșit paginată 145.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează doar urme de încuietori. Cop. 1 — în chenare fitomorfe apare compoziția cu cei 4 evangheliști în colțuri, iar medalionul central este deteriorat. Cop. 2 — ornamentație identică, medalionul central o reprezintă pe Maica Domnului cu pruncul în brațe. Ornamentele au fost inițial aurite.

Învelitoarea din piele a legăturii este deteriorată, lipsesc părți din ea. Se desprind foi din blocul cărții. Se observă urmele unui atac neevolutiv de carii.

Cop. 1 — „Antoniou Rațiu paroch, gr. ort. 24 iuniu (1)867.“ (L. 1.) „Dionisiu Truția paroch gr. ort. locului Tielna 1881 21/9 faur.“ (L. 1.)

F. de gardă — „Anno Domnului 1730 luna octomvrie 17 zile iată facem înștiințare cum să cuvine a ști pentru această sfântă carte Evanghelie întiiu din mila lui Dumnezeu s-au aflat Danu Alixandru și au dat 15 florinți vonași; al 2 Hada Gheorghie au dat 1 florinț, Al 4 Hada Chirica au dat 1 florint; Al 5 Docolina Ion au dat 1 florint; Al 6 Popa Luca au dat 1 florint și s-au împlinit 20 florinți vonași. Și s-au dat să fie a sfintei biserici a satului Țelnei și să să pomenească acești oameni mai sus numiți. Iară cine ar înstrăina-o de la sf(int)a biserică a Țălnii să rămie supt afurișania sfinților părinți 318. 1803, 5 iulie. Ioan Hada diac..“ (L. ch.)

F. de gardă 2 — „Anno 1803 a doua oară s-au legat această sfântă Evanghelie. Cu toată osteneala și cu chieltuiala dumisale Chir Ioan Hada, feciorul jupînului Medru și au plătit cu bani drepti 8 florinți vonași în veci să-i fie, fie pomenirea. Ioan Hada diac.“ (L. ch.) „In 1906 au fost Pascile în 2/4 Dionisiu Trutia, preot.“ (L. 1.)

F. 1—5 — „Această carte s-au dat la beseareca Țe(l)nii să să pomenească numele (a)ceste Alisandru, Anisie, Crăciun, Toader, Ananie.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Din anul 1730, cartea este atestată în localitatea Țelna, cumpărată fiind cu 20 florinți. În anul 1803 a fost relegată și în continuare să păstrează în localitate, conform mărturiei preotului Dionisie Truța.

106. Exemplarul de la Uioara de Jos

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 866.

Paginație — F. t. lipsește; (1), 180 f. (28×19 cm)

F. 147 greșit numerotată 145.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de incuieri. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar bogat apare un medalion central reprezentînd scena Răstignirii. În 4 colțuri ale chenarului scene din viața evangheliștilor. Cop. 2 — aceeași ornamentație, în afara scenei centrale, în care aici apare Maica Domnului cu pruncul în brațe. Ornamentele sînt încă aurite.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată, crăpată la colțuri. Se observă restaurări mai vechi ale foilor cu ajutorul benzilor de hîrtie.

F. 29—38 — „Această S(fintă) Evanghelie iaste a S(fintei) Mănăstiri de la Ciunga. Cine o ar fura să fie afurisit de 318 sfinți părinți și de Arhiepiscopul Blajului din porunca mai marilor prin mine Popp Ioan de la Ciunga. S-au scris Anul 1798 din 3 februarie.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată la mănăstirea Ciunga (=Uioara de Jos, care astăzi face parte din Ocna Mureș) la anul 1798.

107. Exemplarul de la Zlatna

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu“ din Blaj, Nr. inv. CVR 11.

Paginație — F. t.; (3), 180 f.

(29×21 cm)

F. 147 este greșit paginată 145.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează doar urme de încuieri. Cop. 1 — în interiorul chenarului, în colțuri medalioane cu cei 4 evangheliști, un medalion central reprezentând scena Răstăgnirii. Cop. 2 — aceeași compoziție ornamentală, se schimbă scena centrală, Maica Domnului cu pruncul în brațe.

Cartea s-a conservat bine, se observă, însă, urmele unui atac de carii.

F. 1—4 — „Această sfintă Evanghelie este a besericii unite din Zlatna.“ (L. ch.)

F. 52—53 — „Anul 1817 în 23 august m-am învrednicit eu Gheorghe Anghial atunci parohul locului a sluji sfinta Liturghie în s(finta) beserica aceasta ounită a Zlatnii care s(finta) Liturghie a o asculta cu mare evlavie de la început până la sfârșit s-au milostivit. Înălțata Împărăteasa noastră Carolina Augusta muiarea a 4-a a Înălțatului împărat Frațișc I pe cari Dumnezeu întru mulți ani fericiți să-i trăiască și întru veacिनica pomenire să fie.“ (L. ch.) (fig. 42).

F. de gardă — „În diua de astadi s-o casatul datina invecнita de a ingenunchia creștini la citirea santei Evanghelіa. Zlatna 3/15 mai 1887. H. Laslo.“ (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată la biserica din Zlatna la începutul secolului al XIX-lea cu ocazia vizitei în localitate a împăratului Francisc I, de preotul, pe urmă profesorul gimnaziului Gheorghe Anghel.

XXV. *MINEI PE LUNA SEPTEMBRIE*, Buzău, 1698

BRV, I, 365—368; IV, p. 209, nr. 111 (2 foi nenum. și 139 numerotate grupate în 35 caiete de câte 4 foi.) (fig. 43).

108. Exemplarul de la Blaj

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu” din Blaj. Nr. inv. CVR 6, coll. I. Este legat cu *Minei pe luna octombrie*, Buzău, 1698.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 101 f.

(31 × 22 cm)

Lîngă cifra 12, pe aceeași f. apare și 8; în loc de 26 apare 28; sînt inversate nr. foilor 109 și 110; în loc de 137 apare 98; în loc 138 apare 99 și continuă pînă la 101 care de fapt ar trebui să fie numerotată 140.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cor tor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare bogate cu ornamente fitomorfe, în interior 4 rozete în formă de evantai în colțuri. Cop. 2 — aceeași chenare ca pe cop. 1.

F. t. — „Monast(erii) Balasf(alvensis) S(anctis)s(i)mae Triados.” (L. I.).

Circulația tipăriturii — Ex librisul prezent pe ambele colligate atestă tipăritura în colecțiile bibliotecii mănăstirii blăjene, probabil în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

XXVI. *MINEI PE LUNA OCTOMBRIE*, Buzău, 1698

BRV, I, p. 365—368, nr. 111; IV, p. 209, nr. 111 (are 152 de foi).

109. Exemplarul de la Blaj

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu“ din Blaj. Nr. inv. CVR 6, coll. 2. Este legat cu *Minei pe luna septembrie*, Buzău, 1698.

Paginație — F. t.; (1), 152 f. (31×22 cm)

Nr. 6 apare de 2 ori, se omite 7; în loc de 22 apare 24; în loc de 125 apare 25; în loc de 148 apare 146.

Coperta și starea de conservare sînt descrise la coll. 1, *Catalog* nr. 107.

F. 152 — „Monast(erii) Balasf(alvensis) S(anctis)s(i)mae Triados.“ (L. 1.).

Circulația tipăriturii — Ex librisul prezent pe ultima f. a acestui colligat mărturisește că aceste colligate se aflau în forma aceasta încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd au făcut parte din biblioteca mănăstirii de la Blaj.

XXVII. *MINEI PE LUNA NOIEMBRIE*, Buzău, 1698

BRV, I, p. 365—369, nr. 111; IV, 209, nr. 111 (164 foi, ultima albă).

110. Exemplarul de la Blaj

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu“ din Blaj. Nr. inv. CVR, 59, coll. 1. Este legat cu *Minei pe luna decembrie*, Buzău, 1698.

Paginație — F. t. lipsește; f. 2—162. (30×20 cm)

F. 88 greșit numerotată 85.

Coperta lipsește.

Blocul cărții este desprins, mai ales la începutul și sfîrșitul cărții.

Circulația tipăriturii — Nici primul și nici al doilea colligat nu prezintă mărturii care ar dovedi circulația acestui exemplar. A putut face parte din biblioteca mănăstirii de la Blaj.

XXVIII. *MINEI PE LUNA DECEMBRIE*, Buzău, 1698

BRV, I, 365—369, nr. 111; IV, p. 209, nr. 111 (peste 173 foi).

111. Exemplarul de la Blaj

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu” din Blaj. Nr. inv. CVR 59, coll. 2. Este legat cu *Minei pe luna noiembrie*, Buzău, 1698. Paginație — F. t.; (1), 173 f. (30×20 cm)

F. 73 este greșit numerotată 69, urmează 70, 71...; în loc de 86 apare 84, urmează 85, 86...; în loc de 119 apar alte cifre greșite; în loc de 159 apare 179.

Coperta lipsește; starea de conservare este descrisă la coll. 1, *Catalog* nr. 110.

Circulația tipăriturii — Cele două colligate nu prezintă mărturii despre circulația lor, dar putem presupune că și ele au făcut parte din biblioteca mănăstirii de la Blaj.

XXIX. *MINEI PE LUNA MARTIE*, Buzău, 1698

BRV, I, p. 365—369, nr. 111; IV, p. 209, nr. 111 (120 foi). (fig. 44).

112. Exemplarul de la Blaj

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu” din Blaj. Nr. inv. CVR 57, coll. 1. Este colligat cu *Minei pe luna aprilie*, Buzău, 1698. Paginație — F. t. lipsește; 120 f. (30×20 cm)

Sînt inversate nr. f. 37 și 38; în loc de 69 apare 64.

Coperta lipsește.

Blocul cărții s-a conservat bine.

Circulația tipăriturii — Nu se păstrează mărturii scrise despre circulația acestei tipărituri, dar putem presupune că a făcut parte din fondul bibliotecii mănăstirii din Blaj, sau din alte biblioteci care au funcționat de la jumătatea secolului al XVIII-lea în Blaj.

XXX. *MINEI PE LUNA APRILIE*, Buzău, 1698

BRV, I, p. 365—369, nr. 111; IV, p. 209, nr. 111 (98 foi).

113. Exemplarul de la Blaj

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu” din Blaj. Nr. inv. 57, coll. 2. Este legat cu *Minei pe luna martie*, Buzău, 1698. Paginație — F. t.; (1), 72 f. (30×20 cm)

Nr. f. 3 apare de 2 ori, se omite 4; în loc de 41 apare 31.

Coperta lipsește; starea de conservare descrisă la coll. 1, *Catalog* nr. 111.

Circulația tipăriturii — Nu se păstrează mărturii scrise despre circulația acestei tipărituri, dar putem presupune că a făcut parte dintr-unul din fondurile bibliotecilor care au funcționat din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în Blaj.

1699

XXXI. *CHIRIACODROMION*, Bălgrad, 1699 (fig. 54).

BRV, I, p. 372—377, 538, nr. 115 (3 foi fără numerotație și 415 foi numerotate).

114. Exemplarul de la Afteia (*schit*)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1019.

Paginație — F. t.; (3), 415 f.

(27×18 cm)

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 2 — în chenare din ornamente fitomorfe, 4 medalioane în colțuri, reprezentând scene din viața evangheliștilor, un medalion central reprezentându-o pe Maica Domnului cu pruncul în brațe. Se păstrează numai un fragment din cop. 1 cu ornamente asemănătoare cu cele de pe cop. 2.

Prima copertă este deteriorată. Din blocul cărții se desprind câteva foi. Se observă o încercare de consolidare a foilor cu ajutorul benzilor de hîrtie. Urmele unui atac de carii neevolutiv.

Cop. 1 — „...Cazanie iaszte a beszîaretsi a Szel(iștii) ... (hra)mul înăltzerii lui (Hristos).“ (L. ch.).

F. 121—131 — „...o cumpărat-o Popa Sava... o vînză iar să o piară să fie proclatu și anatima și părtaș cu Iuda și cu..., scris-am eu popa Văsiu de la Seliște.“ (L. ch.).

F. 305 — „În 3 iulie 1866 s-au călugărit părintele Nicolae Moga de părintele Gherman cu slobozenia Exțelenției Sale Mitropolitului Andreiu Baron de Șaguna și i-au dat nume de Nechifor Ieromonah. Scris-am eu, ...eclisiar Săliște.“ (L. ch.).

F. 319 — „Longo Ioan, Faimore, Meșindorf (jud. Brașov).“ (L. l.).

F. 373 — „Omul cel ce rabdă înțelept iaste. Tăcerea mult folosește. Capul plecat nu-i niciodată tăiat. Și am scris eu Picu Pătruț crăsnic.“ (L. ch.) (fig. 46).

F. 415 — „Vlet 1735 de când au fost tînăr de au șezutu în șesul...“. (L. ch.). „Să se știe că această sfîntă carte iaste a besearicii Săliștii și cine ar îndrezni sau ispitii să o fure... ce ori fura... și pierde tocma în iad...“. (L. ch.). „Scris-am în Selește rîndul aceștii sfinte cărți ce se zice tălcuită din sfinta Evanghelie ca să poată înțe(leg)e tot pravoslavnicul creștin și cu dragoste să i să îndulcească... mai tare cît fagul cel de mere, pîrecum zice cel ce va asculta cuvintele sfintei Evanghelii viața de veci va moșteni. Precum grăiaște prorocul și împărat(u)l D(a)vid Domnul, Domnul meu... dereptatea pînă ce va pune pe vrășmașii mei așternuți picioarelor tale, dară apoi cum cădeai... îl chema pre Hs dinu... ajutor împotriva vrășmașilor.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat în localitatea Săliște, căreia-i aparține și schitul Aftea, unde cartea a ajuns ulterior. Un plus de valoare primește această carte purtînd autograful și cîteva glose ale lui Picu Pătruț.

115. Exemplarul de la Aiud (colecția Iosif Pop) (I)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 318. (fig. 45).

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGAN, L., 1974, p. 365—368, nr. 4 a.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (28×18 cm)

Coperta din lemn în piele brună. Cartea a fost restaurată, probabil spre sfîrșitul secolului trecut.

Coperta este deteriorată, se observă urmele unui atac de carii neevolutiv. Primele și ultimele foi desprinse, franjurate la margini.

F. t. — „Simion. Diomal. (=Geomal).“ (L. ch.).

F. 3—4 — „... o au datu vlădica Athanasie de pomenă (la) sfînta beserică a Geomalului în zilele protopopului Necolae și feciorilor lui.“ (L. ch.).

F. 62 — „Valaki akarja tudni ki eza könyv fordított száz kéttszáz huszon ötödik megtalálja a nevett.“ (Cine vrea să afle cine este traducătorul acestei cărți, la pagina o sută (?) două sute douăzeci și cinci va găsi numele.)

F. 95 — „Erei Micluș, erei Simion, erei Iancu, erei Niculae, erei Ion, erei Simion, erei Isaie, erei Petre.“ (L. ch.).

F. 121 — „1748, în anul acesta, în luna lui iulie 21 zile, s-au aflatu struguru coptu și au fostu secetă mare și lăcuste multe.“ (L. ch.).

F. 122 — „Popp Simion ... Diomal.“ (L. ch.).

F. 126—130 — „1719 dat-am lui Pătrașcu Ionuț pe via de Măsăriști 20 florinți și pe via den tău 19 florinți ... și lui Drăghici pe un pămîntu de la bunele 8 florinți și pe ucrātu pe vale 4 florinți și pe pămîntul de la dealul din Măsăriști 7 horgoși ... și lui Buta Avram pe altu pămîntu în Măsăriști 3 zloți. Scris-am în ciurma cea mare dreptu Popa Nicula de la Giomal. Și ce mi se va întîmpla în frigoșata moarte mie și mere docului meu (sic!) aceste tote lesat-am cu blestem beserici nime alți să nu le poată lua fără de bani de sfînta beserecă. Și lui Pătrașcu Ionuțu pe curbătura de vale de dios 6 horgoși și lui Sîrbu Doderu pe rătul den băltăni și care merge și în vii în sus 2 florinți și lui Rad Lupu pe rătul din vii 7 de i-au dat lui Szigedi în streiți și într-altul rîndu un florint tot pe acel rātu și în toată un florint și iarăși lui Rad Lupu pe un rātu în pădure în poieni pe din sus de cale 2 florinți. Și lui Pătrașcu Ionu iară pe rātu den pădure cinci florinți și lui Mecheș Simionu pe rătul den vii de la tău 5 florinți și 4 șustaci și lui Mecheș Mihăilă pe un pămîntu pe gruișor trei florinți. Și lui Pătraș Petru pe altu pămîntu iară pe gruișoare 4 horgoși.“ (L. ch.).

F. 215 — „Protopopu Ionu de la Geomal, 1728.“ (L. ch.).

F. 225 — „Hic liber nostrorum popporum meg irtam Popp Simion Diomali.“ (L. l.).

F. 271 — „Eu cel mai jos numit m-am iscălit, am scris adecă am însemnat glasul și voscreasnă la toate duminicile după Rusalii precum se arată la toate cazaniile duminicilor. 1791, 27 ianuarii. Daniil Rad parohul din Geomal am scris.“ (L. ch.).

F. 279 — „Acest izvor de adăpare sufletului ...“. (L. ch., foaia cu însemnarea a fost tăiată la legat.)

F. 328 — „An(n)o (1)804 25-a iulii irtoztató szél volt a melly sok kár tett az arattaton buzán meg pedeg az erdőt is majd nem egészen megszá-

radot irtatta Popp Miklos.“ (În anul 1804, ziua 25 iulie, a fost o furtună îngrozitoare care a făcut multă pagubă la secerișul grîului și pădurea aproape că a uscat-o. Scris-am Popp Niculae.“)

F. 376—380 — „Această Cazanie iaste a sfintei biserici a Geomalului dată de pomeană de la Onu de cinste și de omenie...“ (L. ch., foile cu însemnarea au fost mutilate la legat.)

F. 411 — „1791. Aici am scris Popa Iancu di la Giomal, mesii iulie 3 zile, cînd au fost holdele cătră Gă(r)bovița și au fost bune.“ (L. ch.).

F. 415 — „La anul 1793 n-au nins și n-au înghețat pămîntul pînă la luna lui ianuarie în 20 zile. Scrisam eu Radu Daniil.“ (L. ch.). „Această sîntă carte este alu protopopu Nicolae din Geomal și cine se va întîmpla să o fure să fie afurisit de trei sute și patruzeci (sic!).“ (L. ch.).

F. 137 — „Această carte easte a popeștilor din Giomal.“ (L. ch.).

F. 145 — „1728 mes(ița) septe(m)vrie în 17 zile, protopopu Ionu de la Geomal.“ (L. ch.).

F. de gardă — „Citită de creștinu Pamfil Sirbu.“ (L. ch.). „Încheiere prin Pamfil Sirbu la anu(l) D(omnu)lui 1919, luna lui sep(tembrie) 19 zile.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — De la începutul secolului al XVIII-lea cartea a circulat pe la mai mulți cititori din satul Geomal, fiind dată de pomană bisericii din localitate de vlădica Atanasie Anghel. Popa Nicula din Geomal face socotelile bisericii pe foile cărții în anul 1719, cînd în împrejurimi a bîntuit o puternică epidemie de ciumă.

116. Exemplarul de la Aiud (*colecția prof. Păstrăv*) (II)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 536.

Referințe — HATEGAN, L. — LUPAN, D., 1979, p. 391, nr. 3 c; MÂRZA, E., 1985, p. 216—217.

Paginație — F. t.; (1), 415 f. (29×19 cm)

Lipsesc 2 foi nenumotate.

Coperta este din carton presat, cotor și colțare au fost executate din piele. Cotor pe 4 nervuri profilate.

Coperta este uzată, cotorul este rupt. Blocul cărții s-a conservat în condiții bune.

Cop. 1 — „Canndin Mann canntor și docente in Aiud anu 1866 februarie 17 dile finid.“ (L. l.). „Stăncsel Aron Nagy Enyeden (=Aiud) 1879. (L. l.).

F. de gardă — „Ieronimu Pascu cantoru si docente in Aiudu an 1885 febr. 23 dile.“ (L. l.). „Gregoriu B. Nestoru cantoru si docente in Aiudu an 1885—6.“ (L. l.).

F. 266 — „Aceasta carte este a bisericii române greco catolice din Aiud. Iosif Marianu învățător. Am scris în ziua a 5-a din luna septembrie 1915, fiind duminica a XV-a după Rusalii văzută de mine Samson Turda la 16 august 1923 când s-a vopsit s(fin)ta biserica.“ (L. l.).

F. de gardă — „Ieronimu Pascu studentu absolutu.“ (L. l.). „Fostu stud(entu) absolutu Ieronimu Pascu cantoru si docente“ in Aiudu 1885 22/2 nascutu in Gârbova inferioare.“ (L. l.). „Aureliu Popuț cantor si docente in Aiudu 1886 nascut in Teiusu.“ (L. l.).

Circulația tipăriturii — Cartea a trecut pe la mai mulți intelectuali din Aiud. Doar pentru anul 1915 se atestă la biserica din Aiud. Pentru muzeul din Alba Iulia s-a achiziționat de la prof. Păstrav din Aiud.

117. Exemplarul de la Alba Iulia (I)

Se păstrează la Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia. Cota F₆I9.

Referințe — BICA, C., 1980, p. 241, nr. 11.

Paginație — F. t. lipsește; (1), 415 f.

(30×19 cm)

Lipsește 1 foaie nenumărată.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează o încuietoare. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1, 2 — într-un chenar cu motive fitomorfe, un medalion central compus din ornamente florale.

Coperta este bine păstrată, din blocul cărții se desprind primele și ultimele foi. Se observă o consolidare mai veche a foilor cu ajutorul benzilor de hîrtie.

F. de gardă — „Bine cuvintează suflete al meu.“ (L. ch.). „Sigill(ium) Ecclesiae P.C.Z. Lecaentiae (jud. Mureș) 1891.“ (Ștampilă).

F. (1) — „Scris-am eu Popa Vasile.“ (L. ch.).

F. 28—31 — „Fiindu cursul an(i)lor 1714 am scris precum am cum-părat această Cetelnă de 15 florinți eu popa Grigoraș să-m(i) fie pomeană mie și fămeii mele Ștefania, Măriuța, Anuța, Ioana, Eliana, Nastasia, One, Costan(din), Ion și a tot rodul mieu.“ (L. ch.).

F. 158 — „Oltean, 1905.“ (L. l.).

F. 397 — „Ace(a)stă Căzanie iaste lui Popa Mihai din Să(n)paulu (jud. Mureș) cu doisprăzăce florinți 1780. Ignate logofătu Să(n)paul.“ (L. ch.).

F. 415 — „Popa Ion din Oroiu (jud. Mureș) au cumpărat de la Furcoiu Ion pe o iapă drept 16 florinți.“ (L. ch.).

F. de gardă — „Scri-am eu Popa Vasilie.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Cartea se atestă la 1714 de Popa Grigoraș, care însă, nu specifică localitatea, doar prețul de 15 florini. La 1780 se află în Sănpaul la Popa Mihai, cumpărată cu 12 florini. Vremelnic a mai aparținut și popii Ion din Oroiu, cumpărată cu 16 florini. În anul 1891 tipăritura se afla în proprietatea bisericii din Lechința, de unde ajunge la prof. albaiulian Cucui, de la care a fost achiziționată pentru Biblioteca „Batthyaneum“ din Alba Iulia.

118. Exemplarul de la Alba Iulia (*Biserica din Lipoveni*) (II)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2206.

Referințe — POPA, I., 1933; MĂRZA, E., 1986, p. 71—75.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (27×18 cm)

F. 4 este greșit legată după f. t.

Coperta de carton în piele roșie, de dată recentă.

Cartea se păstrează în condiții bune.

Circulația tipăriturii — În exemplar nu se păstrează mărturii despre circulația lui.

119. Exemplarul de la Ampoița

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1373.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 415 f. (28×17 cm)

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează o încuietore. Cop. 1 — în chenare din ornamente fitomorfe se disting 4 medalioane în colțurile interioare, probabil, reprezentind pe evangheliști. Medalionul central este șters. Cop. 2 — o compoziție bogată florală. Ornamentele au fost inițial aurite.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată. Se desprind numeroase foi din corpul cărții. Se observă un atac neevolutiv de carii.

F. 2 — „Carele celea de fer umblă în Ardealu din 1869. Către Zlathna din 1895.“ (L. 1.).

F. 305 — „Poppoviciu Tomă, parohul Ampoiței au răposat 1898 ianuarie. Scris-am Bodea ... Amin.“ (L. 1.).

Circulația tipăriturii — Prezența cărții în Ampoița se atestă doar în anul 1895.

120. Exemplarul de la Balomir de Cîmp

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1877.

Paginație — F. t.; (3), 412 f. (29×19 cm)

Lipsesc ultimele 3 foi; f. 405, 406, 409.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Coperta este de dată mai recentă.

Se păstrează numai coperta superioară, învelitoarea din piele este desprinsă de suport. Foile au fost consolidate cu ajutorul benzilor de hirtie.

F. 4—5 — „Să să știe pintru această Că(za)nie că au cumpărat-o Ion Nicula și au dat-o de pome(a)nă la biserică să să pomenească.“ (L. ch.).

F. 11—24 — „Să știe că această Cazanie am cumpărat-o de la Popa Avram din Balomir cu șapte florinți vonași de moșie eu popa Mihail din Jibă (Șibot? o localitate apropiată) ca adălmaș au fost Toma Badiu ca unu, Ianăș Hăzușu, doi Crăciun ..., tri Toma Mateiu, anii Domnului 1758.“ (L. ch.).

F. 26—45 — „Înștiințare și pentru acest lucru, cum că eu Popa Mihail n-am dat carte Popii Costandin ci am dat-o lui Ion Nicula că au luat-o bisericii Balomirului de pomenă ca să să pomenească el și părinții lui și eu Popa Mihail încă am dat-o ca să fiu și eu pomenit, fără cine s-ar afla a-o strămuta di la acea biserică a Balomirului să fie afurisit de trii sute și optsprăzece părinți sfinți anii Domnului 1761, mesița maiu 5 zile.“ (L. ch.).

F. 56 — „Care preot va sluji la biserică Balomirului să pomenească pe Ion Nicula că au dat această carte pentru sufletul său și să să știe că această carte este a lui Ion Nicula.“ (L. ch.).

F. 121 — „Să pomenească Dumnezeu pre robul lui Dumnezeu Ion și ro(a)ba lui Dumnezeu Oprușă.“ (L. ch.).

F. 130 — „Să pomenească Dumnezău pre robul lui Dumnezău Ion și roaba lui Dumnezău Oprușă, iară cine nu va pomeni aceste nume să fie proclat și anatemat că au cumpărat Căzanie aceasta și au dat-o pentru sufletul său.“ (L. ch.).

F. 153 — „Să pomenească Dumnezeu pre robul lui Dumnezeu Ion, roaba lui Dumnezeu Oprușa“. (L. ch.).

F. 319 — „Această Cazanie iaste a Sfintei bisericii a Balomirului. Toma Mihai.“ (L. ch.).

Circulația cărții — Cartea a circulat între satele apropiate Șibot și Balomir. În anul 1758 o cumpără popa Mihail din Șibot, de la popa Avram din Balomir. În anul 1761 se va întoarce în Balomir la Ion Nicula care o donează bisericii în numele său și al soției sale.

121. Exemplarul de la Bărbant

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1857.

Referințe — POPA, I., 1933.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (28×18 cm)

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — în cadrul chenarelor florale o cruce centrală stilizată. Cop. 2 — chenar floral și ornamente florale în câmpul interior.

Învelitoarea din piele a copertei este jupuită, cu zone lipsă. Unele foi se desprind din blocul cărții.

Cop. 1 — „Această sfântă și cinstită carte este a sfintei biserici a (Bărbant)ului legată în anul 1769 cu 60 mărișii.“ (L. ch.). „Per illustro ac generoso Domino Domino Georgio Godza mihi fratri ex Maramaros de Vanosfalva (=Oncești, jud. Maramureș) 1774.“ „Per illustro ac generoso Domino Petro Paullo Aaronis de Bisztra Fogoro(siensis)“. „Per illustro ac generoso Domino Domino Georgio Godza mihi fratri ex Maramaros de Abrahamus Godza nobilis de Borban (=Bărbant) nobilis 1774 persona.“

F. de gardă — „Această Cazanie s-au legat în anul 1774 cu 80 mărișii.“ (L. ch.). „Per illustro ac generoso Domino Domino Georgio Godza mihi fratri Maramarosiano de Vanosfalva. Anno 1774. Humillis servus Abrahamus Godza.“ „Georgius Ratz nobilis persona actus residens in Borbant An(n)o 1760 unitus greci ritus.“ „Hic liber est ecclesiae testem habeo Deum quis illum furabitur. Magnus jur vocabulis fue fugit lucem sicut Diabolus Crucem quis illum queret hic nomen erit Ratz nominatus Georgius vocatus an(n)o 1800. Nimes Sz. ...“. „Această Cazanie iaste a sfintii bisearicii nostre de la Bărbant cine o va fura sau o va strămuta de la această bisearică să fie afurisit, proclat scris-am eu Georgius Ratz din Bărbant ani de la HS. 1800. Tot omul să știe cum că această cazanie

am cumpărat-o eu Boieriu Andras din Bărăbanț și am dat-o pomană la sfânta biserică din Bărăbanț de pomană pentru sufletul nostru.“ (L. ch.). „Să știe că această sfântă carte anume păucenie au cumpărat-o Boieriu Andraș de la Bărăbanț și o a dat de pomană bisericii rumânești de la Bărăbanț, iară cine s-ar întâmpla să o ia sau să o strămute într-alt loc de la acea(stă) sfântă biserică să fie proclat și afurisit de acei 300 și 18 părinți sfinți care au fost strănși la săbtor în Nekia, vleit 1739 me(s)ița aprilie 23 zile, scris-am eu Popa Niculae de la Bărăbanț.“ (L. ch.).

F. 2—3 — „Fleşer Ionu, subscrierea Fleşer Ionu 1884.“ (L. l.).

F. 239 — „Anul 1667 când au zidit întâi bisereca rumînească în Bărăbanț. Popa Moisi.“ (L. ch.).

F. 297 — „Ioa(n) Nicolaus Pap.“ (L. l.).

F. 319 — „Această sfântă carte ce să chiamă învățătură, este a sfintii beserici cei rumânești din Bărăbanț și cine o va fura să fie proclat și afurisit.“ (L. ch.).

F. 414 — „Scris-am eu Godțe Avram nemeș din Maramurăș din satul Oncești acum lăcuietoriu în Bărăbanț și cantor besericii cei rumînești ounite 1774.“ (L. ch.). „Abrahamus Godza nobilis persona 1774.“ (L. l.).

F. 415 — „Ego Abrahamus Godza nobilis Maramaros de Vanosfalva actu residens in Borband A(nn)o 1774.“ (L. l.). „Această sfântă carte este de pomană la această sfântă biserică a rumînilor scris în anul 1755 die 21.“ (L. ch.). „Cine nu se va osteni nu va dobîndi împărăția lui Dumnezeu.“ (L. ch.). „Cînd s-au pogorit Is. Hs. din ceruri spre pămînt de au mîntuit neamul omenesc din stricăciunea diavolului celui viclean... toți creștini cei ce cunoașteți pe Hs Dumnezeuul nostru care pentru noi s-au răsti(g)nit 1751.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Singura localitate căreia, după cum o dovedesc însemnările, i-a aparținut această tipăritură este Bărăbanț, unde se afla încă în anul 1739, dată de Andrei Boieriu bisericii rumânești. În cursul secolului al XVIII-lea s-au semnat pe foile cărții numeroase personalități din Bărăbanț, relevînd și în acest mod interes față de carte. Dintre aceștia un loc deosebit îl ocupă Petru Pavel Aron.

122. Exemplarul de la Blaj

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu“ din Blaj. Nr. inv. CVR 12.

Paginație — F. t. lipsește; f. 20—405.

(28×17 cm)

Lipsește primele foi pînă la f. 20, f. 298—305 și ultimele foi de la 406—415.

Coperta lipsește.

Primele și ultimele foi sînt franjurate. Blocul cărții s-a conservat bine.

F. 90 — „Georgiu Călugăru a servit ca învățator.“ (L. l.).

F. 120 — „Șerbu Ionuț.“ (L. l.).

F. 271 — „Să se știe că Cazanie aceasta au luat satu pe bani buni, dacă sama banilor nu să știu că n-am fost cându s-au datu bani. Scrisu eu, Popa Ion din Ceie (? cătun al satului Trei Sate, jud. Mureș).“ (L. ch.).

F. 334 — „I. Cărnut, Deal.“ (L. l.).

F. 337 — „I. Calugariu, cantor 1910.“ (L. l.).

F. 391—396 — „Pome(ni)ghi și aceasta să știe că o luat Șarbu Ilie pe doi galbine.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Din transcrierea interpretativă a însemnărilor, ele nefiind date, nu am putut reface itinerariul parcurs de tipăritură de-a lungul vremii. Probabil, ea a fost cumpărată la un moment dat pentru satul Ceie în județul Mureș, trecînd și prin localitatea Deal de lîngă Sebeș, ajungînd pe urmă în bibliotecile Blajului.

123. Exemplarul de la Brîncovenești (Mureș)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1445.

Referințe — DREGHICIU, D., 1980, p. 179—185.

Paginație — F. t. lipsește; f. 6—392.

(29×19 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 6 și ultimele de la 393 pînă la 415; din corpul cărții mai lipsesc f. 106, 112—120, 173, 324, 331. Este legată greșit f. 105, acum la sfîrșitul cărții.

Coperta este din hîrtie.

Corpul cărții este desprins de copertă, numeroase foi desprinse din corpul cărții. Se observă un atac neevolutiv de carii.

F. 56—65 — „Ani(i) D(o)mnului 1759 me(s)ița mai 9 zile în zilele Mării Sale D(omnul) Pavel Aron E(piscopul) Făgărașului s-au cumpărat această oucitelnă de Ionașcu Ion din Potocu (=Deleni, jud. Mureș) și soțului lui Mărie să-i fie pomeană lui și părinților lui Ionașcu Simion și Anuță și tot rodul lui și mărturia iastă anume între Tărnovan Cărstea și Cădară Simion, Șvagăr Onu și Ionașcu Vasile, Tărnovea Ghiorghie, Ionașcu Gligorie să le fie pomeană pînă la noao sămînță și cine va lua această s(fin)ță carte dintraceastă sf(in)ță besearecă a Iaciului (=Brîncovenești,

jud. Mureș) să fie afurisit de 318 de părinți sfinți sau preot sau mire(n) va îndrăzni a o lua dintraceastă sfință beseare(că) să-i fie iarăși afurisit, pomeană vecnică lui Ionașc Ion și fiului lui Vasilie și Grigorie în numele tatălui și fiului și duhului sfânt. Amin.“ (L. ch.).

F. 324 — „Gheorghe Crăciun, paroh, Brîncovenesti 5 sept(embrie) 1928.“ (L. 1.).

Circulația tipăriturii — Exemplarul a fost cumpărat de Ion Ionașcu din Deleni pentru biserica din Brîncovenesti în anul 1759. În anul 1928 o atestă în aceeași localitate parohul locului Gheorghe Crăciun.

124. Exemplarul de la Cărpiniș (zona Cîmpeni)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1100.

Referințe — POPA, I., 1933.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (32×20 cm)

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuieri. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenar compus din ornamente fitomorfe, o cruce ornamentală în centru. Cop. 2 — o compoziție între ornamente fitomorfe de pe cop. 1 și cele geometrice.

Coperta este desprinsă de corpul cărții, primele foi sînt deteriorate.

F. 319 — „Simion Cioflică 3/4 1888.“ (L. 1.).

Circulația tipăriturii — Nu se păstrează mărturii scrise despre circulația acestei tipărituri.

125. Exemplarul de la Cetea

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 487.

Referințe — LUPAN, D. — HAȚEGANU, L., 1974, p. 368—369, nr. 4 b.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (30×19 cm)

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuieri. Cop. 1 — într-un chenar compus din ornamente fitomorfe este scena care reprezintă Bunavestire. Cop. 2 — o compoziție liniară.

Învelitoarea din piele a copertei este uzată, ruptă la cotor. Se observă urmele unui atac de carii, acum neevolutiv. Cîteva foi desprinse din corpul cărții, franjurate la margini.

F. de gardă — „Această sfântă Cazanie ieste a sfintei bisearecii cei neunite din Cechea (=Cetea) 18 martie 1898. Ioann Laslo.“ (L. ch.). „Această sfântă Cazanie iaste a sfintei biserecii greco-orientale din Cetea. Iunie 29, 1865. Prin Ioann Oțoiu.“ (L. l.). „Această sfântă carte ce se chiamă Cazanie iaste a sfintei bisărecii (a) Cechii.“ (L. ch.). „În anu 1904 au fost secetă în toate țările din prejur, nu a plouat de toamna și iarna fiindcă au fost fără zăpadă și n-au plouat de primăvara și pînă toamna. Nu s-au făcut finu nice cucuruzu. Grîurile au fos(t) jos și au ieșit foarte puțin chiar dacă au dat bine. Ferdele dară în toamnă au fost cu grîu cu 3 coroane și 20 de fileri și cucuruz au fost cu 2 coroane și 60 de fileri și vara au fost grîu cu 2 coroane și 60 fileri, cucuruz cu 2 și... fileri, dară în lunile...“ (L. l.).

F. 1—5 — „Această sfântă Cazanie iaste a sfintei bisereci neunite din Cechea. Care s-ar ispiti a o înstreina de la sfântă biserică a Cechii ounul ca acela să fie el afurisit de 318 sfinți părinți. S-au scris prin mine Nicolae Raț, protopop neunit al Bălgradului în anul 1794 iulie 10 zile.“ (L. ch.).

F. 39—41 — „Această sfântă Cazanie iaste a sfintei biseareci din Cechea. Scris-am eu Ioan Raica.“ (L. ch.).

F. 334 — „Scris-am eu Petru Baldea. Ano 1834.“ (L. ch.).

F. 415 — „Scris-am eu Ioan din Cechea. Anul de la Hs. 1778.“ (L. ch.). „Ano 1821, luna ianuarie 23 zi(le).“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat din anul 1778 în localitatea Cetea. Ex librisul bisericii, însoțit de blestem este notat de protopopul Bălgradului Nicolae Rațiu în anul 1794, cel care este semnat și pe *Indreptarea legii* aparținînd aceleiași biserici.

126. Exemplarul de la Cib (*Colecția Olea*)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 415.

Referințe — HAȚEGANU, L. — LUPAN, D., 1979, p. 391, nr. 3 b.

Paginație — F. t. lipsește; 409 f. (25×16 cm)

Lipsesc primele foi nenumerotate, f. 3, 5, 13, 52, 53, 69—72, 112—121, 313—320.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează o încuietoare. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar simplu, o compoziție de mici medalioane florale, unul central reprezentînd scena Răstignirii. Cop. 2 — ornamente liniare.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată, cu zone lipsă. Se observă atac neevolutiv de carii. Primele și ultimele foi sînt foarte deteriorate, tăiate la margini. Blocul cărții a fost consolidat cu ajutorul unor benzi de hîrtie.

F. de gardă — „Rusu Petru, 1875.” (L. 1.).

Circulația tipăriturii — Cartea a făcut parte din colecția lui Sabin Olea din Cib și nu conține alte mărturii manuscrite despre circulația sa.
127. Exemplarul de la Ciugudu de Jos

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 201.

Referințe — MĂRZA, E., 1986 a, p. 71—75.

Paginație — F. t.; (3), 414 f. (28×18 cm)

Coperta din lemn în piele. Pe cotor 3 nervuri profilate. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — în chenare fitomorfe un medalion central reprezentînd sceana Răstignirii. Ornamentele au fost inițial aurite.

Blocul cărții poartă urmele unei restaurări mai vechi. Învelitoarea din piele a copertei este jupuită, uzată.

F. de gardă — „Niculae Onicza, cantor Ciugudului de Susu, anu 1910 ianuaris.” (L. 1.). „Cazanie scrisă în anul 1699. L. Cacovean, 1932.” (L. 1.). „Munteanu Mircea, Turda (jud. Cluj).” (L. 1.).

F. 258—259 — „Cazanie Mann Candinu.” (L. 1.)

F. de gardă 2 — „Aceasta Cazanie s-au reperat de Simion Gligor din Tilișca (jud. Sibiu) în anul 1869 în 29 august st(i)l v(echi) și s-au scrisu prin Alexandru Oniție, cantorele bisericii, fiind parohu Ioan Cacovanu.” (L. 1.). „Vasile Cacovan, curatoru pr(eot) și jude comunal. Hetea Nicolae l(ui) Vasile. Hetea Craciunu. Ilea Gheorghie l(ui) Danilu. Hetea Nicolae l(ui) Danilu. Porca Nicolae, c(t)itori. Ilea Vasilie a ținuti crisnicu și clopotariu. Între mulți a(n)i sa traiasca Crisanu.” (L. 1.).

Cop. 2 — „Niculae Onițiu.” (L. 1.). „Niculae Onicza, cantor inu Ciugudiulu de Susu, anu 1910.” (L. 1.). „Virgiliu Ilian, invațator român de stat. Anul 1919.” (L. 1.).

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat doar la începutul secolului nostru în localitatea Ciugudu de Sus, de unde pe o cale necunoscută nouă a ajuns în apropiatul Ciugud de Jos.

128. Exemplarul de la Cîlnic

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1672.

Referințe — IORGA, N., 1906, p. 128.

Paginație — F. t. lipsește; f. 4—390.

(27×17 cm)

Lipsesc f. 36, 78—79, 356—361, 391.

Coperta este din lemn, învelitoarea din piele lipsește. Cotor pe 4 nervuri profilate.

Se păstrează numai cop. 1, lipsește învelitoarea din piele și de asemenea lipsește cop. 2. Se păstrează urmele unui atac intens de carii, numeroase foi sint desprinse din blocul cărții.

Cop. 1 — „...Cazanie... în anu 1822 în luna f(ebruarie) 22 zile.“ (L. l.).

F. 92 — „Elie Reon studentu în 9 clase 1855 în 19 ianuarie.“ (L. ch.).

F. 153 — „Am scrisu în luna lui ianuarie în 19 zile 1855 fiind preoți George Reon și George Pop. Elie Reon studentu în...“ (L. ch., l.).

F. 182—183 — Aceasta carte ce să cheamă Căzanie iaste a bisăricii neunite din Nogludoș (=Ludoșul Mare, jud. Hunedoara) 1839 fevruarie 25.“ (L. ch.).

F. 325 — „George Micu.“ (L. l.).

F. 297—336 — „Să să știe... cărții precum că o au cumpărat Iuan Munteanul de la Ludoș (jud. Hunedoara) cu șasesprezece florinți și o au dat besearecii de la Ludoș ceii neunite ca să-i fie întru pomenire veacinică lui și la tot neamul lui și cine o ar dezrădăcina de la acea sfintă neunită besearecă să fie anatema. Anul 1765 fevruarie 23 zile fiind protopop popa Ioan Dobrota de la Poiana (jud. Hunedoara?) și am scris eu popa Ioan de la Apoldu de Jos (jud. Sibiu) în casa lui Coman Munteanul fiind jude Mihaiu Fulea, jurați Israilă Berghezanul și Văsălie Nan.“ (L. ch.).

F. 354 — „Am scris la anu D(o)mnului 1869 Stefan cantoru Stefan Luca din Ludoș neunit.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Cartea a fost cumpărată în anul 1765 cu 15 florinți pentru biserica din Ludoș. Exemplarul a fost atestat și în anii următori în aceeași localitate. Nu se păstrează mărturii scrise legate de calea parcursă spre Cîlnic.

129. Exemplarul de la Corna (I)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1048.

Paginație — F. t.; (3), 415 f.

(29×18 cm)

Coperta este din lemn în piele. Cotor pe 4 nervuri profilate. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — în chenare compuse din ornamente

fitomorfe, o compoziție din medalioane dispuse în formă de evantai, un medalion central reprezentînd scena Răstignirii. Cop. 2 — are o compoziție asemănătoare, medalionul central este compus din ornamente fitomorfe. Ornamentele au fost aurite.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată, lipsesc părți din ea. Se observă urmele unui atac de carii, actualmente neevolutiv.

Cop. 1, f. 415 — „Văleatul 1735 de (an) să să știe și această de cîndu amu vinitu eu popa Ionu dinu Buciumi și o am lăsatu până în zua de astăzi la mesița aprilu 20 și șaptea de zile.“ (L. ch.).

F. de gardă — „Acsasta sfînta Căzanie iaste a sfînti bisericei din Bucsum Muntarii, ano 1864, ianuarie în 23 de zile șup ștăpineri innaltului si Împăratului nostru Iosivu Frantiscus.“ (L. l.). „Scris-am eu Pop Paulu din Muntari.“ (L. l.). „Prișasna. Okiul inimii mele se rădicu catra Tine nu trecse cu vedere putine me suspine în csasul cînd va judeca fiul tău lume fi mie acoperemintu si ajutatoare aleluia. Vasilie Corpade in-vatiatoru.“ (L. l.). „Nicolau Socaciu, docente gr. or. în B(ucium) Muntari, 1870—1871.“ (L. l.).

F. 392 — Jenchea Aureliu, înv(ățător) 1904—1905 B(ucium) Muntari.“ (L. l.).

F. 415 — „Aceasta sânta Căzanie este s(fin)tei biserici gr. or. din Bucium Muntari. Mărire ție Doamne celui ce ne-ai arătat lumina cu întruparea fiului tău. Amin. Ioan Catetiu.“ (L. l.).

F. de gardă 2 — „În anu 1923 au vinit multe mușite rele și au facutu multa paguba în vite Ioan Macaveiu cantor.“ (L. l.). „Scris-am eu cel mai de jos numitu Macaveiu Macarie de la Muntari Falva (=Bucium Muntari) la anul 1810 la apa Vavilonului jăluind la țara Domnului, acolo șăzusem și plînsesem la voroava ce ne strînsăm.“ (L. ch.). „Bucium Muntari la 29/VIII 1911 Ioan Catetiu. Cruci tote ne închinăm Hristoase santa învierea ta o lăudăm și o mărim.“ (L. l.). „În anu 1928 în ziua de Rusalii au înghețiat și au brumat. Bucium 3 iunie. Macaveiu cantor.“ (L. l.).

Circulația tipăriturii — Popa Ion din Bucium atestă cartea în această localitate în anul 1735. Prezența exemplarului în Bucium Muntari este consemnată în mai multe rînduri pînă și în anul 1928. Nu se cunosc împrejurările în care cartea a ajuns la Corna.

130. Exemplarul de la Corna (II)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1040.

Paginație — F. t. lipsește; f. 185—284.

(28×18 cm)

Se păstrează doar fragmentul menționat mai sus.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — în chenar cu motive fitomorfe se află o compoziție compusă din medalioane florale, o cruce stilizată în centru. Cop. 2 — aceleași ornamente. Ornamentele au fost inițial aurite.

Coperta este deteriorată, cu urme de carii. Se desprind foi din blocul cărții.

Circulația tipăriturii — Nu conține mărturii despre circulație.

131. Exemplarul de la Craiva

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1847.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (29×18 cm)

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează o încuietoare. Cop. 1 — în chenare simple un medalion central reprezentându-l pe Regele David. Cop. 2 — o compoziție liniară. Ornamentația a fost inițial aurită.

Atac intens de carii în copertă. Foile sînt consolidate cu ajutorul benzilor de hîrtie.

F. 286 — „Trifan Anton.“ (L. ch.)

F. de gardă — „Toate cuvintele lui D(umne)zeu sunt drepte și înțelepte... Prin mine, Trifan Anton, Craiva, 21 I 1939.“ (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat în Craiva doar în anul 1939 de Anton Trifan. Cartea nu conține alte mărturii documentare.

132. Exemplarul de la Cugir

Se păstrează în biblioteca parohială de la Cugir II.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 415 f. (29×18 cm)

F. 413 este greșit legată după f. 415.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează o încuietoare. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cotorul din piele este înlocuit cu pînză. Cop. 1 — în chenar fitomorf 4 medalioane figurale în colțuri iar în centru o cruce stilizată. Cop. 2 — aceeași compoziție ornamentală, un medalion figural central deteriorat.

Lipsesc părți din învelitoarea de piele a copertei. Se păstrează urme de carii în coperta și blocul cărții. Ultimele foi foarte deteriorate, consolidate cu benzi de hîrtie.

Circulația tipăriturii — Exemplarul nu conține mărturii documentare.

133. Exemplarul de la Cunța

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1390.

Paginație — F. t. (2), 414 f.

(30×17 cm)

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează doar urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — în chenare fitomorfe 4 medalioane, în centru urmele unui medalion figural, deteriorat. Cop. 2 — o compoziție ornamentală din chenare și medalioane mici florale.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată, lipsește partea de pe cotor. Blocul cărții se desprinde, mai ales la sfârșitul cărții, se observă încercări de restaurare ale foilor.

F. 19 — „Conța 1883.“ (L. ch.)

F. 56 — „Koncza Kis Enyedi Janos Alsó Fehérmegye.“ (L. 1. ștampilă)

F. 105—112 — „Să știe că această Poucenie iaste a satului Conții (=Cunța) și cine s-ar ispiți a o înștrăina de la satulu nostru să fie afurisitu de sfintele săboară iproci m(e)si(t)a aprilie 1 zi vleatul 1728.“ (L. ch.).

F. 272—286 — „Aciastă carte ce să chiamă Ucitelna tipărită Mitropolia Bălgradului iaste cumpăra(tă) de satu în Daia în vreme protopopului Ghiorghe Dăian și s-au întărit în zilele protopopului Petru Dăianulu, iar cine s-ar scula să vânze pe bani nu întraltu chip să potipească (pățască) să fie blestematu și anatema. Scris-am eu protopop Petru.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul este cumpărat pentru satul Daia Română în timpul protopopului Gheorghe Dăianul care a funcționat spre sfârșitul secolului al XVII, deci a fost achiziționat la scurt timp după tipărire. În anul 1728 îl cumpără sătenii din Cunța pentru biserica lor, unde va rămîne și în continuare.

134. Exemplarul de la Daia Română

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1115.

Referințe — POPA I., 1933; CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 d, p. 138—141; DREGHICIU, D., 1980, p. 179—185.

Paginație — F. t.; (3), 411 f.

(29×18 cm)

Lipsesc f. 5, 12—15, 23, 108, 343, 356 și ultimele foi.

Coperta este din lemn în piele. Există doar urme de încuietori. Cop. 1 — în chenare din ornamente fitomorfe, un medalion central repre-

zentind scena Bunavestire, înconjurat de vrejuri florale. Cop. 2 — în chenar fitomorf, ornamente simple în forme geometrice.

Învelitoarea din piele a copertei prezintă mari lipsuri de material, cotorul este rupt, foile sînt desprinse din blocul cărții. Cartea a fost restaurată, probabil, încă spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

F. 103—107 — „Această Păucenie este rămasă de răpăusatul în domnul protopop și notareș Pătru de la Daia acum este a ficiorilor lui. Scris-am eu protopop Gheorghe Dăian în 1730 octomvrie 9 zile.“ (L. ch.)

Cop. 2 — „Această s(fintă) carte este a s(fintei) bisăricii ounite din Daia acum supt preoția Popii Antonie. Scris februarie în 11 zile 1833. Georgie den Dallya.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea a aparținut familiei de intelectuali, notari și protopopi de la Daia. Rămasă, probabil, de la protopop și notar Gheorghe de la Daia care a fost unul din cei ce au finanțat tipărirea *Chiriadodromionului*. Acest nume îl poartă și alți descendenți de familie, autorii însemnărilor de la 1730 și de la 1833.

135. Exemplarul de la Drîmbar

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 48.

Referințe — MĂRZA, E., 1986 a, p. 71—75.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (32×19 cm)

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează doar urme de încuietori.

Învelitoarea din piele a cărții este deteriorată; de pe coperta inferioară lipsesc părți de piele; cotorul este rupt. Se desprind caiete și foi din blocul cărții.

Circulația tipăriturii — Nu se păstrează mărturii documentare.

136. Exemplarul de la Galda de Jos

Cartea se păstrează în biblioteca parohială de la Galda de Jos.

Referințe — POPA, I., 1933; GRECEANU, E. — CRISTACHE-PANAÎȚ, I., 1986, p. 325; MĂRZA, E., 1979, p. 343, nr. 1.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (27×17 cm)

Coperta este de lemn în piele brună. Se păstrează doar urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate.

Cartea s-a conservat în condiții bune.

F. t. — (3) — „Ot sazdania mira 7222 (1714) a ot rojdestva Ch(risto)-vo 1714 m(esița) iunie 18 într-această vreme fiind 93 (?) ani de când am fost eu Popa Ștefan ficiorul Popei Preda preotul Găldeanilor ... la începutul Cazaniilor, Glasurilor și Evangheliilor când trebuie să zică. Om de 46 de ani am fost când am scris, într-acest an au început neanții ... cetatea Bălgradului și au stricat multe case care au fost aproape.“ (L. ch.)

F. 1—19 — „Anii Domnului 1701 noem(brie) 9 zile de aceasta să știe cum să cade a ști precum au lăsat Gliga Petru la ceasul morții sale să cumpere pe seama bisericii Gălzii unde-i și el îngropat unde e hramul Rojdestovovși și s-au dat această carte anume învățătoare la toate duminici peste an și la praznice mari. Să-i fie pomeană pentru sufletul său anume Pătru și banii au dat pe carte Petcă 15 florinți bani ungurești și s-au luat de la Mihai Tipograful muierea lui Gliga Petru și ca să pome-nească pomenit(ul) G(ospod)in pe care popa sau om va vinde cartea aceasta pre bani sau o va lua de la biserica Gălzii de Jos acela om sau popa să fie proclat și afurisit de treisute și 18 de părinți sfințiți de dom-nul Hristos din Nicheia. Prin Popa Ștefan.“ (L. ch.)

F. 415 — „Eu Popa Ilie din Galda de Jos am făcut poruncă locului fiind biserica Gălzii săracă am pornit la anu 1784 la cules(ul) viilor și am strîns de pomană de la oameni must pe sama bisericii 37 de fierii și care cite a vrut a da și am vîndut vin și am luat pe vin 17 ... Popa Georgie.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată încă din anul 1701 la Galda de Jos, cumpărată fiind direct de la tipograful Mihai Iștvanovici de soția lui Gliga Petru să fie de pomană bisericii Gălzii. La 1714 intervine cu o însemnare popa Ștefan din Galda de Jos, un cărturar din rîndul „celor mici“, care consemnează începerea distrugerii cetății princiare de la Alba Iulia. Cartea va rămîne pînă în zilele noastre în aceeași localitate.

137. Exemplarul de la Galda de Sus

Se păstrează în biblioteca parohială de la Galda de Sus.

Referințe — MÂRZA, E., 1979, p. 358, nr. 67; CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 d, p. 138.

Paginație — F. t.; (3), f. 2—414.

(30×20 cm)

Lipsește f. 1, 415.

Coperta este de lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuietori. Cotorul este pe 4 nervuri profilate. Pe ambele coperte chenare fitomorfe, cu o compoziție geometrică în interiorul lor.

Coperta este deteriorată. Învelitoarea din piele a copertei cu mari lipsuri de material. Ultimele foi din blocul cărții sînt franjurate.

Passim — „Boltea Axente cantor.“ (L. 1.)

Cop. 2 — „Simion Micu cantor 1878.“ (L.1.) „Emilian Sandru 1901.“ (L. 1.)

Circulația tipăriturii — Mărturiile documentare nu oferă informații despre circulația cărții.

138. Exemplarul de la Geoagiu de Sus

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 789.

Referințe — IORGA N., 1906, p. 106;

Paginație — F. t.; (3), 414 f.

(30×19 cm)

Lipsește f. 415.

Coperta superioară este din lemn în piele, cea inferioară din carton presat învelit în pînză. Cotor pe 4 nervuri profilate. Se păstrează urme de încuietori. Cop. 1 — chenare fitomorfe, în interiorul lor 4 medalioane figurale în colțuri, unul mai mare central. Scenele nu se mai deslușesc. Ornamentele au fost inițial aurite.

Coperta superioară se desprinde, lipsesc părți din piele. În copertă se observă urmele unui atac de carii, acum neevolutiv. Restaurări mai vechi în blocul cărții și la copertă.

Cop. 1. — „Această carte este a besereci Geoagiului.“ (L. ch.) „În vara anului 1912 au fost ploaie multă din destul mai ales în tomne erau înfricosat oameni de atita ape, Muresul nu l-au mai pomenit nime vrodade asa mare. Vinurile n-au fost de nici o treaba Cetean Safian.“ (L. 1.) „În anul 1948 în 14 zile ale luni april au fost o ceața incit nu s-au vazut nici magura Geomalului iara dupa aceasta în 27 zile ale acestei luni au inghetiat cu zapada mare toți pomii și padurea incit n-au ramas nimic din pome.“ (L.1.)

F. 5—9 — „Această sfîntă Poucenie o au cumpărat-o Samoil de la Geoagiu și o dat-o la besereca lor eră cine o-re fura de la besereca lor ca să fie afurisit (de) 318 de părinți sfînți de la Nicie. Roj(destvo) 1740 7249 în mai 3 d(ile).“ (L. ch.)

F. 271 — „Acestea cărți anume a besereci(i) sînt întie Măneiu, a doua Prasău, a treia Evanghelie, a patra Triodul a cincile Poucenie, a șa-

sele Orolo(ghion), al șeptele Letorghie, al optele Strastnicul, al noale Pro-povedanie. Aceste cărți le-am scrisu Popa Samoil de la Geoagiu și au fost și Petrian și crâșnicul satului anume Crăciun și Teș Iancul și Teș Ion roj(destvo) 1740 7249 în mai 3 z(ile).“ (L. ch.) (fig. 47).

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată la 1740 în localitate, cum-părată fiind de popa Samoilă. Acesta alcătuiește și un act impor-tant, trecînd într-o listă toate cărțile care au aparținut la acea dată bisericii Geoagiului de Sus, un lăcaș de tradiție bisericească și culturală.

139. Exemplarul de la Gîrbova (zona Sebeș)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1465.

Referințe — DREGHICIU, D., 1986, p. 203—209.

Paginație — F. t.; (3), 414 f.

(29×18 cm)

Lipsește f. 415.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează încuietorile, însă deteriorate. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — un chenar compus din ornamente fitomorfe, rozete florale în cîmpul interior, în centru o cruce stilizată. Cop. 2 — ornamente asemănătoare cu cele de pe cop. 1.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată; ornamentele sînt pe cale de dispariție. Se observă un atac de carii în întreaga carte. Foile sînt întărite cu benzi de hîrtie; numeroase foi desprinse din blocul cărții.

F. (3)—23 — „Să știe de aceste 2 sfinte cărți anume sfinta Evanghe-lie și Sfinta Poucenie că i a lui Popa Oprea cu preoteasa mea Maria le închinăm sfintei beseareci aceștia a noastră beserească la Răchita de po-mană și prețul lor iaste cumpărarea f(lo)(r)(i)nți 39 făr(ă) 1,40, precum au muncit unchii noștri de au întemeiat, noi încă să ajutăm și (să) stea aceste 2 sfinte crăți (sic!) în besearecă cărsnicul să le poarte de grije și să fie slobod tot preotul și cetețul a sluji de pe iale iar care preot sau ce-tețu ar ocoli cărțile acestea 2 și n-ar ținea de pre iale slujba lor și are sta iale închisă și are umbla după alte crăți împotriva lor să aibă plată de la Domnul sau cine s-are scula să le fure sau să le vînză dă aci, acela să fie blestemat și afurisit de 318 sfinți părinți cei din Necheia, deci eu Popa Oprea și Maria preoteasa mea, poftim ca să ne fie pomană noao și neamu-lui, părinți, frați și cine ne slujescu noao 1714 mar(tie) în zil(e) 13. Alta tot după moartea noastră lăsăm via jumătate iar sfintei beseareci, iar cine va fi crâșnic, acela să poarte de grije să o dea să o lucre în parte. Să știe iată iar eu Popa Oprea și cu preoteasa mea Maria lăsăm după

moartea noastră amândoua fănațale dale bune de supt Cornea pă sama sfintei beseareci de pomeană, deci preoții care vor fi slujitori aceștii sfintei beseareci aceia să le agonisască pe sama lor, iară ei să fie dator cu porunca Domnului grăesc ca să ne pomenească. Alta tot după moartea noastră lăsăm via jumătate lor, sfintei beseareci, iar cine va fi creznic, acela să o lucre în parte, partea lui să și-o ia, iar pe partea besearecii să o grijască foarte cu treabă să o pue în sama besearecii. Deci cine n-are asculta aceastea, au frăție, au strein lăsăm cu blastăm. Fănăciorul den prelunci iar crăznicul să-l cosască în parte, partea lui să și-o ia iar partea besearecii să cumpere tămăe.“ (L. ch.)

F. (3)—18 — „Iară să se știe că această sfintă Căzanie să deleleagă de afurisane care s-au pus de Popa Oprea din Răchită fiind închinată sfintei bisearici a Răchitii, iară la Anul 1792 cumpărîndu-să nește Meneae de ceale mari la biserica Răchitii, s-au dat această Căzanie la Ioan Popovici din Săliște, pentru Meneae în prețul 14 florinți, adecă s-au schimbat cu Meneae și Ioan Popovici au dat această Căzanie la biserica Gîrbovii Săsăști în prețul acestor 14 de florinți și s-au dat bani pe această carte din lada bisearecii Gărbovii, 12 florinți și 2 florinți de la nește creștini de oameni. Să fie această carte a bisearicii Gărbovii, că iaste dată și deslegată de blestem de Popa Ioan din Răchită și de neamul Popii Oprea. Dumnezeu să-i pomenească să-i fie pomeană în veaci, amin.“ (L. ch.)

Cop. 2 — „George Câmpian scrie, 2 oameni buni la zioa la Fteodor (sic!) la anu 1887.“ (L. 1.) „Saie Illie Oprisc, scolaru.“ (L. 1)

Circulația tipăriturii — Cartea a dat-o de pomană bisericii din Răchita popa Oprea și preteasa lui, Maria, în anul 1714. În anul 1792 a fost schimbată pe niște *Mineie* și prin mijlocirea lui Ioan Popovici din Săliște a fost dată bisericii din Gîrbova. Ea va rămîne și în următoarele secole la Gîrbova de Sebeș.

140. Exemplarul de la Hăpria

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1391.

Referințe — DREGHICIU, D., 1980 b, p. 179—185.

Paginație — F. t. lipsește; f. 4—412.

(30×19 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 4 și f. 413—415.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuieri. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare compuse din ornamente fitomorfe, compoziție care se repetă într-o cruce centrală. Cop. 2

— aceleași chenare care încadrează niște motive geometrice. În interiorul ambelor coperte se păstrează câte o fișie dintr-o tipăritură în limba slavonă cu peste 30 rînduri pe pagină.

Învelitoarea din piele a copertei se desprinde de pe scoarța de lemn. Blocul cărții este desprins de copertă; la sfîrșitul cărții cîteva foi desprinse.

F. 62 — „Să știe că această carte Păucenie iaste a mea a popii Toaderu din Orăștie mică (?) și am scris eu Popa Toader anii domnului 1738 avgust în 13 zile.“ (L. ch.).

F. 121 — „7243 (1735) dină-ceputul lumii iară dila nașterea lui Hs 1742 (sic!) de ani.“ (L. ch.).

F. 157 — „Scris-am eu popa ... din Orăștie jud. Hunedoara aceasta carte iaste a mea de moșie.“ (L. ch.).

F. 169 — „Toaderu de moșie.“ (L. ch.).

F. 192 — „Să să știe că această sfință care iaste a Popii Toaderu din Orăștie și cine are fura-o să fie afurisit.“ (L. ch.).

F. 409 — „Să să știe că această carte iaste a popii Toaderu din Orăștie și că de moșie.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată la anul 1735 (1742?) în Orăștie, în proprietatea lui popa Toader.

141. Exemplarul de la Hopîrta (I)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 83.

Paginație — F. t.; (3), 415 f.

(29×19 cm)

Lipsește f. 412.

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează urme de încuietori. Peste cotor și o parte din copertă s-a aplicat o fișie de piele necorespunzătoare care acoperă și ornamentele.

În copertă se află cîteva urme de carii. Mai multe foi sînt franjurate, ultimele se desprind din blocul cărții.

Cop. 1 — „Și cris-amu e vai de mine ca vai de tine sâmu dai o fear-delă de mălai și.“ (Însemnarea nu mai continuă — l. ch.).

F. de gardă — „Probatio chalami per mae Athana(siae) ...“. (L. l.).

F. 4 — „Popa Vasilie.“ (L. ch.).

F. 239 — „Creștine aceasta dumnezeiască carte iaste a lui Simionu popi(i) Niculae de la Uioara (=Ocna Mureș).“ (L. ch.).

F. 271 — „Rămășiță baniloru ce s-aru cade să m-o de Petru Cuna 1780.“ (L. ch.). „Cris-am eu diacu satului de la Uiora pentru rămășița baniloru.“ (L. ch.).

F. 298—304 — „1766 ani(i) Domnului această carte s-au dat pe sama popii Niculae din mână lui Șuteu Bucur pi(n)tru sufletu lui și pi(n)tru truda preotului ce s-au trudit să fie a lui în veci și cine oru lua să fie anatema.“ (L. ch.).

F. 409 — „Să știe că mi s-o da(t) de la sări(n)dariu . . . 8 mărieși 8 de la Simionu 8 Văsiu Petru . . . copilu.“ (L. ch.). Însemnarea a fost mutilată la relegarea cărții.

F. 410 — „Simion popi(i) Niculae au scrisu 1781.“ (L. ch.).

F. 413—414 — „... de la Uiora și cine s-ar întâmpla să o însufle (să fie anatema. Cris-amu e(u) Popa Ionu de la Micoșlaca.“ (L. ch.).

F. 415 — Scris-am eu Chirilă de am cercatu on condeiu.“ (L. ch.). „Scris-am eu Oprea Popa de am cercat oun condeiu forte frumos găsin-du-o și am scris Ghiorghia.“ (L. ch.). „Scris-am eu Gavrilă pentru rîndul aceștii cărți să să știe că iaste a satului acestuia 1754.“ (L. ch.). „Să știe că întraces an 1733 au tunat în luna lui martie în 15 zile sara pisal erei Savul Otverem.“ (L. ch.).

F. de gardă 2 — „Anii de la Hs. cându o muritu maica noastră Mă-r(i)uță preutesă lapăvița (?) 1788.“ (L. ch.).

„Ca să știe și aceasta că au venitu la mine și n-amu avutu să le dau de gheuntu (sic!) și de mîncatu fără numai mămăligă și cu chisăliță.“ (L. ch.). „Această carte este a lui Simion diacu rămasă de tatăl meu, cumpă-rată în (a)nul 1759, legată în (a)nul 1783. Iară cine s-ar întâmpla să o fure să fie anatema.“ (L. ch.). „Hic liber est meus, testis est Deus quis illum querit nomen hic erit Pop natus Simion vocatus. Et liber hic com-paratus MUjvár (=Ocna Mureș) 1784.“ (L. l.). „Cris-amu diacul satului de la Uiora.“ (L. ch.).

Cop. 2 — „Cris-am eu Simion pentru aceasta carte ca pentru aceasta am și crisu ca să nu știe nime slobodu să o e că este a me de la tată meu cu toată cheltuiala lui și aceasta să să știe că-i legată a doo oară și am datu șasă mărieși și cine s-ar întâmpla să o fure să-i plăte(a)scă Dumnezeu.“ (L. ch.). „Tamen erit Balasfalvae.“ (L. l.).

Circulația tipăriturii — În anul 1733 este atestată cartea în satul Odverem, prin erei Savul. În anul 1759 va trece în proprietatea diacului Si-mion de la Uioara care menționează și relegarea ei în anul 1783.

142. Exemplarul de la Hopârta (II)

Se păstrează în colecția de carte românească de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 84.

Paginație — F. t.; (3), 415 f.

(29×18 cm)

Coperta este din lemn în piele brună cu urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Ornamentele de pe copertă nu se disting. Coperta este deteriorată; nu se mai păstrează cotorul. Sînt urme de carii în copertă și în blocul cărții. Numeroase foi sînt desprinse din blocul cărții și franjurate la margini.

F. (2—3) — „Această Căzanie iaste a lui Ioan Mezei.“ (L. ch.).

F. 162—163 — „Scris-am ego Poppa Nicolaus Marian 1792.“ (L. ch., l.).

F. 415 — „În 5(11) (1)881 mi-am ocupatu postul de cantore invatiationu in comuna Hopârta.“ (L. l.).

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat în anul 1881 în satul Hopârta.

143. Exemplarul de la Izvoarele

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1243.

Referințe — MÂRZA, E., 1983, p. 217.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 415 f.

(28×19 cm)

Coperta este de lemn în piele brună, cu urme de încuietori. Cop. 1 — în chenare ornamentale o cruce stilizată. Cop. 2 — în chenare fitomorfice o mică cruce stilizată. Ornamentele au fost inițial aurite.

Coperta este deteriorată, cu lipsuri de piele și de scoarță. În întregul volum sînt urme de carii.

Cop. 1 — „În anulu 1882/3 scolariu s-au regulatu fondul scolariu prein mine subscrisulu si epitropi Ioan Chiscuca si G. Cristea cand s-a aflat intr-o stare de 366 de ferdere trei sute seasă deci si siase ferdere cucurudiu, la care au remasu Ursa Vasilie respunsabilu, si dinsulu au avutu a le preda in mana coratorului Gligoru Cristea Bedeleu 1884 22/II Stefan Otta.“ (L. l.).

F. de gardă — „Stefan Bedeleanu 1895/6.“ (L. l.). „În anulu 1882/3, 1883/4 scolariu au fost invatatoriu in comuna beserecească Bedeleu (=Izvoarele) Stefan Otta.“ (L. l.). „In anul 1892 s-au sfintit aceasta sfinta bisereca in luna lui septe(m)brie in 26 prin protopopul Ioan Danciu si prin mai mulți cinstiți preoți. Prin mine Todor Simon.“ (L. l.).

F. (2) — „1779 cînd au făcut...” (L. ch. — însemnarea a fost mutilată la relegare.)

F. 2—8 „Să se știe că această Cazanie s-au cumpărat cu bani sătești și s-au dat pe sama s(fintei) beseareci a Bedeleului. Iară cine s-ar ispiti a o fura sau a o înstreina să rămîie supt afurisania celor 318 părinți de la Nechia.” (L. ch.).

F. 254—255 — „Aceasta sfinta biserica s-au edificatu in ani 1891 si 1892 si fiindu gata cu ajutoriul lui D(umne)zeu s-au si sfintitu in anulu 1892 septembrie in 26 de protopopulu Ioan Danciu si de alti preoti.” (L. l.).

F. 271 — „Eftimie Muntean paroh Bedeleului 1857.” (L. ch.).

F. 367 — „Cela ce .va ceti aicea va avea datorie a pomeni pe Andrei Popovici feciorul răposatului Popii Simeon din Bedeleu și am scris pînă am venit din Țara Rumânească. Iarăși mă rog frățiorule ca cetînd să nu ocărești sau să blestemi ca să nu fi părtaș blestemului ci să zici D(oa)mne Dumnezeule iartă-i și miluiește și-i odihnește pe care din ei vor fi răposat ca și tu să fi ertat de noi și de D(u)mnezeu. Al dumitale rămîiu plecat Andrei Popovici cantor feciorulu răposatului preot Popii Simeon, nepot răposatului Popa Ioan și Pop Todor din Bedeleu 1788 martie 25.” (L. ch.).

F. 368—369 — „1848 au mers feciori la vătav.” (L. ch.).

F. 415 — text religios cu litere chirilice.

F. de gardă 2 — „În anulu 1884 au fostu preotul în Bedeleu Eftimiu Munteanu.” (L. ch.). „La anul 1886/7 scolariu am fost eu Ioanu Vessa inveția(tor).” (L. l.).

Cop. 2 — „În anulu 1892 s-au sfintitu aceasta sfinta biserica in 26 septembrie prin protopopu Ioan Danciu si mai multi preoti.” (L. l.).

Circulația tipăriturii — Însemnările atestă cartea în localitatea Bedeleu, astăzi Izvoarele. Începînd de la Popovici Andrei în 1788, prin Ștefan Otta, învățător în jurul anului 1882, Eftimiu Munteanu de la 1884 și Ioan Vessa care a fost învățător în anul 1886/7. La 1892 Todor Simon anunță sfințirea bisericii din localitate.

144. Exemplarul de la Lancrăm

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2212.

Referințe — IORGA, N., 1906, p. 121; DREGHICIU, D., 1979, p. 369—373; Idem, 1986, p. 203—209.

Paginație — F. t.; (3), 415 f.

(29×18 cm)

Coperta este din lemn în piele; se păstrează încuietorile. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar cu ornamente fitomorfe, un medalion central reprezentînd scena Răstignirii, în 4 colțuri medalioane mici florale. Cop. 2 — ornamente fitomorfe dispuse în benzi, fiind intercalate între ele cîteva medalioane florale. Ornamentația a fost inițial aurită. Coperta datează din anul 1852.

Coperta este bine conservată; din blocul cărții se desprind caiete și foi. În întreaga carte sînt urme de carii.

F. de gardă — „S-au legat aceasta Căzanie a s(fintei) biserici din Lancrăm la anul (1)852 din 31 martie.“ (L. ch.).

F. 3—22 — „Să să știe că această sfîntă Păucenie iaste a Popii Ionică den Lancrăm și a ficiorilor lui și de s-ar perde și să o afle și să o tăgăduiască să fie afurisit de trei sute 18 părinți sfinți.“ (L. ch.).

F. 62 — „Această Păucenie i a Popii Gherman din Lancrăm și o am dat feciorului meu lui Ionaș.“ (L. ch.).

F. 103 — „Alixandru Patriarhul Țarigradului, 30 avgust.“ (L. ch.).

F. 143—144 — „Această s(fin)tă Păucenie iaste a Popii Avram.“ (L. ch.).

F. 414—415 — „Cînd am luat aciastă Păucenie au fost ani(i) D(o)m-nului 1701 m(esi)ți de(cem)vrie 21 a popii Gherman și o am dat feciorului meu, lui Ionaș.“

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat de timpuriu în Lancrăm, fiind cumpărat la 2 ani de la tipărire, în anul 1701 de popa Gherman pentru feciorul său Ionaș. Aflat în patrimoniul bisericii din localitate, se va relega în anul 1852.

145. Exemplarul de la Livezile

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 969.

Paginație — F. t.; (3), 415 f.

(24×17 cm)

Lipsește f. 388.

Coperta este din lemn în piele brună; se păstrează încuietorile, însă numai cea inferioară este în stare de funcționare. Cotor pe 3 nervuri profilate. Cop. 1 — între două rînduri de chenare ornamentale, medalioane mici cu motive antropomorfe și florale. În interiorul chenarului mai mic, un medalion central reprezentînd scena Răstignirii, în colțuri medalioane cu cei 4 evangheliști. Cop. 2 — în interiorul chenarului ornamental o cruce centrală stilizată, în jurul ei medalioane antropomorfe și florale de pe cop. 1.

Blocul cărții împreună cu coperta au fost tăiate aproape la dimensiunea oglinzii paginii. Cotorul este rupt și învelitoarea din piele se desprinde de pe amândouă coperte. Caietele sînt desfăcute.

Circulația tipăriturii — Cartea nu conține mărturii documentare.

146. Exemplarul de la Loman

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1494.

Paginație — F. t.; (3), 415 f.

(26×18 cm)

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează încuietoarea superioară. Cop. 1 — în chenare compuse din ornamente fitomorfe, o cruce centrală stilizată. Cop. 2 — un chenar ornamental simplu. Ornamentele sînt aurite. Coperta a fost executată în anul 1880.

Cartea a fost restaurată empiric. Blocul cărții este deteriorat; se desprind foi și caiete la începutul și sfîrșitul cărții.

F. de gardă — „Această carte s-au legat a doa ora de Maței Stancu ... Ponoru in anu 1880 Miklos.“ (L. ch., l.).

F. 415 — „1746 ianuarie în sapte spră zece zile s-au născut Antonia.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Însemnarea din anul 1746 nu oferă informația despre localitatea în care s-a însemnat. La 1880 se anunță restaurarea cărții de Maței Stancu din Ponor. Nu cunoaștem calea parcursă de carte spre biserica din Loman.

147. Exemplarul de la Luduș (Mureș)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1475.

Referințe — DREGHICIU, D., 1980 b, p. 179—185.

Paginație — F. t.; (3), 414 f.

(30×20 cm)

Inversate f. 274, 275. Lipsește ultima f. 415.

Coperta este executată din carton presat învelit în pînză neagră; cotor din piele neagră. S-a restaurat în jurul anului 1847.

Blocul cărții a fost consolidat cu ajutorul unor benzi de hîrtie.

F. 8—14 — „Această Cazanie este a s(fintei) biserici din Maroș Luduș (=Luduș) cine ar vrea o înstrăina să fie anatema maranata. Scris-am eu Graur Ioann parohul Maroș Ludușului Ani 1844.“ (L. ch.).

F. 3—7 — „Anii domnului 1729 m(e)s(i)ța noem(brie) eu Popa Gheorghe ot Bogata am vândut carte anume Păucenie și o am vândut în 20 florinți bani gata de arjintu. Nime să nu o poată scoate că o am dat-o lui popa Gheorghie din Luduș. Mărturie Blaga diacul, Jourca Niculae feciorul popii din Șpălnaca și am scris eu popa Gheorghie ot Bogata (jud. Mureș).“ (L. ch.).

F. 20—21 — „Neculau Popp 1895 14/9.“ (L. l.).

Circulația tipăriturii — Cartea a fost vîndută în anul 1729 de popa Gheorghe din Bogata popii Gheorghe din Luduș, unde s-a păstrat pînă în zilele noastre.

148. Exemplarul de la Mănăstur (Arad)

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 550.

Referințe — HAȚEGANU, L. — LUPAN, D., 1979, p. 392, nr. 3 d.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 412 f.

(30×19 cm)

Lipsesc f. 401—403, 413—415.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 5 nervuri profilate. Se păstrează numai coperta superioară, 2 rinduri de chenare florale și fitomorfe, în interior 4 medalioane cu cei 4 evangheliști și un medalion central reprezentînd scena Răstignirii. Ornamentele au fost inițial aurite.

Coperta inferioară lipsește. Învălitoarea din piele este deteriorată, cu zone lipsă. Se observă un atac de carii neevolutiv în copertă și primele foi.

F. 293 — „Andreiu Petru cleric în curs al III 27 maiu.“ (L. l.).

Circulația tipăriturii — Exemplarul nu conține mărturii despre circulația sa, a fost recent achiziționat din Mănăstur.

149. Exemplarul de la Mesentea

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2183.

Referințe — GRECEANU, E. — CRISTACHE-PANAIT, I., 1966, p. 329; CRISTACHE-PANAIT, I., 1968, p. 951. MĂRZA, E., 1979, p. 346, nr. 14; CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 d, p. 138.

Paginație — F. t.; (3), 415 f.

(27×18 cm)

Coperta este din lemn în piele brună. Nu se păstrează încuietorile. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — în chenare compuse din ornamente

fitomorfe, un medalion central reprezentînd scena Răstignirii. Cop. 2 — chenarul compus din motive fitomorfe de pe cop. 1, este combinat cu niște ornamente geometrice.

Copertele se desprind de blocul cărții; pe coperta inferioară mari lipsuri de piele. Blocul cărții s-a conservat în condiții bune.

Cop. 1 — „Fostu crâsnicu Miron Efrem au muritu în 9 maiu 1904.“ „Nicolae Ionasiu docente.“ (L. 1.).

F. 257 — „A doa parte din Cazania a 8 după rossalii să poate spune la omeni morți. Scris-am eu mult păcătosul și spurcatul carele de la începutul lumii pînă acum n-au fost păcătos ca mine Daniil Popovici din Diomal (=Geomal) pentru aceasta mă rog să ziceți D(u)mnezeu să-l iarte 1787 martie în 17 zile.“ (L. ch.).

F. 271 — „Această sfîntă și dumnezeiască carte iaste a bisearecii Mesenții compărată de pomeană. Scris-am eu Popa Ștefan din Galda de Jos, ficiorul popii Ștefan fiind om de 28 de ani cînd am sâmnat la începutul cazaniilor glasurile și evangheliile outrenii cînd trebuie să să zică cînd au murit de ciumă, mai în toată Țara Ardealului rojd(estva) H(ris-to)va vă leat 1738 în august 31 de zile.“ (L. ch.). „Această sfîntă și dumnezeiască carte iaste a besericii Mesenții cumpărată de pomană. Scris-am eu Tiron feciorul lui Frincu Chiril din Dumbrău (jud. Alba sau Cluj) de 15 ani. (L. ch.).

F. 415 — după un text religios. — „Scris-am eu Cos(tan)din ot Benic învățînd la popa din Mesentea. La anul 1782.“ (L. ch.).

Cop. 2 — în completarea unui desen reprezentînd-o pe „Maica noastră Paraschiva“, o însemnare cu aceeași cerneală — „A(nn)o 1762 5-án marti mentzentin pap fijú nevezetü Vonnúj eligertem neki 15 vonas forintokat... Szüts“. (În anul 1762, în 5 martie, am promis 15 florini vonași fiului popii din Mesentea Vonnúj. ... Szücs). (L. 1) (fig. 48).

Circulația tipăriturii — Cartea a circulat pe Valea Gălzii. Cel mai vechi ex libris provine de la popa Ștefan din anul 1738, ficiorul popii Ștefan de la Galda de Jos, autorul însemnării asemănătoare de pe *Chiriadodromion* (Catalog nr. 135). Daniil Popovici de la Geomal, poate în trecere pe Valea Gălzii, și-a scris comentariul în anul 1787. La 1782 a învățat în Mesentea, Costandin din Benic. Poate fi vorba de o școală elementară în Mesentea la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

150. Exemplarul de la Meșcreac

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 2190.

Referințe — MÂRZA, E., 1986, p. 71—75.

Paginație — F. t. lipsește; f. 27—378. (26×17 cm)

Lipsesc primele foi pînă la f. 27; lipsește f. 28; f. 29, 32, 169, 172 care au lipsit sînt înlocuite cu textul manuscris; mai lipsesc f. 150—151, 153, 369—373, 375—376 și sfîrșitul cărții de la 379—415.

Coperta lipsește.

Primele și ultimele foi sînt deteriorate; alte foi sînt desprinse din blocul cărții.

Circulația tipăriturii — Cartea nu cuprinde mărturii documentare.

151. Exemplarul de la Micești

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 979.

Paginație — F. t. lipsește; f. 9—415. (29×20 cm)

Lipsesc primele f. pînă la f. 9, f. 33, 396, 402—405.

Coperta este din lemn în piele brună cu urme de încuietori.

Cartea a suferit din cauza păstrării în mediu umed. Se află în stare de conservare critică.

F. 263 — „Scola si biserica sa fie cel mai scump tesaur al fiecarui român în viața aceasta 1901 12/VII Ciugudean.“ (L. 1.).

F. 280 — „Cantore inv. 1900 30/IX.“ (L. 1.).

F. 283 — „Salveniu cantore 1900 30/IX.“ (L. 1.).

F. 308 — „Georgiu Totoianu dascălu și cantoru românescu în Chișfalău Micești.“ (L. 1.).

Circulația tipăriturii — Însemnările notate pe paginile exemplarului nu indică circulația lui.

152. Exemplarul de la Muncel

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 41.

Paginație — F. t.; (3), 414. f. (30×20 cm).

Lipsește f. 415.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — într-un chenar ornamental, fitomorf, un medalion central reprezentînd scena Răstignirii, în colțurile chenarului medalioane cu cei 4 evangheliști. Cop. 2 — mai multe rînduri de chenare ornamentale, simple.

Învelitoarea din piele a copertei este deteriorată. Coperta este desprinsă de blocul cărții.

F. 271—276 — „Să știe aceasta Poucenie am luat de la protopop Petruță de la Daia în 16 florinți eu Pap Chiril din Drăbară (=Drîmbar) anii de la Hs. 1707 luna iunie.“ (L. ch.).

F. 415 — „Această Căzanie am legat eu, Pantea Simeon, legătorul de cărți 1812 din Solcioa (=Sălciua de Jos).“ (L. ch.). În timpul primei cercetări a exemplarului, prezenta foaie mai exista; acum este dispărută.

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată în anul 1707 de Pap Chiril în satul Drîmbar, fiind cumpărată de la protopopul Petru de la Daia, aparținând familiei cărturarilor notari și protopopi din Daia (*Catalog* nr. 132, 133). Nu deținem informații despre calea parcursă de acest exemplar până la biserica din Muncel; poate fi, însă, hotărâtor momentul legării lui de cunoscutul legător din Munții Apuseni, Simion Pantea de la Sălciua de Jos.

153. Exemplarul de la Oarda de Sus

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 774.

Referințe — DREGHICIU, D., 1980 b, p. 179—185.

Paginație — F. t. lipsește; 415 f.

(28×18 cm)

Lipsesc primele foi nenumotate.

Coperta este din lemn în piele brună. Se păstrează încuietorile în stare de funcționare. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare florale și fitomorfe bogate. În interiorul chenarului mai mic 4 medalioane cu evangheliștii, medalion central reprezentând scena Răstignirii. Cop. 2 — aceleași chenare ca pe cop. 1, medalionul central cu Maica Domnului cu pruncul în brațe. Ornamentele au fost inițial aurite. Pe prima copertă apare imprimat anul 1756, pe coperta a doua apar inițialele V.R.

Cartea este păstrată în condiții bune de conservare.

F. 1—13 — „La anul 1753 iulie 25 să știe că am legat această Păucenie a bisericii Boiței (jud. Sibiu) de pomană pentru pomenirea mea și a părinților miei, eu Gligorie scriptoriul Cetății și al Scaunului Sibiuului cel rumănesc, feciorul dumnealui Predei comisariul di la Craiova jinerile dumnealui Boiari Pătru de la . . .“ (L. ch.).

F. 11—21 — „În anul 1729, 7237 în luna lui aprilie în 27 de zile s-au cumpărat această sfântă poucenie de robul lui Dumnezeu Banciul cel Bătrîn al lui Drăguș pentru sufletul lui și al părinților lui și al feciorilor lui dreptu bani gata 30 de florinți, ce nu i-au ajuns, ce l-au ajutat satul

cu 10 florinți și au dat la beseareca Boiții unde iaste hramul Uspenii ca să le fie pomană în veaci lor, părinților și fiilor lor iară care ar îndrăzni să o ia, sau să o vânză, să fie afurisit 318 sfinți den Nichie și acela ce o va vinde și cel ce o va cumpăra herul (fierul), arama, cioia (sic!), plumbul să putrezască în veaci amin. Și am scris eu protopop Ion din Porcești (jud. Sibiu) și au fost crugu so(a)relui 18, al lunii 17.“ (L. ch.).

F. de gardă 2 — „Muearea și vinu înșală pre cei înțălepti. Zice Si-rah. Cap. 19 c. 2 1831 martie 24.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii. — Protopopul Ion din Porcești consemnează că în anul 1729 cartea a fost cumpărată de Banciul cel Bătrîn pentru biserica din Boița cu suma de 30 florinți. În 1753 exemplarul, aparținând aceluiași lăcaș de cult, va fi relegat prin grija lui Gligorie, scriitoriul Cetății și al Scaunului Sibiului. Însemnările nu oferă informația despre calea parcursă de acest exemplar pînă la Oarda de Sus.

154. Exemplarul de la Pănade

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 836.

Referințe — POPA, I., 1933; CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 d, p. 138.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (28×18 cm)

Lipsesc f. 111—120, 331.

Coperta este din lemn în piele brună cu urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1, 2 — în chenare fitomorfe sînt așezate 4 medalioane fitomorfe mai mici, o cruce centrală stilizată. Ornamentele au fost inițial aurite.

Coperta prezintă lipsuri de piele pe întregul volum. Se observă un atac de carii, acum neevolutiv și niște încercări de restaurare.

Cop. 1, f. 45 — „71 ani de la moartea lui Timotei Cipariu. 9 III 1958. Ioan Aldea.“ (L. l.). „Valeriu Frățilă 12/IV (1)925.“ (L. l.). Passim — „I. Aldea“. (L. l.). „1943 a doua zi de Rusalii în comuna Pănade a fost două tiatrie făcute de fetele și feciorii extra-școlari din sat. 13 iunie, 1943.“ (L. l.).

F. de gardă — „Atiasta cartie este a (s)fintei biserice Pănade cu toati ce.“ (L. ch.). „Mircea T. Irimie stud(ent) Pănade, 13 oct(ombrie) 1946.“ (L. l.). „În 1907 august 25 a bătut honvezii pre o(a)meni(i) din comuna noastră Pănade.“ (L. l.). „În anul 1923 în ziua de Bobotează a fost zăpadă foarte mare pănă în brău.“ (L. l.). „Pănade 14 septembrie. Pleacă elevii

la școală. Cursurile încep mâine 15 sept(embrie) 1943. D. Cipan VII.“ (L. l.).

F. 2—6 — „Această carte e a lui Popa Iacob din Pănade. Io păntru aceia mi-am scris numele ca nu cîndva să să rătăcească de la besearică. Anul D(o)mnului 1812 martie 15.“ (L. ch.).

F. 75 — „Pănade 13 oct(ombrie) 1946. Irimie T. Mircea.“ (L. l.).

F. 190 — „Titu Irimie 1923.“ (L. l.).

F. 225 — „Titu Irimie cantor gr(eco) cat(olic) Pănade.“ (L. l.).

F. 356—359 — „Aciastă sfîntă carte mutată la besearica în vale Popa Iuon Abrătean pintru 9 florinți să-i fie pomeană“. (L. ch.).

F. de gardă 2 — „În seara de 8 martie 1958 Comitetul bisericesc a constituit un comitet din femei în număr de 20 femei. Preot Chețan Vasile.“ (L. l.).

Cop. 2 — „Titu Irimie anul I cantori.“ (L. l.) „În diua de Crăciun 1873 spre 1874 am încetatu a mai fi cantore servindu în officiu. Amin. Din 1895 1/11 amu servitu de inventia(tor).“ (L. l.)

Circulația tipăriturii. — Exemplarul este atestat în localitatea Pănade din anul 1812, prin Popa Iacob. El este atestat și în continuare în aceeași localitate.

155. Exemplarul de la Pătrînjeni

Se păstrează în biblioteca parohială de la Pătrînjeni.

Paginație — F. t.; (3), 412 f.

(30×19 cm)

Lipsesc f. 413—415.

Coperta lipsește.

Din cauza lipsei copertei, primele și ultimele foi sînt deteriorate. Se observă urmele unei restaurări mai vechi, cu ajutorul unor benzi de hîrtie.

F. 47 — „1824 Pătrînjenilor“ (însemnarea a fost mutilată la legat; L. ch.).

F. 63—66 — „Această s(fin)tă carte ce se cheamă Poucenie o am cumpărat Toaderec Toma din Feneș și o am dat de pomană besereci din Potrînjeni (=Pătrînjeni) să-i fie pomană lui și neamului lui.“ (L. ch.).

F. 100 — „Această carte este a mea Mihăilă.“ (L. ch.).

F. 110 — „Această Cazanie o au plătit Duma Pătru din Potrînjeni și cine o va spune să-l pomenească la oameni.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii. — Cartea a fost cumpărată de Toaderec Toma din Feneș (o localitate apropiată) pentru biserica din Pătrînjeni, la jumătatea secolului al XVIII-lea.

156. Exemplarul de la Ponorel

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 985.

Referințe — IORGA, N., 1906, p. 151.

Paginație — F. t.; 415 f.

(29×19 cm)

Lipsesc f. 115—118.

Coperta este din lemn în piele brună cu urme de încuietori. Cop. 1 — chenare compuse din ornamente fitomorfe, în interiorul lor 4 aranjamente florale în colțuri, o cruce stilizată centrală. Cop. 2 — aceleași ornamente ca pe cop. 1, în centru un medalion floral.

Cotorul lipsește; lipsesc și părți din învelitoarea de piele a copertei. Primele și ultimele foi sînt foarte deteriorate, franjurate și cu lipsuri de material. Atac de carii neevolutiv.

Cop. 1 — „S-au cumpărat sfântă carte cu toată cheltuiala lui Onici Cos(tin) și Tomuș Ion și o-au dat pomană la biserică în Ponor Onici Ilie, Onici Crăciun, Tomuș Văsii, Tomuș Mărină, Tomuș Costin au învățat de (a)ci înainte să le fie pomană lor și părinților și tot nemului lor până la a noo sămînță iară cine o ar fura sau o ar muta să o ascunză și să o tăgăduiască de la biserică din Ponor să fie afurisit de 318 părinți sfinți. Au fost la scrisoare drăgătoriu Mărian crăsnicul Pleșa Necula ficior lui Vornicului Samoilă Coste Pătru. Buză Luca 1756 septe(m)vrie 4 zile.“ (L. ch.).

F. (1) — „Ioanu Bosdocu preotu Ponorelu miau 3 zile s-au dusu la țara ...“ (L. l.).

F. 22—25 — „Această sfântă și luminată carte este lui biserici dinu Ponorel cine o va fura sau o (v)a muta să fie afurisit de 318 de părinți sfinți.“ (L. ch.).

F. 95 — „Scris-am eu Popa Iliescu bună dreptate să-i facă ceru.“ (L. ch.).

F. 302 — „Pleșa Niculaie cantor gr(eco) catolic Ponorel 1930.“ (L. l.).

F. 310 — „6/1 1886.“

F. 319 — „Această carte easte a mea dată de pomană Simion și de Oniciu Ion scris-ăm eu Costin Andreic. Cine o ar da să fie afurisit.“ (L. ch.).

F. 337 — „Nicolau Coroiu Ponoreanul preotu greco-catolicu in Ponorelu.“ (L. l.).

F. 338 — „Această carte iaste a biseareci(i) cei ounite din Ponoru. Cine o ar fura să fie afurisit de 318 părinți sfinți.“ (L. ch.).

F. 400 — „Pleșa Gheorghe Veres nascut in anul 1905. Pleșa Marie nascută in anul 1906. Ponorel.“ (L. 1.).

F. 411 — „Gh(eorghe) Diac sat Ponorel 1919/XII Pleșa Niculaie Vereș, cantor gr(eco) cat(olic) Ponorel.“ (L. 1.).

Circulația tipăriturii. — Cartea a fost cumpărată în anul 1756 pentru biserică din Ponor. Pe foile ei se îmbină însemnările din Ponor cu cele din Ponorel, localități geografic îndepărtate. Nu cunoaștem, cum a ajuns cartea în Ponorel, unde s-a păstrat pînă în zilele noastre.

157. Exemplarul de la Porcurea (Hunedoara)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1395.

Paginație — F. t. lipsește; 413 f. (30×20 cm)

Lipsesc primele f. nenumerotate, f. 34—46, 300, 382—392, 394, 397—401, 404—409, 412, 414—415.

Coperta lipsește.

Primele și ultimele foi sînt franjurate. Blocul cărții se desprinde în foi și caiete.

Circulația tipăriturii. — Cartea nu conține mărturii documentare.

158. Exemplarul de la Răchita

Se păstrează la Muzeul mixt din Sebeș. Nr. inv. CVR 91.

Referințe — LUPAN, D., 1982, p. 508, nr. 2.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (31×20 cm)

Coperta este din lemn în piele. Se păstrează încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — 2 chenare zoomorfe (diferite păsări), în colțuri medalioane mai mici florale. În mijloc o cruce stilizată. Cop. 2 — ornamentația este asemănătoare cu cea de pe cop. 1. Inițial ornamentele au fost aurite.

Coperta este bine conservată, însă cu urme de carii, atacul de carii nefiind evolutiv. Foile sînt consolidate cu benzi de hîrtie.

F. 1—10 — „Luat-au Cocoș Ion din Binținți (=Aurel Vlaicu, jud. Hunedoara) o Păucenie și au tat (dat) lui Popă Oprea din Răchită să-i fie pomenă pe viță pe sămînță și întracest chip o dat cum nime să nu o poată nici vinde pre bani iară cine s-ar afla să o vînză pre alți bani să fie blăstămat de Dumnezeu și de cei 318 de oteți ce au fost la săbor în Nechie iară de nu va rămînă de popa Oprea sămînță să știe carte fecior

cu altă semenție cartea să se întoarcă iară la Cocoș Ion să o de u(n)de va vrea să-i fie iară pomenă lui și feciorilor lui că o am dat cu gând bun și cu inimă plecată că l-a luat cu blăstăm și feciorilor lui să nu o vinză ce să rămână ea de pomenă.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Cartea a fost cumpărată la o dată necunoscută de Ion Cocoș din Binținți, Aurel Vlaicu de azi, care a dat-o, poate a vîndut-o, lui Popa Oprea din Răchită. Popa Oprea din Răchită a mai avut un exemplar de *Chiriadodromion* (Catalog nr. 138); acesta ne permite să datăm cu aproximație și însemnarea din exemplarul de față, în jurul anului 1714.

159. Exemplarul de la Rădești

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1105.

Referințe — MĂRZA, E., 1986 a, p. 71—75.

Paginație — F. t. lipsește; F. 12—414. (32×19 cm)

Lipsesc primele f. pînă la f. 12, 14—21, 154—155, 289, 415.

Coperta lipsește.

Din cauza lipsei copertei corpul cărții s-a deteriorat, se desprinde; marginile foilor sînt franjurate.

F. 12—27 — „... Căta, Mihai, Pătru, Ion, Trifan, Anna, Măriuca, Paștiul, Floare, Mihai deci (lipsește foi) ... (Iștva)novici tipograful din Țara Rumânească în zilele prea osfințitului părinte Kir Atanasie Arhi-episcop și Mitropolit Bălgradului ș-a toată țara Ardealului. Cartea o am dat în mîna Popii Irimie din Tămpăhaza (=Rădești) să-i poarte de grije, așa cum să fie tot la besereca tămpăhazeanilor.“ (L. ch.).

F. 27—34 — „Și am dat-o la besereca tămpăhăzănilor să-i fie pomenire părinților.“ (L. ch.).

F. 44 — „Drinu Ariton crăsnic A(nn)o 1855.“ (L. l.).

F. 53 — „Iacobu Munteanu cantoru 1906 28/XI.“ (L. l.).

F. 95 — „Teodor Munteanu Blaj teolog an I.“ (L. l.).

F. 100 — „În an(ul) 1897 s-au sfințit de popa Nicolae Bolian (în Tămpăhaza.“ (L. l.).

F. 105 — „În duminica rusalelor anul 1910 au fost Cazania la mine Iuon Pavel vicecant(or).“ (L. l.).

F. 140 — „Iuon Pavel cant(or) g(reco) c(atolic) anul 1905 Tămpahaza Ujfalu.“ (L. l.).

F. 192 — „Aciastă carte s-au tipăritu în anu 1699.“ (L. l.).

F. 271 — „Aceasta carte este a tãmpãhãzanilor. Scris-am eu protu-popu Ion de la Giomalu 1729 mes(i)ta s(e)pte(m)brie 20 de zile“. (L. ch.).

F. 277—278 — „Aceasta s(fintã) carte easte a cinstitului popa Georgie Tompahãzanul 1751.“ (L. ch.).

F. 309 — „Anii D(o)mnului 1763. Scris-am Șerbanul în ajunul nașterii lui Hs.“ (L. ch.).

F. 319 — „Întru amintire biserica s-au sfințit în anul domnului lui 1910 fiind (rid)icată cu cheltuiala Ecsellentii sale dochtor Demitriu Radu Episcop al Orazii Mari nascut din Ujfalãu (=Rãdești).“ (L. l.).

Circulația tipãriturii. — Cartea se atestã, probabil, încă la începutul secolului al XVIII-lea la Rãdești. Autorul însemnãrii evocã persoana tipografului Mihai Iștvanovici, însă din cauza lipsei mari de foi, se pierde contextul. Ex librisul de la 1729 este semnat de protopopul din Geomal. Din cronica satului inseratã prin carte, mai este important anul 1910, când a fost sfințitã biserica.

160. Exemplarul de la Reciu

Se pãstreazã în colecția de carte româneascã veche de la Episcopia ortodoxã romãnã de Alba Iulia. Nr. inv. 1292.

Referințe — DREGHICIU, D., 1986, p. 203—209.

Paginație — F.t.; (3), 415 f.

(28×19 cm)

Coperta este din lemn în piele brunã. Se pãstreazã încuietorile în stare de funcționare. Cop. 1 — în chenare compuse din motive geografice și fitomorfe, un medalion central reprezentînd scena Rãstignirii. Cop. 2 — aceleași chenare, în centru medalionul cu Maria cu pruncul în brațe. Ornamentele sînt aurite.

Urme de carii în coperta și în blocul cãrții. Primele și ultimele foi au fost consolidate cu ajutorul benzilor de hîrtie.

Cop. 1 — „În anu 1869 în 21 maiu în ziua de Constantin Imperator au batutu grindina asea de . . . peste holdele cele de to(a)mna catu n-au remasu nimica fiindu holdele pe fordulasu din costa numita. Ioanne Fillemonu paroch gr(eco)-ort(odox).“ (L. l.).

F. de gardã — „Aceasta carte adeca Cãzanie s-au dat de pomianã la satul Reaci (=Reciu) de robii lui D(u)mnezeu Vasilie Platoșu și cu femeia Dumisale Mãria sã le fie pomenire în veaci, cãpãtîndu-o de la pãrinții Domniesale Ioan Popa cu femeia Domniesale Ana sã le fie pomianã.“ (L. ch.).

F. 415 — „Aceastã sfintã și D(u)m(ne)zeiascã Poucenie iaste a Popii Vasãlie din Șpring datã nouã în cîtva vreme a sluji sau a propovedui

Tilcuiala sfi(n)ntii Eva(n)ghelii celor ce vin în credința s(fi)nteii ouniri. Scris-am Popa Ion din Drașov 18 mai 1763.“ (L. ch.) (fig. 49). „Hic liber est Popae Bazillii ex Șpring unitorum religionem profetizore (?), 1763.“ (L. l). „Care le-au luat de la min(e) 2 zloți și 4 duce, pe închisori 3 zloți și 2 duce.“ (L. ch.).

Circulația tipăriturii — Ex librisul popii Vasilie din Șpring atestă cartea la anul 1763 în localitate. Pentru o perioadă a împrumutat-o popii Ion din Drașov. Tipăritura va ajunge în satul Reci prin Vasilie Platoșu și soția sa Maria care au primit-o de la Ioan Popa și soția lui Ana.

161. Exemplarul de la Rîmeț (I)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Mănăstirea Rîmeț. Nr. inv. 51.

Referințe — IORGA, N., 1906, p. 158; MĂRZA, E., 1986 b, p. 197—201.

Paginație — F. t. lipsește; f. 2—383. (28×18 cm)

Lipsesc primele f. nenumerate, f. 1, 384—415.

Coperta din carton învelit în piele brună, simplă.

Blocul cărții se desprinde; o încercare de restaurare neîndemînică a foilor, unele fiind cusute cu ață.

F. 3—7 — „...Dila Rîmeț la Rîpa din Sus de Joaju, fiind diar la Mănăstire anul D(o)mnului 1840 iunie 3 zile.“ (L. ch.)

F. 38 — „Protopopu Ion de la Jiomalul (=Geomal) 1729.“ (L. ch.)

F. 121—122 — „Ex Donatione Egregii Domini Stephani Ráczi Kis Falud Provisoris Albensis possidet... (tăiat din foaie) tanti tamen conditione ut Maneat de... in memoriam aeternam.“ (L. l.)

F. 139 — „Cazania Mănăstirii Rămeților de la Rîpă.“ (L. ch.)

F. 271 — „Silvestru monah 1777.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Donația din partea lui Ștefan Raț, probabil destinată mănăstirii Rîmeț, atestă cartea în colecție încă în primii ani după apariție. Ștefan Raț fiind unul dintre cei care au contribuit la tipărirea *Chiriadromionului*. La 1729 s-a semnat pe foile cărții protopopul Ion de la Geomal, cel care a notat în același an ex librisul de la *Chiriadromionul* din Rădești. (Catalog nr. 158). La 1777 semnează monahul Silvestru, cel care conform lui N. Iorga (1906, p. 158) notează unica informație despre distrugerea mănăstirilor Rîmeț și Geoagiu de Sus la 23 august 1762 de soldații generalului Bucow.

162. Exemplarul de la Rîmeț (II)

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Mănăstirea Rîmeț. Nr. inv. 48.

Referințe — MÂRZA, E., 1986 c, p. 197—201.

Paginație — F. t. lipsește; f. 2—250. (26×15 cm)

Lipsesc primele f. nenumerotate, f. 1, 3—28, 208—249, 251—415.

Coperta este din carton, cu cotor din piele aplicat.

Cartea se păstrează slab conservată. Se observă urmele unei restaurări mai vechi, la care, probabil, cartea a fost tăiată pînă aproape de oglinda textului. Numeroase foi se desprind din blocul cărții.

Circulația tipăriturii — Cartea nu conține mărturii documentare.

163. Exemplarul de la Roșia Montană

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 589.

Referințe — CRISTACHE-PANAIT, I., 1980 d, p. 137—141; Idem, 1986, p. 31—42; MÂRZA, E., 1985, p. 209—220.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 413 f. (30×19 cm)

Lipsesc f. 414—415.

Coperta este din carton îmbrăcat în piele; se păstrează ambele încuitori în stare de funcționare. Coperta a fost executată în anul 1886. Pe cop. 1 s-a aplicat o cruce metalică.

Învelitoarea din piele este desprinsă, blocul cărții este desprins de copertă.

F. de gardă 1 — „Această Cazanie o am reparat eu lipindu-i foile rupte, az 28 octombrie 1931. Alexandru Popescu preot ort(odox) român. Roșia Montană — Alba. Născut la 2 februarie 1900 în comuna Izvoru jud. Olt sfințit de preot în ziua de 24 sep(tembrie) 1923 de către prea sf(intul) episcop Nicolae Ivan al Clujului, Feleacului și Vadului.“ (L. 1.)

F. de gardă 2 — „Aceasta Cazanie s-au legat prin cheltuiala D(omniei) sale Ciora Zaharie spre memoria. Roșia în 7 iunie (1)886.“ (L. 1.) „Subscrisul după intervalu de nouă ani întorcîndume la Rosia din România unde actualminte me aflam ca profesor la o școală primară rurală (... rupt din f.) ca suvenir spre a fi cetite de cei ce me mai cunosc căci și eu amu fostu în acestu oraș trei ani invetator și amu multe rude, elevi, eleve si cunoscuti. Rosia 2 august 1888. Begnescu.“ (L. 1.)

F. (1—2) — „... 16 florinți și oun horgoș cîndu o am descumpărat din Seliște di la Bede Ion și o dat-o la sfînta beserecă în Certeju.“ (L. ch.)

F. 1—21 — „Această sfîntă carte ce să numește Evanghelie învățătoare au vîndut-o P. Popa Ștefan din Poiană lui Tălăguț Toader din satul Abrud drept 18 numărături 16 creștari și o dede dinnaintea noastră celor ce ne vom iscăli și încă mărturisim că este a s(fin)ției sale rămasă de tatăsău pentru acea o dede cu prețul numit ca să-i fie moșie pã fii fiilor precum au fost sfîntiei sale și nime să nu aibe treabă acum sau ispiti sau a cerca pentru ca să o înstreineze de unde o dau eu ce să va să vre a o înstreina să fie supt blestemul care este... (text tăiat) în a 2 lege și au dat-o în anul 1772 în lună noe(m)vrie în 6 zile și am scris cu Popa Lazăr din sat Abrud fiind și eu Popa Petru din oraș Abrud și eu Popa Ștefan din Poiană mărturisesc cum că o am vîndut eu.“ (L. ch.)

F. 271 — „M-am invrednicit de am cetitu aceasta carte cantor gr(eco) or(todox) ales din Sinodu si de comitețu a lu(i) sfi(ntei) noastre biserici din Roșia Montana din 1894. Eu am scris cu mana mea propria la anulu Domnului 1904 George Todesiu Cantor.“ (L. 1.)

F. 328 — „Spre eterna aducere aminte vreau se scriu aceste rendurele cum ca eu amu fostu aici ca invetiatoriu la scola impreunata gr(eco) or(todoxă) și gr(eco) cat(olica) in anul 1878. Begnescu.“ (L. 1.)

F. 373 — „În luna lui martie (1)865 intra 10 zi amu fostu numai sa-mi dau sufletul. Un altulu pentru mine subscrisulu ca in anulu (1)864 in luna lui noemvrie mi au muritu preoteasa Maria tocma in zioa innainte de lasaria postului Nasterii D(omnului) Is.Hs. in etate de 32 anii fie-i tiarana usoara.“ (L. 1.)

F. 404—407 — „Scris-am eu diacu Stan fecioru... (text tăiat) ot Certeju că o datu la mîna lui Tomotaș Pătru să fie în veci încă cine ne-au fost în tomeală Gozar Dordea și Tomotașu Simion și Ion Muiea și Vasilie și Stan cumnatu întru cît amu datu de 22 de florinți și să fie în veci.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată în secolul al XVIII-lea în diferite localități din Munții Apuseni. Probabil, mai întîi a fost cumpărată pentru biserica din Certege de la Bede Ion din Săliște. În satul Certege mai este atestată cartea de Stan diacul. La prima cumpărare a fost evaluată cu 16 florinți, la a doua cu 22 florinți. La 1772 a cumpărat cartea Toader Teleguț din Abrud cu 18 numărături și 16 creștari. În Roșia Montană este atestată doar la sfîrșitul secolului al XIX-lea prin învățătorul Begnescu.

164. Exemplarul de la Săsciori

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 746.

Referințe — POPA, I., 1933; DREGHICIU, D., 1982, p. 500, nr. 68; Idem, 1986, p. 203—209.

Paginație — F. t.; (3), 415 f.

(29×17 cm)

Coperta este din lemn în piele cu urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate, dar lipsește învelitoarea de piele.

Se păstrează cele 2 scoarțe de lemn; se desprind de blocul cărții. Caielele și foile se desprind. Urme de carii în întregul volum. Se observă o restaurare mai veche cu benzi de hirtie care au fost realizate prin tăierea foilor unei tipărituri din secolul al XVIII-lea.

Cop. 1 — „Dumitru Sivan cantor.“ (L. ch.) „Aciasta Cazanie este esită din tipariu de 216 ani până în anul 1915.“ (L. l.) „Avram Ioan Săsciori.“ (L. ch.)

F. 1 — „Să știe de când au ars Săsciori c-au umblat vleit... (text mutilat) Popa Danil sîn Popii Gheorghe.“ (L. ch.)

F. 116—124 — „Dupe vremy la anii Domnului 1849 ba enche de la 1848 luna lui iunii szau entseput revolutzia en Transzilvania entre Romani si entre Ginta maghiare si fiind Maghiarii rebilij encontra Romanilor si a Enperetzii Ausztrii pentru entsetarea robotey si pentru alte pritseni fecîndu-se ataeta werszare de szindze cat nu szau mai numit nime viu. Si ataeta cutrupiri de sztate prin foc si prin szabie si praf și plumb la 1848 octom(brie) 27 au sztinsz de tot orasul Felvintzj (=Unirea) si la 28 decembriu romanii au ars si au catrupit romanii Aiudu mai-nante tomna au nimitsit Zlagna (=Zlatna) romanii. Dar maghiarii si mai nante si dupa atseaia au aprinsz si au arsz szate romanest cu szutele szsze stie ke betaia entre romanii cu maghiarii au fost pentru Enperetzie Ausztrii ke Maghiarii au vrut as pune ei Enperetzie din neamul lor.“ (L. l.)

F. 271 — „Cartea popii Petru din Lazu întracest an s-au cumpărat că s-au și tipărit la Bălgrad la Mănăstire de Mihai tipograful 1699.“ (L. ch.) (fig. 50).

F. 286 — „Carte popii Petru ot Lazu cumpărată în 21 de florinți să fie feciorilor mușia (=moșia) să să pomenească de el.“ (L. ch.)

F. 384 — „Aceasta carte au cumpărat întracel an când s-au și tipărit în 20 zloți popa Petru din Laz să fie feciorilor de moșie Dumitru și Mărian de să va tîmpla să cază oundeva să nu ascunză că va fi afurisit 1717.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cumpărată în anul tipăririi ei, cartea va fi în proprietatea popii Petru din Laz care o achiziționează cu suma de 21 florinți. În anul 1717 se consemnează un alt preț — 20 de zloți. Exemplarul va ajunge la o dată necunoscută în localitatea Săsciori.

165. Exemplarul de la Strungari

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1154.

Referințe — DREGHICIU, D., 1986, p. 203—209.

Paginație — F. t. lipsește; (1), 415 f. (29×19 cm)

Lipsesc 2 foi nenumerotate.

Coperta este din lemn în piele cu urme de încuietori. Cop. 1 — chenare fitomorfe, în interiorul lor 4 medalioane florale, un medalion central reprezentând scena Răstignirii. Cop. 2 — ornamente asemănătoare, fiind omis medalionul din mijlocul copertei.

Atac de carii în legătură și în blocul cărții. Unele file consolidate cu ajutorul benzilor de hîrtie, altele se desprind din caiete.

F. 412 — „Pop Gheorghe.“ (L. ch.)

F. 415 — „... pe heră (fier?) în 50 de bani o dat 30 florinți și ... zece florinți și 50 de bani și am tocmît cu el ... acei zece florinți și acei șazeci de bani la primăvară așa am tocmîtu, oi cîndu o mersu amu fostu mari patruzeci și una ... pă lăna apoi mei o fostu mele 20 berbeci 2. Să să știe că la sfîntul Dimitr(ie) am datu la păcurariu oi, 50 ... .“ (L. ch.) „Ioan Paștiu 1872.“ (L. 1.) F. de gardă: „Această s(fîntă) Căzanie iaste a sfintii biseareci a Stru(n)gariului și s-o cu(m)părat cu bani din lada 10 la anul Domnului.“ (L. ch. însemnarea nu a fost terminată.)

Circulația tipăriturii — Cartea a fost atestată în localitatea Strungari, fiind cumpărată, probabil, cu 10 florinți pentru biserică.

166. Exemplarul de la Tărtăria

Se păstrează în biblioteca parohială de la Tărtăria.

Paginație — F. t. lipsește; (2), 403 f. (20×18 cm)

Lipsesc f. 404—415.

Coperta este din lemn în piele cu urme de încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 lipsește. Cop. 2 — un chenar compus din ornamente fitomorfe, combinat cu benzi ornamentale.

Cotorul este fragmentat, completat cu pinză. Atac de carii în întregul volum. Unele file au fost restaurate, lipsind o parte din ele.

F. (1) — „În anu 1913 au eşitu Muresu de 5 ori, în anu 1914 iar au eşitu până în ... de 3 ori. Prin Toma Niculae.“ (L. l.)

F. 271 — „Eu Gheorghie Popp m-am preoțit la a(nul) 1799.“ (L. ch.)
„Să știe că această carte iaste a popii Stan din Sibișeni.“ (L. ch.)

F. 337 — „Petru Tartra popa.“ (L. l.)

Circulația tipăriturii — Cartea a aparținut popii Stan din Sibișeni, probabil încă în secolul al XVIII-lea. Nu deținem alte informații despre circulația cărții în timp și spațiu.

167. Exemplarul de la Teiuș

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1525.

Referințe — MĂRZA, E., 1986 a, p. 71—75.

Paginație — F. t.; (2), 415 f.

(27×17 cm)

Lipsește 1 f. nenumărată. F. 169, 177 sînt legate invers în blocul cărții.

Coperta este din lemn în piele, se păstrează încuietori. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — în interiorul chenarelor simple, 4 rozete florale în colțuri, un medalion central reprezentînd pe Maica Domnului cu pruncul în brațe.

Învelitoarea din piele este jupuită pe la colțuri; cotorul este rupt. Blocul cărții se desprinde. Unele foi sînt întărite cu benzi de hîrtie.

Cop. 1 — „Moise Toma.“ (L. l.)

F. 1—5 — „1760 me(si)ț(a) mai 10 zile, iată eu Popa Petru de la Daia amu vîndutu aceasta carte popei Toma de la Hănegu (=Henig) pintru 11 zloți.“ (L. ch.)

F. 5—17 — „Să știe că această svîntă Evanghelie s-au venit m(i)l(os)-tivii sale popii Oprea și popii Vasilie și după moartea m(i)l(os)-tivii sale, popii Oprea să întoarne m(i)l(os)-tivii sale popii Oprea popa Vasilie să întoarne jumătate și i-amu înturnatu.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată în posesia a doi preoți Oprea și Vasilie, probabil la începutul secolului al XVIII-lea, într-un loc necunoscut. La 1760, fiind a lui popa Petru de la Daia, acesta o vinde popii Moise (?) Toma de la Henig. Alte informații despre calea parcursă spre Teiuș cartea nu conține.

168. Exemplarul de la Totoi

Se păstrează la biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia. Nr. inv. CVR 526.

Referințe — HATEGAN, L. — LUPAN, D., 1979, p. 391, nr. 3 a.

Paginație — F. t. lipsește; (1), 415 f. (29×18 cm)

Lipsesc 2 f. nenumerate, f. 214, 215.

Coperta este de lemn în piele; cop. 1 se păstrează doar în fragment și cu o singură incuietoare. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 2 — ornamente compuse din benzi ornamentate.

Coperta superioară este deteriorată; învelitoarea din piele este ju-puită.

F. de gardă — „Popa Georgiu 1895.“ (L. l.)

F. 415 — „Să știe aceasta carte o cumpărat Crăciun adeca polecra Guțul drept 15 florinți ca să fie drept sufletele fiilor și morților și dată la besearca Totoiului pomeana și măcar unde ară putea răsări ori de răutăți or de furtușag pe bani(i) să o-r vânză, că iaste dată pomeană și până va fi Pop Petru el să-i poarte de grijă aceștii cărți iar dacă va muri să grijască Isaie feciorul lui Pop Petru. Și acești bani ce s-au dat pe această carte au fost al Dincului M R (sic!) Dincul Stana, Coman Marcul, Tănase Ana, Sara Iordanca, Socol Mateiu, Ana Oprișe, Moisiu Magdalena, Gheorghe Crăciun, Uliana Sara, Candachie Mărie, Vițe Toader, Văsilie Toma, Dumitru Ion, Danciul Petru Mărie + Fiuca Anuțe + Crăciun Candachie, Dumitru Măcenica, Mărie Toader, Samfira.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat în localitatea numită Totoi, cumpărat cu 15 florinți prin Crăciun numit Guțul cu contribuția consătenilor lui.

169. Exemplarul de la Trîmpoiele

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1741.

Paginație — F. t. lipsește; 415 f. (27×18 cm)

Lipsesc cele 3 f. nenumerate.

Coperta este din lemn în piele cu urme de incuietori.

În coperta și blocul cărții se observă urme de carii. Blocul cărții a fost restaurat cu ajutorul benzilor de hîrtie; se desprind file din blocul cărții.

F. 415 — „Vinul și muere duce pre om la nebunie.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea nu conține mărturii documentare despre circulația sa.

170. Exemplarul de la Uioara de Jos

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 865.

Referințe — IORGA, N., 1906, p. 138—139.

Paginație — F. t. lipsește; 415 f.

(27×18 cm)

Lipsesc primele f. nenumerate și f. 413—414.

Coperta este din lemn în piele. Cotor pe 6 nervuri profilate. Ornamentele sînt deteriorate. Se păstrează doar urme de încuietori.

Lipsește coperta inferioară și părți din cotor. Învelitoarea din piele a copertei este crăpată; cartea lasă impresia că a trecut prin foc.

F. de gardă — „Popa Iuon Csongvai.“ (L. l.)

F. 40—46 — „Această Cazanie au cumpărat-o Suci Ana de la Diecea (=Decea) cu bani buni 13 florinți vonași și o au cîstit-o juneresău Popi Chiril din Ciunga (=Uioara de Jos, azi în Ocna Mureș) ca să fie și bărbatul ei Suci Gheorghe și fata ei preuteasa Măriuța și a lor fii pomeniți la anul 1745 12 aprilie.“ (L. ch.)

F. 73—76 — „Această Cazanie o stăpînește Popa Ioan din Ciu(n)ga dată de nașea mea Anna deci fiecare preot va fi să se pomenească la s(finta) liturghie pe Nicula, Anna, Chiril, Măriuța Ioan A(nn)o 1803 4 febr(uarie).“ (L. ch.)

F. 244—239 (în ordine inversă) — „Aceasta ... s-au cu(m)părat ... șaptesprezece ... făcut ... pe această sfîntă Păucenie nănașia a popi Suci de la Ciunga din Mureș și cine ar fura o sau ar strămuta o de la nănașiu fără voia lui să fie afurisit de 318 părinți de la Nechia și să fie la un loc cu Iuda și cu Irei și cu jidov care au dus ... de pe lume. Titor erei Suciul erița Todora la anii Domn(ului) 1734 feb(ruarie) 26 de zile.“ (L. ch., însemnarea este mutilată.)

F. de gardă 2 — „Iste liber anno 1843 donatus est in memoriam ... Ilarie Csunganu.“ (L. l.) „Atsasta Cadanie este a bisericei unite din Csonga ... Sofron Barna cantor ... .“ (L. ch. însemnarea scrisă cu creion este parțial ștearsă.)

Circulația tipăriturii — Cartea a aparținut la jumătatea secolului al XVIII-lea familiei Suci de la Decea și Ciunga. Inițial cumpărată de Ana Suci cu 13 florinți și a „cîstit-o pentru pomenirea familiei.

171. Exemplarul de la Vinerea

Se păstrează în colecția particulară a lui Radu Savu de la Vinerea.

Paginație — F. t. lipsește, 415 f.

(30×17 cm)

Lipsește primele 3 f. nenumerotate.

Coperta este din lemn în piele brună. S-au păstrat încuietorile. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1 — chenare fitomorfe completate de mici medalioane florale.

Cartea a fost restaurată, dar în condiții slabe, blocul cărții tăiat pînă la oglinda textului.

Circulația tipăriturii — Cartea nu conține mărturii documentare.

172. Exemplarul de la Vingard

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 1525.

Paginație — F. t.; f. 10—391.

(29×20 cm)

Lipsește 2 f. nenumerotate de la început; f. 1—9, 11—56, 61—65, 318—319, 322—349, 352—389.

Coperta lipsește.

Din cauza lipsei copertei se semnalează mai mare lipsă de foi. Foile de la început și sfîrșit sînt deteriorate, pliate și desprinse din blocul cărții.

F. 66—67 — „În vlasă (?) Ananie Botargă Gligor Crăcindariu Popa Sandu fiint paroh Vingardului.“ (L. 1.)

F. 179—180 — „Aceasta Cazanie iaste a lui Filip Bostoroage din Vingard in anu 1866 in luna ianuarie in 17.“ (L. 1.)

F. 182—183 — „George Crețanu paroh la Wingard.“ (L. 1.)

F. 188 — „Pompiliu Predom paroh Ioan Pățan.“ (L. 1.)

F. 201—207 — „Aceasta Cazanie iaste a lui Simion Dincu de la Daia cumpărindu tată său Văsălie Gherghin și cu mucarea lui Desăpoae pe la ... Nina pe Onciulea de 9 florinți și pe trei feardele de grîu iarăși fiindu și grîu cu 3 zloți cu(m)părindu-o ... samă de s-ar scula cineva să nu îndrăznească a o lua nădată cu afurisanie să-i fie pomenire.“ (L. ch.)

Circulația tipăriturii — Cartea este atestată la Daia Română, probabil la jumătatea secolului al XVIII-lea, cumpărată fiind cu 9 florinți și 3 ferdele de grîu în valoare de 3 zloți. În secolul al XIX-lea este atestată la Vingard unde va rămîne în continuare.

173. Exemplarul de la Zlatna

Se păstrează în colecția de carte românească veche de la Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia. Nr. inv. 810.

Referințe — IORGA, N., 1906, p. 211; MĂRZA, E., 1982, p. 215—220.

Paginație — F. t.; (3), 415 f. (27×18 cm)

Coperta este din lemn în piele brună, cu încuietori în stare de funcționare. Cotor pe 4 nervuri profilate. Cop. 1— chenar fitomorf, în interiorul lui 4 flori stilizate, un medalion central reprezentând scena Răstignirii. Cop. 2 — ornamente compuse din motive geometrice.

Blocul cărții poartă urmele unei restaurări mai vechi.

F. de gardă — „Tomotaș fost cantor din anul (1)931 de la prima noemvre pînă la anulu (1)932 la ultima zi a lui octomvre. Doamne ajută la 16 XI/1932.“ (L. l.) „Aceasta carte iaste al bisericii unite din Zlatna anul 1840.“ (L. ch.)

F. 1—4 — „Această Cazanie este a besericii unite din Zlatna.“ (L. ch.)

F. 403 — „Ioan Morariu 1911 aug(ust) 15.“ (L. l.) „George Tomotaș cantor I-in la anul 1911.VIII/15.“ (L. l.)

F. 415 — „Ștefan Pegas Popescu 1864.“ (L. l.)

F. de gardă 2 — „În anulu 1860 amu fostu invetetor in zone Morariu in Zlatna.“ (L. l.)

Circulația tipăriturii — Exemplarul este atestat la Zlatna, cel mai vechi ex libris îl localizează la biserica din localitate în anul 1840.

1700

XXXII. ATANASIE ANGHEL, (*ACT DE HIROTONIRE*), (Bălgrad), 1700

174. Exemplarul de la Hidișul de Jos (Bihor)

Se păstrează la Biblioteca documentară „T. Cipariu“ din Blaj. Nr. inv. CVR 10.

Reprezintă o foaie volantă tipărită în limba latină și română cu litere chirilice avînd dimensiunile 17×29 cm. Actul este emis de mitropolitul Bălgradului Atanasie Anghel și nu este nominalizat. BRV nu cunoaște această tipăritură. Caracterele și ornamentația sînt specifice tipografiei bălgrădene. Imprimatul s-a păstrat ca foaie forțată în coperta superioară a *Noului Testament* (Catalog nr. 35).

Redăm textul *Actului de hirotonire*. „Noi Atanasie, cu harul dumnezeiesc și apostolicesc arhiepiscopul românilor din Transilvania și a părții din nou anexată a Mitropoliei de rit grec a Albei Iulii, vicar apostolic, etc., etc.; consilier al sfintei maiestăți cezarocrăiești.

Pavel marele Apostol al Domnului scrie la Timotei cap. 3, ver. 7: Să să dea Preoților Poslanii tocmite de la ceia ce-i Hirotonesc, de tocmierea Preoților. Deci, ounei porunci ca aceia plecîndu-se și acest smerit anume ... Pentru aceasta tocmim carte: ca de la noi cu darul Duhului sfînt a făcătorului de plin Dumnezeu. L-au hirotonit pre Leage și pre Pravilă: Cetet, ipo Diacon, Diacon și Preot și poruncim tuturor celor ce către voi va veni acest slobod Preot, Arhiereilor zic și Preoților, Egumenilor, Boiarilor și Mireanilor, Cum că s-au împodobit cu vrednicia Preoților) de smerenia noastră: mărturisit de Bărbați vrednici, Credincioși cum iaste Vrednic de Rînduială ca aceasta. Derept aceia și întărirea lui, dă să această Carte, După cumu-i obiceiul de la noi întărit. Drept aceia fiule și ție ți se cade să fii treaz, ne bețiv, ne sfadnic, ne iubitoriul de Arjint. Ce blind, smerit, cu învățătură bună, ca să te spășești și pre tine și pre cei ce te vor asculta.

Anii Domnului 1700 în luna lui ... zile.“ (L. ch.) (fig. 51).

LISTA TIPĂRITURILOR ȘI A EXEMPLARELOR DIN CATALOG

- I. *TETRAEVANGHEL SLAVO-ROMÂN*, Sibiu, 1551—1553
- 1) Oiejdea, *Catalog* nr. 1
- II. *PALIA*, Orăștie, 1582
- 1) Biblioteca „Batthyaneum“, Alba Iulia, *Catalog* nr. 2
- III. *PRAVILA*, Govora, 1640
- 1) Sălciua de Jos, *Catalog* nr. 3
- IV. *VARLAAM, CARTE ROMĂNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ*, Iași, 1643
- 1) Cib (I), *Catalog* nr. 4
  - 2) Cib (II), *Catalog* nr. 5
  - 3) Cristuru Secuiesc, *Catalog* nr. 6
  - 4) Cut, *Catalog* nr. 7
  - 5) Drăguș, *Catalog* nr. 8
  - 6) Gheja de Mureș, *Catalog* nr. 9
  - 7) Laz, *Catalog* nr. 10
  - 8) Lunca (Arieșului) (I), *Catalog* nr. 11
  - 9) Lunca (Arieșului) (II), *Catalog* nr. 12
  - 10) Măgina, *Catalog* nr. 13
  - 11) Mirăslău, *Catalog* nr. 14
  - 12) Mușca, *Catalog* nr. 15
  - 13) Ocoliș, *Catalog* nr. 16
  - 14) Poiana Aiudului, *Catalog* nr. 17
  - 15) Răchita, *Catalog* nr. 18
  - 16) Reciu, *Catalog* nr. 19
  - 17) Sălciua de Jos, *Catalog* nr. 20
  - 18) Șugag, *Catalog* nr. 21
  - 19) Ticuș, *Catalog* nr. 22
  - 20) Blaj, *Catalog* nr. 23
- V. *EVANGHELIE ÎNVĂȚĂTOARE*, Deal, 1644
- 1) Ciugud, *Catalog* nr. 24
  - 2) Ghirbom, *Catalog* nr. 25
  - 3) Ighiel, *Catalog* nr. 26
- VI. *LITURGHIER*, Deal, 1646
- 1) Biblioteca „Batthyaneum“, Alba Iulia, *Catalog* nr. 27
- VII. *NOUL TESTAMENT*, Bălgrad, 1648
- 1) Baia de Arieș, *Catalog* nr. 28
  - 2) Beriu, *Catalog* nr. 29
  - 3) Căpilna, *Catalog* nr. 30
  - 4) Cetea, *Catalog* nr. 31
  - 5) Cioara, *Catalog* nr. 32
  - 6) Daia Română, *Catalog* nr. 33
  - 7) Dîrja, *Catalog* nr. 34
  - 8) Hidișul de Jos, *Catalog* nr. 35
  - 9) Jucul de Jos, *Catalog* nr. 36
  - 10) Laslău, *Catalog* nr. 37
  - 11) Laz, *Catalog* nr. 38
  - 12) Lupșa-Centru, *Catalog* nr. 39
  - 13) Pătrînjeni, *Catalog* nr. 40
  - 14) Răchita, *Catalog* nr. 41
  - 15) Răhău, *Catalog* nr. 42
  - 16) Reci, *Catalog* nr. 43
  - 17) Sărăcsău, *Catalog* nr. 44
  - 18) Subpădure, *Catalog* nr. 45
  - 19) Zlatna, *Catalog* nr. 46
- VIII. *PSALTIRE*, Bălgrad, 1651
- 1) Alba Iulia (I), *Catalog* nr. 47
  - 2) Alba Iulia (II), *Catalog* nr. 48
- IX. *ÎNDREPTAREA LEGII*, Tîrgoviște, 1652

- 1) Braşov, *Catalog* nr. 49
- 2) Cetea, *Catalog* nr. 50
- 3) Cioara, *Catalog* nr. 51
- 4) Lupşa-Centru, *Catalog* nr. 52
- 5) Ocoliş, *Catalog* nr. 53

X. DOSOFTEI, PSALTIREA IN VERSURI, Uniev, 1673

- 1) Ciuruleasa, *Catalog* nr. 54

XI. EVANGHELIE, Bucureşti 1682

- 1) Daneş, *Catalog* nr. 55
- 2) Fărău, *Catalog* nr. 56
- 3) Pianu de Sus, *Catalog* nr. 57
- 4) Picişa, *Catalog* nr. 58

XII. APOSTOL, Bucureşti, 1683

- 1) Aiud, *Catalog* nr. 59
- 2) Alba Iulia, *Catalog* nr. 60
- 3) Ciugud, *Catalog* nr. 61
- 4) Daia Română, *Catalog* nr. 62
- 5) Feleacu, *Catalog* nr. 63
- 6) Ighiu, *Catalog* nr. 64
- 7) Lunca (Arieşului), *Catalog* nr. 65
- 8) Oiejdeia, *Catalog* nr. 66
- 9) Pianu de Sus, *Catalog* nr. 67

XIII. SICRIUL DE AUR, Sebeş, 1683

- 1) Biblioteca „Batthyaneum“, Alba Iulia, *Catalog* nr. 68
- 2) Cib (I), *Catalog* nr. 69
- 3) Cib (II), *Catalog* nr. 70
- 4) Cib (III), *Catalog* nr. 71
- 5) Hărădău, *Catalog* nr. 72
- 6) Şugag, *Catalog* nr. 73

XIV. RINDUIALA DIACONSTVELOR, Bălgrad, 1687

- 1) Lunca (Arieşului), *Catalog* nr. 74

XV. BIBLIA, Bucureşti, 1688

- 1) Alba Iulia, *Catalog* nr. 75

XVI. CAZANIE LA OAMENI

MORȚI, (Bălgrad, 1689)

- 1) Cib (II), *Catalog* nr. 76
- 2) Lunca (Arieşului), *Catalog* nr. 77
- 3) Sălciua de Sus, *Catalog* nr. 78
- 4) Zlatna, *Catalog* nr. 79

XVII. MCLITVENIC, Bălgrad, 1689

- 1) Alba Iulia, *Catalog* nr. 80
- 2) Cib (I), *Catalog* nr. 81
- 3) Cib (II), *Catalog* nr. 82
- 4) Cib (III), *Catalog* nr. 83
- 5) Ighiel, *Catalog* nr. 84
- 6) Laz, *Catalog* nr. 85
- 7) Lunca (Arieşului), *Catalog* nr. 87
- 8) Zlatna, *Catalog* nr. 87
- 9) Provenienţă necunoscută, *Catalog* nr. 88

XVIII. POVESTE LA 40 DE MUENICI, Bălgrad, 1689

- 1) Cib (III), *Catalog* nr. 89
- 2) Lunca (Arieşului), *Catalog* nr. 90
- 3) Porumbacu de Sus, *Catalog* nr. 91

XIX. MARGARITARE, Bucureşti, 1691

- 1) Biblioteca „Batthyaneum“, Alba Iulia, *Catalog* nr. 92

XX. PRAVOSLAVNICA MARTURISIRE, Buzău, 1691

- 1) Biblioteca „Batthyaneum“, Alba Iulia, *Catalog* nr. 93
- 2) Trîmpoiele, *Catalog* nr. 94

XXI. SLUJBELE SFINTEI PARASCHIVA CELEI NOUE ŞI A SFÎNTULUI GRIGORIE DE-CAPOLIT, Bucureşti, 1692

- 1) Biblioteca „Batthyaneum“, Alba Iulia, *Catalog* nr. 95

XXII. EVANGHELIE GRECO-ROMÂNĂ, Bucureşti, 1693

- 1) Bucureşti, *Catalog* nr. 96

XXIII. PSALTIRE, Bucureşti, 1694

- 1) Biblioteca „Batthyaneum“, Alba Iulia, *Catalog* nr. 97
- 2) Bucerdea Vinasă, *Catalog* nr. 98

XXIV. EVANGHELIE, Snagov, 1697

- 1) Ighiu, *Catalog* nr. 99
- 2) Mogoş-Micleşti, *Catalog* nr. 100

- 3) Noșlac, *Catalog* nr. 101
- 4) Oarda de Sus, *Catalog* nr. 102
- 5) Răchita, *Catalog* nr. 103
- 6) Șilea, *Catalog* nr. 104
- 7) Țelna, *Catalog* nr. 105
- 8) Uioara de Jos, *Catalog* nr. 106
- 9) Zlatna, *Catalog* nr. 107

XXV. *MINEI PE LUNA SEPTEMBRIE*, Buzău, 1698

- 1) Blaj, *Catalog* nr. 108

XXVI. *MINEI PE LUNA OCTOMBRIE*, Buzău, 1698

- 1) Blaj, *Catalog* nr. 109

XXVII. *MINEI PE LUNA NOIEMBRIE*, Buzău, 1698

- 1) Blaj, *Catalog* nr. 110

XXVIII. *MINEI PE LUNA DECEMBRIE*, Buzău, 1698

- 1) Blaj, *Catalog* nr. 111

XXIX. *MINEI PE LUNA MARTIE*, Buzău, 1698

- 1) Blaj, *Catalog* nr. 112

XXX. *MINEI PE LUNA APRILIE*, Buzău, 1698

- 1) Blaj, *Catalog* nr. 113

XXXI. *CHIRIACODROMION*, Bălgrad 1699

- 1) Schitul Afteia, *Catalog* nr. 114
- 2) Aiud (I), *Catalog* nr. 115
- 3) Aiud (II), *Catalog* nr. 116
- 4) Alba Iulia (I), *Catalog* nr. 117
- 5) Alba Iulia (II), *Catalog* nr. 118
- 6) Ampoița, *Catalog* nr. 119
- 7) Balomiru de cîmp, *Catalog* nr. 120
- 8) Bărbant, *Catalog* nr. 121
- 9) Blaj, *Catalog* nr. 122

- 10) Brîncovențești, *Catalog* nr. 123
- 11) Cărpiniș, *Catalog* nr. 124
- 12) Cetea, *Catalog* nr. 125
- 13) Cib, *Catalog* nr. 126
- 14) Ciugudul de Jos, *Catalog* nr. 127
- 15) Cîlnic, *Catalog* nr. 128
- 16) Corna (I), *Catalog* nr. 129
- 17) Corna (II), *Catalog* nr. 130
- 18) Craiva, *Catalog* nr. 131
- 19) Cugir, *Catalog* nr. 132
- 20) Cunța, *Catalog* nr. 133
- 21) Daia Română, *Catalog* nr. 134
- 22) Drîmbar, *Catalog* nr. 135
- 23) Galda de Jos, *Catalog* nr. 135
- 24) Galda de Sus, *Catalog* nr. 137
- 25) Geoagiu de Sus, *Catalog* nr. 138
- 26) Gîrbova, *Catalog* nr. 139
- 27) Hăpria, *Catalog* nr. 140
- 28) Hopîrta (I), *Catalog* nr. 141
- 29) Hopîrta (II), *Catalog* nr. 142
- 30) Izvoarele, *Catalog* nr. 143
- 31) Lancrăm, *Catalog* nr. 144
- 32) Livezile, *Catalog* nr. 145
- 33) Loman, *Catalog* nr. 146
- 34) Luduș, *Catalog* nr. 147
- 35) Mănăstur, *Catalog* nr. 148
- 36) Mesentea, *Catalog* nr. 149
- 37) Meșcreac, *Catalog* nr. 150
- 38) Micești, *Catalog* nr. 151
- 39) Muncel, *Catalog* nr. 152
- 40) Oarda de Sus, *Catalog* nr. 153
- 41) Pănade, *Catalog* nr. 154
- 42) Pătrînjeni, *Catalog* nr. 155
- 43) Ponorel, *Catalog* nr. 156
- 44) Țorocurea, *Catalog* nr. 157

- 45) Răchita, *Catalog* nr. 158
- 46) Rădești, *Catalog* nr. 159
- 47) Reciu, *Catalog* nr. 160
- 48) Rîmeț (I), *Catalog* nr. 161
- 49) Rîmeț (II), *Catalog* nr. 162
- 50) Roșia Montană, *Catalog* nr. 163
- 51) Sâsciiori, *Catalog* nr. 164
- 52) Strungari, *Catalog* nr. 165
- 53) Tărtăria, *Catalog* nr. 166
- 54) Teiuș, *Catalog* nr. 167

- 55) Totoi, *Catalog* nr. 168
- 56) Trîmboiește, *Catalog* nr. 169
- 57) Uioara de Jos, *Catalog* nr. 170
- 58) Vinerea, *Catalog* nr. 171
- 59) Vingard, *Catalog* nr. 172
- 60) Zlatna, *Catalog* nr. 173

XXXII. ATANASIE ANGHEL, *ACT DE HIROTONIRE*, (Bălgrad), 1700
 1) Hidișul de Jos, *Catalog* nr. 174.

**Repartizarea numărului de tipărituri
pe centre tipografice**

I. BĂLGARAD (ALBA IULIA)	(1648—1700)	99
II. BUCUREȘTI	(1682—1694)	19
III. BUZĂU	(1691—1698)	8
IV. DEAL	(1644—1646)	4
V. GOVORA	(1640)	1
VI. IAȘI	(1643)	20
VII. ORĂȘTIE	(1582)	1
VIII. SEBEȘ	(1683)	6
IX. SIBIU	(1551—1553)	1
X. SNAGOV	(1697)	9
XI. TÎRGOVIȘTE	(1652)	5
XII. UNIEV	(1673)	1

LISTA DEȚINĂTORILOR

(cu numere din Catalog)

- Biblioteca „Batthyaneum” din Alba Iulia* — 2, 26, 27, 32, 51, 68, 92, 93, 95, 97, 117.
- Biblioteca documentară „T. Cipariu” din Blaj* — 6, 22, 35, 63, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 122, 174.
- Biblioteci parohiale* — 132 (Cugir), 136 (Galda de Jos), 137 (Galda de Sus), 155 (Pătrînjeni), 166 (Tărtăria).
- Biblioteci particulare* — 8, 60 (Emilian Birdaș, Episcop de Alba Iulia), 37 (T. Albu din Alba Iulia), 55 (I. Dragolea din Alba Iulia), 91 (un colecționar din Alba Iulia), 171 (R. Savu din Vinerea).
- Episcopia ort. rom de Alba Iulia* — 1, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 24, 28, 30, 31, 33, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 49, 50, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 62, 64, 65, 66, 67, 72, 73, 74, 77, 78, 84, 85, 86, 90, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 114, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 159, 160, 163, 164, 165, 167, 169, 170, 172, 173.
- Mănăstirea Rîmeș* — 161, 162.
- Muzeul de istorie din Blaj* — 9, 36.
- Muzeul mixt din Sebeș* — 7, 10, 21, 41, 94, 158.
- Muzeul Unirii din Alba Iulia* — 3, 4, 5, 23, 25, 29, 34, 40, 46, 47, 48, 59, 61, 69, 70, 71, 75, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 88, 89, 96, 98, 115, 116, 125, 126, 148, 168.

A N E X A

**cărților românești vechi care au circulat
în jud. Alba, aflate azi
în fondurile Bibliotecii Academiei Române
Filiala Cluj-Napoca***

SECOLUL XVI

1. <i>Octoih</i> , Tîrgoviște, 1510	CRV 47
Posesor — Biblioteca Centrală Blaj	
2. <i>Tetraevanghel</i> , Brașov, 1561	CRV 733
Posesori — Timotei Cipariu (Blaj); I. Micu Moldovan (Blaj).	

* În anexă amintim doar pe posesorii cărților din zona noastră.

3. *Tîlcul evangheliilor și Molitvelnicul românesc, Brașov, 1564* CRV 285,
286
Posesori — Timotei Cipariu (Blaj); I. Micu Moldovan (Blaj);
Biblioteca Arhiepiscopială Blaj.
4. *Palia, Orăștie, 1582* CRV 205
Posesori — David Pop din Balomir; Timotei Cipariu (Blaj);
Biblioteca Centrală a Arhiepiscopiei gr. cat. de
Alba Iulia și Făgăraș.
5. *Liturghier slavonesc, Brașov, 1588* CRV 142
Posesor — Biblioteca Centrală a Arhiepiscopiei gr. cat. de
Alba Iulia și Făgăraș.

SECOLUL XVII

6. *Pravila, Govora, 1640* CRV 146
Posesor — Biblioteca Centrală a Arhiepiscopiei gr. cat. de
Alba Iulia și Făgăraș, Blaj.
7. *Evanghelie cu învățătură, Bălgrad, 1641* CRV 179
Posesor — Timotei Cipariu (Blaj).
8. *Varlaam, Carte românească de învățătură, Iași, 1643* CRV 48
Posesor — Biserica gr. cat. din Cenade.
9. *Ibidem.* CRV 59
Posesor — Ioan Bobb (Blaj).
10. *Ibidem.* CRV 62
Posesori — popa Mihai din Gîrbova de Sus, anul 1768;
Popa Basiliu din Gîrbova de Sus; George diacu
din Dumitra; Biblioteca Centrală a Arhiepiscopiei
gr. cat. de Alba Iulia și Făgăraș; Timotei
Cipariu (Blaj).
11. *Ibidem.* CRV 64
Posesor — Biblioteca Centrală Blaj.
12. *Ibidem.* CRV 287
Posesor — I. Micu Moldovan (Blaj).
13. *Evanghelie învățătoare, Deal, 1644* CRV 277
Posesori — Biserica din jos (a Mitropoliei Bălgradului),
cartea donată de jupînul Ștefan din Bălgrad
în anul 1646; Pop Niculae din Maerii Bălgra-
dului, anul 1695; Popa Niculae din Șeușa; Mă-
năstirea sf. Treimi din Blaj.
14. *Șapte taine, Iași, 1644* CRV 332
Posesor — Mănăstirea sf. Treimi din Blaj.
15. *Ibidem,* CRV 497
Posesori — Biblioteca Centrală Arhiepiscopială Blaj; Biblio-
teca Centrală Blaj.
16. *Noul Testament, Bălgrad, 1648* CRV 42
Posesor — Biblioteca Gimnasiului gr. cat. din Blaj.

17. *Ibidem*, Posesor — Residentia Carolinensis, 1724. CRV 46
18. *Ibidem*, Posesor — Biblioteca Centrală Arhiecezană Blaj. CRV 204
19. *Psaltire*, Bălgrad, 1651 Posesor — Timotei Cipariu (Blaj). CRV 147
20. *Liturghie*, București, 1680 Posesor — Biblioteca Gimnaziului gr. cat. din Blaj. CRV 17
21. *Ibidem*. Posesor — Timotei Cipariu (Blaj). CRV 16
22. *Ibidem*, Posesori — I. Micu Moldovan (Blaj); Timotei Cipariu (Blaj). CRV 6
23. Dosoftei, *Psaltirea slavo-română*, Iași, 1680 Posesori — Biblioteca Seminarului Diecezan din Blaj, anul 1851; Biblioteca Gimnaziului gr. cat. din Blaj. CRV 491
24. Dosoftei, *Viața și petrecerea sfinților*, vol. III, Iași, 1682—6 Posesor — Biblioteca Seminarului Diecezan din Blaj. CRV 203
25. *Ibidem*, Posesori — din familia Furdui din Sohodol. CRV 753
26. *Sicriul de aur*, Sebeș, 1683 Posesor — Niculae Raica din Răchita. CRV 1274
27. *Ibidem*, Posesor — I. Micu Moldovan (Blaj). CRV 18
28. *Ibidem*, Posesori — Timotei Cipariu (Blaj); Biblioteca Centrală Blaj. CRV 19
29. *Apostol*, București, 1683 Posesor — Constantin diacul din Cergăul Mare, anul 1790. CRV 407
30. *Rînduiala diaconstvelor*, Bălgrad, 1687 Posesor — Biblioteca Seminarului Diecezan din Blaj. CRV 33
31. *Molitvenic*, Bălgrad, 1689 Posesor — Mănăstirea sf. Treimi din Blaj. CRV 135
32. *Ibidem*, Posesor — Biblioteca Gimnaziului gr. cat. din Blaj. CRV 137
33. *Ibidem*, Posesor — Biblioteca Gimnaziului gr. cat. din Blaj. CRV 138
34. *Ibidem*, Posesor — I. Micu Moldovan (Blaj). CRV 148
35. *Ibidem*, Posesor — Victor Mihályi de Apșa (Blaj). CRV 151
36. *Pravoslavntca mărturisire*, Buzău, 1691 Posesor — Biblioteca Gimnaziului gr. cat. din Blaj. CRV 30
37. *Ceaslov*, Sibiu, 1696 Posesori — Dr. V. Suciu (Blaj); Biblioteca Centrală Blaj. CRV 591
38. *Antologhion grecesc*, Snagov, 1697 Posesori — Biblioteca Seminarului Diecezan din Blaj. CRV 480

39. *Evangelie, Snagov, 1697* CRV 1009
 Posesori — Biserica din Geoagiul de Sus în anul 1813; alți
 ctitori din secolul al XIX-lea din zona mănăs-
 tirii Rîmeț.
40. *Tilcuirea liturghiei, Iași, 1697* CRV 161
 Posesor — Biblioteca Gimnaziului gr. cat. din Blaj.
41. *Mineie, 12 vol., Buzău, 1698* CRV 182
 Posesor — Biblioteca Gimnaziului gr. cat. din Blaj.
42. *Carte sau lumină, Snagov, 1699* CRV 69
 Posesori — Popa Ștefan din Galda de Jos, anul 1717;
 I. Micu Moldovan.
43. *Ibidem,* CRV 83
 Posesor — Biblioteca Mitropoliei gr. cat. Blaj.
44. *Ibidem,* CRV 84
 Posesor — Biblioteca Seminarului gr. cat. Blaj.
45. *Ibidem,* CRV 89
 Posesor — I. Micu Moldovan (Blaj).
46. *Molitvenic, Buzău, 1699* CRV 312
 Posesori — Biblioteca Seminarului Diecezan Blaj; Biblio-
 teca Gimnaziului gr. cat. din Blaj.
47. *Invățăture creștinești, Snagov, 1700* CRV 596
 Posesor — I. Micu Moldovan (Blaj).
48. *Psalterion, Snagov, 1700* CRV 655
 Posesori — Biblioteca Seminarului gr. cat. din Blaj; Biblio-
 teca Seminarului Diecezan Blaj; Biblioteca
 Centrală Blaj.
49. *Triod, Buzău, 1700* CRV 190
 Posesor — Biblioteca Arhidiecezană Blaj.
51. *Ibidem,* CRV 244
 Posesori — Biserica unită Zlatna; Popa Ioanaș din Feneș

THE ANCIENT ROMANIAN BOOK
— ALBA DEP. — XVI—XVIIth CENTURIES

Catalog

S U M M A R Y

This short excursion in the Romanian print history has to be connected with the moment of his birth in Europe due to Johannes Gutenberg (1452—1455). which had marked, without any doubt, one of the great human victories.

Having its beginnings after more than half of a century from the appearance in Europe, the Romanian art printing might be considered among the first editorial productions on our continent.

The activity of the first printing house in the Romanian territory has been developed near the sovereign's residence from Tîrgoviște, where beginning with 1508, appeared printed works due to the activity of monk Macarie: *Octoih*, *Evanghelie*, *Liturghier*. After a 30 years interruption, the printing activity was revived by Filip Moldoveanu, the first typographer in Romanian language. This one was active at Sibiu and we know three titles issued by his hand, one of them, *Tetraevanghel slavo-român* (1551—1553), being the first publication in Romanian preserved until now. The ancient book collection of the Alba dep. holds an unique fragment of this valuable work. The learned typographer Coresi, by his activity had the domination over 25 years, during the second half of the XVIth century. By his disciples or near them, he had issued from the printing presses of Braşov, Alba Iulia, Sebeş, Orăştie an important number of books culminating with *Palia* of Orăştie (1582), the first translation of the Old Testament. A copy of this work was preserved in the ancient book collection of the Alba dep. A new interruption was noted at the end of the XVIth century, after which had followed a convenient period, rich in printing editions. This atmosphere was maintained by important personalities of the time in Wallachia and Moldavia, Vasile Lupu, Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu and in Transylvania Gabriel Bethlen, George Rákóczy. Their spiritual

patronage has determined the issue of an important number of books which, in a way, had characterized the culture history of the Middle Age: *Pravila*, Govora 1640; Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași 1643, largely circulated at the time *Indreptarea legii*, Tîrgoviște 1652, *Biblia*, București 1688, an important monument of language.

The printing production of Alba Iulia has in this hierarchy a well determined place. Covering the period between 1639—1640 until 1702, it would offer for the time to come, among the others: *Noul Testament*, 1648, *Psaltire*, 1651, *Chiriadromion*, 1699 (a partial reprinting of the *Cazania lui Varlaam*) and *Bucoavna*, 1699 (the first didactic manual). Their purpose was constantly the same: to content the knowledge needs.

The cultural, political and economical life of Alba Iulia had a rich tradition. It has been developed in the neighbourhood of important civilisation centers, as well as the Metropolitan Church, refounded by Michael the Brave in 1597. In this context, besides the printing house of Alba Iulia, whose beginnings are located at the end of the XVIth century, by the activity of the copyst Lorinț, we can notice the presence of one of the first Middle Age Romanian libraries, and probably that of a monastic school. At the end of the XVIIIth century we can note the existence of the Batthyaneum Library, which become one of the most important cultural centres.

This excursion, the result of the latest investigations intends to offer to the scientific circuit the message of the 174 ancient Romanian books. The investigation was limited under the circumstances to a catalog of books existing our day sin difernt collections of Alba dep.: the Alba Bishopric collection of ancient book, the libraries collections, museums, or privates.

The 174 copies, most of them in Alba Iulia Orthodoxe Bishopric book stacks, are refering to 32 titles, published between 1551—1553 until 1700. Two copies are from the XVIth century others from the next. The major part of them are published in Alba Iulia (101 copies) Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași 1643 (20 copies), from Bucarest we have 18 copies, from Snagov 9, from Buzău 8, from Sebeș 6, from Tîrgoviște 5, from Deal 4, and from Sibiu, Orăștie, Govora, Uniev 1 copy each.

We have to mention that the investigations made, had determined some technical problems of the prints. We have noticed certain differences between the copies of the same edition, pagination errors, corrections into the printed text, different ornaments, all this advancing the hypotheses of different variants edition. These aspects, still unknown, of the Romanian print history, are as a modest contribution at the *BRV (Bibliografia Românească Veche)*, beside the identification of the loose leaf issued by Bishop Atanasie Anghel of Alba Iulia in 1700, representing a Confirmation Act, unique until now.

A peculiar problem is that of the book notes. We can notice here a large variety of aspects, with as many significations. It has to be mentioned, for example, the care taken by certain personalities of the Alba dep, for the Bishopric complex, and by consequence, for the printed works attested here.

The presence of the scholars, as protectors, typographers, translators, editors, priests with different administrative functions, would offer the image of a cultural effervescence which had animated the medieval city of Alba Iulia, more than three centuries ago. Here are some remarkable names known by the book notes investigated: the bishops Simion Ștefan, Sava Brancovici, Atanasie Anghel, the typographer Mihai Iștvanovici, Petru of Daia, priest and notary of the Alba Iulia great synod, Ștefan Raț of Kișfalud (Micești) the cancellar Ianăș. The problem concerning the Bishopric library might be still discussed. Marks of this one are attested by manuscript interventions, ex libris, preserved in different funds of the country, notes made by the bishops Simion Ștefan, Sava Brancovici, Sava Veștemanu, Varlaam, Teofil, Atanasie Anghel, the archpriest Gheorghe of Daia, chancellor Ianăș, Suciu Pal. Considering these identifications, useful for the future studies, we are now in the position to outline the history of the medieval library of Alba Iulia, and by consequence, a partial reconstitution of a Romanian library of the XVIIth century.

Still considering the book notes, it is resulting a lot of problems regarding the modest beginnings in learning to read and to write, efforts which had as an aim, the first book evidences in the libraries of the land. We can notice also pieces

of folk wisdom, and in this conjecture, Picu Pătruț of Săliște, the author of three moral writings, on the Alba Iulia *Chiriacodromion*, preserved at the Afteia convent. There are revealed by the same way of the manuscript notes, aspects concerning some acquisitions and salings of books. Despite the changing prices, imposed by the economical power, different from one community to another, the effort for their acquisition was important in the Middle Age.

Another cathegory of noes had registered the great social events, especially the Revolution of Transylvania in 1848. Another aspect revealed by the notes was the relation between the human being and the nature. They were noticed, in a very personal way, natural calamities, epidemics, different considerations about nature all these giving us, some useful observations on the mentalities at the time being.

The considerations made in the preliminary study as well as the informations offered by the analitical description of the prints, reffering in special at the original, or more often already known, aspects of the book notes, transcribed in a personal manner, are composing a rich contribution at the turning to good account of this inestimable tresure — the Romanian ancient book.

LE LIVRE ROUMAIN ANCIEN DANS LE DÉP. D'ALBA — XVI—XVIIe SIÈCLES

Cat a l o g u e

R É S U M É

Cette brève incursion dans l'histoire de l'imprimerie roumaine doit se mettre en relation au moment de son apparition, due à Johanes Gutenberg (1452—1455), dans le contexte européen, qui avait marqué sans doute, l'une des grandes victoires de l'homme.

Ayant le début après plus qu'une moitié de siècle que l'apparition de l'imprimerie en Europe, l'art typographique roumain peut se situer parmi les premières productions éditoriaux sur notre continent. L'activité de la première typographie sur le territoire roumain s'était développée tout près de la résidence du souverain de Tîrgovişte, où à l'intervale de deux ans en commençant de 1508 auraient être mises à jour trois ouvrages imprimées dues à l'activité du moine Macarie, *Liturgier*, *Octoih*, *Evanghelie*. Après un hiatus de trois décennies, l'activité typographique avait été reprise par Filip Moldoveanu, le premier typographe de livres en langue roumaine. Celui-ci aurait activer à Sibiu, lui étant atribuer trois livres dont l'un, *Tetraevangelh slavo-român* (1551—1553) peut être considerer la première apparition éditoriale en roumain, gardée jusqu'à nos jours. La collection d'ancien livres roumain du dép. d'Alba detient un fragment unique de cette pièce de valeur. Le typographe lettré Coresi, avait dominé par son activité, pendant 25 ans, la deuxième moitié du XVIe siècle. Par ses disciples, ou à coté d'eux, il avait fait sortir des presses de Braşov, Alba Iulia, Sebeş, Orăştie un nombre considerable de livres, culminant avec l'apparition de la *Palia* d'Orăştie (1582), la première traduction de l'Ancien Testament. Un exemplaire de cette édition on avait gardé, jusqu'aujourd'hui dans le dép. d'Alba. Un nouvel hiatus on avait enrégistré pendant la fin du XVIe siècle, après lequel une periode favorable, riche en apparitions éditoriaux avait suivie. Ce climat culturel a été entretenu par des personnalités marquantes à l'époque: Vasile Lupu, Matei

Basarab, Constantin Brîncoveanu en Moldavie et Valachie et Gabriel Bethlen et Gheorghe Rákóczy en Transylvanie. Leur patronage spirituel avait déterminé l'apparition d'un grand nombre de livres qui, en certaine mesure, avaient caractérisés l'histoire de la culture du Moyen Âge: *Pravila*, Govora 1640, Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași 1643, avec une large circulation à l'époque, *Indreptarea legii*, Tîrgoviște 1652 (un code roumain de lois), *Biblia*, București 1688, (un véritable monument de langue). La production typographique d'Alba Iulia, occupe dans cette ierachie une place bien établie. Couvrant l'intervale 1639—1640 jusqu'en 1702 elle avait offert pour les temps futurs, parmi d'autres: *Noul Testament*, 1648, *Psaltire*, 1651, *Chiriadromion*, 1699 (une réédition partielle de la *Cazania* de Varlaam) et *Bucoavna*, 1699 (le premier manuel didactique pour les enfants). Leurs but a été toujours le même: de satisfaire les besoins de connaissance.

La vie culturelle politique et économique d'Alba Iulia a eu un passé bien riche. Elle s'était développée près d'importants centres de civilisation roumaine et aussi près de la Métropole, refondée en 1597 par Michel le Brave. Dans ce contexte, à part l'activité de la typographie d'Alba Iulia, dont les commencements sont enregistrées à la fin du XVIe siècle, par l'activité du copiste Lorint, peut-on remarquer la présence d'une des premières bibliothèques roumaines du Moyen Âge et probablement d'une école monastique. À la fin du XVIIIe siècle on peut noter l'existence de la Bibliothèque Batthyaneum qui allait devenir une des plus importants centres culturels du pays.

Cet étude, le résultat des investigations des derniers décennies veut offrir pour le circuit scientifique le message des 174 anciens livres roumanins. L'investigation s'était restreinte, vu les conditions objectives, à l'élaboration d'un catalogue de livres se trouvant aujourd'hui en différentes collections du dép. d'Alba: les collections d'ancien livre roumain de l'Evêché Orthodoxe d'Alba Iulia, des bibliothèques, des musées, des particuliers.

Les 174 exemplaires gardés, la plupart d'eux, dans le dépôt d'ancien livre roumain de l'Evêché Orthodoxe d'Alba Iulia se reffèrent aux 32 titres, parus entre 1551—1553 jusqu'en 1700. Deux exemplaires appartiennent au XVIe siècle les autres au siècle suivant. Le poids, comme nombre, est detenue par les

imprimées d'Alba Iulia (101 exemplaires); Vaarlam *Carte românească de învățătură*, Iași 1643 en 20 exemplaires. La typographie de Bucarest est représentée par 18 exemplaires, celle de Snagov par 9, celle de Buzău par 8, celle de Sebeș par 6, Tirgoviște par 5, Deal par 4, Sibiu, Orăștie, Govora, Uniev par 1 exemplaire.

Rappelons, que par les investigations faites on avait déterminé quelques aspects des imprimées. Nous avons observé en ce sens certaines différences entre les exemplaires de la même édition, des erreurs de pagination, des corrections dans le texte imprimé, un différent décor, tout cela nous faisant penser aux variantes d'édition. Ces aspects, pas encore mis à jour, de l'histoire de l'imprimerie roumaine, peuvent être considérés comme de modestes contributions à l'édition du *BRV*, à côté de l'identification d'une feuille volante émise par le métropolite Atanasie Anghel à Alba Iulia en 1700, représentant un *Act de hirotonire* (Acte d'ordination), unique jusqu'aujourd'hui.

Un problème à part est celui des notes de livres. Les aspects sont bien divers, ayant des significations multiples. Remarquons, par exemple, les aspects sociaux et culturels qui nous révèlent les préoccupations de certaines personnalités du dép. d'Alba pour le complexe de la métropole, et par conséquent, pour les imprimés attestés ici.

La présence des lettrés rencontrés en état de patrons de typographies, de traducteurs, éditeurs, des prêtres en différentes fonctions administratives, allait offrir l'image d'une effervescence culturelle qui avait animé la ville médiévale d'Alba Iulia plus de trois siècles auparavant. Voici quelques noms de marque connus par les notes de livres analysés: les métropolites Simion Ștefan, Sava Brancovici, Atanasie Anghel, le typographe Mihai Iștvanovici, Petru de Daia archiprêtre et notaire du grand synode d'Alba Iulia, Ștefan Raț de Kișfalud (Micești), le chancelier Ianăș. Le problème de la bibliothèque métropolitaine de la ville pourrait être mise encore en discussion. Des traces de celle-ci sont attestées par des interventions manuscrites; ex libris, se trouvant en différents fonds du pays, notes faites par les métropolites Simion Ștefan, Sava Brancovici, Sava Veștemanul, Varlaam, Teofil, Atanasie Anghel, l'archiprêtre Gheorghe de Daia, le chancelier Ianăș, Suciul Pal.

Considerant ces identifications, utiles pour les recherches futures, nous sommes au point d'envisager l'histoire de la bibliothèque médiévale d'Alba Iulia, et par consequence, la reconstitution partielle d'une bibliothèque roumaine du XVIIe siècle.

De la problématique extrêmement diverse des notes de livres en resultent aussi des préoccupations concernant les modestes commencements dans l'étude d'écrire ou de lire; des tentatives, qui allaient se finaliser parfois, par les premières évidences de livres dans les modestes bibliothèques du pays. Remarquons aussi les débris de sagesse populaire roumaine et, dans ce contexte la figure de Picu Pătruț de Săliște, l'auteur de trois écrits moraux gardés sur le *Chiriadromion* d'Alba Iulia (Bălgrad) se trouvant à l'ermitage Afteia. Nous en sont relevées par la même voie des notes manuscrites, les aspects concernant l'achât et la vente des livres. En dépit des prix instables, imposés par le pouvoir économique aussi, différents d'une communauté à l'autre, l'effort pour leur acquisition a été considerable à l'époque du Moyen Âge.

Une autre catégorie de notes a enregistré les grands seismes sociaux surtout la Révolution de 1848 en Transylvanie. Une autre facette des notes a été la relation homme-nature. On avait enregistrées dans une manière personnelle, des calamités naturelles, des épidémies, de différentes aspects sur la nature en général, nous offrant en ce sens, des observations utiles sur les mentalités de l'époque.

Les aspects relevées dans l'étude introductif, aussi que les informations offertes par la description analithique des imprimées, se référant en special, à la manière éditée ou bien plus souvent à celle inédite des notes de livre, transcrites d'une façon interpretatif forment une contribution à la mise en valeur de cet inestimable trésor — l'ancien livre roumain.

DAS ALTE RUMÄNISCHE BUCH — KREIS ALBA — XVI—XVII JAHRHUNDERTE

K a t a l o g

Z U S A M M E N F A S S U N G

Der kurzgefasste Überblick in die Geschichte der rumänischen Buchdruckerei schickt sich im Zusammenhang mit der Erscheinung der europäischen Buchdruckerei unter Schutz von Johannes Gutenberg (1452—1455), zu sein. Dieser Moment wurde im wahren Sinne des Wortes als einer der grössten Tryumphe des Menschen betrachtet.

Die rumänische typographische Kunst, welche über ein halbes Jahrhundert nach der Erscheinung der Druckerei in Europa debütiert hat, liegt zwischen den ersten auf den Kontinent an. Die Tätigkeit der ersten Buchdruckerei auf dem rumänischen Gebiet hat sich neben der Fürstresidenz von Tîrgovişte entfaltet, wo ans Licht im Zwischenraum von je zwei Jahren, beginnend mit 1508, drei Bücher: *Liturghier*, *Octoih*, und *Evangelhie* gekommen sind. Sie sind das Werk des Buchdruckers Macarie. Die Aktivität der rumänischen Buchdruckerei welche sich mit Aussetzungen entfaltet hat, wird nach einer Kluft von drei Jahrzehnten vom ersten Drucker der Bücher in rumänischer Sprache, Filip Moldoveanu, übernommen. Dieser wird in Sibiu arbeiten, ihm werden drei Bücher zugeschrieben von welchen wir *Tetraevanghel slavo-român*, 1551—1553, erwähnen. Dies ist das älteste Buch in rumänischer Sprache welches bis Heute aufbewahrt wurde. Die Sammlung der rumänischen alten Bücher aus dem Kreis Alba enthält ein Bruchteil aus diesem wertvollen Werk. Der gelehrte Buchdrucker Coresi herrscht durch seine fünfundzweizigjährige Tätigkeit der zweiten Hälfte des XVI-ten Jhs. Zusammen mit seinen Lehrlingen und Anhängern wird er in Braşov, Alba Iulia, Sebeş und Orăştie eine beträchtliche Anzahl von Bücher herausgeben. Die bedeutendste Erscheinung ist *Palia*, aus Orăştie, 1582, die erste Übersetzung des Alten Testaments.

Ein Exemplar dieser Ausgabe wurde bis jetzt im Kreis Alba aufbewahrt. Nach einer zweiten langen Lücke am Ende des XVI-ten Jhr., wird die typographische Arbeit eine neue Blütezeit kennen, in welcher die Grundwerke der alten rumänischen Literatur erschienen sind. Hervorstehende Persönlichkeiten wie Vasile Lupu, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu in Moldau und Walachei, Gabriel Bethlen und Gheorghe Rákóczi in Siebenburgen haben ein günstiges Klimat instandgehalten. Unter ihrer geistlichen Schimherrschaft der Buchdruckerei wurden auf den ganzen rumänischen Gebiet zahlreiche wichtige Werke für die mittelalterlichen Kulturgeschichte gedruckt: *Pravila*, Govora 1640, *Varlaam*, *Carte românească de învățătură*, Iași 1643 (das allerverbreiteste Buch im Zeitalter), *Indreptarea legii*, Tîrgoviște 1652 (das erste rumänische Gesetzbuch), *Biblia*, București 1688 (ein echtes Denkmal der Sprache). Die Buchdruckerei von Bălgrad (Alba Iulia) besitzt in dieser Hierarchie einen festen Platz. In der Zeitspanne 1639—1702 hat sie der Nachkommenschaft, zwischen anderen, *Noul Testament*, 1648, *Psaltirea*, 1651, *Chiriadromion*, 1699 (eine neue, partielle, Auflage der *Cazania lui Varlaam*) und *Bucoavna*, 1699 (das erste Schulbuch für Kinder) gelassen. Der Zweck und die Bestimmung waren immer dieselben: die Befriedigung um immer mehr zu wissen.

Das kulturelle, politische und wirtschaftliche Leben in Alba Iulia hat eine reiche Vergangenheit. Sie hat sich im Kreise einiger wichtiger Feuerherde der rumänischen Zivilisation entfaltet und in der Nähe der orthodoxen Metropole, wiedergestiftet im Jahre 1597 von Michael dem Tapferen. In diesem Sinne, neben der Druckerei, deren Anfänge Ende des XVI-ten Jhs., eingetragen wurden, erwähnen wir die Existenz einer der ersten rumänischen mittelalterlichen Bibliotheken und möglicherweise einer Klosterschule. Ende des XVII-ten Jhs., verzeichnen wir das Dasein einer neuen Stiftung in Alba Iulia, die Batthyaneum Bibliothek, wo viele wertvolle allgemeine, siebenbürgische und rumänischer Bücher zu finden sind. Diese kulturelle Anordnungen haben eine spezifische Entwicklung der rumänischen Zivilisation erleichtert, auch durch das alte Buch ausgedruckt.

Frucht der Untersuchungen des letzten Jahrzehntes, beabsichtigt das hiesige Buch den wissenschaftlichen Umfang die

kulturelle Botschaft der 174 rumänischen Bücher zu bieten. Diese Untersuchung ist wegen objektiven Bedingungen zu einem Katalog beschränkt. Die Bücher befinden sich in verschiedenen Sammlungen im Kreis Alba: die Sammlungen der rumänischen orthodoxen Bistum von Alba Iulia, Bibliotheken, Museums, Privatbesitzer. Die meisten sind im Depot des alten rumänischen Buches des rumänisch-orthodoxen Bistums von Alba Iulia beibehalten, und die 174 studierten Exemplare beziehen sich aus 32 Titel, die im Zeitraum der Jahre 1551—1700 erschienen sind. Zwei Exemplare gehören dem XVI-ten Jhs. an, die Anderen dem nächsten Jahrhundert. Die meisten, als Anzahl, sind Bücher aus Alba Iulia, 101 Exemplare; Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, wird in 20 Exemplaren aufbewahrt; die bukarester Druckerei wird mit 18 Exemplaren vertreten; die von Snagov mit 9, Buzău mit 8, Sebeș mit 6, Tirgoviște mit 5, Deal mit 4, Sibiu, Orăștie, Govora, Uniev mit einem Exemplar vertreten.

Erwähnenswert aus den Aspekten dieser Erforschung sind die technischen Daten angeboten aus den Druckereien. In diesen Sinne haben wir folgendes entdeckt: unterschiedliche Exemplare die derselben Auflagen angehören, Seitenbezeichnungsfehler, Korrekturen im gedruckten Text, verschiedene Ornamentik. All dieses führt uns zum Entschluss dass in der Aufgabe verschiedene Varianten waren. Diese weniggekannten Ansichten in der Geschichte der rumänischen Druckerei bilden einen bescheidenen Beitrag zur BRV, neben der Feststellung eines Flugblattes, die vom Metropoliten Atanasie Anghel in Bălgrad im Jahre 1700 ausgegeben wurde, ist ein *Priesterweiheakt* bis jetzt ein Unikum.

Die Problematik der Buchaufzeichnungen bildet ein grossmütiges Kapitel. Die bescheinigten Aspekte haben einen ungleichartigen Charakter, jede von ihnen mit besonderen Bedeutungen. Man bemerkt in erster Reihe beachtenswerte soziale und kulturelle Aspekte, die uns die Beschäftigungen einigen Persönlichkeiten aus dem Gebiet Alba neben der metropolitanischen Residenz aus Alba Iulia hervorheben und die Beziehungen hatten mit den hiesigen Druckerein.

Die Anwesenheit der Gelehrten als Druckereischutzherrn, Übersetzer, Herausgeber, Pfarrer mit verschiedenen Verwaltungssämtern zeigt das kulturelle Aufblühen in der Stadt Alba

Iulia vor drei Jahrhunderten. Wir geben nun einige bekannte Namen aus der Geschichte der rumänischen Kultur an, die auf den Seiten der studierten Bücher zu finden sind: die Metropolit Simion Ștefan, Sava Brancovici, und Atanasie Anghel; der Typograph Mihail Iștvanovici, Petru von Daia, Erzpriester und Notär des grossen Synode von Bălgrad, Ștefan von Kisfalud (Micești) der Vorsteher von Bălgrad, der Logophet Ianăș. Die Buchaufzeichnungen erörtern das Problem der metropolitanschen Bibliothek von Alba Iulia. Sie ist durch Aufzeichnungen, Ex Libris einiger Persönlichkeiten erwähnt, wie: die Metropolit Simion Ștefan, Sava Brancovici, Sava Veștemeanul, Varlaam, Teofil, Atanasie Anghel, Erzpriester Gheorghe von Daia, der Pfarrer oder Logophet Ianăș, Suciu Pal in verschiedenen Fonds des Landes. Diese Identifizierungen sind ein guter Anfang für die weiteren Forschungen im Zusammenhang mit der Geschichte der mittelalterlichen rumänischen Bibliothek von Alba Iulia und sogleich der partiellen Wiederherstellung einer rumänischen Bibliothek aus dem XVII-ten Jahrhundert.

Aus denselben Aufzeichnungen kennt man gleichfalls beschiedene Anfänge im Lernen des Schreibens und Lesens und frühe Versuche in der Evidenz der Bücher in kleinen Dorfbibliotheken. Beispiele der Volksweisheit trennen sich gleichfalls aus dem reichen studierten Material. In diesem Kontext erwähnen wir die Persönlichkeit des Kurators von Săliște Sibiului, Picu Pătruț, der Verfasser von drei moralischen Schriften auf der *Chiriadromion* von Bălgrad, welche im Filialkloster Afteia aufbewahrt ist. In derselben Art sind uns Daten über den Kauf und Verkauf der Bücher übermittelt worden. Die verschiedenen dörflichen Gemeinden haben substantielle Bemühungen gemacht mit ihren materiellen Möglichkeiten für den Kauf der Bücher, die meisten mit einem fluktuierenden Preis.

Eine andere Kategorie von Aufzeichnungen bietet Auskünfte über die grossen sozialen Ereignisse an, und in erster Reihe über die Revolution von Jahre 1848. Der Mensch und seine Umwelt ist noch ein Kapitel in den Buchaufzeichnungen. Es sind Naturunheile, Seuche, verschiedene Naturerscheinungen hintergelegt. Sie können ein vorläufiges Studium über die Mentalitäten aus den vorigen Jahrhunderten sein.

Die gekürzten Anblicke aus der Einleitung, zusammen mit allen Informationen aus den analytischen Beschreibungen der Bücher — in erster Reihe die aus den veröffentlichten oder mehrere unveröffentlichte Aspekte der Aufzeichnungen, erläuternd umgeschrieben — bilden einen Beitrag zur Verwertung dieses unschätzbaren Reichtumes, das alte rumänische Buch.

INDICE SELECTIV DE NUME ȘI LOCURI*

- Aaron Petru Pavel, episcop al Blajului, 178, 179, 180.
Abrud, 25, 26.
Adam, diacul popii Avram din Pianul de Sus, 77, 78.
Adamovici Gherasim, episcop, 127.
Afteia, schit, 44, 171, 172.
Agnita (jud. Sibiu), 124.
Aiud (Nagy Enyed), 51, 129, 172, 174, 213.
Aiudul de Sus, 26.
Alba Iulia (Carlova, Gyulafehérvár), vezi și Bălgrad, 5—10, 17, 19—21, 23—26, 29—32, 38, 39, 41, 43, 46, 48, 90, 110, 128, 130, 137, 138, 142, 144, 146, 153—156, 158, 174, 175, 189; — biserica din Centru, 39; — biserica din Lipoveni, 26, 161, 175; — biserica din Maieri, 34, 39.
Albini Hieronim, 138.
Albini Isidor de la Cut, 138.
Alexandru, logofăt în Ocolîșul Mare, 121.
Ampoița, 176.
Anca Av. din Soharu, 123.
Andronache, vel ban în Craiova, 143.
Anea, părcălab în Țirgoviște, 62.
Anghel Augustin, dascăl din Ciugud, 131.
Anghel Chiril, preot în Picișa, 126, 128.
Anghel Danil din Ticuș (jud. Brașov), 82.
Anghel Gheorghe, paroh și profesor la Zlatna, 42, 166.
Anghel Petru, diac din Ciugud, 131, 132.
Anghelina, soția lui Popa Dumitru din Bahnea (jud. Mureș), 65.
Apaffi Mihai, principe al Transilvaniei, 71, 73.
Apoldu de Jos (jud. Sibiu), 184.
Arad, 89, 96, 113, 117, 118.
Aramă Dalila Lucia, 6.
Archiș (jud. Bihor), 97.
Ardeal, 37, 49, 51, 71, 80, 88, 104, 107, 116, 121, 128, 176, 200, 208.
Arhidieceza greco-catolică de Alba Iulia și Făgăraș, 24, 25.
Arhiepiscopia Sibiului, 22, 31.
Asachi Gheorghe, 8.
Asinip (Sinip?), 73.
Atanasie Anghel, mitropolit al Bălgradului, 32, 34, 35, 37, 38, 46, 161, 172, 174.
Atanasie de la Blaj (?), 80.
Aurel Vlaicu (Bințiți; jud. Hunedoara), 207.
Austria, 213.

---

* Din însemnările de proprietate am selectat pentru indice nume de persoane bine definite prin localizare și datare, omițind pomelnicele. În cazul localităților din jud. Alba nu am mai specificat județul. După denumirile actuale ale localităților, dăm, între paranteze, toponimiile vechi întâlnite în *Catalog*.

- Avacumovici Pavel, episcop la Arad, 113.
 Avram Godțe din satul Oncești (jud. Maramureș), 178.
 Avram Ioan din Săsciori, 213.
 Avram, preot în Ciugud, 132.
- Badea, logofăt și ispravnic, 40, 125.
 Bahnea (jud. Mureș), 65.
 Baia de Arieș (Ofnbae), 91, 92.
 Baldea Petru, 182.
 Balomiru de Cimp, 46, 176, 177.
 Banc Vasilie din Supiatră (în Sălciua de Jos), 79.
 Banciu cel Bătrîn, 203.
 Banu ot Teșil (jud. Prahova), 116.
 Basarab, Matei, domnul Țării Românești, 7, 17, 89.
 Báthory Christophor, principe al Transilvaniei, 20.
 Batthyany Ignatius, episcop catolic din Alba Iulia, 43.
 Batu Ioan, jude comunal din Cut, 66.
 Bălgrad, vezi și Alba Iulia, 5—7, 10, 19, 20, 32—34, 36, 39, 66, 88, 114, 127, 131, 161, 189, 208.
 Bărăbanț, 26, 49, 177.
 Bede Ion din Certege, 211, 212.
 Begnescu, învățător, 211, 212.
 Belciugata (zona Rîmnicu Sărat), 40.
 Bena Avram, paroh în Pianul de Jos, 116.
 Bena Nicolae din Pianul de Sus și Săliște, 96, 115, 117.
 Bena Nicolae (II), 117.
 Benic, 41, 201.
 Bercăș (jud. Maramureș), 70.
 Beriu (jud. Hunedoara), 45, 92.
 Besoiu Ioan, paroh în Săliște și Sebeș, 116.
 Bethlen Gabriel, principe al Transilvaniei, 18, 20, 70.
 Bianu Ion, 8, 23.
 Biblioteca Academiei din București, 23; — Academiei. Filiala Cluj-Napoca, 22; — „Batthyaneum“ din Alba Iulia, 9, 21, 23, 43, 47, 58, 90, 137, 138, 153, 154, 156, 158, 159, 174, 175; — Centrală din Blaj, 82, 101; — documentară „T. Cipariu“ din Blaj, 23; — Gimnasiului greco-catolic din Blaj, 101; — Muzeului Unirii din Alba Iulia, 23; — Salticov Șcedrin din Leningrad (U.R.S.S.), 17.
- Biche Ilie, 66.
 Bistra, 178.
 Bistran Ion, preot, 136.
 Blaj (Balásfalva, Blasiu), 8, 23, 24, 26, 49, 63, 68, 82, 101, 138, 164, 167—170, 179, 195.
 Boeriu Andrei din Bărăbanț, 178, 179.
 Bogata (jud. Mureș), 199.
 Boița (jud. Sibiu), 203.
 Bolian Nicolae, preot în Tămpăhaza (azi Rădești), 208.

- Boltea Axente, 190.
 Bosdocu Ioan, preot în Ponorel, 206.
 Bostoroage Filip din Vinograd, 218.
 Brann Ion din Ciugud, 84.
 Braşov, 17, 46, 112, 113.
 Brat, logofăt, 62.
 Brincoveanu Constantin, domnul Țării Româneşti, 7, 17, 41, 61, 121, 157, 158.
 Brîncoveneşti (Iaciu; jud. Mureş), 180.
 Broşteni (jud. Braşov), 90.
 Bucerdea Vînoasă (Boros Bociard), 38, 159.
 Bucium, 24.
 Bucium Muntari, 184, 185.
 Bucow Nicolae Adolf, general austriac, 210.
 Bucur Avram, 147.
 Bucureşti, 8, 18, 37, 39, 142—144, 157.
 Budapesta (Buda), Ungaria, 107, 128.
 Burdea Ilarie de la Poşaga de Jos, 149, 152.
 Bureştean N. din Bucureşti, 142, 144.
 Buru, 123.
 Buzău, 116.
 Cacovean Ioan, paroh, 183; — Vasile, curator, preot şi jude, 183.
 Cacoveanu Lidia, 110, 183.
 Cado Nicolae, preot în Piclişa, 127, 128.
 Camelius, învăţător, 76.
 Cantacuzino Mihai, spătar, 41, 157, 158.
 Cantacuzino Şerban, domnul Țării Româneşti, 7, 39, 40, 125, 126, 133, 134, 136, 137.
 Caracal (jud. Dolj), 143.
 Carolina Augusta, împărăteasă, soţia lui Francisc I, 166.
 Catetiu Ioan din Bucium Muntari, 185.
 Călugăru Georgiu, învăţător, 179.
 Căpîlna, 93.
 Cărlan Ion din Ticuş (jud. Braşov), 81, 82.
 Cărpiniş (zona Cîmpeni), 26, 107, 180, 197.
 Căstău (jud. Hunedoara), 116.
 Căndea Virgil, 5.
 Ceie (cătun al satului Trei Sate; jud. Mureş), 179.
 Certege (Certeju), 25, 26, 211, 212.
 Cetatea de Baltă, 25.
 Cetea (Cechea, Csetea), 39, 94, 113, 114, 130, 181, 182.
 Cheresig (jud. Bihor), 100.
 Chiric Manoil, 61.
 Chirilă Gheorghe, preot în Ghirbom, 87.
 Ciapa Sebastian, învăţător şi preot în Lupşa, 119, 120.
 Cib, 28—30, 40, 45, 60, 63, 138, 139, 144, 147, 148, 151, 182.
 Cioflică Simion, 181.

Ciora Georgie, preot, 97.
 Ciora Zaharie, 211.
 Ciorteia Iosif, preot în Lupșa, 120.
 Cipariu Timotei, 8, 21, 24, 37, 101, 204.
 Ciugud (Csugudiu), 46, 131, 183.
 Ciugudul de Jos, 49, 182, 183.
 Ciuguzel, 26.
 Ciunga, vezi și Mănăstirea Ciunga, 43.
 Ciuruleasa, 9, 43, 122.
 Cilnic, 183, 184.
 Cîmpeni, 25, 28.
 Cîrlan Gheorghe din Ticușul românesc (jud. Brașov), 82.
 Cloșca, 39.
 Coadă, vornic din Buzău, 116.
 Cocoș Ion din Bințiți (azi Aurel Vlaicu; jud. Hunedoara), 207.
 Comana de Jos (jud. Brașov), 82.
 Comșa N. din Blaj, 82.
 Coresi, diacon, cărturar și tipograf, 17, 20.
 Corna, 25, 184, 185.
 Cornea Ioan, din Laz, 69.
 Coroiu Nicolau (Ponoreanul), preot în Ponorel, 206.
 Corpade Vasilie, învățător, 185.
 Cosma George din Vidolm, 70.
 Costandin ot Benic, 41, 201.
 Costandin, logofăt din Tîrgoviște, 62.
 Costin, protopop din Vidrasău (jud. Mureș), 64.
 Craina Teodor din Laslăul Român (azi Laslăul Mare; jud. Mureș), 101.
 Craiova, 143, 203.
 Craiva, 186.
 Crăciun Gheorghe, paroh în Brîncovenești (jud. Mureș), 180.
 Crețanu George, preot în Vingard.
 Cricău (Cracova), 26, 104.
 Cristache-Panait, Ioana, 5.
 Cristea Gligor, curator în Bedeleu (azi Izvoarele), 195, 196.
 Cristurul Secuiesc (S. Kristur; jud. Mureș), 27, 63—65.
 Cseresnyes Andreas, bibliotecar la Biblioteca „Batthyaneum“, 154.
 Csongvai Ion, preot în Ciunga (azi Ocna Mureș), 217.
 Cucui Virgil, Alba Iulia, 175.
 Cugir, 186.
 Cunța, 25, 36, 186, 187.
 Curechiu (jud. Hunedoara), 35.
 Cut, 27, 65, 66, 138.

Danciu Ioan, protopop, 196.
Daia Română, p. 7, 26, 36, 39, 45, 98, 132, 187—188.
Daneș (jud. Mureș), 124.
Dăian Gheorghe, 97.
Dăian Gheorghe, protopop de Daia, 187.

- Dăianu Petru, protopop, 187, 188, 202.
 Deal, 107, 179.
 Dealul Furcilor (Dealul de la Turu), 72.
 Decea, 217.
 Deleni (Potoc; jud. Mureș), 180.
 Dimitrescu Florica, 6.
 Dincu Simion de la Daia, 218.
 Dîrja (Derțea; jud. Cluj), 98, 99.
 Dobbo Nicolae, 149.
 Dobra, 25.
 Dobrosloveanu Zadorane Mihai, vornic, 142, 143.
 Dobrosloveanul Niculae Stanca, 142, 143.
 Dobrotă Ioan din Poiana, protopop (jud. Hunedoara?), 184.
 Doicești (jud. Dîmbovița), 61.
 Domșa Isidor, compactor în Blaj, 49, 164.
 Doștat, 26.
 Dragolea, colecționar din Alba Iulia, 124.
 Drașov, 110, 111, 209.
 Drăguș (jud. Brașov), 28, 67.
 Drăgușeștii din Sălciua de Jos, 79, 80.
 Dreghiciu Doina, 13.
 Drinu Anton, 208.
 Drîmbar (Drăbară), 36, 188, 202.
 Dudaș Florian, 27, 28, 43.
 Dulea Nicolae, dascăl din Bălgrad (azi Alba Iulia), 131.
 Duma Pătru din Pătrînjeni, 205.
 Dumbrău (jud. Alba sau Cluj), 200.
 Dumitra, 44, 87.
 Dumitrașco Grămătic, fiul lui Dumitru Vână, 62.
 Dumitru de la Vimu (jud. Maramureș), legător de cărți, 70.
 Dumitru, diac, logofăt, tipograf la Mitropolia Bălgradului, 35.
 Dușa Teodor, preot în Pătrînjeni, 148.

 Emilian, episcop de Alba Iulia, 13, 23, 130.
 Eminescu Mihai, 12.
 Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia, 5, 9, 10, 22.
 Europa, 16.

Făgăraș, 24, 25.
 Făráu, 26, 40, 125.
 Feleacu (jud. Cluj), 133, 134.
 Fellya George, preot în Ciuruleasa, 123.
 Feneș, 205.
 Ferdinand, împărat al Austriei, 96.
 Filimon Ioan, dascăl, 107.
 Filimon Ioan, preot, 209.
 Filip, preot din Sânciori, 102.
 Fleșer Ioan, 178.

Fodorean Petru, Ocolișul Mare, 121.
 Fodorean Teodor, paroh în Lunca (Arieșului), 121
 Forda Nicula din Cacova (azi Livezile), 75.
 Francisc I, împărat, 116, 121, 166.
 Franz Iosif, împărat, 96, 184.
 Frățilă Valeriu, 204.
 Frîncu Chiril din Dumbrău (jud. Alba sau Cluj), 200.
 Fulea Irimie din Răhău, 106.
 Fulea Mihai, 184.
 Furdui Titus, 30.

Galda de Jos, 26, 35, 37, 46, 51, 58, 129, 130, 188, 189, 200, 201.
 Galeri, ieromonah la Mănăstirea Feleacu, 42, 134.
 Galtiu, 25.
 Gavril, grămătic în Picișa, 128.
 Găbud, 164.
 Geoagiu de Sus (Joaju), 25, 42, 130, 190, 191, 209, 210.
 Geomal (Diomal), 51, 172—174, 190, 200, 201.
 George, diaconul din Țirgoviște, 62.
 George, logofăt din Țirgoviște, 40.
 George, paroh Cioara, 96.
 Georgie din Daia, 188.
 Georgie Tompahăzanul, 208.
 Gheja de Mureș (Mureș Gheja; jud. Mureș), 27, 68.
 Ghenadie I, mitropolit al Bălgradului, 20.
 Ghenadie II, mitropolit al Bălgradului, 7, 11.
 Gheorghe, diac din Ponorel, 206.
 Gheorghe ot Tesil (jud. Prahova), 115.
 Gheorghe, protopop de Daia, 36, 38.
 Gherla (Szamosu Uivar; jud. Cluj), 70.
 Gherman, preotul de la Săliște, 171.
 Ghica Mihail, ban, 8.
 Ghimbav (jud. Brașov), 113.
 Ghirbom, 26, 84—87.
 Gîrbova (zona Sebeș), 46, 191—192.
 Gîrbova de Jos (Gîrbova inferioară), 174.
 Gîrbovița, 173.
 Gliga Petru, 189.
 Gligor Simion din Tilișca, legător de cărți (jud. Sibiu), 49, 183.
 Gligorașco Nicolae, vornic ot Leordeni (jud. Argeș), 40, 143.
 Gligorie, scriptor din Sibiu, 203.
 Godiciu Vasile, preot în Ghirbom, 86.
 Godza Abrahamus, nobil de Bărabanț, 178.
 Goronea Toader din Brăzești, 120.
 Govora, 18.
 Grama Gheorghe ot Ticuș (jud. Brașov), 82.
 Graur Ioan, parohul Ludușului (jud. Mureș), 199.
 Grec Niculae din Șilea, 164.

- Grigorie, logofăt ot Sîmtade (?), 67.
 Grigorie, preot în Măhaci (azi Măhăceni), 11.
 Groșescu Nicolae, paroh în Mogoș Birlești, 161.
 Gutenberg Johannes, descoperitorul tiparului, 16.
- H**
 Hada Ioan, diac în Țelna, 165.
 Hădărău, 139, 140.
 Hăpria. 44, 87, 192.
 Henig (Hăneg), 215.
 Heria, 162.
 Hidișul de Jos (jud. Bihor), 99.
 Hodoș Nerva, 23.
 Hopirta, 26, 50, 194, 195.
 Horea, conducătorul răscoalei din Munții Apuseni, 39, 49.
- I**
 Iancu Simion, preot, 140.
 Ieud (jud. Maramureș), 10.
 Ighiel 30, 42, 45, 47, 51, 87—89, 148.
 Ighiu, 7, 26, 40, 134, 160.
 Ignate, logofăt din Sănpaul (jud. Mureș), 175.
 Ignatius Josephus, baron de Kaszon (jud. Mureș?), 111.
 Ilian Virgiliu, învățător, 183.
 Ilie din Daneș (jud. Mureș), 124.
 Inache, zugrav în Poiană (?), 155.
 Inochentie ieromonah ot sf. Mănăstire a Argeșului (jud. Argeș), 98.
 Inuri, 127.
 Inurian György, preot, 88.
 Ioan ot Doicești (jud. Dîmbovița), 61.
 Ioan, preot în Cioara, 117.
 Ion ot Lăculețe și Viforita (jud. Dîmbovița), 61.
 Ion, preot în Deal, 41.
 Ion, protopop în Geomal, 173, 208, 210.
 Ion, protopop în Porcești (jud. Sibiu), 203.
 Ion din Sântana (jud. Mureș), 65.
 Ion, grămătic, 61, 105.
 Ion, grămătic în Cioara (azi Săliște), 116.
 Ionici Dumitru din Sălciua de Jos, 59.
 Ionici Gavril din Sălciua de Jos, 59.
 Ilie Iorest, mitropolit al Bălgradului, 7, 11.
 Iorga Nicolae, 8, 25, 37, 51, 210.
 Ioșica, guvernator, 97.
 Iștvanovici Mihai, tipograf în Bălgrad, 8, 35, 37, 46, 189, 208, 213.
 Ivon din Sinip (Asinip?), 73.
 Izvoarele (apare și Bedeleu), 195—196.
 Izvoru (jud. Olt), 211.

- J**
 Jenchea Aureliu, învățător în Bucium-Muntari, 185.
 Jina (jud. Sibiu), 65.

Jucul de Jos (jud. Cluj), 100.

Județul Alba, 7—8, 20—22, 25—27, 29, 49; — Arad, 199—200; — Argeș, 40, 98, 143; — Bihor, 22, 97, 99—100; — Brașov, 28, 47, 67, 81—82, 90, 113, 171; — Cluj, 42, 70, 98—100, 119—120, 133—134, 200; — Dîmbovița, 8, 61; — Dolj, 143; — Hunedoara, 17, 35, 45—46, 67—68, 92, 116, 118, 147, 184, 193, 206—207; — Maramureș, 10, 70, 178; — Mureș, 27, 63—65, 68, 70, 71—72, 101, 109, 111, 124, 175, 179—180, 184, 198—199; — Olt, 40, 143, 211; — Prahova, 115, 116, 118; — Sălaj, 71; — Sibiu, 12, 30, 40, 44, 49, 65, 124, 127—128, 152, 171—172, 183—184, 203; — Suceava, 73; — Vâlcea, 40, 118.

Jurju Grigorie, preot în Ocolișul Mare, 121.

Kaba Ioannes, 138.

Kaszon (jud. Mureș?), 111.

Kornea Iosif, preot în Sarpatok (jud. Mureș), 64.

Kovács B. Adalbert, legător de cărți din Alba Iulia, 48, 128.

Lachiu, 122.

Lancrăm, 25, 34, 45, 88, 147, 197.

Laslăul Mare (Laslăul Român; jud. Mureș), 101.

Laslo Ioann din Cetea, 181.

Laz, 30, 35, 69, 101, 149.

Lăculețe (jud. Dîmbovița), 61.

Leaș Todor, învățător în Poșaga, 72.

Lechința (Lecaenția, jud. Mureș), 175.

Lecsia Macaria, din Muirău (jud. Mureș), 71.

Lelese (jud. Hunedoara), 46.

Leningrad, 17.

Leordeni (jud. Argeș), 40, 143.

Livezile (Cacova), 75, 197.

Loga Ion, 155.

Loman, 198.

Longo Ioan din Meșendorf (jud. Brașov), 171.

Lopadea Românească, 26.

Lorinț, diacon și tipograf, 17, 20.

Luca Ștefan, cantor în Ludoș (jud. Hunedoara), 184.

Lucaris Chiril, 7.

Ludoș (Ludoșul Mare, Nagyludos, Lodeș, jud. Hunedoara), 67—68, 184.

Luduș (jud. Mureș), 198.

Lunca (Arieșului), 26—28, 30, 45—46, 69—70, 72, 121, 135, 141—145, 149, 151—152.

Lupaș Ion, 21.

Lupeanu (Melin) din Gheja de Mureș (jud. Mureș), 68.

Lupșa, 25, 41, 47, 102—103, 118.

Lupu Vasile, domn al Moldovei, 17.

- Macarie, ieromonah și tipograf, 16—17.
 Macavei Macarie din Bucium-Muntari, 185.
 Maftai vodă (vezi Basarab Matei),
 Manciu Nestore, 121.
 Man Neagul, 47.
 Mann Candin, cantor și docente în Aiud, 174, 183.
 Manoilă, logofăt, 45, 61.
 Manu Lup cel bătrîn, preot, 47.
 Marcu T. Grigorie, preot profesor, 6.
 Maria Tereza, împărăteasa Austriei, 121, 127—128.
 Marian Iosif, învățător în Aiud, 15, 174.
 Marian Nicolaus, preot, 195.
 Marien, diac și tipograf, 17.
 Marin Iosif, cantor în Renghet (jud. Hunedoara), 147.
 Matei, preot în Hăpria, 86.
 (Mavrocordat?) Constantin Nicolae, domnul Moldovei, 143.
 Mavrocordat Ioan, voievodul Țării Românești, 122.
 Mavrogheni Petru Nicolae, domnul Țării Românești, 143.
 Măcăieș Vasilie, diac în Lupșa, 118—120.
 Măcinic Gheorghie, 66.
 Măcinic Vasilie, 66.
 Măgina, 24, 72.
 Măhăceni (Măhaci), 11.
 Mănăstirea Argeș (jud. Argeș), 98; — Bălgradului, 37, 213; — Blaj (vezi Monasteria Balasfalvensis), 167—170; — Cioara (azi Săliște), 42; — Ciunga, 43, 166, 217; — Cozia (jud. Vâlcea), 118; — Dealu (jud. Dîmbovița), 8; — Plaiul Cioarei, 42, 117; — Feleacu (jud. Cluj), 42, 134; — Geoagiu de Sus, 210; — Humor (jud. Suceava), 73; — Ocășești (în Sălciua de Jos), 79—80; — Prislop, 37; — Rîmeș, 36, 209—210.
 Mănăstur (jud. Arad), 199—200.
 Mărginean Nistor de la Fărău, 125.
 Mârza Eva, 6, 13.
 Mârza Iacob, 30.
 Meke Petru din Broșteni? (jud. Brașov), 90.
 Mesentea, 41, 51, 200.
 Mesha Ion, dascăl în Ticuș, (jud. Brașov), 82.
 Meșcreac, 201.
 Meșindorf (jud. Brașov), 171.
 Meteș, 122.
 Mezei Petru, preot, 121.
 Micești (Chișfalău, Kisfalud), 36, 202, 210.
 Miclăuș Oto din Drăguș (jud. Brașov), 67.
 Micoșlaca, 194.
 Micu Simion, cantor, 190.
 Migazzi Christophor, cardinal vienez, 9, 43, 153—156, 158—159.
 Mihai Viteazul, domnul Țărilor Române, 5—6, 11, 20.
 Mihail, 41.

- Mihnea (cel Rău), domnul Țării Românești, 16.
 Mirăslău, 25, 27—28, 45, 72.
 Mircea cel Bătrîn, domnul Țării Românești, 6.
 Mircea T. Irimie, student din Pănade, 204.
 Mitropolia Bălgradului, 5—7, 11, 20—21, 35—36, 38—39, 52, 89, 187; —
     Ortodoxă a Transilvaniei la Sibiu, 8; — Unită de la Blaj,
     24—26.
 Mînerău (jud. Hunedoara), 35.
 Mladină Pavel din Ighiel, 45, 88.
 Mog Ion, jude în Răchita, 104.
 Moga Nicolae (Nechifor ieromonah), călugăr în Săliște, 171.
 Moga Vasile, episcop la Sibiu, 96, 116, 121.
 Mogoș-Bârlești, 26, 161.
 Mogoș-Miclești, 26, 160.
 Mohaci (Mohács), 107.
 Moldova, 5—8, 11, 16, 18, 21, 23, 27, 116.
 Moldovan Ioan, 101.
 Moldovan Ioan de la Agnita (jud. Sibiu), 124.
 Moldovan Ioan Micu, 8, 24.
 Moldoveanu Filip, tipograf la Sibiu, 17.
 Morar Stan din Laz, 102.
 Morariu, învățător în Zlatna, 219.
 Morariu Ioan, 219.
 Morariu Ioan, preot, 113.
 Moraru V. Romulus, colecționar în Zlatna, 109, 150.
 Moscal Metodie din Porumbacu de Sus (jud. Sibiu), 152.
 Muirău (jud. Mureș), 71—72.
 Muncel, 46, 49, 119, 202.
 Muncu Vasilie din Lupșa, 103.
 Muntean Eftimie, preot în Bedeleu, 196.
 Muntean Teodor, teolog în Blaj, 208.
 Munteanu Iacob, cantor, 208.
 Munteanul Coman, 184.
 Munteanul Ioan din Luduș (jud. Mureș), 184.
 Munții Apuseni, 9, 26, 46, 49, 60, 92, 122, 161.
 Mureșul, 214.
 Mușca, 27, 47, 74—75.
 Muzeul bisericesc din Cib, (1934), 63 — de Antichități București, 157;
     — de Istorie Blaj, 23; — Mixt Sebeș, 23; — Unirii Alba
     Iulia, 41.
 Năprad (jud. Sălaj), 71.
 Neacșu, protopop în Bălgrad, 33.
 Neaga Nicolae, 5.
 Neagoe, logofăt în Țirgoviște, 40, 62.
 Nechifor, ieromonah, 17.
 Nestoru B. Gregoriu, cantor și docente în Aiud, 174.
 Nicoară Ioan, preot în Lupșa, 120.
 Nicoară Petru, preot în Lupșa, 103, 118, 120.

- Nicolae Ioan, episcop al Clujului, Feleacului și Vadului, 211.
 Nicolae, protopop în Geomal, 172.
 Nicoliță Ion, diac în Cetea, 130.
 Nicula, preot în Geomal, 51.
 Nistor Gheorghe din Cut, 66.
 Noșlac, 161.
 Novacovici Dionisie, episcop, 80, 107, 127—128.
 Nyagoe Văsilie din Cetea, 94.
 Nyaksa Macavei din Secătura, 118.
 Nyerc Andras, 100.
- Oana Dragosin din Săliște, 116.
 Oancea Constantin, preot în Săliște, 116—117.
 Oanda (de Jos sau de Sus), 34, 89.
 Oarda de Jos, 39.
 Oarda de Sus, 25, 46, 48, 162, 202.
 Ocna Mureș (Uioara de Jos), 25, 165, 194, 216—217.
 Ocoliș, 27, 29, 40, 46, 75, 120.
 Ocolișul Mare (Nagy Ocloș), 121, 150, 152.
 Odverem (Otverem), 194—195.
 Oiejde (Oieșdea), 17, 26, 57, 135—136.
 Olea Sabin din Cib, colecționar, 60, 63, 138—139, 144, 147—148, 151, 182.
 Oncești (Vanosfalva, jud. Maramureș), 178.
 Onici Costin din Ponor, 205.
 Onicza Niculae, cantor în Ciugudul de Sus, 183.
 Oniție Alexandru, cantor, 183.
 Oprea, mucenicul din Săliștea Sibiului (jud. Sibiu), 12.
 Oprea Andreiu, preot în Mușca, 74.
 Oradea, 35.
 Orăștia Mică (Orăștioara, jud. Hunedoara), 193.
 Orăștie (jud. Hunedoara), 17, 193.
 Otta Ștefan, învățător, 196.
 Otzoi Ioannes (Oțoiu Ioann) din Cetea, 94, 181.
- Paladie Nicolae, preot în Renghea (jud. Hunedoara), 147.
 Paladie Petru, cantor, 147.
 Pantea Simeon, legător de cărți din Sălciua de Jos, 49, 202.
 Pap Chiril din Drîmbar, 202.
 Papp Eustachius, 64.
 Papp Miklos de la Geomal, 173.
 Pascu Ieronim, cantor și docente în Aiud, 174.
 Pater Ianăș din Maierii Bălgradului, 36—38, 161.
 Patiția Ioan din Secătura, 118.
 Pavel Ion, vicecantor în Tâmpăhaza, 208.
 Păcurariu Mircea, preot profesor, 5—6.
 Pânade, 26, 203—204.
 Păstrăv, profesor în Aiud, 174.

- Pătrașcu cel Bun, domnul Țării Românești, 17.
 Pătrînjeni (Petrânjeni, Potrinjeni), 103, 148, 204—205.
 Petru (tipograf al *Evangeliei învățătoare*, Deal, 1644), 84.
 Petru Gligor, birău în Piclișa, 126.
 Pianu de Jos (Pianu Românesc), 96, 176.
 Pianu de Sus (Sas-Pian, Pianu Săsesc), 7, 39, 50, 76—77, 116, 125, 136—137.
 Picu Pătruț din Săliște (jud. Sibiu), 44, 171—172.
 Piemont, 96.
 Piclișa, 48, 126—128.
 Poiana Aiudului, 27, 45, 75.
 Ponor, 75, 198, 205—206.
 Ponorel, 25, 205—206.
 Pop Arsenie ot Ighiel, 89.
 Pop Dariu din Vidolm, 70.
 Pop Dumitru din Poșaga, 71, 92.
 Pop Gheorghe, fratele Mitropolitului Atanasie Anghel, 35.
 Pop, familia de nobili din Daia Română, 36.
 Pop Gheorghe de la Daia, protopop și notar, 36.
 Pop Gheorghe ot Caracal (jud. Dolj), 143.
 Pop Gheorghie ot Poșaga, 71.
 Pop Ion ot Țelna, 89.
 Pop Iosif, colecționar din Aiud, 51, 172.
 Pop Nichifor, elev în Bucerdea Vinoasă, 159.
 Pop Niculae din Maierii Bălgradului, 34.
 Pop Paul din Muntari, 184—185.
 Pop Petru, protopop de Daia, 36.
 Pop Simion din Geomal, 172.
 Pop Simion din Ighiel, 47.
 Pop Teodor, preot în Mogoș-Bîrlești, 161.
 Popp Vasilie, polihistorul de la Zlatna, 8, 24.
 Popa Anghel din Răhău, 48, 78.
 Popa Antonie de la Daia, 188.
 Popa Avram din Balomir, 177.
 Popa Avram din Pianu de Jos, 77.
 Popa Băncilă din Lodeș (jud. Hunedoara), 67—68.
 Popa Gavril din Ciunga (azi Ocna Mureș), 217.
 Popa Danil din Căstău (jud. Hunedoara), 116, 118.
 Popa David (din Răchita), 104.
 Popa Dimitrie din București, 163.
 Popa Dobre, 7.
 Popa Dumitru din Bahnea (jud. Mureș), 65.
 Popa Dumitru (din Răhău), 106.
 Popa Dumitru din Sălciua de Jos, 40, 80, 121.
 Popa Flore din Cheresig (jud. Bihor), 100.
 Popa Gavril din Poiana (Aiudului), 75.
 Popa Gavril din Reciu, 107.
 Popa Georgiu, 216.

- Popa Gheorghie din Luduș (jud. Mureș), 199.
 Popa Gheorghie ot Bogata (jud. Mureș), 199.
 Popa Gheorghe din Săliște, 96.
 Popa Gherman din Lancrăm, 88, 197.
 Popa Gherman (sau Popovici), preot în Tilișca (jud. Sibiu), 127—128.
 Popa Iacob de la Mitropolia Blajului, 25—26.
 Popa Iacob din Bucerdea Vinoasă, 159.
 Popa Iacob din Pânade, 204.
 Popa Iacob din Poșaga de Jos, 72.
 Popa Iancu din Geomal, 173.
 Popa Ilie din Galda de Jos, 189.
 Popa Ilie, judecător din Poșaga de Jos, 71.
 Popa Ion din Bucium, 184—185.
 Popa Ion din Deal, 107.
 Popa Ion din Brașov, 110, 209.
 Popa Ion din Inuri, 127.
 Popa Ion din Ocolișul Mare, 152.
 Popa Ion din Oroiu (jud. Mureș), 175.
 Popa Ion din Sărăcsău, 63, 108.
 Popa Ioan din Apoldu de Jos, 184.
 Popa Ioan din Răchita, 192.
 Popa Ioan din Săliște, 96.
 Popa Ionică din Lancrăm, 197.
 Popa Ionu de la Micoșlaca, 194.
 Popa Iosif din Vinț, notarăș, 89.
 Popa Irimie din Mușca, 74.
 Popa Irimie din Tămpahaza, 208.
 Popa Lazăr din Abrud, 211.
 Popa Lup din Bercăs (jud. Maramureș), 70.
 Popa Mafteiu din Poiana (Aiudului), 75.
 Popa Marin din Dumitra, 86.
 Popa Matei din Hăpria, 44.
 Popa Mihai din Sănpaul (jud. Mureș), 175.
 Popa Mihăilă (din Ocolișul Mare), 121.
 Popa Moisi din Bărăbanț, 178.
 Popa Nechifor (din Ghirbom), 86.
 Popa Nicolae ot Vlădești, 67—68.
 Popa Nicolae din Hăpria, 86.
 Popa Nicolae din Ighiel, 42, 88—89.
 Popa Niculae din Bălgrad, 33.
 Popa Niculaie din Bărăbanț, 178.
 Popa Niculae din Pătrînjeni, 103.
 Popa Nicolae de la Mănăstirea Ocășești, 80.
 Popa Niculae de la Uioara (azi Ocna Mureș), 154.
 Popa One din Sibișeni, 98.
 Popa Onea de la Heria, 163.
 Popa Oprea din Lancrăm, 34, 45, 88.
 Popa Oprea (de la Porumbacu de Sus, jud. Sibiu), 152.

- Popa Oprea din Răchita, 47, 104—105, 163, 191—192, 207.
 Popa Oprea din Sărăcsău, 45, 109.
 Popa Pătru din Beriu (jud. Hunedoara), 45.
 Popa Pătru din Șugag, 81.
 Popa Petru din Abrud, 211.
 Popa Petru din Daia, 215.
 Popa Petru din Laz, 35, 213.
 Popa Petru din Lupșa, 103.
 Popa Petru din Șilea, 164.
 Popa Preda (din Galda de Jos), 38, 189.
 Popa Samoil din Geoagiu de Sus, 42.
 Popa Sandu, preot în Vingard, 218.
 Popa Simeon din Bedeleu, 196.
 Popa Simion din Drașov, 111.
 Popa Simion din Hașfalău, 124.
 Popa Simion din Ocolișul Mare, 121.
 Popa Simion din Ticuș, 82.
 Popa Stan din Sibișeni, 214.
 Popa Ștefan din Galda de Jos, 35, 37—38, 51, 58, 129—130, 189, 200—201.
 Popa Ștefan din Poiana, 46, 211.
 Popa Toader din Orăștie, 193.
 Popa Toma din Henig, 215.
 Popa Tirca din Găbud, 164.
 Popa Vasile (Basiliu) din Șpring, 209.
 Popa Vasilie din Poșaga (?), 152.
 Popa Văsiu din Săliște, 171.
 Popescu Alexandru, preot, 211.
 Popescu Ștefan (Pegas), 219.
 Popescu Trandafir, preot în Lupșa, 120.
 Popovici Adam, preot în Vinerea, 117.
 Popovici Aptolon, protopop în Abrud, 119.
 Popovici Daniil din Geomal, 200—201.
 Popovici Gheorghe din Săliște, 95—96, 115—117.
 Popovici Iacob, preot în Ighiel, 88, 149.
 Popovici (Popp) Ioan, preot în Săliște, 187, 192.
 Popovici Petru, preot în Tărtăria, 117.
 Popovici Stan, preot în Săliște, 117.
 Popovici Sofronie din Arad, 113.
 Popovici Toma, preot în Ampoița, 176.
 Poppu Vasiliu din Năgrad (jud. Sălaj), 71.
 Popuț Aurelian, cantor și docente în Aiud, 174.
 Porcești (jud. Sibiu), 203.
 Porcurea (jud. Hunedoara), 206.
 Porumbacu de Sus (jud. Sibiu), 30, 152.
 Poșaga de Jos, 71—72, 150, 152.
 Preda din Craiova, comisar, 203.
 Preda, cîntăreț (Preda Piavețul) de la Galda de Jos, 130.
 Principatul Transilvaniei, 6, 8, 20, 105.

Prodan Georgiu, 96—97.

Prusia, 96.

Racoviță (?) Mihai, domnul Moldovei, 116.

Racoviță Mihai, domnul Țării Românești, 143, 155.

Rácz Ștefan din Kisfauld (azi Micești), 36, 210.

Rad Daniil, preot în Geomal, 173.

Radu cel Mare, domnul Țării Românești, 16—17.

Radu Demitriu, episcop al Oradiei Mari, 208.

Raica Dan din Răchita, 104.

Raica Ioan din Cetea, 181.

Raica Nicolae, preot în Cetea, 94.

Rákoczy Gheorghe, principe al Transilvaniei, 18.

Ratz Basiliu, 136.

Ratz Georgius, nobil de Bărăbanț, 178.

Rațiu Antoniu, preot, 164.

Rațiu Nicolae, protopopul Bălgradului, 38—39, 114, 128, 181—182.

Răchita, 45, 47, 76, 104, 162—163, 191—192, 207.

Rădești (Ujfalău, Tâmpăhaza), 207—208.

Răhău, 24—25, 78, 105.

Reciu (Răciu, Răci), 48, 50, 78, 106—107, 208—209.

Renghet (jud. Hunedoara), 147.

Reon Elie, student, 183.

Reon George, preot, 183.

Rimetea, 119.

Rîmeț, 25.

Roca Ioan, învățător în Poșaga, 72.

Roma (Rîm), 11.

România, 19, 143.

Rosár Petru, notar, 88.

Roșca Petru, cantor în Ciugud, 132.

Roșia Montană, 46, 210—212.

Roșia de Secaș, 25.

Rujdea Toma, preot în Orăști (jud. Cluj?), 119.

Runc, cătun în com. Ocoliș, 121—122.

Rusalin Nicolae, preot în Poșaga, 152.

Rusu Nicula din Sălciua de Jos, 79.

Rusu Petru, 182.

Sabo Luca, preot în Geoagiu de Sus, 130.

Sadu (jud. Sibiu), 65.

Samoil din Geoagiu (de Sus), 190—191.

Sandru Emilian, 190.

Sava Brancovici, mitropolit al Bălgradului, 11, 34, 37—38, 88.

Sava Veștemean, mitropolit al Bălgradului, 38—40, 126, 133, 136.

Savu Ilie, preot în Săliște, 117.

Savu Radu din Vinerea, 218.

Savu, erei din Otverem, 194.

- Sălciua de Jos (Solciua), 27, 40, 45, 49, 59, 78—79, 80, 121—122, 202.
 Sălciua de Sus, 30, 58, 60, 145.
 Săliște (Szelește, Cioara, Csora, vezi și mănăstirea Cioara), 42, 50, 51, 95, 97, 114—116, 171—172, 192, 211—212.
 Săliștea Sibiului, 12, 44.
 Săcel, 71.
 Sănpaul (jud. Mureș), 175.
 Sântana (jud. Mureș), 65.
 Sărăcsău (Szorocson), 29, 45, 63, 108.
 Săruneștii din Ofnbae (azi Baia de Arieș), 92.
 Săsciori, 46, 50, 102, 212—213.
 Scorobeț Teodor, 116.
 Sebeș (Szasz Szebes), 17, 23—26, 116, 138.
 Sibiu, 17, 37, 44, 49, 116, 119, 121, 147, 197, 203.
 Silvestru, monah, 210.
 Simion, diac din Maros-Ujvár (azi Ocna Mureș), 194.
 Simion diacul, 59.
 Simion Ștefan, mitropolit al Bălgradului, 5, 6, 11, 23, 33—34, 38, 104, 115.
 Simion din mănăstirea Humor (jud. Suceava), 73.
 Simion Todor, 196.
 Slăvaș Ivașcu, 91.
 Socaci Gheorghe, diac, 97.
 Socaciu Nicolau, docente în Bucium-Muntari, 185.
 Sofronie (Stan Popovici), călugăr la Cioara, 12, 116.
 Sohodol (Szakatura, Secătura), 118.
 Stan, diac din Certeje, 212.
 Stan, logofăt din Țirgoviște, 61.
 Stancu Maftei din Ponor, 198.
 State din Țirgoviște, 61—62.
 Stăncsel Aron din Aiud, 174.
 Sterca Anghel din Pianu de Sus, 76, 78.
 Stoborești (jud. Olt), 40, 143.
 Strungari, 76, 78, 213—214.
 Struth A. din Viena, 123.
 Stupiniu Ioachim K. Dobre, 113.
 Subpădure (jud. Mureș), 109.
 Subpiatră (filie a bisericii din Sălciua de Jos), 79.
 Suci Ana din Decea, 217.
 Suci Gheorghe, 217.
 Suciu Pal din Bălgrad, 38.
 Șaguna Andrei, mitropolitul Ardealului, 8, 22, 96, 105, 171.
 Șapartoc (Sarpatok, jud. Mureș), 64.
 Șasa Lupșii, 140.
 Șchiopa Ioan, preot, 112.
 Șerban, logofătul, 122.
 Șerban, tipograf, fiul lui Coresi, 17.

- Șeușa, 26.
 Șilea, 49, 163—164.
 Șpan, familie de dascăli din Munții Apuseni, 41.
 Șpan Ioan, preot în Lupșa, 41, 103, 118—119.
 Șpan Vasilie, preot în Lupșa și Sohodol, 118—119.
 Șpălnaca, 26, 199.
 Șpring, 209.
 Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, 6, 16.
 Ștefan din Bălgrad, donator de carte, 33.
 Ștefan ieromonah, 95.
 Ștefan, mitropolit al Ungrovlahiei, 29.
 Ștefan, preot în Hâpria, 86.
 Ștefan Sălcioanul din Ocolișul Mare, 121.
 Șugag, 80—81, 140.
 Tălăguț Toader, legător de cărți din Abrud, 211—212.
 Tămpăhaza (vezi Rădești), 208.
 Tărtăria, 117, 214.
 Teiuș, 174, 215.
 Teodosie, mitropolitul Țării Românești, 37, 161.
 Teofil, mitropolit al Bălgradului, 38, 89.
 Tesil (jud. Prahova), 115—116, 118.
 Ticuș (jud. Brașov), 47, 81—82.
 Tilișca (jud. Sibiu), 40.
 Timbuș Ioan, 68.
 Titu Irimie, cantor, 204.
 Țirgoviște, 7, 16, 40, 61.
 Toaderec Toma din Feneș, 205.
 Toader, diac din Jina (jud. Sibiu), 65.
 Toader din Țirgoviște, 61—62.
 Todesiu George, 212.
 Todoran din Bălgrad, 111.
 Toma din Poșaga, 71.
 Toma Niculae, 214.
 Tomotas George, 219.
 Tomuș Ion din Ponor, 205.
 Totoi, 215.
 Totoianu Georgiu, dascăl în Chișfalău (azi Micești), 202.
 Transilvania, 5—9, 11—12, 17—21, 23—24, 32, 35, 37, 41, 50—51, 122.
 144, 171.
 Trapoldner Lucas, tipograf în Sibiu, 17.
 Trifan Anton din Craiva, 186.
 Trîmpoiele, 155, 216.
 Truția Dionisiu, preot din Telna, 164.
 Tuleu Gavrilă, 100.
 Turda de Jos (jud. Cluj), 120.
 Turda Samson din Aiud, 174.

Țara Românească, 5, 6—7, 11, 16—18, 21, 23, 39—40, 98, 118, 121—122, 126, 133, 136, 143—144, 155, 157, 161, 196.

Țara Ungurească, 113.

Țelna, 89, 164.

Ungaria, 95.

Ungrovlahia, 7, 29.

Unirea (Felvintz), 213.

Ursa Vasilie, 196.

U.R.S.S., 17

Valea Gălzii, 26.

Valea Uzii (com. Rimeț), 130.

Vargasi Toma, candidatul Ocolișului Mare, 121—122.

Varlaam, mitropolit al Bălgradului, 34, 38, 88.

Vasilie, fiul preotului Filip din Săsciori, 102.

Vasilie, logofăt și ispravnic, 113.

Vănă Dumitrașco, fiul logofătului Dumitru Vână, 61.

Vănă Dumitru, 61.

Vereș Popov Ioan, preot în Ghimbav (jud. Brașov), 113.

Vesa Ioan, învățător, 196.

Viena, 8—9, 43, 123, 153—155, 158—159.

Vidolm, 70.

Vidrasău (jud. Mureș), 64.

Vimu (jud. Maramureș), 70.

Vinerea, 117, 217.

Vingard, 47, 218.

Vințan Ion, preot, 96.

Vințu de Jos, 32, 35, 89.

Visarion, 12.

Vîforița (jud. Dimbovița), 61.

Vinători (Hașfalău, jud. Mureș), 124.

Vlad Măcelarul, 92.

Vlădești, 67—68.

Zlatna (Zlagna), 25, 29—31, 42, 109, 130, 145, 150, 166, 176, 213, 218—219.

Zoba Ioan din Vint, 30—32.

Zsufetian Ion, preot, 96.

CUPRINS

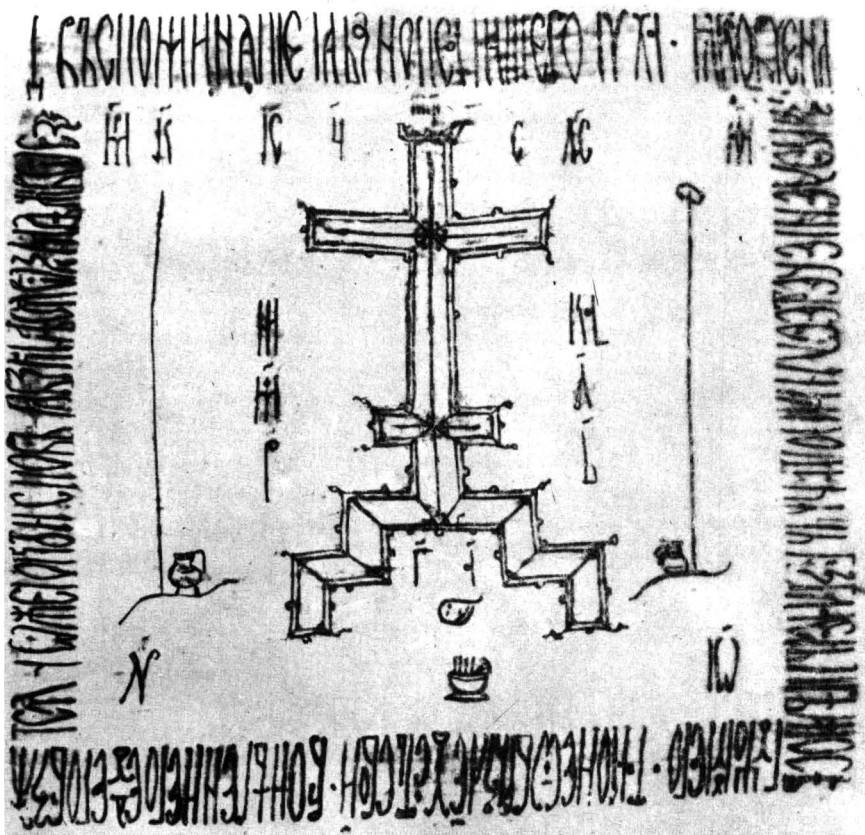
Cuvînt înainte, de P.S. Emilian	5
Precizări preliminare	14
Studiu introductiv	16
Incursiune în istoria tiparului românesc	16
Carte și cultură la Alba Iulia în secolele XVI—XVII	20
Fondul de carte studiat	22
Cîteva aspecte tehnice rezultate din Catalog. Contribuție la BRV	26
Aspecte socio-culturale surprinse în însemnările manuscrise	33
Lumea cărților și a cititorilor	41
Aspecte de vînzare și cumpărare ale tipăriturilor	44
Relegarea cărților	48
Marile seisme sociale	49
Relația om—natură	50
Epidemiile	51
Lista prescurtărilor bibliografice din Catalog	53
Catalog	55
Secolul XVI	57
I. Tetraevanghel slavo-român, Sibiu, 1551—1553	57
II. Palia, Orăștie, 1582	57
Secolul XVII	58
III. Pravila, Govora, 1640	58
IV. Varlaam, Carte românească de învățătură, Iași, 1643	60
V. Evanghelie învățătoare, Deal, 1644	83
VI. Liturghier (Slujebnic) slavonesc, Deal, 1646	90
VII. Noul Testament, Bălgrad, 1648	91
VIII. Psaltire, Bălgrad, 1651	110
IX. Îndreptarea legii, Tîrgoviște, 1652	111
X. Dosoftei, Psaltirea în versuri, Uniev, 1673	122
XI. Evanghelie, București, 1682	124
XII. Apostol, București, 1683	129
XIII. Siciul de aur, Sebeș, 1683	137
XIV. Rînduiala diaconstvelor, Bălgrad, 1687	141
XV. Biblia, București, 1688	141
XVI. Cazanerie la oameni morți, (Bălgrad, 1689)	144
XVII. Molitvenic, Bălgrad, 1689	146
XVIII. Poveste la 40 de mucenici, Bălgrad, 1689	151
XIX. Mărgăritare, București, 1691	153
XX. Pravoslavnică mărturisire, Buzău, 1691	154
XXI. Slujbele sfintei Paraschiva celei nouă și a sfîntului Grigorie Deca- polit, București, 1692	156
XXII. Evanghelie greco-română, București, 1693	157
XXIII. Psaltire, București, 1694	158
XXIV. Evanghelie, Snagov, 1697	160

XXV. Minei pe luna septembrie, Buzău, 1698	167
XXVI. Minei pe luna octombrie, Buzău, 1698	167
XXVII. Minei pe luna noiembrie, Buzău, 1698	168
XXVIII. Minei pe luna decembrie, Buzău, 1698	169
XXIX. Minei pe luna martie, Buzău, 1698	169
XXX. Minei pe luna aprilie, Buzău, 1698	169
XXXI. Chiriadromion, Bălgrad, 1699	170
XXXII. Atanasie Anghel, (Act de hirotonire), (Bălgrad), 1700	217
Lista tipăriturilor și a exemplarelor din Catalog	219
Repartizarea numărului de tipărituri pe centre tipografice	223
Lista deținătorilor	224
Anexa cărților românești vechi care au circulat în jud. Alba, aflate azi în fondurile Bibliotecii Academiei Filiala Cluj-Napoca	224
Rezumate	228
Indice selectiv de nume și locuri	241
Ilustrații	

ILUSTRĂȚII

Май а́пои де тоа́те рѣгѣ́мъ при чети́торѣи чѣ́сти кѣ́рци из
нѣ́не рѣ́дѣте нѣ́май де кѣ́тъ пѣ́ня нѣ́ворь соко́ти нѣ́воаде
ли шѣ́вѣи а́фла при чѣ́ кѣ́ле а́мѣ а́мѣла́тъ.
А́дево́рь шѣ́ нѣ́и шѣ́мени сѣ́нтемъ шѣ́ а́мъ пѣ́тъ шѣ́ грѣ́шнѣ́
изва́ кѣ́ а́мъ сна́къ де а́мъ пѣ́тъ шѣ́ грѣ́шнѣ́.

1. Piesă de cult (aer) din secolul al XVII-lea provenind de la Mitropolia Bălgradului (Colecția Muzeului Unirii din Alba Iulia, piesă restaurată de Doina Biro).

ХМЕКІАТРАСПРЗЫЕЕИ

Днѣ Мадонѣ рѣшѣ бѣи шн шѣпте дѣшѣте.

Шеиѣ кѣпѣчѣста вѣме еѣ кѣшѣуѣ
 шѣиѣ. прѣчѣла лѣкѣи. пѣиѣтѣ шн
 пѣлѣ днѣвѣ лѣжѣ, дѣпѣи лѣшѣтѣ пѣлѣ жѣ на
 шнѣтѣ жѣдовѣиѣ. кѣмѣ лѣшѣиѣ маи кѣиѣ
 днѣшѣиѣ еѣиѣ . :

нѣе дѣмѣнѣ пѣлѣ лѣ
 чѣста. оѣнѣ шѣмѣ шѣрѣ
 кѣрѣе еѣ кѣшѣиѣ. шн
 рѣшѣдѣиѣ шѣиѣ. шн шѣрѣ
 гѣжѣдѣиѣ кѣгѣрѣдѣ, шн шѣ
 пѣ лѣтрѣиѣ жѣкѣжѣтѣоѣрѣ. шн
 жѣдѣиѣтѣоѣиѣ. шн шѣдѣдѣ лѣкѣрѣжѣ
 тоѣиѣ

ДѢЯНИЯ СВЯТЫЯ

Днѣ Мѣстѣ ашѣтѣ сѣмѣ шнѣ шѣте дѣканѣте .

Всѣхъ кѣрѣтѣста вѣмѣ сѣа кѣлѣдѣа шнѣ лѣ
пѣтѣмѣ лѣкѣрѣ . пѣтѣтѣ шнѣ пѣдѣ днѣ
лѣ лѣжѣ , дѣпѣтѣ лѣтѣтѣ пѣдѣ ашѣтѣтѣ жѣдѣ
лѣ . кѣмѣ лѣшѣмѣмѣнѣ кѣрѣ днѣ сѣтѣтѣ сѣлѣ .

Всѣхъ дѣмѣмѣпѣдѣа лѣтѣста .
ошѣнѣ шѣмѣ шѣрѣ кѣрѣлѣ сѣа
кѣлѣшѣ . шнѣ рѣсѣдѣ шѣтѣ .
шнѣ шѣрѣ рѣдѣ кѣгѣдѣ , шнѣ
жѣпѣжѣ ашѣрѣнѣжѣ кѣлѣкѣтѣлѣрѣ . шнѣ
жѣдѣнѣ тѣуѣрѣмѣ . шнѣ шѣдѣдѣ лѣкѣрѣжѣ
тѣорѣлѣрѣ шнѣ сѣдѣсѣ . шѣрѣжѣ дѣкѣсѣ
лѣпѣрѣопѣтѣ кѣрѣмѣ кѣлѣсѣдѣлѣуѣнѣ , тѣрѣ
мѣнѣ сѣдѣцѣнѣлѣ сѣмѣ рѣдѣдѣ . шнѣ пѣрѣсѣрѣ
лѣкѣрѣжѣтѣ

3. Varlaam, Carte românească de învățătură, Iași, 1643 — f. 280 v. co-
rectată, Duminica a 19-a (exemplarul de la Mirăslău)

КѢПА, І.

А ФЛАНОРАК ПУТѢМ ДИВНАКА. Е ПОНИМѢ ПОН СПРОПОКІ А ЛА
 ВУАТА. ГІ ПАУТ. АІ СКУТѢХА ПЛАУАУН ДІ ПИТІН. СІ. АЩАЩА
 ШН АТРИЦІА. НІ. ВІНФІВУЩІН ПЕДАТІ ПІНА ЛАСЕЩІН. НІ ФІТА.
 КІ ТЕМІРІ. КД ДОАЩПАЩІН. А ПІНІ. АЩАЩАЩІН ПІНІ. АД.
 ПАУТ, САСІ. АЩАЩА. АЩАЩАЩІН ПІНІНАЛО. АН КІТІ. АЩАЩАЩА
 ПІНІНАЩІН. ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН.

СІМЕ НІТІМІ ПІНІНАЩІН.
 ТЪНІН КІМІ ІС ПІНІН ДОИПІТІТІ СІТІНІН АН
 ІЗІ, АЩАЩАЩІН ПІТІТІ ПІНІ ДУХІНАЩІН НІКІРАТІ,
 КАЩАЩАЩІН ПІНІ АЩАЩАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН.
 БОЛА ПІНІ ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН.

А ІОА ІОА ДОИПІТІТІ ПІНІНАЩІН АЩАЩАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІТІТІ ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН АЩАЩАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН

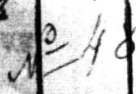
СІМЕ КІМІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН

ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН

← 4. Noul Testament, Bălgrad, 1648 — f. 12 v. reprezentind corectura tipografică (începînd cu rîndul 4 după inițiala A).

ЧЕТЕТОКЕ, А. НІ. ЗАЧАЛО, КД.
 ШН ІОА ІС ЗНІН ЛОРЬ, ГІНІНІ, ЕЩІНІН ЛУМІНА ЛУМІН:
 ІСАРЕА ВІ ВІНІ ДУПІ МІНІ, НІВА АЩАЩАЩІН ПІНІНАЩІН
 РЕКІ, ПІ АЩАЩАЩІН ПІНІНАЩІН. КО, НІ НІ ЦІ.
 ЗНІНІН ПІНІНАЩІН ЛУН ФАРИНІН, ТД АЩАЩАЩІН ПІНІНАЩІН,
 ШН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН.
 РІПІНІНІ ІС ШН ЗНІН ЛОРЬ, ІЗ ШН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 НІ, ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ШН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ВІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ШН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН
 ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН ПІНІНАЩІН

← 5. Noul Testament, Bălgrad, 1648 — f. 116 r. reprezentind corectura tipografică (rîndul 4 de jos).

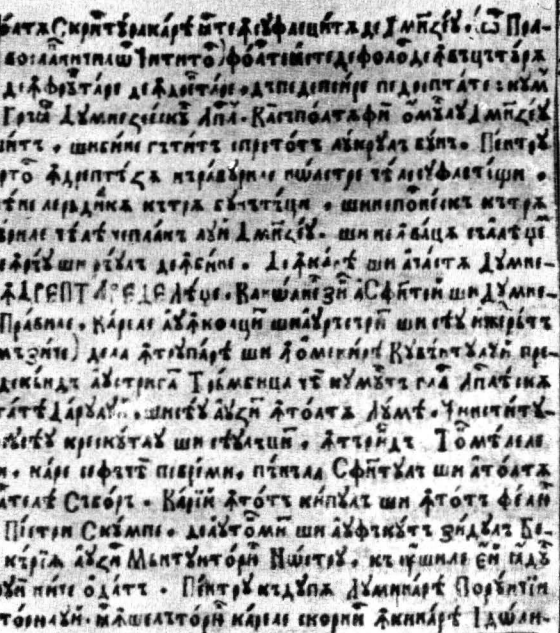

Възвѣщаю о томъ, что въ 1894 году, въ мѣсяцъ апрѣль, въ селѣ Тарасовкѣ, въ уѣздѣ...

Въ хъ. Памѣтъ: шнѣ чѣта. Оустро вѣ хъ. А.

Прѣдѣлюмъ Архїепископъ. Митрополитъ. Юноѣмъ
дѣлаишъ Епископъ. Епископъ. ѿ шн Тѣтѣишъ. Юноѣмъ
ѿхѣишъ шн Протопопъ. Хриотъишъ. ѿ Лѣмъ. ѿ шн
Архїепископъ. Ашѣишъ шн ѿ ѿѣишъ. Епископъ. ѿ ѿѣишъ.

Селтатге шн Спнѣ Рожа = шн Прѣлере.

Т. А. Р.
31:175

МЛ
Г: 53

A40

Carlton J. J. W. O. N. J. J. O. S. K. N. O.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ

ΒΥΜΠΑΛΑ ΑΥ Δ ΜΗΖΕΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗΤ' ΑΛΕΤΑΡΧΩΝ

ΕΞ ΑΥ ΠΛΑΝΑΥΝ: ΣΗΛΤΟΛΑ ΟΥΓΡΟΒΛΑΧΙΑ

ΠΡΕΣΦΗΝΑΥΡΕ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΗΤΗ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΗΤΗ
ΔΕ Δ ΜΗΖΕΥ ΕΠΙΣΚΟΠΗ. ΕΓΕΜΕΝΝΑΥ: ΣΗ ΤΥΤΥΡΕ ΠΡΕΣΦΗΝΑ
Δ ΧΩΝΗΤΗ ΣΗ ΠΡΟΤΟΠΩΝ ΧΗΡΟΤΩΝΗΤΗ ΔΕ Δ ΜΗΖΕΥ ΠΡΕΣΦΗΝΑ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ. ΑΣΗΛΑΥΡΕ ΣΗ ΑΤΟΛΑΥ ΡΕΔΑΧΙΑΛΑΥ ΤΕΛΕ ΔΕ Δ ΦΑΡΑ.

ΣΑΝΤΑΤΑ ΣΗ ΣΠΗΤΕ ΡΟΛΑ: ΣΗ ΠΡΕΣΦΗΝΑ.

ΟΑΥΑ ΣΚΗΤΕΥΑΚΑΥΡΕ ΠΑΥΡΕ ΑΥΦΛΕΠΗΤΑ ΔΕ Δ ΜΗΖΕΥ. (Σ) ΠΡΕ-
ΒΟΙΑΛΗΝΗΤΑΥ ΨΗΤΗΤΟ ΦΟΛΤΕΙΛΑΥΤΕ ΔΕ ΦΟΛΑΥ ΔΕ ΑΥΤΥΤΕΥΡΑ
ΔΕ ΑΥΦΥΤΑΥ ΔΕ ΑΥΔΕΥΤΑΥ, ΔΥΠΕ ΔΕ ΠΕΡΕ ΠΕ ΔΥΠΤΑΥΤΕ: ΚΥΜ
ΓΡΑΥ ΔΥΜΠΕΖΕΥΚΕΥ ΑΠΛ. ΚΑΥΠΟΛΑΥ ΦΗ ΟΜΕΛΑΥ Δ ΜΗΖΕΥ
ΔΕ ΣΥΤΕΥΡΗΤΕ, ΣΗΝΕΠΕ ΓΥΤΗΤΕ ΙΠΡΕΤΟΤΕ ΑΥΚΡΑΥ ΕΥΝΤ. ΠΕΥΤΑΥ
ΚΥΜΑΥΕΥΡΟ ΑΥΡΕΠΤΕΥΑΥ ΠΥΡΑΥΕΥΡΑΥ ΠΥΛΑΥΤΕ ΤΕΛΕ ΑΥΦΛΕΠΗΤΗ
ΣΗ ΔΕ ΑΥΤΕΠΕ ΠΕΡΑΥΝΑΥ ΚΥΤΑΥ ΕΥΝΤΕΥΤΗ, ΣΗΝΕΠΟΠΕΚΥ ΚΥΤΑΥ
ΑΥΤΥΤΕΥΡΑΥ ΤΕΛΕ ΕΥΠΛΑΥΤ ΑΥΝ Δ ΜΗΖΕΥ. ΣΗΝΕΠΕ ΑΥΑΥ ΕΥΛΑΥΤΕ
ΕΥΝΕΠΕ ΔΕ ΑΥΤΕΥΡΑΥ ΤΕΛΕ ΔΕ ΑΥΝΕ. ΔΕ ΑΥΚΑΥΡΕ ΣΗ ΑΥΑΥΤΑΥ ΔΥΜΠΕ-
ΖΕΥΚΕΥ ΑΥΡΕΠΤΑΥΡΕ ΔΕ ΑΥΤΕ. ΚΑΥΠΟΛΑΥ ΣΗ ΑΥΦΗΤΗ ΣΗ ΔΥΜΠΕ-
ΖΕΥΚΕΥ ΠΡΑΥΝΑΥ, ΚΑΥΡΑΥ ΑΥ ΑΥΚΟΛΑΥ ΣΗ ΑΥΡΕΥΤΕΥΡΗ ΣΗ ΕΥΝΤΕΥΡΑΥ
(ΚΥΜΕ ΑΥΤΕΥΝΤΕ) ΔΕ ΑΥ ΑΥΡΕΠΑΥΡΕ ΣΗ ΑΥΟΜΗΝΕΥ ΡΕΔΑΧΙΑΛΑΥ ΠΡΕ-
ΑΥΜΕ. ΔΕ ΚΑΥΝΤΕ ΑΥΤΕΥΡΑΥ ΤΡΕΜΕΝΑΥ ΤΕ ΚΥΜΕΥΤΕ ΓΛΑΥ ΑΥΑΥΤΕΥΚΑΥ
ΚΥΚΥΝΤΕ ΤΑΥΤΕ ΔΑΥΡΑΥΔΗ, ΣΗΝΕΥ ΑΥΔΗ ΑΥΤΟΛΑΥ ΑΥΜΕ. ΨΗΝΗΤΗΥ
ΕΥ ΑΥΔΟΙΧΕΥ ΚΥΚΟΤΑΥ ΣΗ ΕΥΑΥΤΗ, ΑΥΤΕΥΡΑΥ ΤΟΜΕΛΑΥ
ΒΕΥΤΕΥΝΤΗ, ΚΑΥΡΕ ΕΥΦΥΤΕ ΠΕΥΡΕΜΗ, ΠΕΥΤΑΥ ΑΥΦΗΤΑΥ ΣΗ ΑΥΤΟΛΑΥ
ΑΥΜΕ ΣΑΥΤΕΥΤΕ ΣΥΕΟΥ. ΚΑΥΡΗ ΑΥΤΟΤΕ ΚΥΝΑΥ ΣΗ ΑΥΤΟΤΕ ΦΕΛΗ
ΑΥ ΑΥΔΗ ΠΕΥΤΗ ΣΥΜΠΕ, ΔΕ ΑΥΤΟΜΗ ΣΗ ΑΥΦΗΤΕΥΤΕ ΣΥΝΑΥ ΒΕ-
ΕΥΤΕΥΝΤΗ, ΚΥΤΑΥ ΑΥΔΗ ΜΕΥΤΕΥΝΤΟΡΗ ΝΩΥΤΑΥ, ΚΥ ΨΗΝΑΥ ΕΥ ΠΑΥ
ΠΕΛΕΚΑΥΚΡΕΥΝΗ ΝΗΤΕ ΟΔΑΥΤΕ. ΠΕΥΤΑΥ ΚΥΔΑΥ ΑΥΜΗΚΑΥΡΕ ΠΟΡΕΥΝΤΗ
ΜΕΥΤΕΥΝΤΟΡΑΥΔΗ, ΠΑΥΑΥΑΥΤΟΡΗ ΚΑΥΡΑΥ ΕΥΚΟΡΗ ΑΥΚΗΝΑΥΡΕ ΙΔΥΑΝ.

7. Indreptarea legii, Tirgoviște, 1652 — exemplarul de la Ocoliş prezintă diferență de ornamentație.

МОЛІТЪВНИКЪ.

А҃Н ДН СЛОВЕНІЕ ПРЕЛІВА РЪМЪНИА.

Крѣпѣ шнѣ снѣдѣнцѣ Прѣлѣмнѣ
гдѣднѣ шнѣ Мѣтнѣдѣднѣ Дѣмнѣ.

ИХАНАЛЪ ЯПАФНЪ, ЧЕЛѢ МАИ МѢРѢ.

МѢЛѢ ДѢМБѢДЪ КРАЮЛА АРДѢДѢДѢ,
МѢДѢДѢ ПѢРЦНАЛѢ ЦѢРКѢ ОУЛѢДѢДѢ, шнѣ

ШНАДѢДѢ ОЗѢДѢДѢ, нѢПРО.
ОСЛОВЕНІА ПРѢ СѢСФІЦНѢДѢДѢ

ІГРЕ, КѢ, КѢРАЛАМЪ: МѢТРОПО-

ГДѢДѢ БѢЛѢ ГРАДѢДѢДѢ, шнѣ АПОЛѢТѢДѢ ЦѢРА
ДѢДѢДѢДѢ, ЕЩЕЖЕ НѢПРО.

ВНѢ РНѢДѢДѢДѢ А МѢТРОПОЛІА:

БѢЛГРАДѢДѢДѢ.

ДѢДѢДѢДѢДѢ АХПѢ. ДѢДѢДѢДѢДѢ. ДѢДѢДѢДѢДѢ.

ЛѸНА ЛѸН МАРТІЄ. АНО
 АСО ЗНАЕ. ЛА ПАТРЪЗЫН ДЕМЪ
 ЧЕНІУН ДН Овастіе мѣнрл мѣ.

ІЗНАЕЛѢ АД ЛѢКНІАНЪ АПРАТЬ, АТѢН ЕРА
 ГОМІРЕ, ШН ОУРЦІЕ МАРЕ ПРЕ КРЕЩІНН, КА
 РІН КРЕДѢ А ІС ХС. ШН НЕВОЛІ ШН СНАІЛ ПРЕ
 КРЕЩІНН КЪМА СЪ ЛАСЕ ДЕ ХС, ШН СЪЗ АКННЕ
 БОЗНАВЪ. ДѢУН КАРІН СЪВО ЛАСА ДЕ ХС, ШН ВО
 АДѢУЕ ПРИНОСЪ БОЗНАВЪ, СЪЦІЕ СЛѢЖЕА ШН ДЕ
 РЕГІТОРІЯЛЕ, КАРЕЛЕ ЧЕ АРЕ. ГАРЪ КАРЕЛЕ СЪВА АКН
 НА ШН ВАКРѢ ДЕ А ІС ХС, СЪН СЪЛ СЛѢЖЕА, ШН
 АТѢН СЪДѢ МѢНУНАВЪ, СЪФІЕ МѢНЦН ШН
 ШМОРЕЦЪ КЪМОЛѢ РЕ, АТѢНУН ЕРА, М. ДЕ
 ВОІННІУН, ПОЦН АТРО СЛѢЖЕ, ШН ЕРА КРЕЩІНН
 ДНРІЦН. АТѢН ЕРА АГРІКОЛАЕ ГИМОНЪ ДЕ БѢКѢ
 РЕ, ШН ДОМНІЛ АТѢ ПАРТЕ ДЕ ЛОКЪ, ЕРА ПІЕ
 ЗЕТОРЮ ШН СЪУНГЕТОРЮ ПРЕ КРЕЩІНН, ГАТАКЕ
 ПРЕ СЛѢЖЕА ДРАКѢЛН; АТѢНУН ПРИША ФѢРЖ,
 ШН АМѢНА АД ЕГНМШ АДѢШН АТѢН М. ДЕВОІ

(А)

9. Poveste la 40 de mucenici, Bălgrad, 1689 — f.l.
 (exemplarul de la Cib).

КАЗАНІЕ ЛАГОА
МЕНІ МОРЕЦІ.

Скѣте сфѣтъ дъ шн ѡпзрѣтъ прѣкъ дѣдъ,
ѡ пѣ де ѡ амн: ѿ м.д. знкѣдъ: Чине
лѣте ѡмѣ аѣла кѣрелъ съ вѣщдѣлкѣ ѡтрачѣ
стж лѣме, шн съ нѣ бѣсж мѣартѣ;

И РАБОУ АННУ НАШУ КРЕЩЕННЪ, КАРІИ
БАЦА АДОУАТЬ, АННА ЛА ПЕТРЕКА
НІА АЧЕСТЪ КРЕЩІИ РЯЗУАТЬ,
ШІ МѢТІ ДЕЛАНЪ КЪТРЕ ДѢН-
СЪ. ТРЕБАЩЕ СЪ АНКАТА КЪН
НИМЛЕ ОУМНАНТЕ, СЪЩІМЪ ПЕТРЪ КЪН АЧЕ
СЪПЪ ПОТЪ ШМЪЛЪ МОУЦІИ, ШІ ПЪКІИ СІНТЕ
ДАТОРИ ТО КАСНЕ АДОУЕМЪ АМНТЕ ДЕ МОУТЕ.
КЪ АША НЕ ПЪАЦЪ ДМЪЛА НОСТРЪ ІС ХС
ПРЕКЪ СКРІЕ МАТДЕНЪ ЕУАН, ПЪЕ ДЕКАПЕТЕ:
СЪ ГІ. ЗНАЕДЪ: ФІЦІИ ГАТА, КЪНѢЩІИ ЗДА,
НИУЕ ЧАСЪЛЪ ПКАРЕЛЕ БАВЕНІИ ФІЮЛА ШМЕНЕСКЪ.
ИИ ПОМА

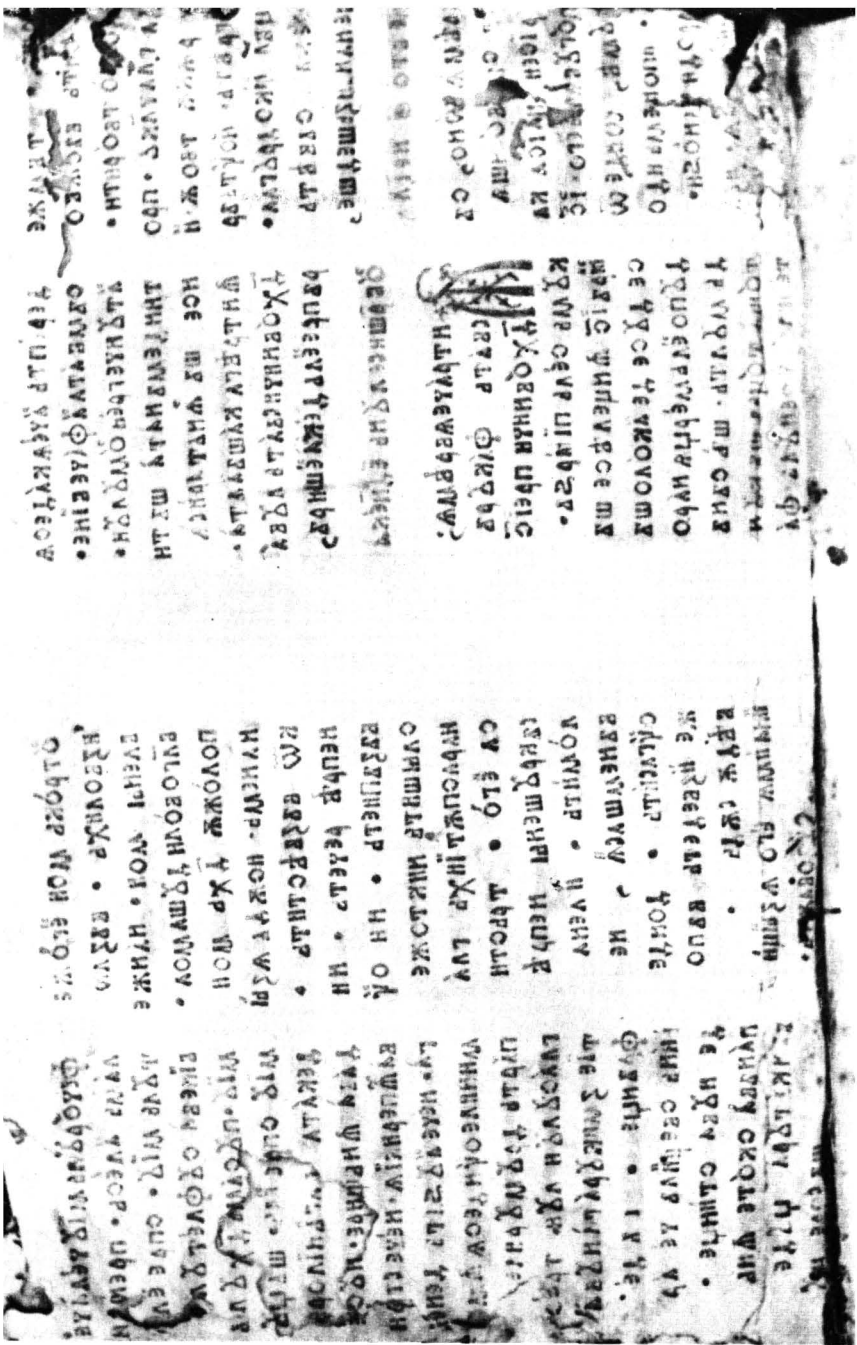
ЕРТЪЧЮННІ ЛА СЪАМЕНІ МѢРЦА.

КѢВНТЕЛЕ ЧЕ АѢФѢСТЬ ПЪНЖ АѢМЪ, СЪЛЕ ТО-
МНІМЪ, ЛА АУАСТЖ ВРѢМЕ ДЕ АТРИСТАРЕ.
ЧЕОМЪ СНУЕ АМТЖ; КѢАДЕВХРЪ, КѢМЪ АѢФХѢ
ШННѢ АЦІН АѢМА АУАСТА, АТРИСТАРЕ. А-
ША ШННѢ АЧЕЕСТЪ (ЧННІСТНТЪ БОАРУ,) СЪД
ФРАТЕ АЛНОСТРѢ. КАРЕ АѢМЪ ПРН ТРИСТАРА
АМѢЦН, ЧЕМАН ДЕТОАТЕ АСОЦАДН ЧЕЛДН ДЕКРЕ
АНИЦЖ, ШН КАРІН АѢРЗМАЪ ДЕ ЕЪ ПРЕСХУІА
ПРѢХУНАѢ: (ПРЕКАРІН ІАѢЛЗСАТЬ КѢ АТРИСТАРЕ,
ШННѢ ЖѢЛЕ, ПЪНЖ АМОАРЕ. КЪ АЧЕЕСТЪ (ЧН-
НТЪ БОАРУ,) СЪД ФРАТЕ АЛНОСТРѢ, КАРЕ НЕ-
АЧЕ АНАНІТЕ, МАНИТЕ КѢКѢТЕВА СНЛЕ, СЪНЗ
ОЪ АѢФѢ: ЧЕ СЪНЗІТАТА АНН, АМАРЕ БОЛАЖ
ІѢ ІКНМБАТЬ: КѢАЦІН АѢВІЦДНТЪ ШНІАТЖ
КѢМЪ АѢМѢРН. АѢМЪ ЧЕАТЕ АНАПОН? ПѢ-
МАН АУАСТА, КЪЕ ПѢНОАТЕ РХННІДЕ: ШН АѢО-
ЛАЖ КѢТО НАѢ ПѢТѢТЬ ГРНІ, ІАРЖ АѢМЪ ГРЖ-
АЩЕ КѢАМНІЕ БОѢ. АТѢ ДЕЛА ЦЮПІННѢ ІАМЪ,

ПН

ШІ

11. Ertăciuni la oamenii morți, (Bălgrad, 1689) — f. 220 r.
(exemplarul de la Zlatna).

12. Fragment din Tetraevangelul slavo-român, Sibiu, 1551—1553 (exemplarul de la Oiejdea).

ПѢСНЬ ПРАВИЛА: ПѢСНЬ

ГЛАДѢНЦЕЛѢ ЛѢ ЧѢЛБЕДНЕ СЪЛЕ ДОБѢДНѢ
 ЧЕ ЛѢТРЕНСЕЛѢ ДОРЕСКѢ ЛѢЦЕРІИ ЛѢСПЛЕКА
 ПЕНТ РѢЧЕ КЪ НѢ НЕ ГРНЖІМЪ НОИ,
 ДНЕВОИИЦА ЧѢ МАРѢ ШИ ДЕ ДѢРѢЧЕ ЧЕНЕ
 ІАСТЕ ЛНАНІТЕ, КЪ ЧѢЛА ЧЕ ЛѢ ЛЧНЧѢ
 СФРЪШІ, ІОРЖ ЛКОЛО ФѢРѢ ДЕ СФРЪШІ,
 ШИСЕНТѢ НЕ ЛПѢЦІНАТЕ, ЧЕ ПРѢ ДНЕСѢ ТѢ
 АТЕ СЪФІЕ НОЛѢ ЛѢ ДОБЕНДІ, КЪ ДАРѢ
 ШИ КЪ ІВЕРѢ ЧѢ ДЕ ШІМЕНІ ЛДОНДЛѢ
 ШИ ЛѢПѢЕНТ ОРИЛѢН НОСТРѢ ІѢХЕ, ЧЕ КЪ
 ДНЕСѢ ТѢТѢЛѢН МЪРНРЕ ІОРЖ ДЕ ПРѢДНѢ
 ШИ ЛѢЧѢН ПЪНЖ ЛВѢЧІН ІМННѢ.

ЛВѢЦѢТѢРЖ СФІНЦІНОРѢ
 ПАРІИИ, ДЕКѢЛѢГѢРН, ШИ ДЕ ПРѢШІ.
 ШИ ДЕ ЧІА ЧЕНТѢ ІѢЛѢ МАИ МАРІ,
 АІЛАВ

Къ ꙗкоу вѣѣи не свръшнѣиши
не трекѣи ѿ мнѣ.

Бѣ по рѣмѣмъ сѣбѣ шѣи
то мѣ по шѣи сѣбѣ ѿ мнѣ

15. Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643 — ex librisul lui Pop Dumitru de la Poșaga din anul 1657, de pe exemplarul de la Lunca (Arieșului) (II).

16. Varlaam, Carte românească de învățătură, 1643 — act de cumpă-
 rare al cărții din anul 1672 (exemplarul de la Lunca (Arieșului) (II)).

1. **ВѢДѢНІЕ**
 2. **ВѢДѢНІЕ**
 3. **ВѢДѢНІЕ**
 4. **ВѢДѢНІЕ**
 5. **ВѢДѢНІЕ**
 6. **ВѢДѢНІЕ**
 7. **ВѢДѢНІЕ**
 8. **ВѢДѢНІЕ**
 9. **ВѢДѢНІЕ**
 10. **ВѢДѢНІЕ**
 11. **ВѢДѢНІЕ**
 12. **ВѢДѢНІЕ**
 13. **ВѢДѢНІЕ**
 14. **ВѢДѢНІЕ**
 15. **ВѢДѢНІЕ**
 16. **ВѢДѢНІЕ**
 17. **ВѢДѢНІЕ**
 18. **ВѢДѢНІЕ**
 19. **ВѢДѢНІЕ**
 20. **ВѢДѢНІЕ**
 21. **ВѢДѢНІЕ**
 22. **ВѢДѢНІЕ**
 23. **ВѢДѢНІЕ**
 24. **ВѢДѢНІЕ**
 25. **ВѢДѢНІЕ**
 26. **ВѢДѢНІЕ**
 27. **ВѢДѢНІЕ**
 28. **ВѢДѢНІЕ**
 29. **ВѢДѢНІЕ**
 30. **ВѢДѢНІЕ**
 31. **ВѢДѢНІЕ**
 32. **ВѢДѢНІЕ**
 33. **ВѢДѢНІЕ**
 34. **ВѢДѢНІЕ**
 35. **ВѢДѢНІЕ**
 36. **ВѢДѢНІЕ**
 37. **ВѢДѢНІЕ**
 38. **ВѢДѢНІЕ**
 39. **ВѢДѢНІЕ**
 40. **ВѢДѢНІЕ**
 41. **ВѢДѢНІЕ**
 42. **ВѢДѢНІЕ**
 43. **ВѢДѢНІЕ**
 44. **ВѢДѢНІЕ**
 45. **ВѢДѢНІЕ**
 46. **ВѢДѢНІЕ**
 47. **ВѢДѢНІЕ**
 48. **ВѢДѢНІЕ**
 49. **ВѢДѢНІЕ**
 50. **ВѢДѢНІЕ**
 51. **ВѢДѢНІЕ**
 52. **ВѢДѢНІЕ**
 53. **ВѢДѢНІЕ**
 54. **ВѢДѢНІЕ**
 55. **ВѢДѢНІЕ**
 56. **ВѢДѢНІЕ**
 57. **ВѢДѢНІЕ**
 58. **ВѢДѢНІЕ**
 59. **ВѢДѢНІЕ**
 60. **ВѢДѢНІЕ**
 61. **ВѢДѢНІЕ**
 62. **ВѢДѢНІЕ**
 63. **ВѢДѢНІЕ**
 64. **ВѢДѢНІЕ**
 65. **ВѢДѢНІЕ**
 66. **ВѢДѢНІЕ**
 67. **ВѢДѢНІЕ**
 68. **ВѢДѢНІЕ**
 69. **ВѢДѢНІЕ**
 70. **ВѢДѢНІЕ**
 71. **ВѢДѢНІЕ**
 72. **ВѢДѢНІЕ**
 73. **ВѢДѢНІЕ**
 74. **ВѢДѢНІЕ**
 75. **ВѢДѢНІЕ**
 76. **ВѢДѢНІЕ**
 77. **ВѢДѢНІЕ**
 78. **ВѢДѢНІЕ**
 79. **ВѢДѢНІЕ**
 80. **ВѢДѢНІЕ**
 81. **ВѢДѢНІЕ**
 82. **ВѢДѢНІЕ**
 83. **ВѢДѢНІЕ**
 84. **ВѢДѢНІЕ**
 85. **ВѢДѢНІЕ**
 86. **ВѢДѢНІЕ**
 87. **ВѢДѢНІЕ**
 88. **ВѢДѢНІЕ**
 89. **ВѢДѢНІЕ**
 90. **ВѢДѢНІЕ**
 91. **ВѢДѢНІЕ**
 92. **ВѢДѢНІЕ**
 93. **ВѢДѢНІЕ**
 94. **ВѢДѢНІЕ**
 95. **ВѢДѢНІЕ**
 96. **ВѢДѢНІЕ**
 97. **ВѢДѢНІЕ**
 98. **ВѢДѢНІЕ**
 99. **ВѢДѢНІЕ**
 100. **ВѢДѢНІЕ**

сирѣдѣ по жѣ бжиги рх
 фнлсгмз ѿ роуоса ринасзмз ззч
 сзсвжис реизрз гх кенитз
 жому рѡрелз пзгх фос пз
 ТЛАА
 ВЗМЪ ХРХ ПЕ

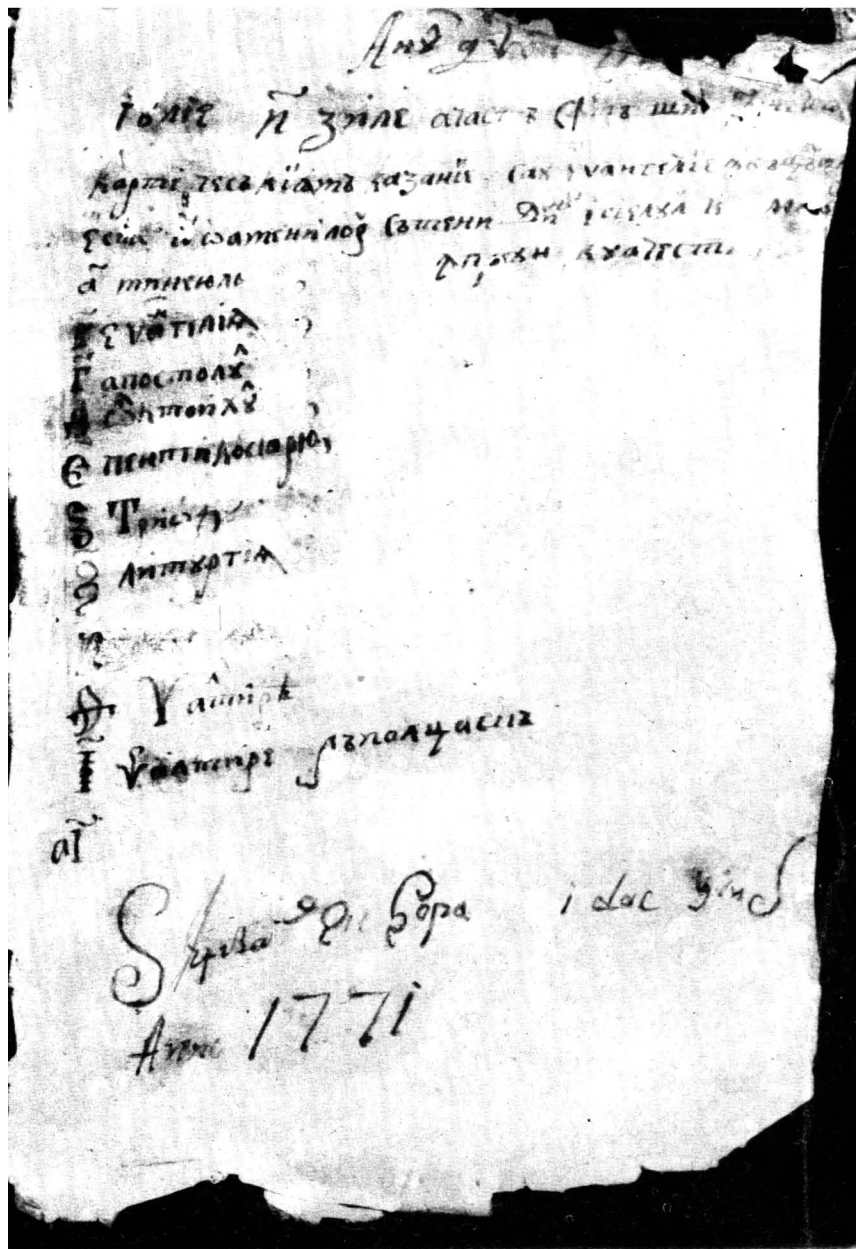
19

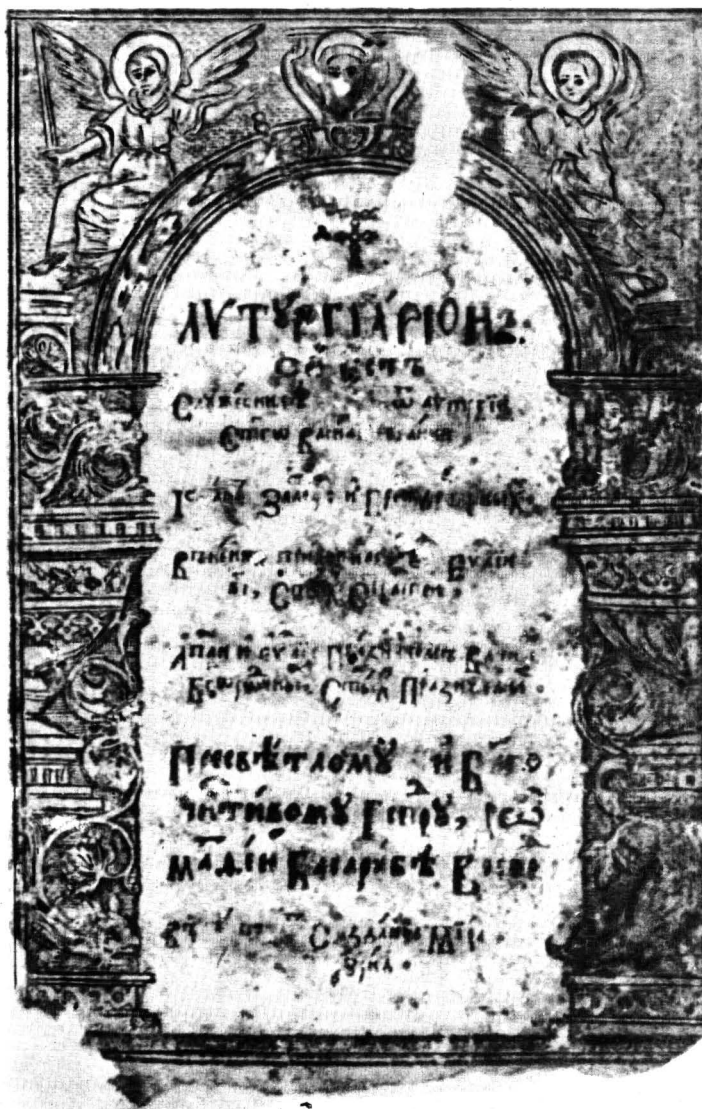
§. 1. 1834. 28. Jan.

22. *Evangelie învățătoare*, Deal, 1644 — învățătură morală de la 1834 cu trimitere la ilustrație (exemplarul de la Ghirbom).

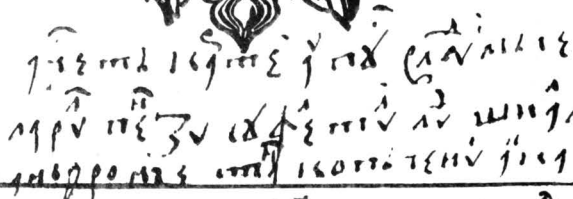

23. Evanghelie învățătoare, Deal, 1644 — popa Niculae din Ighiel face în anul 1771 o listă de cărți aparținătoare bisericii din sat (exemplarul de la Ighiel).

24. *Liturghier slavonesc*, Deal, 1646 — f.t.
(exemplarul de la Biblioteca „Batthyaneum“).

Примечание: при вводе
информации о пп. 1-4

$\Sigma \epsilon_{it}^2$
A.V. 1980
non me. co.

16680.

24

КАОІСМА, ИІ. ПѢСН' СТЕПЕН'
НАА, РАІ. КЪ ГДѸ ЕГДА СКУБѢХЪ:

ДТРѢ ДМНЛЪ КРН А СКУБЖ,
СТРИГЪ ДѢ А ГРЕДЛ ДН ГРѢЖ.
СФЛТЛ СЪ СКОЦ ДЕ СКУБЕ,
ДМНЕ ШН ДЕ РОСТХР СТРѢМБЕ.
ШН ДЕ ЛМБА ЧѢ СЪМАЦЖ,
ДЕ КДВННТЕ ЧѢ КД ГРѢЦЖ.
ЛА ЧЕ БННЕ ТЕВА ПДНЕ,
ЛМБА ЧѢ КДНШЕЛЪЧКНЕ,
КЪ ПДТЛРНИКДЛ ЖШ ФАЧЕ,
СЖЩЕЦЖЛЕ ЮЦ ДЕ ЛАНЧЕ.
КД ЖЕРАТЕІС П ФОКАТЕ,
ЧЕЛШР ДН ПДСТІЕ ТАТЕ.
БАЙ КЪ ВОМ МІЙ АМАРЖ,
ЧЕ МАМЪ СТРЕННАТЪ ДЕЦАРЖ..

ДИ ПѢТѢ

лабѣрнѣа пїлнхлѣ рѣмѣнїеу

сѣмѣ мѣрїи салѣ рѣмѣнїеу лѣмѣнїеу

сѣмѣ мѣрїи салѣ рѣмѣнїеу лѣмѣнїеу

мѣмѣрїи проїмѣ шї афѣмїи шї

мѣмѣрїи проїмѣ шї афѣмїи шї

сїмѣ мѣрїи салѣ рѣмѣнїеу лѣмѣнїеу

31. *Apostol*, București, 1683 — donația Șerban Cantacuzino pentru biserica din Pianu de Sus (exemplarul de la Pianu de Sus).

32. Sicriul de aur, Sebeș, 1683 — f.t. (exemplarul de la Cib I).

КАП

[illegible]

Α' Κ Ο Λ Ο Ν Θ Ι Α Ι
ΤΗ' Σ ΤΕ' Ο ΣΙ' Α Σ ΜΗΤΡΟΣ' ΉΜΩΝ
Παρασκευῆς Τῆς Νέας.

Καὶ τοῦ Ὁοίου Πατρὸς ἡμῶν
Γ Ρ Η Γ Ο Ρ Ι Ο Ν
Τοῦ Δεκαπολίτου,

Αἶμα ᾧ τ' ὁπορεύων τ' ἐκ τῆς ναιφ' εἰσὶ
δὲ τ' Τετραγία Θεοτόκε, ἡ ἀπὸ συμ-
πίπτεον κατ' αὐτὴν τ' ἡμέραν καὶ τ' ἑορτήν
τοῦ ἁγίου, Ἐυποθεῖσαι ὁπορεύῃ καὶ
δαπάνῃ τ' Ἐκλαμωροτάτη ἐν Δοξοπάτῃ
καὶ Χειριστικωτάτῃ Ἰωάννη Κωνσταντίνου
Μπασαράμπα Βοεβόδα Πάσης Οὐγ-
κροβλαχίας, ἡ ἀπὸ ἑορτάζεσθαι λαμ-
πρῶς τ' μνήμῃ αὐτῶν κατ' ἑποῖ ἐν τῇ
θεοφιλεῖ ταύτῃ ἀνθενείᾳ Οὐγκροβλα-
χίας.

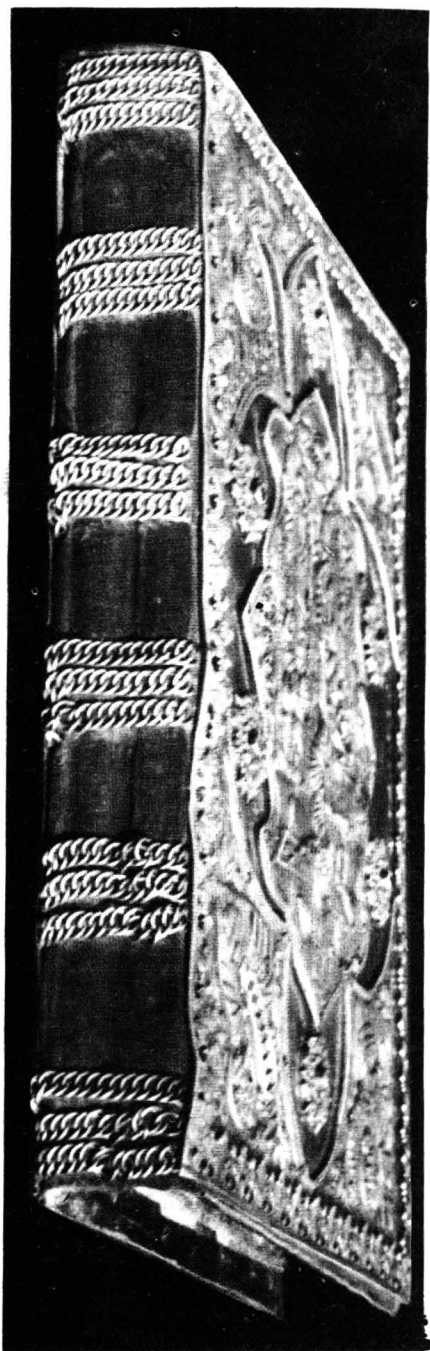
ἘΝ Τῷ ΜΠΟΤΚΩΤΡΕΣΤΙΝ.

Τῇ: Οὐγκροβλαχίᾳ, αχχβ'.

Κατὰ Μῦα Ἰένιον.

Παρά τ' ἱλαχίς ἐν Ἱερομονάχοις
Ἀνδρίμ τοῦ ἐξ Ἰερείας.

34. Slujbele sfintei Paraschiva celei noue și a sfintului Grigorie Deca-
polit, București, 1692 — f.t. (exemplarul de la Biblioteca „Batthya-
neum“).

35. *Evangelie greco-română*, București, 1693 — legătura ferecată.

36. *Evangelie greco-romăna*, București, 1693 — coperta superioară.

37. *Evangelhie greco-română*, București, 1693 — detaliu de pe coperta superioară reprezentînd pe evanghelistul Luca.

38. *Evangelie greco-română*, București, 1693 — coperta inferioară.

39. *Evangelie greco-română*, București, 1693 — detaliu de pe coperta inferioară reprezentînd pe împăratul David.

Psalterium

Propheta ac Imperatoris David cum Quatuordecim
proph. singulis Septem Psalmos, et Canticum
et Hymnos 100 durante, iuxta ritum Graecum
abrevis in fine per Psalmos.

40. Psaltire, București 1694 —
f.t. tradusă în limba latină
(exemplarul de la Biblioteca
„Batthyaneum“).

Nunc prima vice editum in Lingua Valachica.
Per Mandato atque sanctione Vississimi ac Illust.
Hispanici et Romani ac Principis totius Valachiae
Francisci Constantini Duxerunt Odessanovus Vaj.
nosa. Episcopatus gerente Reverendissimo
Metropolitano Domino Theodosio.

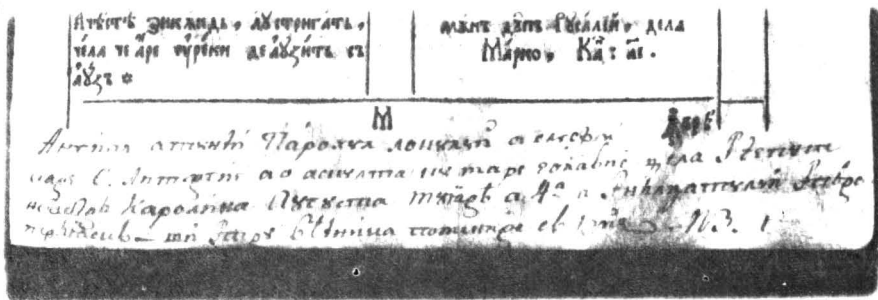
Tyris editum in Typographia Sazodeli in
Garda Metropolis Bucharestina. Anno
à munda scilicet. 1702. et à Christo Ro-
mano. 1704.

56.

Psalterium Valachicum. Bukarest.
anno mundi 1702. C. 1694. 4. A. 17.

Psalterium Ruthenicum Kiev A. M.
1703. C. 1714. 4. A. 17.

41. Psaltire, București, 1694 — f. de gardă cu note de bibliotecar, (exem-
plarul de la Biblioteca „Batthyaneum“).

42. Evanghelie, Snagov, 1697 — Gheorghe Anghel, paroh — profesor
de la Zlatna consenmează participarea împărătesei Carolina Augusta
la liturgia din 23 august 1817 (exemplarul de la Zlatna).

Г҃ъ прѣдѣлаѹ а҃г҃а҃тѣ дѣмнезѣмекѣ кѣртѣ ꙗ҃сѣнѣа
 мѣтрополіѣ ꙗ҃ бѣаградѣ хрѣмѣа сѣнѣи трѣнце .
 шѣ сѣа ꙗ҃нѣа҃тѣ ꙗ҃ лѣаа а҃и мѣртѣи аа ꙗ҃тѣа зѣ .
 ꙗ҃нѣа дѣнѣа҃а а҃х҃а . шѣ сѣа сѣа жрѣи ꙗ҃ лѣаа а҃и
 дѣкѣмѣртѣи ꙗ҃ бѣ . дѣ зѣаа , ꙗ҃ртѣ ꙗ҃тѣа а҃г҃а҃тѣа шѣ .

Οὐ μάρτε ἀξέσκηλῶ γε ἀράτῃ Τρατάζιῃ κῆξι ἀέσιλ .

А Б В Г Д Ё Ж З И Й К Л М Н О
П Р С Т Ў Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Э Ю Я Ы
Э Ў Ъ Ы Ь Э Ю Я Ы

Ἄντίπαυ πόλιν ἄδοντες, πῶς δὲ δόσω ὡς ἡμεῖς
 ἄδω σφραγισθέντες, (Ἄς ἂν ἄδω ἡμεῖς μ.)
 Ἰὰρ ἀντὶ τῶν πᾶσι καὶ ἡμεῖς σφραγισθέντες.

Φάκ' δε τόση Τριτάξι' ῥῆ.

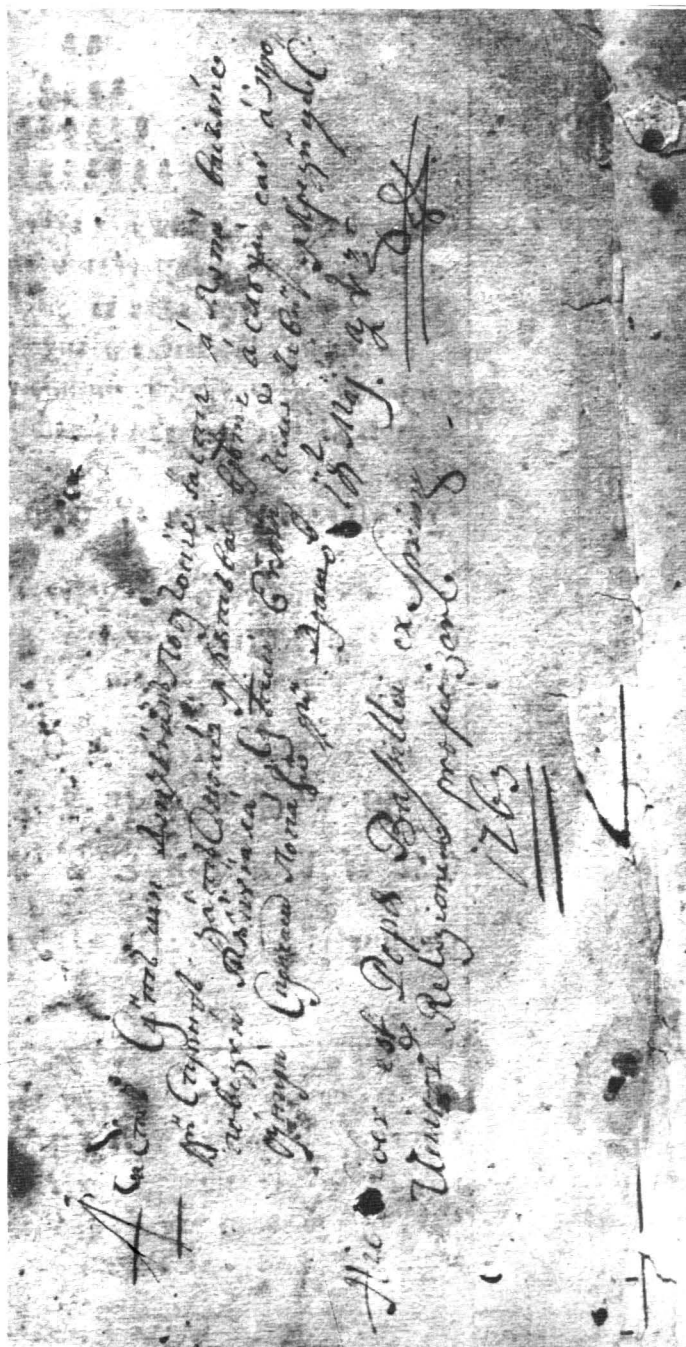
1. **А**Ѣ КѢПѢ ЧѢРЪДѢ ДОРѢЩЕ ДѢ НЗБОРЪДѢ ТѢЛѢ РѢЧѢ .
 ШѢ СТРЕИИДѢ ДѢ МОШЕИШѢ КЖИДѢ ЛЮРѢ ПЕТРѢЧѢ .
 ШѢ КА ТѢЛѢ ТѢИ ДѢ ФѢДѢЩЕ ПРѢ МѢРѢ ПРѢСѢДѢРАТѢ :
 ШѢ ИЗ РОЛѢ ДѢ ПѢДѢРѢ ИЗ ВѢЗѢ ПѢМЖИТѢ ОУКѢАТѢ .
 АѢМЕНѢ ТѢ ПОГРАФѢДѢ ПЕНТРА КѢРЦИИ СФѢЖИШѢ .
 ЛѢИ ЛѢНЕЗѢДѢ ДѢ ЛѢДѢ , КЖИТѢРѢ . МѢЛЦѢМѢРѢ .

48. Chiriadromion, Bălgrad, 1699 — desen în peniță reprezentînd-o pe sfința Paraschiva (exemplarul de la Mesentea).

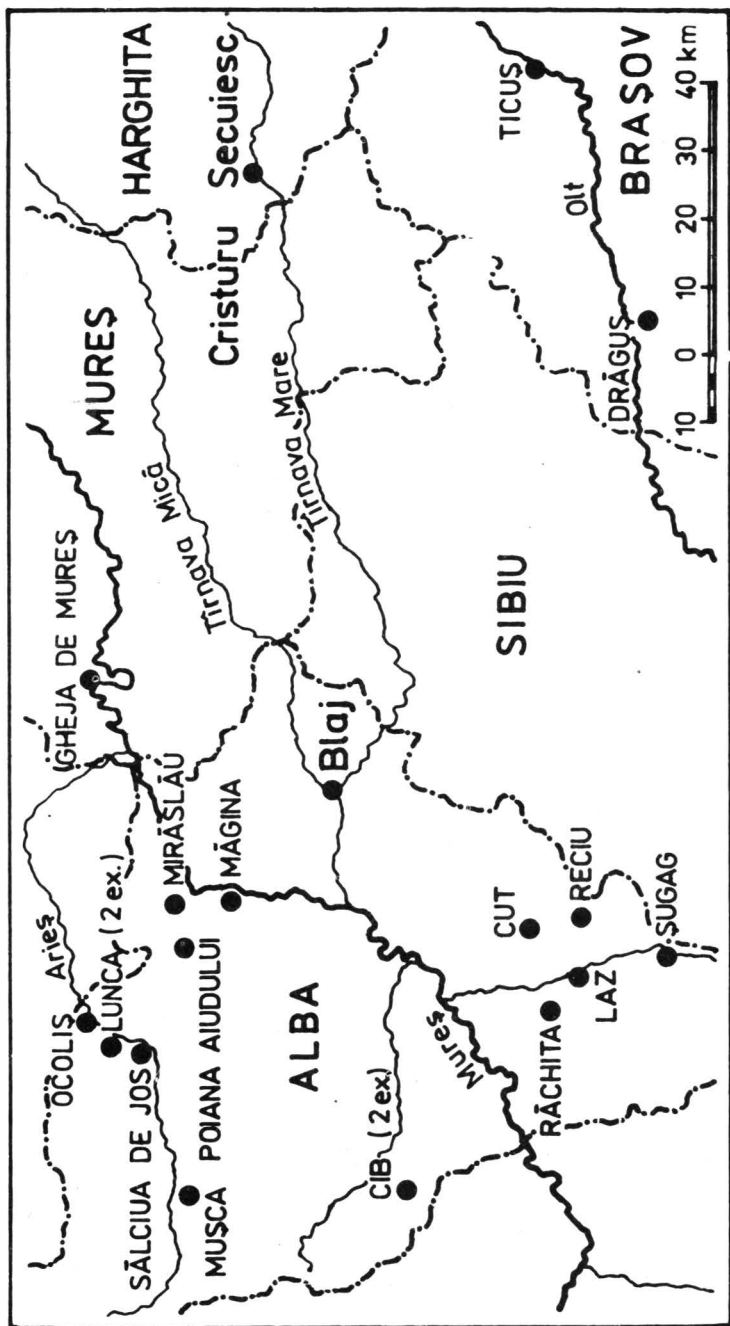

49. *Chiriacodromion*, Bălgrad, 1699 — ex librisul bilingv (român și latin) din anul 1763 atestă cartea la popa Vasilie din Spring (exemplarul de la Reciu).

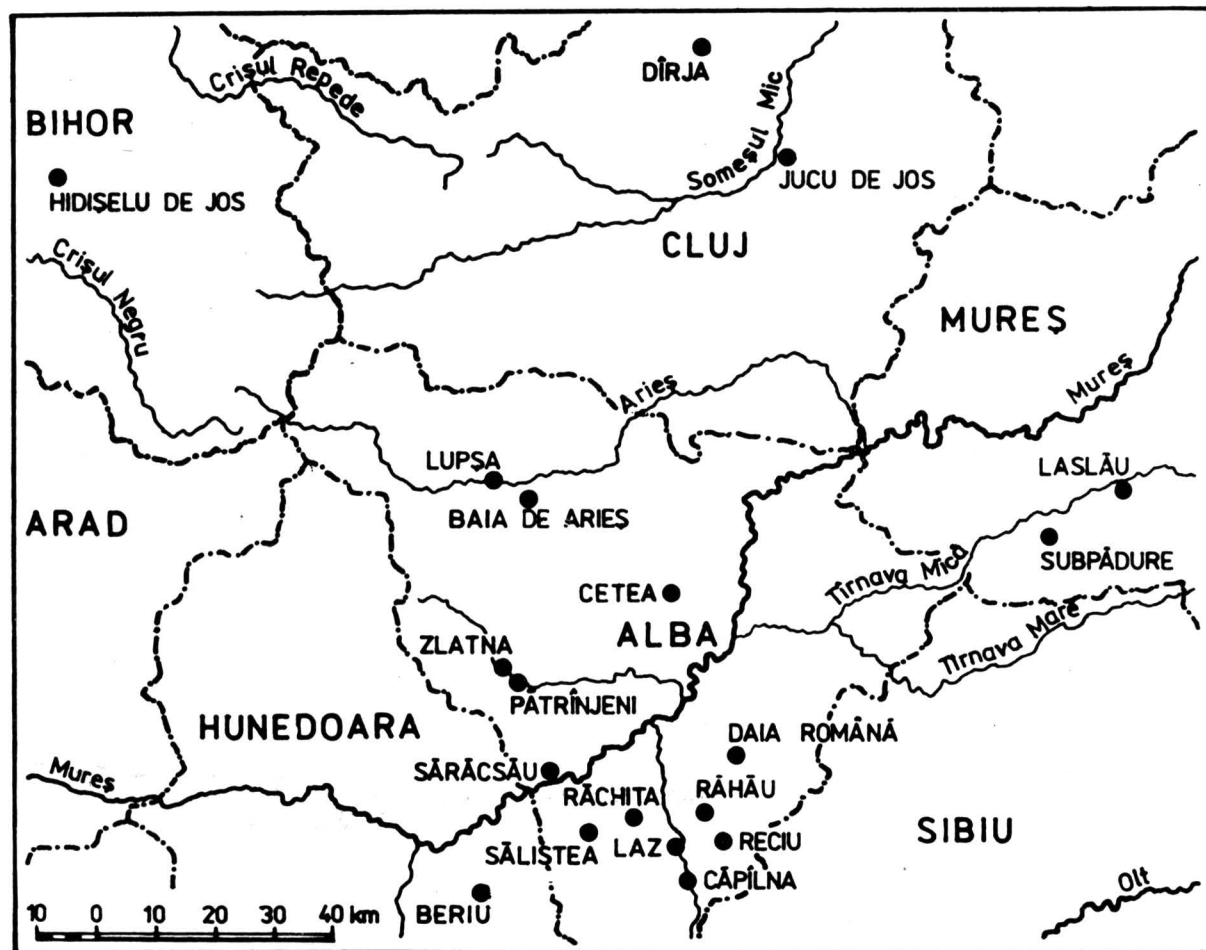

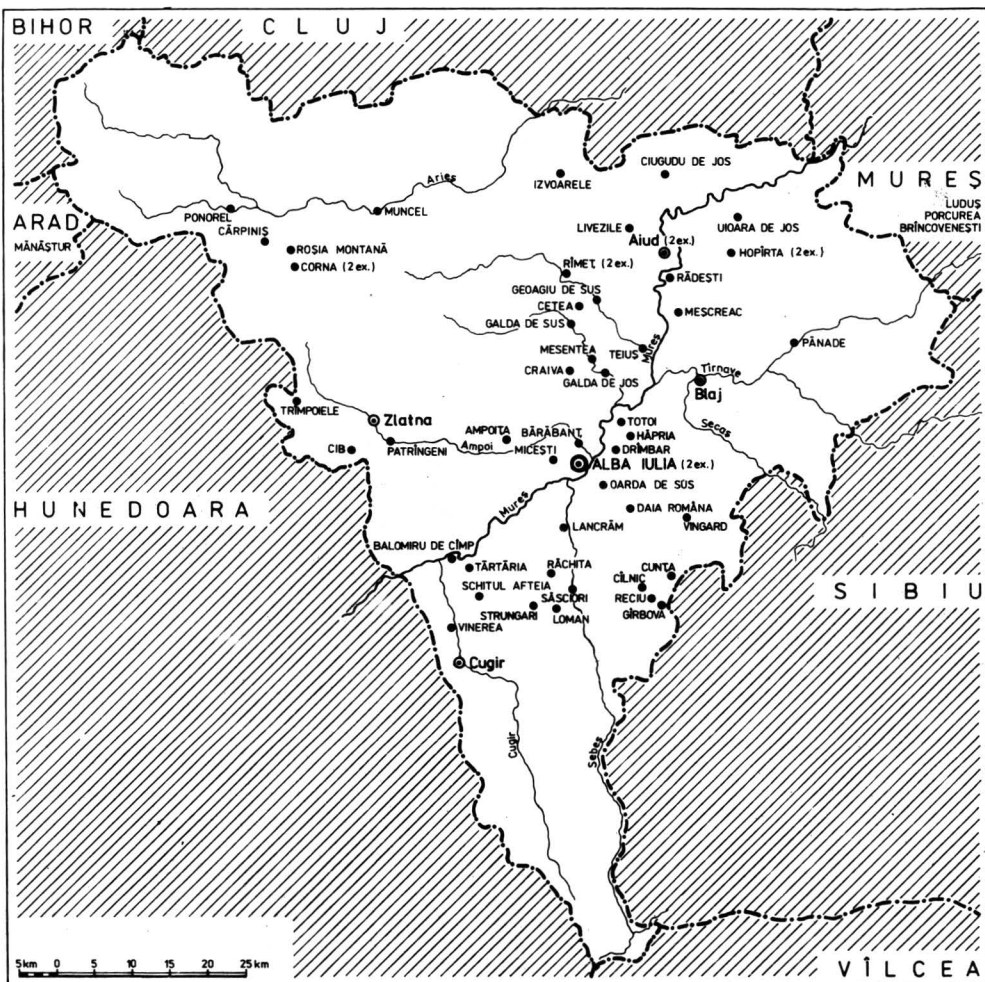

<https://biblioteca-digitala.ro>

52. Răspîndirea *Cărții româneșii de învățătură* a lui Varlaam, Iași, 1643 (exemplarele cuprinse în *Catalog*).

54. Răspîndirea *Chiriadromionul*, Bălgrad, 1699
(exemplarele cuprinse în *Catalog*).

